

Fritidsklubb – kvalifisering og rusforebygging?

VIGGO VESTEL
IDA HYDLE

RAPPORT

NR 15/09

Fritidsklubb – kvalifisering og rusforebygging?

VIGGO VESTEL
IDA HYDLE

Norsk institutt for forskning om
oppvekst, velferd og aldring
NOVA Rapport 15/2009

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring (NOVA) ble opprettet i 1996 og er et statlig forvaltningsorgan med særskilte fullmakter. Instituttet er administrativt underlagt Kunnskapsdepartementet (KD).

Instituttet har som formål å drive forskning og utviklingsarbeid som kan bidra til økt kunnskap om sosiale forhold og endringsprosesser. Instituttet skal fokusere på problemstillinger om livsløp, levekår og livskvalitet, samt velferds-samfunnets tiltak og tjenester.

Instituttet har et særlig ansvar for å

- utføre forskning om sosiale problemer, offentlige tjenester og overføringsordninger
- ivareta og videreutvikle forskning om familie, barn og unge og deres oppvekstvilkår
- ivareta og videreutvikle forskning, forsøks- og utviklingsarbeid med særlig vekt på utsatte grupper og barnevernets temaer, målgrupper og organisering
- ivareta og videreutvikle gerontologisk forskning og forsøksvirksomhet, herunder også gerontologien som tverrfaglig vitenskap

Instituttet skal sammenholde innsikt fra ulike fagområder for å belyse problemene i et helhetlig og tverrfaglig perspektiv.

© Norsk institutt for forskning om oppvekst,
velferd og aldring (NOVA) 2009
NOVA – Norwegian Social Research
ISBN 978-82-7894-331-1
ISSN 0808-5013

Illustrasjonsfoto:	© Ingram Publishing
Desktop:	Torhild Sager
Trykk:	Allkopi

Henvendelser vedrørende publikasjoner kan rettes til:

Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring
Munthesgt. 29 · Postboks 3223 Elisenberg · 0208 Oslo
Telefon: 22 54 12 00
Telefaks: 22 54 12 01
Nettadresse: <http://www.nova.no>

Forord

Den første fritidsklubben i Norge ble etablert i 1953. Siden den gang har klubbene gjennomlevd ulike perioder der også metodikken de arbeider etter, er blitt diskutert. Høsten 2007 satte Ungdom & Fritid – landsorganisasjonen for fritidsklubber og ungdomshus i gang et større prosjekt der ledere fra 11 fritidsklubber har gjennomgått en kursserie for opplæring i en ny arbeidsmetodikk for ungdomsarbeidere. Som en integrert del av dette prosjektet fikk to forskere i oppdrag å evaluere metodikken ved å følge kursene og erfaringene med å sette den ut i livet i de enkelte klubbene. Et særskilt fokus for evalueringen var rettet mot klubbenes og metodikkens muligheter for å virke rusforebyggende. Resultatet av forskningsprosjektet er denne rapporten. Oppdragsgiver har vært Ungdom & Fritid, og prosjektet har vært finansiert av Helsedirektoratet. Innholdet i kursserien og hva den har resultert i, av både praktisk og mer kunnskapsmessig art, vil beskrives nærmere på sidene som kommer. Rapporten gir også en anledning til å formidle et bredt bilde av hva en fritidsklubb kan være, og hvilken plass den kan ha som arena for intervensjon og forebygging, på den ene siden, og som møteplass for aktiviteter, ungdomskultur, og mye mer, på den andre.

Takk til Bjørg Moen som har lest igjennom rapporten og gitt verdifulle kommentarer. Takk også til Charlotte Koren og til Tilmann von Soest for kommentarer til delene som omhandler spørreundersøkelsene. Vi vil takke Ungdom & Fritid og referansegruppa for prosjektet for spennende diskusjoner, kommentarer og innspill underveis. Kursholderne, som stod for en involverende og entusiastisk formidling av Yo-Pro-metodikken, må også nevnes. Vi vil rette en særlig takk til de 22 klubbarbeiderne fra fritidsklubbene som deltok i prosjektet, og som av ulike hensyn må være anonyme. Takk for at dere har vært villige til å dele deres erfaringer fra både kursene og en travel klubbhverdag med oss! En varm takk må også rettes til ungdommer og ledere ved de to klubbene hvor vi har gjort feltarbeid over lengre tid. Til sist vil vi rette en stor takk til alle ungdommer som velvillig har stilt opp til intervjuer: det er tross alt dere som har vært hovedpersonene i dette prosjektet!

NOVA, september 2009

Viggo Vestel

Ida Hydle

Innhold:

Sammendrag	7
Innledning.....	11
<i>Hvorfor prosjektet «Kvalifisering som forebyggende metode i fritidsklubb»?</i> Av Lena Benedicte Müller, Ungdom & Fritid – Landsforeningen for fritidsklubber og ungdomshus	16
1 Hva er en fritidssklubb? – historikk, kritikk og idealer	25
1.1 Historikk	25
1.2 Kritikken mot klubbene	29
1.3 Klubbpedagogikken i nyere tid	34
2 Metoder i evalueringsarbeidet	38
2.1 Innledning	38
2.2 Utvalg av klubber	39
2.3 Dypdykk i to klubber	42
2.4 Oppfølging av ni klubber	44
2.5 Dagsbesøk.....	44
2.6 Feltarbeid på kurssamlingene	45
2.7 Skriftlige oppgaver	46
2.8 Intervjuer og forløp.....	47
2.9 Intervjuer med kursdeltakerne og andre klubbansatte	48
2.10 Intervjuer med ungdommer	48
2.11 Intervjuer med eksterne samarbeidspartnere	53
2.12 Spørreskjemaundersøkelse.....	54
2.13 Møter i referansegruppa for prosjektet	56
2.14 Forskningsetikk og anonymisering	56
3 Klubbene før intervensjon.....	57
3.1 Variasjon, utvalg og litt statistikk.....	57
3.2 Om aktiviteter, ungdomskulturer og «å treffe folk»	59
3.3 Medvirkning: å få fram «følelsen» for klubben	70
3.4 Tillit: ungdom–personale.....	73
3.5 Kvalifisering.....	78
3.6 Klubb og rusmidler.....	89
3.7 Samarbeid med eksterne instanser.....	98
3.8 Konkluderende betraktninger: kulturprofil versus sosialprofil, og samfunnets behov for kontroll?	115
4 Intervensjonen: om Yo-Pro.....	123
4.1 Om Yo-Pro	123
4.2 «Icebreakers» og «teambuilders»	127

4.3	Øvelser for selvforståelse og sensitivitet i ungdomsarbeidet	131
4.4	Øvelser for idèskaping og idèprioritering	135
4.5	Øvelser for iderealiserings	140
4.6	Øvelser for myndiggjøring	142
4.7	Økonomiske rammebetingelser	145
4.8	Om Yo-Pro – noen foreløpige konklusjoner	145
5	Klubbene under og etter intervensjonen	147
	Innledning	147
5.1	Yo-Pro, aktiviteter, ungdomskultur og medvirkning	147
5.2	Yo-Pro og tillitsrelasjoner	160
5.3	Yo-Pro og kvalifisering	162
5.4	Yo-Pro, klubb og rusmidler	165
5.5	Samarbeid med eksterne	173
5.6	Yo-Pro i andre sammenhenger og formidling til den øvrige personalgruppa	185
5.7	Rammebetingelsenes betydning: økonomiske og sosiale ressurser	188
5.8	Yo-Pro: for de flinke, de vanskeligstilte eller for alle?	190
5.9	Litt om kursserien og kursmateriell	195
5.10	Oppsummering	196
6	Før og etter Yo-Pro – resultater fra spørreundersøkelsen	199
6.1	Innledning	199
6.2	Hvem går på klubben?	200
6.3	Klubbens betydning	203
6.4	Tillit	204
6.5	Aktiviteter	209
6.6	Rusmidler	212
6.7	Oppsummering	219
7	Ungdomsklubber, Yo-Pro og rusforebygging: oppsummering og konklusjoner	223
7.1	Før intervensjonen	224
7.2	Klubbene under og etter intervensjonen	227
7.3	Spørreundersøkelsen	237
7.4	Yo-Pro-metodikken – muligheter og begrensninger	239
	Summary	245
	Litteraturliste	249
	Appendix 1: Noen sentrale karakteristikk ved klubbene som deltok i prosjektet	253
	Appendix 2: Referansegruppas medlemmer	257

Sammendrag

Klubbarbeidere, pedagoger og forskere har lenge forstått fritidsklubber som en egnet arena for forebygging. I nyere tid har media og enkelte forskere derimot hevdet at fritidsklubber også kan stimulere til problematisk adferd, som rusbruk og kriminalitet. Blant annet mot en slik bakgrunn har Ungdom & Fritid – landsforeningen for fritidsklubber og ungdomshus, initiert et prosjekt hvor klubbarbeidere fra elleve ulike klubber ble invitert til å delta i en serie kurs hvor en ny metodikk for ungdomsarbeid – den såkalte Yo-Pro-metodikken – ble presentert. I tillegg fikk klubbene tilført ekstra økonomiske midler for at metodikken skulle få tilnærmet ideelle betingelser for utprøving. To forskere ble engasjert for å evaluere prosjektet underveis. Et særskilt fokus for evalueringen var rettet mot klubbens og metodikkens muligheter til å virke rusforebyggende.

I tråd med dette har evalueringens første overordnede formål vært å utforske om og i hvilken grad ny metodikk og de tilførte økonomiske midlene – hva vi her har omtalt som «*intervensjonen*» – har vært medvirkende til å forbedre klubbens evne til å virke «*kvalifiserende*» og sosialt inkluderende gjennom mer aktive og strukturerte strategier. I ideen om «*kvalifisering*» ligger at klubben forstås som en arena der unge kan delta i aktiviteter og i sosiale sammenhenger som på forskjellige måter kan gi dem noe å «*vokse*» på, langs en rekke dimensjoner. For unge som har ulike former for problemer kan dette også innebære å «*endre kurs*»; man får et endret selvilde og utvikler væremåter som kan være nærmere hva samfunnet til enhver tid vurderer som ønskelige og akseptable, og/eller man oppnår å hjelpe ungdommen det gjelder til en mer tilfredsstillende tilværelse og selvoppfatning, også i egne øyne. Slike prosesser forstås gjerne som tilføring av forskjellige former for kvalifikasjoner i form av ny kunnskap, ferdigheter, holdninger, selvinnsikt og liknende. Målgruppene for arbeidet var både ungdom «*i risikozonen*» – med et spesielt fokus på rusrelaterte problemer – og «*normalungdom*».

Prosjektets andre formål har vært å utforske om og på hvilke måter intervensjonen har styrket klubbens relasjoner til begge disse målgruppene.

Den tredje målsettingen har vært å utforske om og hvordan intervensjonen har virket til å forbedre klubbens status som en arena for samarbeid med eksterne og ungdomsrelevante instanser, som skolen, barnevern, politi o.a.

Metodisk har vi fulgt elleve klubber og to klubbarbeidere fra hver av klubbene som deltok i kursserien over en periode fra høsten 2007 til og med våren 2009. To klubber er blitt fulgt spesielt over kortere perioder med feltarbeid. Representanter for eksterne samarbeidsinstanser og en rekke ungdommer fra de ulike klubbene er blitt intervjuet. Vi har også gjennomført en mindre spørreundersøkelse både før og etter intervensjonen, hvor rundt 300 ungdommer deltok hver gang.

I våre undersøkelser av klubbene *før* intervensjonen, fant vi stor variasjon blant deltakerklubbene med hensyn på tilgjengelig personale, lokaliteter, steds karakteristikk (større by, drabantby, mindre by, landlig beliggenhet), materielle og teknologiske ressurser og liknende. Et stort repertoar av aktiviteter og muligheter tilbys medlemmene, inkludert praksiser rettet spesielt mot medvirkning, utvikling av tillitsrelasjoner mellom klubbmedlemmer og personale, og ulike former for kvalifisering.

Det blir i stor grad tatt for gitt blant kursdeltakerne at klubben skal være en fullstendig rusfri arena. Klubbene viste en lang rekke praksiser rettet direkte eller indirekte mot forebygging av rusmiddelbruk blant medlemmene. Dette kom også til uttrykk ved at flertallet av klubbene hadde sterke tradisjoner for å organisere store arrangementer på dager da ungdommene vanligvis deltar i større fester med tilhørende rusmiddelbruk. Vi fant flere eksempler på at ungdommer med rusproblemer aktivt brukte klubben som en arena for å holde seg borte fra rusmiljøer som de tidligere hadde vært en del av.

Vi registrerte stor variasjon i klubbens praksiser for samarbeid med eksterne instanser som skole, politi, barnevern o.a. Noen hadde rutiner som var utviklet over flere år, noen hadde svært lite slikt samarbeid. Likefullt gav samtlige klubber eksplisitt uttrykk for et behov for å forbedre samarbeidsrelasjonene til eksterne, ungdomsrelevante partnere.

Analysene av deltakerklubbens praksiser før intervensjonen viser at klubbene befinner seg i et spenningsforhold mellom to profiler. Den ene ble representert ved klubber som hadde et spesielt fokus på aktiviteter og

ferdigheter relatert til ulike kulturuttrykk (både i estetisk og i ungdomskulturell forstand). Den andre profilen ble representert ved klubber som i større grad vektlegger sosialt arbeid. Dette spenningsfeltet – som har nærmest klassisk status i de norske fritidsklubbens historie – ble mye diskutert blant deltakerklubbene på kurssamlingene. Deltakernes konklusjoner er at dette ikke er et spørsmål om «enten eller», men derimot et «både og», selv om enkelte klubber nok vektla det ene av disse aspektene mer enn det andre. Samtidig vises at norske ungdomsklubber også på mange måter må forstås som redskaper for samfunnets behov for kontroll.

I undersøkelsen av klubbene *etter* intervensjonen framgår det at kursene, kunnskapen og de økonomiske tilleggsmidlene ser ut til å ha forbedret klubbens evne til å virke kvalifiserende idet intervensjonen på mange måter har tilført mer aktive og strukturerte strategier for ungdomsarbeidet. Dette gjelder både for vanlige ungdommer og for ungdommer i «risikozonen», selv om den sistnevnte gruppa til tider opplevde metodene (redskapene, øvelsene) som noe skolepregede. Etersom Yo-Pro har tilført et bredt spekter av øvelser, systematikk og kunnskap om en rekke forhold til klubbene, er det likevel sannsynlig å anta at intervensjonen har virket til å forbedre relasjonene til begge grupper av ungdom. Vi har også sett flere eksempler der relasjonen til skolen har blitt betydelig bedre. Ingen systematisk forbedring ser derimot ut til å ha skjedd med tanke på klubbens relasjoner til politiet eller barnevernet.

Vi har sett en viss endring i klubbens evne til å inkludere yngre brukere, hvis andel i klubbene har økt etter intervensjonen. Årsakene til en tilsvarende nedgang blant eldre brukere er ikke umiddelbart innlysende. Dette kan ses som uttrykk for alminnelige generasjonsskifter, eller som følge av en økning av de yngre aldersgruppene, som i seg selv kan være et resultat av intervensjonen.

Begge spørreundersøkelsene viser at klubbledere har stor tillit blant ungdommene, og at de kommer først av andre voksne som ungdommene henvender seg til utenfor familien, om de har et personlig problem.

Det er viktig å vurdere om deler av Yo-Pro-metodikken minner for mye om skolen. For klubbene er det viktig at metoden ikke leder til en «aktivitetsfetisering», dvs. praksiser der aktiviteter blir et overordnet mål i seg selv.

Det er behov for å minne om at for mange ungdommer, både blant de som er flinke på skolen og blant unge som er mer kritiske og opposisjonelle til denne arenaen, er klubben primært et sted for å slappe av og tilbringe fritida, og ikke et sted der «øvelser» og aktiviteter er det viktigste (se og Helland og Øia 2000).

Når det er sagt så innebærer dette på ingen måte en nedvurdering av Yo-Pro-metodikken og de relaterte praksisene som også har vært aktuelle *før* kursserien vi her har evaluert. Tvert i mot har vi i denne rapporten sett et betydelig antall eksempler på at arbeid med Yo-Pro har vært til vesentlig nytte i ungdomsarbeidet. Her har nettopp prosesser som norske ungdoms-klubber historisk sett har ansett som verdifulle – i form av kvalifisering, tillitsbygging, samarbeid med eksterne instanser, rusforebygging, utvikling av innsikt og samarbeidsevner, og ikke minst det å bare «ha det gøy» – systematisk blitt tilført redskaper og metoder som kan styrke, utdype og videreutvikle disse prosessene. Vi ser derfor ikke Yo-Pro-metodikken som et brudd med praksisene og holdningene som vanligvis har vært viktige i norske fritidsklubber, men snarere som en metode som utdyper og videreutvikler denne tradisjonen for ungdomsarbeid.

Et viktig spørsmål er om og i hvilke grad vellykket ungdomsarbeid er personavhengig. Denne muligheten kan ikke utelukkes. Likevel er det viktig å minne om at bak det man kaller «personavhengighet», rommes ulike former for kunnskap. Deler av denne kunnskapen handler om personlig kompetanse og evner til for eksempel kommunikasjon. Men man kan også innvende at for hver ny «bit» av kunnskap man makter å sirkle inn, peke på og lære videre, jo mindre vil avhengigheten av slike mer uhåndgripelige fenomener kanskje bli. I så måte kan lærdommene fra arbeidet med Yo-Pro-metodikken vurderes som et skritt i retningen av et slikt mål.

Langs disse linjene kan erfaringene som er kommet fram i denne rapporten, ses som et bidrag til kunnskap og praksis som kan danne utgangspunkt for å skape en mer helhetlig og innsiktsfull ungdomspolitik, også på landsbasis.

Innledning

Bakgrunnen for arbeidet med denne rapporten er sammensatt.

Klubbarbeidere, fritidsklubbpedagoger og forskere har lenge forstått fritidsklubben som en egnet arena for intervensjon og forebygging (Skard 1971, Frønes 1979, Stafseg 1983, Helland og Øia 2000, Smette 2005, Vestel og Smette 2007, Barne- og likestillingsdepartementet 2009). Dette står i kontrast til at det i nyere tid, i mediene og blant forskere, er blitt framsatt påstander om at fritidsklubber kan virke fremmede på ungdomsproblemer knyttet til blant annet kriminalitet og rusbruk (Mahoney og Stattin 2000; Mahoney, Stattin og Magnusson 2001; Bjørnebekk i Aftenposten 16.08 2005, se og kapittel 1). Fritidsklubbene har med andre ord fått en ny oppmerksomhet i offentligheten, der man stiller spørsmål ved klubbenes rolle i forebyggende arbeid. Slike kritiske innspill kan og bør spille en viktig rolle i den løpende vurderingen som både ungdomsarbeid og ungdomspolitiske tiltak rimelig nok utsettes for. Ikke minst ettersom norske fritidsklubber etter hvert har fått en historie som favner mer enn 50 år, vil slike innvendinger kunne stimulere til å skjerpe blikket på hva «man egentlig driver med» i de ofte svært forskjellige tiltakene som plasseres inn under betegnelsene «fritidsklubber og ungdomshus».

Samtidig er det et problem, som Barne- og likestillingsdepartementets ekspertgruppe nylig har påpekt, at det: «*finnes lite nyere samlende analyser og sammenfatninger av fritidsklubbene og ungdomshusenes rolle som oppvekstarena og som kommunalt virksomhetsområde*» (BLD 2009:46).

I første halvdel av 2000 tallet, ble den såkalte Yo-Pro-metodikken utarbeidet (Trondheim kommune 2006). Denne metodikken hadde som målsetting «*at ungdomsarbeidere, innenfor både privat og offentlig sektor, settes i stand til å forbedre sine ferdigheter i arbeid med ungdom i aldergruppen 13–20 på fritida*» (Trondheim kommune 2009:ii). Utviklingen av denne metodikken ble finansiert av EU som et såkalt «Leonardo da Vinci (pilot) prosjekt» og var initiert av Trondheim kommune som også ledet arbeidet. Prosjektet involverte samarbeidspartnere i Italia, Polen, Storbritannia og Sverige. Metodikken er

bygget opp rundt en rekke konkrete øvelser der også lek og humor spiller en viktig rolle, og har som målsetting å få i gang prosesser som skaper mestring, myndiggjøring, selvtilit, samarbeid, selvinnsett, gode opplevelser og tillitsrelasjoner hos ungdommene som deltar.

Mot en slik bakgrunn ønsket «Ungdom & Fritid – landsforeningen for fritidsklubber og ungdomshus» å i verksette en større, forskningsbasert evaluering av fritidsklubber, hvor Yo-Pro-metodikken ble gitt gunstige vilkår for å kunne prøves ut.¹ Utforskningen av klubbens muligheter som forebyggende arena i overordnet forstand ble integrert i prosjektet idet man også ønsket et særskilt fokus på rusforebygging. I tråd med dette ble prosjektet fullfinansiert av Helsedirektoratet. Vilkårene for klubbene som skulle delta inkluderte tilførsel av visse økonomiske tilleggsmidler, slik at metodikken skulle få optimale vilkår for utprøving.

Blant ungdomsarbeidere i nyere tid framheves ofte klubben som en arena for «kvalifisering». I dette ligger at klubben forstås som en arena der unge kan delta i aktiviteter og i sosiale sammenhenger som på forskjellige måter kan gi dem noe å «vokse» på, langs en rekke dimensjoner. For unge som har ulike former for problemer kan dette også innebære å «endre kurs»; man får et endret selvilde og utvikler væremåter som kan være nærmere hva samfunnet til enhver tid vurderer som ønskelige/akseptable, og/eller man oppnår å hjelpe ungdommen det gjelder til en mer tilfredsstillende tilværelse og selvoppfatning, også i egne øyne. Slike prosesser forstås gjerne som tilføring av forskjellige former for *kvalifikasjoner* i form av ny kunnskap, ferdigheter, holdninger, selvinnsett og liknende.² Slik Ungdom & Fritid har sett det – et syn vi også deler – reflekterer mye av innholdet i Yo-Pro-metodikken nettopp hva som fanges inn av ideen om kvalifisering. Prosjektet har derfor, i tråd med dette, også gått under tittelen «*Kvalifisering som forebyggende metode i fritidsklubb*» eller bare som «*kvalifiseringsprosjektet*».

---

¹ Se også Ungdom & Fritids tekst «Hvorfor prosjektet «kvalifisering som forebyggende metode i fritidsklubb», av Lena Benedicte Müller, Ungdom & Fritid (nedenfor).

² Hva som ligger i kvalifiseringsbegrepet vil særlig utdypes nærmere i kapittel 1, og også utover i kapitlene.

Med et slikt utgangspunkt har vi formulert følgende tre overordnede formål for prosjektet:

1. Å undersøke i hvilken grad, og på hvilke måter, ny tilført metodikk vil sette fritidsklubbene bedre i stand til å virke *kvalifiserende og sosialt inkluderende* gjennom mer aktive og strukturerte strategier for arbeidet. Dette gjelder både unge med risikoatferd – med et særlig fokus på rusrelaterte problemer – og «vanlige» ungdommer.
2. Å undersøke i hvilken grad og på hvilke måter de strukturelle og finansielle faktorene som ny metodikk tilfører fritidsklubben, *styrker* klubbens relasjon til disse to målgruppene.
3. Å undersøke i hvilken grad og på hvilke måter de strukturelle og finansielle faktorene kan *øke fritidsklubbens status som samarbeidende instans* i kommunen/bydelen, i nærmiljøet, blant relevante samarbeidspartnere som politi, barnevern og skole.

I tråd med dette har prosjektet blitt gjennomført som en *prosessfokusert evaluering* (følgeforskning) som undersøker mulige virkninger som følger av deltakelse i et prosjekt der personalet kurses i *ny metodikk* og klubbene tilføres *nye økonomiske ressurser* (heretter kalt «*intervensjonen*»). Vi undersøker, nærmere bestemt, hvordan og på hvilke måter intervensjonen kan sies å medvirke til *endringer* i ønsket retning vedrørende følgende forhold:

- * endring i klubbens evne til sosial inklusjon av ungdommer både med og uten rusproblemer
- * endring i klubbens evne til å virke kvalifiserende
- * endringer i medlemmenes holdninger og praksis relatert til rus
- * endringer i tillitsrelasjonene mellom ungdommer og klubbledere
- * endringer i klubbens status som samarbeidende instans i nærmiljøet.

Vi ser det som viktig å understreke at ungdommers praksiser i forhold til rusmidler og involvering i andre former for problemadferd alltid inngår i en større sammenheng, der både personlige problemer, utforskningstrang, ungdomskulturelle forståelsesrammer, forhold til betydningsfulle andre (familie, venner, kjærester) og motepregede strømninger kan virke inn. Tilsvarende er

det også forhold som ikke nødvendigvis relateres til rusmidler på noen direkte og entydig måte, som kan spille en vesentlig rolle for å komme ut av dem. Vi har derfor valgt å *ikke* gjøre et fokus på rusmidler til et overordnet og organiserende prinsipp i rapporten som alt annet skal underordnes og relateres til. I stedet ønsker vi utforske klubbenes og metodikkens rolle i forebyggende prosesser i et større og bredere perspektiv, hvor kvalifisering, myndiggjøring, bygging av tillitsrelasjoner, selvtillit, selvinnsikt, samarbeid og «*det å ha det gøy*», inngår i en større helhet, som tilfører det vi vanligvis kaller forebygging et langt større register av virksomme deler, enn forhold som relateres mer konkret og direkte til inntak av ulike rusmidler. Et slikt perspektiv, vil vi hevde, er også mer i overensstemmelse med fritidsklubbens selvforståelse og pedagogiske tradisjon, som vi vil presentere nærmere i kapittel 1. Her vil vi kort plassere fritidsklubbene i et historisk perspektiv, der vi også søker å formulere de ideelle målsettingene om hva en fritidsklubb skal være, på bakgrunn av disse tradisjonene.

Elleve klubber deltok i prosjektet. Fra hver av disse kom to klubbledere som deltok på til sammen seks kurshelger spredt over 2008, for å lære den nye metodikken. Klubbene må karakteriseres som svært varierte – både i antall ansatte, tilgang på ressurser, geografisk beliggenhet, driftsprofil, ungdomsmiljø og fysisk lokalisering. Metodene vi har benyttet for å fange opp dette til tider svært komplekse samspillet som klubbene inngår i, presenteres i kapittel 2.

For å kunne utforske de mulige endringsprosessene som ville kunne skje, har vi sett det som nødvendig å først å få tak i situasjonen i deltakerklubbene *før* intervensjonen har funnet sted. Denne situasjonen forsøker vi å fange opp i kapittel 3, som dermed også gir et glimt inn i hvilke praksiser og problemstillinger som trolig preger hverdagen til også mange andre av fritidsklubbene i Norge anno 2008.

I kapittel 4 gir vi en kort skisse av Yo-Pro-metodikken, slik den ble presentert i kursheftet og på serien av kurssamlingene.

Kapittel 5 omhandler deltakernes erfaringer med å sette metodikken ut i livet. Her ser vi nærmere på om og hvordan metodikken eventuelt kan sies å virke styrkende, utdypende og utviklende på de ideelle målsettingene som fritidsklubbene i utgangspunktet har, og i forhold til målsettingene som var

formulert for prosjektet som helhet. Vi diskuterer også om det er variasjon i hvilke ungdomsgrupper metodikken appellerer til.

Som en del av prosjektdesignet (presentert i kapittel 2) har vi utformet et eget spørreskjema som ble utfylt elektronisk, på to tidspunkter, av ungdom i samtlige klubber som deltok. I kapittel 6 presenterer vi resultatene av denne undersøkelsen der vi ser om det har skjedd endringer fra situasjonen før intervensjonen, til situasjonen etter at kursene var gjennomført og metodikken satt ut i livet.

I kapittel 7 oppsummerer vi resultatene og diskuterer oss fram til en konklusjon.

Vi har i hele rapporten lagt vekt å formidle våre analyser ved i størst mulig grad å ta utgangspunkt i konkrete *empiriske eksempler* fra klubbene som deltar, og har også i stor utstrekning brukt direkte sitater fra både deltakere og ungdommer. Vi tror dette har flere fordeler. For det første vil leseren i større grad kunne få innblikk i hvordan vi forstår og analyserer datamaterialet som er framkommet. For det andre håper vi at dette også bidrar til å gjøre framstillingen mer levende, og mest mulig «virkelighetsnær», slik at også lesere som er uten erfaring med konkret og direkte arbeid med ungdom innenfor rammene av en ungdomsklubb, vil kunne få en bedre forståelse for hva dette arbeidet dreier seg om.

Vi vil også understreke at vi som forskere har hatt stort utbytte av samarbeidet i form av den løpende kontakten og diskusjonene underveis, både med prosjektets referansegruppe og med representanter for Ungdom & Fritid.

Vi har sett det som ønskelig at Ungdom & Fritid bidrar til denne innledningen med en kort skisse om bakgrunnen for prosjektet, sett fra deres synsvinkel.

Hvorfor prosjektet «Kvalifisering som forebyggende metode i fritidsklubb»?

Av Lena Benedicte Müller, Ungdom & Fritid – Landsforeningen for fritidsklubber og ungdomshus

At ungdomsklubbfeltet preges av et veldig mangfold er alle enige om. Klubb-Norge avspeiler ulike kulturer, holdninger og arbeidsmåter alt etter hvor klubbene er geografisk plassert, hvor store de er, hvor prioriterte de er og hvor mange stillinger de har knyttet til seg. Hvilke ungdommer som besøker klubben og tilgangen på økonomiske midler spiller inn, det samme gjør klubbens status i nærmiljøet. Dette mangfoldet fascinerer og imponerer. På tross av små ressurser klarer mange klubber å hevde sin eksistensberettigelse, de klubbansatte gjør alt ut av nær sagt ingenting og ungdommene får den mulighet de fortjener til å utvikle seg, lære og til å ha et sted å være.

Det som samtidig slår en i dette mangfoldige spillet av ulike måter å jobbe på, ulike tilnærminger til både ungdom og de utfordringer disse står overfor, er dette: Mangelen på konsistens, fraværet av en helhetlig og systematisk tenkning rundt det å jobbe i fritidsklubb. Grovt forenklet kan man si at klubbene i Norge kjennetegnes av et nærende mangfold, men også av et manglende fokus. Spørsmålene man kan savne er: Hva vil vi, hvordan jobber vi på denne klubben, hvilke mål har vi? Hva er virksomt, hvordan kan vi hjelpe unge mennesker som for eksempel sliter med rusproblemer? Har vi resultater å vise til som sier noe om hvordan vi for eksempel kan forebygge rusproblematikk? Og hvordan kan vi dra vekslers på andre klubbers erfaringer og få videreformidlet våre egne?

Fraværet av dokumentasjon innen sektoren er med andre ord påtagelig. Det er i tillegg «begått» lite forskning innen feltet, og ikke minst er det et nesten totalt fravær av rapportering over tid innen klubbenes egne vegger. Samtidig finnes det mye kunnskap og kompetanse, men hvordan overlevere den? Hvordan bringe den videre når de som innehar den, slutter? Hvordan revurdere og bringe inn nytt materiale dersom gammel kunnskap bare «henger i veggene»? Utøves arbeidet i fritidsklubb kun via skjønn, faglig eller ufaglig? Er sektoren et lukket system som ikke en gang er selvreflekterende, er

arbeidet tilfeldig fundert? Og hva skjer dersom klubben kun er selvrefererende – kveles ikke da forutsetningen for erfaringslæring og utvikling av faglighet? Hvor er forskerne, hvor er den akademiske tilnærmingen til fenomenet fritidsklubb, hvorfor har så få fattet interesse for en så viktig arena? Dette er påtagelige spørsmål for oss i Ungdom & Fritid. Prosjektet *Kvalifisering som forebyggende metode i fritidsklubb* ble startet med bakgrunn i disse undringstankene.

Ungdom & Fritid hadde tidligere gjennomført en undersøkelse i regi av NOVA, dette ble å regne for en forundersøkelse foretatt av Ingrid Smette (2005) vedrørende fritidsklubb og rusforebygging. Denne rapporten hadde omhandlet hvordan en kan styrke og synliggjøre det rusforebyggende arbeidet i fritidsklubber. Hovedmålsettingen var å følge og analysere erfaringene med opplæring av ansatte i fritidsklubb i løsningsfokusert samtaleteknikk, LØFT. Med denne metoden ønsket man å medvirke til at ungdom i større grad reflekterte og stilte spørsmål rundt egen rusatferd. Samarbeidet med NOVA og denne rapporten ble medvirkende faktorer til at nettopp denne forskningsinstitusjonen vant anbudet om å være leverandør.

Helsedirektoratet har i en årrekke samarbeidet med Ungdom & Fritid og har finansiert flere store prosjekter i organisasjonens regi. Dette var samarbeidsprosjekter direktoratet var fornøyd med, og det var derfor naturlig å søke dit for å få fullfinansiert et prosjekt der målet var å finne ut hvorvidt økt kompetanse kunne gi effekt, også effekt av rusforebyggende art.

Prosjektets mål og metoder blir nøye gjennomgått og vurdert i denne rapporten, det er ikke vår oppgave å gå dypt inn i denne materien. Vi vil derfor heller benytte sjansen til å reflektere litt videre rundt dagens «klubbvirkelighet» – hva ønsker vi?

Fritidsklubb i dag: hva ønsker vi?

Det eksisterer i dag ingen helhetlig politikk omkring fritidsklubber, ei heller en allment godkjent definisjon av virksomheten. Som vi vet har den utviklet seg gjennom en tid med store omveltninger og forandringer, de siste femti årene har vært et paradigmeskifte med hensyn til ungdomskultur. Dette innebærer en kvalitativ og grunnleggende forandring i den allmenne tenkemåten, i det grunnleggende tankemønsteret rundt hva ungdom er og hva fritidsklubb skal være. De første ungdomsklubbene som startet var et forsøk

på å holde kontrollen over noe ukjent, en gruppe mennesker som ikke var barn, ikke var voksne. Etter hvert har dette endret seg. Ungdom har fått en egen status, de har fått en posisjon som gruppe, noen man må ta hensyn til. Ungdomskubbene har blitt en del av dette, et tilbud som står på dagsordenen, et selvstendig tiltak. Eksistensberettigelsen begrunnes på ulikt vis og alle som har kjennskap til feltet kjenner diskusjonen mellom det sosialpolitiske ståstedet og den kulturelt betingede begrunnelsen. Vi skal ikke berøre dette her, men snarere ta litt tak i hva fritidsklubben bør være, hva er ønskemålet for oss som ser det hele utenfra og som samtidig har jevn tilgang på informasjon og kontakt med både brukere og ansatte?

Det er ikke vanskelig å være enig i at klubben har en helt spesiell rolle i ungdoms fritidsliv. Ungdomsklubben er unik fordi den er et tilbud til *all* ungdom, dette er et kjennetegn på klubbens egenart. Ungdomsklubben skal være ungdomsstyrt og ungdomsdefinert. Som demokratisk arena der ungdom selv har anledning til å legge føringer for driften, står klubben i en særstilling. At klubben i tillegg er et sted der det er mulig å legge til rette for uformelle læringsprosesser, det vet de fleste som har kontakt med klubblivet. Men er ikke klubben muligens også en enestående arena for forebygging? Fritidsklubben har mulighet til å inneha en viktig rolle som til stadighet blir underkommunisert: Den er en arena der man som ungdom har mulighet til å få veiledning og støtte til å bryte mønstre som virker hemmende og destruktive, enten det gjelder rus, kriminalitet eller forhold bygget på underordning gjennom kjønn, etnisitet, sosioøkonomisk status og livsstil. Fritidsklubben har altså mange roller og oppgaver som det er viktig å dokumentere, videreutvikle og sette faglig fokus på: Det å bygge bærende relasjoner, fremme ungdoms utvikling, bryte destruktive mønstre og det å være ungdoms talerør i forhold til omverdenen.

Hovedmålet med fritidsklubben bør være å fremme ungdommens utvikling. Dette gjelder den personlige utvikling og en utvikling av et fellesskap. At dette er utfordrende er hevet over tvil. Å skulle jobbe med mennesker som ommøblerer sjelslivet sitt er noe av det mest krevende man kan holde på med. Ungdom har tre store prosjekter: Å skape seg en selvstendig tilværelse, å nærme seg det motsatte eller samme kjønn, skape nye relasjoner og å finne ut av hva de skal med livene sine.

Ungdomsklubbvirksomheten må være en ressurs og et hjelpemiddel for dem i disse prosessene og delaktighet bør være ledestjernen. Dette inngir et autonomisyn, i motsetning til de treffpunkter som begrunnes med at ungdommene må holdes borte fra gatene, altså kontroll. For å få til dette tror vi at virksomheten i en ungdomsklubb dels bør bestå av åpen virksomhet, det vil si at klubben bør være en arena for frivillige og tidsbundne møter på ungdommenes egne premisser. Dette skal skje uten hensyn til kjønn, alder, etnisk bakgrunn, livsstil eller sosioøkonomisk status. Samtidig bør klubben legge til rette for fordypning i aktiviteter organisert som for eksempel gruppevirksomhet. Virksomheten på fritidsklubb skal bedrives i trygge omgivelser, på lang avstand fra arenaer som er preget av regler og oppsatte programmer, som for eksempel skolen.

Fritidsklubben skal ledes av kompetent personale. Kompetanse er både en evne og en vilje til å utøve kunnskap og ferdigheter. I klubbkompetansen ligger det ansvar, det ligger bevissthet omkring sin egen rolle og det ligger en stor porsjon faglighet. Det bør helst være fagkompetanse i form av personale med høyere utdanning. De ansatte bør ha særskilt kompetanse på å opprette bærende relasjoner til de besøkende (åpen virksomhet), de bør kunne organisere besøkergruppen i demokratiske arbeid for sine interesser (gruppevirksomhet). Videre bør de ansatte ha lyst til å lære bort det de elsker mest (forbilderolle).

Fritidsklubbarbeidere jobber i et miljø som gir dem unike muligheter. De opptrer i situasjoner med ungdom som kan tolkes demokratistyrkende og utviklende. Gjennom samtaler og observasjoner av ungdomsklubbarbeidere skjønner man at de arbeider i situasjoner der de kan arbeide veiledende i det uformelle og konkrete arbeidet med å arrangere og organisere aktiviteter, de kan fremme et læreverktoy som er påkrevet for at noe skal skapes. Dette har klare overføringsverdier til arbeidslivet og samfunnet for øvrig.

Fritidsklubben bør finne sin plass, ikke bare i lokalmiljøet, men også i storsamfunnet. De ansatte må være stolte av jobben sin, av ansvaret sitt, og dette bør de formidle gjennom samfunnsdebatt og gjennom lokalt samarbeid med aktører som barnevern og skole. Fritidsklubbarbeideren kan fungere som en koordinator og en kommunikasjonslenke mellom ungdommene og samfunnsinstanser som skole, lag og foreninger, barnevern og politi. Videre

er fritidsklubbarbeidere en viktig «oversetter» i arbeidet med å få politikere og samfunnsførere til å skjønne ungdommens behov og ønskemål.

Gjennom møter med fritidsklubbledere slår mangelen på stolthet en ofte, det er tidvis snarere et litt utmattende fokus på slitet, på mulige nedleggelse og til tider på «umulige» ungdommer. Ingen kan være så arrogante at man ikke forstår hvorfor det blir slik. Det sier allikevel noe om at det er på tide med et endringsfokus, et nytt syn på viktigheten av eget arbeid. På tross av dårlig lønn, lave stillingsprosenter og ubekvem arbeidstid, eller kanskje nettopp derfor, er det viktig å løfte blikket opp, få hjelp til å se hvilken enorm ressurs fritidsklubben er. Kun ved å være stolt, vise fram det arbeidet man gjør, vil fritidsklubben få status som det den faktisk er, en mulighet til å skape et godt og nærende miljø for ungdom.

Den tause kunnskapen

Diana Pettersson Svenneke og Mats Havström skriver i sin bok *Fritidledares tysta kunskap* (Fritidsforum 2007) om den tause kunnskapen fritidsklubbarbeidere besitter. Begrepet er hentet fra Michael Polanyi og betegner opprinnelig prosessen som handler om å tilegne seg kunnskap gjennom erfaring. Svenneke og Havström bruker begrepet i større grad om sluttresultatet av denne prosessen, nemlig den kunnskapen som ikke kan uttrykkes i ord, for eksempel en erfaren sosialarbeiders intuitive måte og samhandle med en klient på. Med *taus kunnskap* menes den kunnskap og viten man får i utøvelse av et fag, eller om det som ikke havner i ord og formuleringer i en lærebok eller rutinebeskrivelse. Selv om det skrives mange og gode lærebøker, vil det alltid være ting som er lettere å bare vise. Den som viser, finner sin egen måte å gjøre det på, uten å sette ord på det, og skriver dermed et nytt avsnitt i den tause kunnskapen. Det er for eksempel på mange måter merkelig at det på tross av store ulikheter i oppbygning og ressurser eksisterer en slags enighet om hvordan åpen virksomhet i klubbene skal drives. Hvordan er dette mulig når man vet at det ikke eksisterer noen dokumentasjon på hvordan drive dette arbeidet, ingen manual for gjennomføringen av tiltakene? Svaret ligger selvsagt i den *tause kunnskapen* blant ledere i fritidsklubber. Dette er kunnskap som har spredd seg, ledere gjør det andre ledere har gjort, «kunnskapen sitter i veggen».

Taus kunnskap kan, som nevnt, også beskrives som *erfaringskompetanse*. Denne er vanskelig å videreføre til andre. Eksempler på dette har vi i maskinisten eller mekanikeren som etter lang tids arbeid er i stand til å «høre på lydene» at noe ikke stemmer, og så gå rett på feilen. Mye av det medarbeidere i klubben gjør bygger nettopp på erfaring og utprøvede metoder, men også på personlige egenskaper, hevder Svenneke og Havström (2007:11). Det er viktig å inneha egenskaper som empati og kommunikative evner, samt en bevissthet om hvorfor man handler som man gjør. Den tause kunnskapen preger for en stor del ungdomsklubbfeltet. Dette gjør at fritidsklubben lett kan bli usynlig, den mangler status og tyngde.

Arbeidet i fritidsklubb er i liten grad profesjonalisert. En av forklaringene på dette er at jobben som fritidsklubbleder har vokst fram gjennom en tradisjon der klubbarbeid har vært noe ideelt, noe man har gjort ved siden av andre jobber. Det kan derfor synes urimelig å kreve en profesjonalisering av det å jobbe med ungdoms fritidsaktiviteter. Det kan synes riktig å betrakte dette som arbeid som kun er preget av idealisme og entusiasme, og at det ligger en egenverdi i dette. Dersom man derimot betrakter menneskers rett til en meningsfull fritid som et viktig politisk mål, vil behovet for velferdsarbeidere av typen fritidsklubbarbeidere øke. Profesjonaliseringskravet økes innen alle yrkesgrupper, og de yrkene som ikke profesjonaliseres løper en risiko for å oppleve en kompetanselekkasje. Derfor er det på høy tid at kunnskapen settes i system, at verktøy og arbeidsmåter dokumenteres og ikke minst: At det forskes på virkningen av å jobbe metodisk og målrettet, slik det for første gang er gjort i Norge. Å jobbe med ungdom bør gjøres til et fagfelt, det bør med andre ord profesjonaliseres.

Behovet for profesjonalisering

Hva innebærer profesjonalisering? Med dette begrepet menes i hvilken grad en yrkesgruppe eller et yrke har:

- Utviklet en profesjonell autoritet i forhold til brukere og til samfunnet
- Utviklet en egen systematisk måte og jobbe på, for eksempel gjennom forskning
- Fått en offisiell autorisasjon gjennom sertifisering eller en forankring i offisielle plandokumenter

For å framstå som profesjonell må man ha utviklet egne etiske regler, en egen kultur og en egen verdikunnskap. Virksomheten må være velstrukturert med tydelige mål. Ungdomsklubben må ledes gjennom bevisste valg av virksomhet og metoder og disse må på systematisk vis dokumenteres.

Hva kjennetegner så den profesjonelle fritidsklubblederen/ medarbeideren? Han eller hun:

- Reflekterer og dokumenterer
- Har et yrkesspråk og en yrkesetikk
- Jobber utifra ungdommenes interesse
- Fungerer som veileder og mindre som «lærer» eller «vaktmester»
- Samarbeider med lokalmiljøet, foreldre og andre instanser
- Arbeider målrettet

Dette er en omfattende liste som innebærer kompleksitet og mangfold, elastisitet og dynamikk. Som god fritidsklubbarbeider trenger man høy grad av relasjonskompetanse, kommunikative evner og sans for å jobbe målrettet. I tillegg er det viktig å ha overblikk og kunnskap og erfaring om hvordan takle vanskelige situasjoner. Det er avgjørende å inneha evne til å inspirere og skape en attraktiv møteplass og samtidig stå opp for de unges sak i offentlige sammenhenger.

Fritidsklubbarbeidere beskriver ofte virksomheten sin som et ensomt foretagende. De føler at ingen hører på dem i det offentlige rom, og at gjengangen for at dette er en virksomhet som har egenverdi er fraværende. Profesjonalisering gjennom blant annet dokumentering av resultatene og arbeidsmåtene vil være en støtte til en hel yrkesgruppe og en garanti for utvikling av arbeidet. Slik situasjonen er nå er «bransjen» usynlig, det finnes ingen dokumenterte resultater som innbyr til en styrking av kunnskapsutviklingen i samfunnet. Dersom ungdomsklubbarbeidere ikke bidrar til å formulere og utvikle sine egenskaper i kunnskap innen feltet, er det også vanskelig å delta i den offentlige debatten med dem som av ulike grunner ikke ønsker slike tiltak eller å få status blant naturlige samarbeidspartnere som skole og barnevern.

Fordi fritidsklubbvirksomhetsarbeid ikke dokumenteres i særlig grad blir det også vanskelig å utvikle nye måter og jobbe på. Dersom nye metoder utvikles kan det hende at de ikke får oppmerksomhet fordi de gamle ikke er formulert, alt risikerer å falle i glemselens mørke. Vi håper derfor at vi nå er på veien som leder ut av dette mørket. Via den dokumentasjon og forskning vi nå har jobbet med håper vi at vi i større grad kan nå en felles faglig forståelse. Dette betyr ikke at den enkelte klubbearbeider skal miste sin integritet og identitet. Men det å oppnå en felles forståelse av klubbdrift, skape en felles metodikk, felles mål og kongstanke, vil garantert gjøre det morsomere og mer lærerikt å jobbe i klubb. Og ikke minst: Gjøre det enda bedre å være ungdom i klubben. Og kanskje kan vi skape en ny og felles definisjon av klubb? En definisjon som innebærer: At klubben er en åpen arena for selvorganisert ungdom som gir dem mulighet for å utvikle seg på egne premisser. At klubben skal gi trygge og forutsigbare rammer der myndiggjøring og medbestemmelse står sentralt. At de ansatte skal ha faglig kompetanse og utviklingsmuligheter som gjør dem til kvalifiserte, voksne veiledere og gode samarbeidspartnere.

En takk til slutt

I takketaler er det lett og bli svulstig, glasuren blir tykkere enn kaken. Og ofte skjuler den forhold man helst vil glemme. For oss i Ungdom & Fritid er det ingenting å glemme, alt å huske. Vi har jobbet med to og tjue dyktige og ivrige deltakere, klubbmedarbeidere fra elleve fritidsklubber i Norge. Vi har samarbeidet strålende med Ida Hydle og Viggo Vestel ved NOVA og med Erlend Holthe Olsen, Kjersti Dille og Trine Arntzen fra Trondheim kommune. Vi har hatt fantastiske medarbeidere i referansegruppen til prosjektet: Yvonne Larsen, Tone Christensen, Ulf Ludvigsen, Aino Lundberg og Astri Holm. Dette er til sammen mange enkeltindivider, det har vært et stort prosjekt på mange nivåer – alt dette borger for potensielt trøbbel. Men nei; vi kan ikke få fullrost prosessen nok, alle har stilt opp, alle har vist engasjement og velvilje og en stor og varm interesse for prosjektets mål, og ikke minst for målgruppen, nemlig ungdommene selv. Takk til dere alle, og takk også til Helsedirektoratet for midler, for gode utvekslinger og vennlig veiledning underveis.

Vårt håp er at rapporten skal bidra til å løfte opp fritidsklubben som en viktig, selvstendig og unik arena for samhandling, og som en attraktiv arbeidsplass for mennesker som liker å være sammen med ungdom og bringe fram det beste i dem. Dersom rapporten kan inspirere til å bygge strategier som virker forbyggende i forhold til vanskelige problemområder som for eksempel rus, applauderer vi selvsagt dette. Det er et håp at rapporten skal styrke yrkesstoltheten hos de som jobber i fritidsklubben og gjøre brukerne ennå mer lystne på å oppsøke klubben. Samtidig bør yrkesstoltheten lyse slik at alle beslutningstakere av rang ser hva en oppegående fritidsklubb kan bidra med for menneskers tilgang til en berikende fritid og egenutvikling.

Vi i Ungdom & Fritid håper at resultatene fra prosjektet skal vise vei, at det kan gi en pekepinn om nyttiligheten av å tilegne seg kompetanse og verdien av målrettet arbeid. Vi håper prosjektet kan gi alle som jobber med fritidsklubb lyst til å jobbe faglig og systematisk, vi håper klubbene vil oppnå økt status og at de vil bli mer synlige for all verden. Vi håper politikere og beslutningsdeltakere vil låne øre til klubb Norge, og verdsette tilbudet for det det er: Et unikt tilbud til all ungdom.

1 Hva er en fritidssklubb? – historikk, kritikk og idealer

1.1 Historikk

For mer enn 50 år siden ble den første fritidssklubben etablert i Norge. I Danmark hadde man hatt former for klubbvirksomhet i privat regi helt siden 1925, mens man i Sverige hadde etablert kommunal klubbvirksomhet i 1939, som en videreutvikling av de såkalte «hemgårdsbevegelsene» som hadde røtter tilbake til rundt 1912 (Jacobsen 2000:18, Olson 1995:61). Helt siden disse tidlige eksemplene har målsettingen primært vært forebygging – en idé som i historisk perspektiv også kan knyttes an til at middelklassen opplevde den voksende arbeiderklassens ungdommer som truende. Som den svenske historikeren Hans Erik Olson skriver:

Trångboddheten gjorde arbetarklassens fritid offentlig. (...) Vad som tidigare hade varit fordolt i landsbygdens byar flyttade nu in i medelklassens städer. Ingen kunde undgå att se arbetarklasseungdomarna stå och hänga i gathörnen med händerna i byxfickorna och en cigarett i mungipan. Dessutom var de självmedvetna, ouppfostrade och tog sig friheter, mätt med medelklassens värdesystem. När dessa olika värdesystem kolliderade fanns det anledning för medelklassen att förfasa sig och ropa på åtgärder. (Olson 1995:220)

Den første kommunale ungdomssklubben i Norge ble startet opp 23. november 1953 på Hammersborg i Oslo (Skard 1973:17). Og når fritidssklubbene i Norge på denne tida så smått begynte å se dagens lys, var det større samfunnsmessige endringer som satte fart i utviklingen. Begrunnelsen var behovet for å motarbeide og å forebygge den såkalte «ungdomskriminaliteten» blant etterkrigstidas ungdomsskull, som i stigende grad skapte engstelse og bekymring. En slik engstelse var trolig også uttrykk for at ungdom nå, som følge av økonomiske oppgangstider, fikk mer penger mellom hendene og dermed et vesentlig bedre materielt grunnlag for større generasjonsmessig uavhengighet, enn tidligere. Dette var på sin side også av stor betydning for

framveksten av de nye ungdomskulturene rundt tidlig rock'n'roll som ikke akkurat gjorde engstelsen mindre. Tumultene mellom ungdom og politi på «Centrum Scene» i Oslo i 1956 rundt filmen «Blackboard Jungle» (norsk tittel «Vend dem ikke ryggen») – der Bill Haley and the Comets framførte en av rock'n'roll's tidligste klassikere, nemlig «Rock around the clock» – er i den sammenheng en sentral hendelse i norsk kontekst. Visningen av denne filmen skapte også liknende reaksjoner blant ungdom i en rekke andre europeiske byer samme år, og var en viktig enkelthendelse i framveksten av de nye ungdomsbaserte subkulturene.

På fritidsklubben skulle en meningsfull fritid være utgangspunktet for holdningsskapende arbeid, både rettet mot ungdom «i risikozonen» og normalfungerende ungdom (Jacobsen 2000). Med framveksten av det som ble kalt narkotikaproblemet i Norge på 1960- og 70-tallet – nært knyttet til det internasjonalt voksende «ungdomsopprøret» – ble vekten på fritidsklubbens rolle som forebyggende arena ytterligere understreket. Som rusfrie alternativ skulle klubbene være «*sosiale møteplasser under voksent tilsyn og med en sterk vektlegging av ungdomskulturelle uttrykk*» (Jacobsen 2000: 23). Klubbvirksomheten ble forstått som et alternativ til de tradisjonelle organiserte fritidstilbudene, slik som idrett og musikk, ved at aktivitet skulle være frivillig og at inkludering ble sett som viktigere enn rendyrking av ferdigheter. Den statlige interessen for fritidsklubber ble tydeligere på 1970-tallet, og kom særlig til uttrykk i uttalelser fra «utredningskomiteen for ungdomsarbeid» – den såkalte «Hauglin-komiteen» – som ble oppnevnt i 1968. Komiteen framla sin innstilling i 1971 og fremmet denne i et vedlegg til Stortingsmelding nr. 8 (1973–74), hvor det heter: «*Det burde være det offentliges plikt å legge forholdene tilrette for et bedre fritidsmiljø, og samtidig erkjenne at det er ungdommens rett å bli møtt med varierte fritidstilbud, som i størst mulig grad dekker deres behov og ønsker*» (Jacobsen 2000:23–24, Øia 2009:2). Komiteen la vekt på at offentlig ungdomspolitik hadde et særskilt ansvar for ungdom som ikke var medlemmer i organisasjoner (Øia 2009). I dette lå et ønske om også å nå «ungdom i drift». På 1970-tallet vokste antallet klubber kraftig og mot midten av 1980-årene fantes det rundt tusen klubber i Norge (Jacobsen 2000). Ifølge sosiologene Tormod Øia og Halvor Fauske fikk klubbene utover på 1970-tallet også et tydeligere kulturpolitisk siktemål, i tillegg til den sosialpedagogiske målsettingen. Her ble klubbens egenverdi som

ungdomskulturell og subkulturell arena i større grad understreket (Fauske og Øia 2003). I det meste av litteraturen om norske fritidsklubber går det fram at det finnes en tydelig, men underliggende spenning mellom forståelsen av klubb som forebyggingstiltak rettet mot såkalt problemungdom på den ene siden, og fritidsklubb som kulturtiltak rettet mot ungdom flest på den andre (Skard 1973, Frønes 1979, Stafseng 1984, Helland og Øia 2000, Jacobsen 2000). Dette spenningsfeltet lever i beste velgående i dagens Norge, ikke minst i klubbene som deltok i prosjektet, kan vi føye til.

På 1980- og 90-tallet ble samfunnsforskere opptatt av å forstå tilstanden man omtalte som «post-», «sein-» eller «høy-moderne». Her ble økende individualisering, fristilling fra tradisjon, framveksten av nye «livsstiler», skepsis til gamle autoriteter, ytre regulering, og til ideologier og «store fortellinger» sett som karakteristisk, noe som også tildels vokste fram fra holdninger som utviklet seg i kjølvannet av 1960- og 70-tallets ungdomsopprør (Krange og Øia 2005; Bauman 1992; Giddens 1991; Ziehe og Stubenrauch 1983). Trolig var både disse samfunnsendringene og behovet for en viss fornyelse medvirkende til at man på 1970- og 80-tallet hadde behov for å eksperimentere med nye modeller og «navn» på klubbene og andre ungdomsrettede tiltak. Ifølge «Ungdom & Fritid – landsforeningen for fritidsklubber og ungdomshus», er det som i dag omtales som «fritidstiltak» en fellesbetegnelse for blant annet ungdoms-, junior- og fritidsklubber, ungdommens hus, allaktivitetshus for ungdom og ungdomskafeer.

Rundt siste halvpart av 1990-tallet, ble så «globalisering» det store nøkkelordet, som en betegnelse på situasjonen der kulturelle impulser, teknologi, kapital og ikke minst migranter i økende grad forflytter seg fra det ene hjørnet av verden til et annet (se Eriksen 2004; Nederveen Pieterse 2004; Vestel 2004a). Dette viser seg ved at særlig urbane strøk i Norge (og i store deler av den vestlige verden) har fått en rekke «flerkulturelle» områder der antall innvandrerfamilier er betydelig. Her er sønner og døtre med innvandrerbakgrunn en vesentlig tilvekst til medlemsprofilen i norske fritidsklubber, og representerer nye og viktige utfordringer (se også Vestel 1995, 2004, 2007, Vestel og Smette 2007, Jacobsen 2000).

Hvilket syn man har på fritidsklubbene og profilen en søker å dyrke fram, gjenspeiler med andre ord ofte både den generelle samfunnsutviklingen og mer lokale forhold.

Ifølge sosialpedagogen Henning Jacobsen sank antallet klubber i Norge til rundt 725 i 1990 som følge av fjerning av øremerkete driftsmidler. I 2005 er det totale antallet fritidsklubber på landsbasis, ifølge Ungdom & Fritid, nede i rundt 648 (Hammerø 2005). Basert på nyere data finner Øia og Vestel, at andelen som «har vært i fritidsklubb» blant unge i Oslo med norskfødte foreldre, har sunket fra 22,8 prosent i 1996, til 14,7 prosent i 2006 (Øia og Vestel 2007:99). For unge med innvandrerbakgrunn var tallene 35,0 i 1996, mens 31,8 hadde vært i fritidsklubb i 2006 (ibid). En slik nedgang må ses i sammenheng med at flere klubber i Oslo i dette tidsrommet er blitt nedlagt. At nedgangen er noe mindre blant unge med innvandrerbakgrunn kan skyldes både at de er blitt flere i dette tidsrommet, og at innvandrerfamiliene i hovedsak er bosatt i Oslos drabantbyområder der også mange av Oslos fritidsklubber befinner seg.

Påstanden om at klubbene når den uorganiserte ungdommen – som andre barne- og ungdomsorganisasjoner ikke når – ser fremdeles ut til å være sentralt når fritidsklubbens eksistens skal begrunnes. Dette bekreftes både av «Ungdom & Fritid», av informantene i klubbene som har deltatt i dette forskningsprosjektet og i diskusjonene som er kommet opp i løpet av prosjekttiden. I tråd med dette står klubbens rolle *som forebyggende tiltak* stadig sterkt i det offentlige ordskiftet. Eksempler på dette er avisoppslag høsten 2004 i forbindelse med at flere Oslo-klubber ble foreslått nedlagt. Ungdom som brukte klubbene demonstrerte mot forslaget, og både politi, ungdomsarbeidere og lederartikler i avisene argumenterte mot nedlegging med påstander om at uten klubb ville det bli både mer hærverk, uro og rus («Legger ned fritidsklubber – ber ungdom dra til sentrum» i *Aftenposten* 02.11.2004, <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article903708.ece>).³

Samtidig er kulturprofilen som kom tydeligere fram på 1970-tallet fortsatt til stede. Dette er et spenningsfelt vi skal komme tilbake til i senere kapitler.

I de norske fritidsklubbens historie hører det med at de i senere tid også er blitt utsatt for en del kritiske innvendinger.

---

³ Høsten 2005 bringes debatten opp igjen, der blant annet Barneombudet argumenterer for å gjøre fritidsklubben lovpålagt (<http://www.dagsavisen.no/innenriks/article1671053.ece>). Se og BLD 2009.

1.2 Kritikken mot klubbene

Samtidig med at forebygging er et sentralt argument *for* fritidsklubber, blir argumenter om at fritidsklubber også kan virke fremmede på rus, kriminalitet og annen problematferd også presentert, både fra forskerhold og fra enkelte lokalmiljø. I media ble forskeren Ragnhild Bjørnebekk referert å ha uttalt at fritidsklubben kan være en sentral arena for utviklingen av kriminelle ungdomsmiljøer (jf. <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/article1097080.ece>, 16. august 2005). Dette var også en påstand som ble blåst kraftig opp i et intervju med Vestel som ble gitt førstesideoverskriften: «Dårlig klubber blir krimiskoler» (Dagsavisen 10.04 2007, se også Vestel og Smette 2007).

Bakgrunnen for kritikken er blant annet en longitudinell studie av den svenske varianten av fritidsklubber (*fritidsgårdar*) som stiller spørsmålsteget ved de forebyggende effektene av såkalte «ustrukturerte» ungdomsaktiviteter (Mahoney og Stattin 2000; Mahoney et al. 2001; Persson et al. 2004, se også Smette 2005). Disse undersøkelsene viste at gutter som var i fritidsklubber var mer involvert i kriminalitet enn andre gutter og at jenter som brukte fritidsklubber hadde større sannsynlighet for å drikke seg fulle, naske og drive hærverk. Dette kunne delvis forklares med at ungdom som oppsøkte disse arenaene hadde flere problemer når de begynte å bruke fritidsklubbene. Men også ungdom som ikke i utgangspunktet hadde problemer, ble mer problembelastet når de brukte fritidsklubber enn dem som ikke gjorde det. Disse funnene stod fast også etter at forskerne hadde kontrollert for vanlige bakgrunnsfaktorer for problematferd. Forskerne bak studien hevder at årsaken til den økte problembelastningen ligger i den sosialiseringen inn i jevnaldersmiljøer som finner sted i fritidsklubber.

Men en slik slutning kan ikke aksepteres uten videre. Nyere undersøkelser blant ungdom i Oslo gir i så måte grunn til å utforske alternative spørsmål og tilnærminger til klubbens funksjon. Basert på spørreundersøkelsen «Ung i Oslo 2006» der 11.500 elever i alderen 14–18 år deltok, har Øia foretatt en sammenlikning mellom ungdom som går i klubb og unge som ikke gjør det (Øia 2009, se Øia 2007 for mer detaljert beskrivelse av datagrunnlaget). Her oppgir 25,3 prosent av elevene i 9. og 10. klasse i Oslo å ha vært én eller flere ganger i ungdomsklubb den siste uka. Kun 16,4 prosent oppgir imidlertid at de er medlemmer. Det er altså viktig å merke seg

at klubbene når langt bredere enn dem som oppgir medlemskap. Av dem som oppgir å være medlem har 67,6 prosent norskfødte foreldre, mens 32,4 prosent har utenlandsfødte foreldre (innvandrerbakgrunn). Ved første øyekast kan det se ut til at Øias funn er i relativt samsvar med de svenske undersøkelsene. Dette blir tydelig idet Øias resultater gir klubbungdommen – i aldergruppa 9nde og 10nde klasse – karakteristikkenene nedenfor (for nærmere tallfesting, se Øia 2009). Ettersom gutter vanligvis er mer utsatt med hensyn til kriminalitet og problemadferd velger Øia å utelate jentene for å få bildet rundt dette settet av temaer tydeligere fram.⁴ Sammenliknet med dem som ikke går i klubb, karakteriseres unge gutter som går i fritidsklubb ved at de:

- Har noe mindre ressurser hjemme (dårligere råd, færre bøker i hjemmet).
- Tillitsforholdet til foreldrene er noe svakere og de unge forsøker i større grad å holde fritida skjult for foreldrene.
- Flere av foreldrene er skilt.
- Det er en svak tendens til at foreldrene i noe mindre grad setter grenser.
- Har et vanskeligere forhold til skolen. De sliter mer med å få gode karakterer, de har større konsentrasjonsproblemer, de blir oftere snakket til på grunn av uro i timene og flere gruer seg til å gå på skolen
- Flere mener de vil ha store problemer med å skaffe seg arbeid i fremtiden
- Flere er involvert i mer uskyldige normbrytende forhold, som å snike på offentlige transportmidler.

---

⁴ Øia skriver: «Gutter og jenter har et noe ulikt forhold til sine foreldre. Generelt viser jentene mindre konflikter og større samarbeidsevne. I og med at det er flere gutter enn jenter som er medlem i fritidsklubb vil det her ligge en forskyvning som påvirker fordelingen når klubbungdom skal sammenliknes med unge som ikke er i klubb. Det samme resonnementet har gyldighet også for en rekke andre forhold som kriminalitet, bruk av rusmidler, aktiviteter på fritida og så videre. I de følgende analysene er derfor ikke jentene med.» (Øia 2009:15) Mangelen på et fokus der også jenten er med, er en åpenbar svakhet ved Øias artikkel og viser klart behovet for mer forskning rundt fritidsklubber. Datagrunnlaget for en slik kjønnsdifferensiering finnes i både Ung i Oslo 1996 og Ung i Oslo 2006, noe som også gir gode muligheter til å se utviklingen over tid.

- Flere i klubb har også gjort mer alvorlige ting. Øia laget et såkalt «samlemål» på kriminelle handlinger som uttrykker mer alvorlige forhold som er straffbare og som ofte vil resultere i kontakt med politiet. Dette inkluderer, med spørreskjemaets formuleringer: stjålet penger fra en venn, stjålet bil eller motorsykkel, gjort innbrudd, truet til seg penger eller gjenstander, stjålet noe til en verdi over tusen kroner, sprayet på vegger, busser, T-baner eller liknende, med vilje ødelagt eller knust vindusruter, busseter, postkasser eller liknende, vært i slåsskamp med våpen. Ut fra et slikt samlemål har klubbungdom nesten *dobbelt* så høye verdier sammenliknet med unge som aldri har vært med i fritidsklubb.

Så langt kan det altså se ut til at Øias funn er i samsvar med de svenske undersøkelsene.⁵ Det er forøvrig ikke store forskjeller mellom unge med innvandrerbakgrunn og unge med norskfødte foreldre. På den annen side finner han og følgende forhold:

- Unge som går i fritidsklubb drikker noe *mindre* enn unge som ikke er medlem.
- Bruken av hasj og marihuana og andre narkotiske stoffer viser *ingen signifikante forskjeller* blant unge som går i klubb sammenliknet med dem som ikke går i klubb.

Ifølge Øia er det vanligvis klare sammenhenger mellom det som omtales som «utagerende kriminell adferd» og bruk av rusmidler (Øia 2009:22, se og Helland og Øia 2000). Den relativt moderate rusbruken blant klubbungdommen står dermed i stor kontrast til den relativt høye andelen blant unge klubbbrukere som er involvert i kriminelle handlinger. Hvordan skal man da forstå den relativt lave forekomsten av rusmidler blant unge i ungdomsklubb, som altså rommer betydelig flere unge som ut fra en del viktige karakteristikker tvert i mot skulle ha et tilsvarende høyt forbruk av rusmidler?

Her kunne man innvende at lavt rusmiddelbruk kan ha sammenheng med at det i Oslo er høye andeler ungdom med innvandrerbakgrunn på

---

⁵ Se og Hammerø (2009) for en oversikt over personalets rapportering om problemadferd – rusmiddelbruk inkludert – i dagens klubber.

klubbene. Vi vet at særlig blant unge muslimer er bruken av rusmidler ofte lav (Pedersen 2008:61). Øia har imidlertid undersøkt denne muligheten og konkluderer slik: «*Kontrollert for etnisitet blir denne sammenhengen svekka. Mellom de norske* (dvs. ungdom med norskfødte foreldre, Hydle og Vestels tilføyning) *og de unge med innvandrerbakgrunn er det små eller ingen forskjeller ut fra om den enkelte er medlem i klubb eller aldri har vært medlem*» (Øia 2009:22)

Høy forekomst av unge med innvandrerbakgrunn har med andre ord liten betydning her. Her kan vi også skyte inn at også andre forskere har gjort liknende funn basert på «Ung i Oslo 2006». Willy Pedersen forholder seg til de samme svenske undersøkelsene som vi nevnte tidligere. Han konkluderer blant annet slik:

Det er mange ungdommer som røyker hasj i fritidsklubbene i Oslo, men de har ikke høyt forbruk av alkohol eller hasj. Lite tyder på at klubbene har de samme destruktive konsekvensene som ble avdekket i de svenske studiene. En hypotese kan være at de ikke arbeider på samme ikke-strukturerte måte som i Sverige. (Pedersen 2008:60)

I gjennomgangen av sammenhengen mellom organisasjonsdeltakelse og rusmiddelbruk, oppsummeres et annet av Pedersens funn slik: «*Idretten rekrutterer veltilpasset ungdom med lite risikobelastning i familien, flest gutter. Svært få røyker, lite hasj. Alkoholbruk på det jevne.*» (Pedersen 2008:58)

Ifølge Øia finner vi imidlertid også disse karakteristikene for ungdom i fritidsklubb (Øia 2009):

- Flere er med i idrettslag, flere har vært på treningsstudio, flere har trimmet eller trent på egen hånd
- De besøker oftere en nabo, går mer på kafé eller snackbar, er noe oftere ute sammen med venner og kamerater
- De er mer ute i det offentlige rom der det er liten sosial kontroll fra voksen («hengt» ved kiosk, bensinstasjon, gatehjørne, dratt til Oslo sentrum)

På dette grunnlaget kan vi formulere tre viktige mulige konklusjoner.

Den første er at man i fritidsklubber finner et stort mangfold av ungdom. Her finner man både «veltilpasset» idrettsungdom og en viss

oppnopning av ungdom som utgjør det som kan betegnes som risikogruppe, for eksempel når det gjelder bruk av rusmidler (se også Skard 1973, Frønes 1979, Stafseng 1984, Helland og Øia 2000, Jacobsen 2000). Her er det selvsagt viktig å understreke at disse faktisk – som blant ungdom flest – fortsatt bare utgjør et mindretall blant klubbbrukerne, noe som er viktig å ha klart for seg, ikke minst for å motvirke stigmatisering av fritidsklubbmedlemmene. Dette understrekes idet vi, i større grad enn blant dem som ikke går i klubb, også finner ungdom som i særlig grad er sosiale og som er mye ute med venner i offentlige rom, noe som også betyr at de tenderer til å unndra seg voksenkontroll (Øia 2009). Mangfoldet i klubbene i Oslo vises også ved at de tiltrekker seg en betydelig andel unge med innvandrerbakgrunn.

Dette understreker igjen et gjennomgående tema og en helt sentral grunnidé i historien til de norske fritidsklubbene: klubben skal være for alle, inkludert helt «vanlige» ungdommer – men klubben skal *også* være for dem som har problemer, som gjerne dekkes av omtaler som «ungdom i risiko-sonen», «de uorganiserte», de som er «ute å skli». Med den medlems-sammensetningen som blant annet Øia viser til, kan dette, som vår andre konklusjon, tolkes som at klubbene i Oslo faktisk når dette spekteret av ungdommer.

Et sentralt funn kan ganske enkelt formuleres slik: de som vanligvis ruser seg mye, ruser seg betydelig mindre når de er medlemmer av ungdomsklubb. Igjen må vi spørre oss om hvordan dette skal tolkes?

Dette må forstås på bakgrunn et annet sentralt kjennetegn som har fulgt de norske fritidsklubbene helt siden oppstarten på 1950 tallet: de skal være et rusfritt alternativ. En mulig tolkning av funnet ovenfor er derfor at klubbene insistering på å være rusfrie, og alle de virkemidlene de tar i bruk for å håndheve og formidle dette budskapet, faktisk har virket. Det er også andre indikatorer som peker i en slik retning. I Pedersens undersøkelse av sammenhenger mellom rusmiddelbruk og organisasjonsdeltakelse, blir også det «å spille band» behandlet som en egen form for organisasjonsdeltakelse (Pedersen 2008). Her går det fram at denne aktiviteten også er knyttet til «mye mer» alkoholbruk og at «mange flere» som er involvert bruker hasj (Pedersen 2008:59). Samtidig vet vi – riktignok uten å ha sikre tall som bekrefter dette – at et stort antall av landets fritidsklubber også har egne øverom for ulike band og også opplæring i bandvirksomhet, som en helt

karakteristisk del av sin daglige drift. På denne måten skulle sannsynligheten for høyere rusmiddelbruk blant ungdom i fritidsklubb ytterligere styrkes, noe den altså ikke gjør. Igjen kan dette – i vår *tredje* konklusjon – tolkes som et uttrykk for at anti-rus holdningene som fritidsklubbene står for, faktisk har en virkning.

Et viktig forbehold må selvsagt tas, ettersom vi her snakker kun om klubber i Oslo. Det er fullt mulig at bildet er annerledes i andre deler av landet.

Likevel, påstanden om at fritidsklubber i seg selv og i mer generell forstand fremmer kriminalitet og andre atferdsproblemer, er etter vårt syn ikke uten videre akseptabelt for Oslo-klubbene vedkommende. Funnene ovenfor ser tvert i mot ut til å gi grunnlag for å hevde at klubben i stedet motvirker slike problemer, her eksemplifisert ved bruk av rusmidler hos en gruppe unge med en adferdsprofil som tvert i mot skulle tilsi høyt forbruk.

Kanskje kan kritikken av klubbene ses som uttrykk for en noe unyansert forståelse av hva en fritidsklubb er, hvilke relasjoner som utspiller seg mellom ledere og ungdom, mellom ungdommene selv, klubben som samarbeidsarena med andre ungdomsrelevante instanser og, ikke minst, pedagogikken og læringsprosessene som foregår i en slik kontekst.

Dette bringer oss over på nest spørsmål: Hvordan jobber man med ungdommer i de norske fritidsklubbene? Hvilke pedagogiske idealer er aktuelle?

1.3 Klubbpedagogikken i nyere tid

Et nøkkelbegrep i klubbpedagogikken har i flere tiår vært «*sosial læring*» (Helland og Øia 2000: 191–200, Stafseng 1984:100–103). Også Toril Skards (1973) idé om klubben som «*et verksted for selvtillit*» kan ses som et noe mer implisitt, men likefullt beslektet fokus. Særlig Frønes' bok fra 1979, med den karakteristiske tittelen «*Et sted å være – et sted å lære. En bok om sosial læring og forebyggende miljøarbeid*», har spilt en viktig rolle for ytterligere å betone dette aspektet.

Sosial læring er i en fritidsklubbsammenheng et svært vidtrekkende begrep som på den ene siden kan ses som uttrykk for et samfunnsmessig behov for sosialisering av ungdom i henhold til hva som til enhver tid anses som ønskede normer for atferd (forebygging av kriminalitet, rusmisbruk,

rasisme, segregering, mobbing og lignende). På den andre siden dekker denne formen for læring også ideen om unges behov for et eget «fristed» («et sted å være»), der de kan utvikle selvtillit, en mer generell sosial kompetanse, evne til refleksjon, dyrke interesser og utvikle en ungdomskultur, ideelt sett mer eller mindre «på egne premisser». Disse to målsettingene er selvsagt nært forbundet med hverandre: om klubben ikke er attraktiv i den forstand at den makter å appellere til de sistnevnte behovene hos de unge selv, vil den heller ikke gi tilgang for de voksne ansatte til å kunne påvirke ungdomsmiljøet i ønskede retninger. I tråd med dette legger fritidsklubbpedagoger også stor vekt på å styrke de uformelle læringsprosessene som skjer i grupper av jevnaldrende, og som lar seg påvirke under gunstige omstendigheter (Skard 1973, Frønes 1979, Stafseng 1984, Helland og Øia 2000, Jacobsen 2000). Det er i dette spenningsfeltet mellom de voksnes rolle som «sosialiseringsagenter», og medlemmenes livsverdener blant jevnaldrende at klubbens sosiale liv utspiller seg.

Sentralt i forståelsen av fritidsklubben som redskap for intervensjon og forebygging, og for sosial læring i en mer overordnet forstand, er understrekingen av klubbens rolle for hva som i senere år gjerne blir betegnet som «*kvalifisering*». Med dette menes vanligvis at klubben forstås som en arena der unge – både i generell forstand, og mer direkte i form av unge som av ulike årsaker befinner seg i risikozonen (relatert til rusmidler, kriminalitet, o.l.) og/eller har problemer på ymse felt (skole, hjem, jevnaldrende) – kan delta i aktiviteter og i sosiale sammenhenger som på forskjellige måter kan hjelpe dem til utvikling; til å «komme videre» og til å «vokse». For noen innebærer dette å «endre kurs»; å utvikle et endret selvilde og væremåter som også befinner seg nærmere hva samfunnet til enhver tid vurderer som ønskelige/akseptable, og som dermed forebygger en videre utvikling i uønsket retning. Slike prosesser kan forstås som tilføring av forskjellige former for kvalifikasjoner i form av ny kunnskap, ferdigheter, holdninger, selvinnsikt, o.l. «...som setter dem i stand til å bli aktive medskapere av eget liv» (sitat fra utlysningen av prosjektet slik det var formulert av Ungdom & Fritid). Dette kan foregå på flere måter.

Aktivitetene som klubben legger tilrette for kan gi kvalifikasjoner i seg selv. Eksempler på dette kan være at man lærer ferdigheter innen musikk, dans, data/IKT, arrangering av konserter, turer, erfaringer med kioskdirift o.l.

som ungdommene også, i noen tilfeller kanskje til og med vil kunne tjene litt penger på, med den statusen det innebærer. Kvalifisering vil også kunne foregå som følge av utviklingen av tillitsrelasjoner mellom unge og ledere, der lederne vil kunne gi råd og støtte i det jevne eller i kritiske faser, både med hensyn til framtidsplaner (jobb, utdanning) eller av mer psyko-sosial art. Å ha voksenpersoner tilgjengelige som man kan ta opp problemer med, diskutere med eller bare prate med om løst og fast, spiller en viktig rolle i fritidsklubbene. I tillegg innebærer ideen om kvalifisering også at sosialiseringen mellom jevnaldrende vil kunne trekke «problemungdom» i ønsket retning. Slike virkninger forutsetter imidlertid en tilstrekkelig balanse mellom andelen resurssterke unge medlemmer, og andelen av unge med problemer – en problemstilling vi skal se nærmere på i senere kapitler.

I alle disse tilfellene vil man kunne hevde at ungdommen «har lært noe», enten i form av konkrete ferdigheter knyttet til mestring av teknologi, et instrument eller bestemte arbeidsoppgaver, eller i form av selvinnsikt og større mestring av seg selv og tilværelsen. Å medvirke til slike prosesser står altså sentralt i fritidsklubbenes målsettinger.

En annen viktig karakteristikk ved norske fritidsklubbers virke, er målsettingen om å inngå i samarbeidsrelasjoner med eksterne instanser som er relevante for arbeidet med ungdom (se Jacobsen 2000, Smette 2005, Vestel og Smette 2007). Dette vil primært si offentlige instanser som skole, barnevern, politi, helsesøster, utekontakt o.l., men kan også omfatte organisasjonsliv for eksempel innen idrett, kirken o.a., og også i noen tilfeller næringsliv i lokalmiljøet. Et viktig funn i sosialantropologen Ingrid Smettes undersøkelse var for eksempel at det kunne være stor variasjon i hvor godt samarbeidet mellom klubb og eksterne instanser faktisk var, og ikke minst i hvordan noen av disse samarbeidspartnerne forholdt seg til klubben (Smette 2005). Det kan hevdes at dersom ikke skole eller barnevern ser og respekterer klubben som en egnet arena for forebygging og kulturutvikling, vil både lokalmiljøet og disse aktørene lett kunne gå glipp av en samarbeidspartner som kunne ha tilført betydelige muligheter for å jobbe aktivt med det lokale ungdomsmiljøet der det trengtes. Selv om ikke slike relasjoner er like godt utviklet i de ulike klubbene, har et slikt samarbeid likefullt vært et mer eller mindre uttalt ideal i de norske ungdomsklubbens historie (se f.eks. Jacobsen 2000:34).

Mot en slik bakgrunn kan spørsmålet om hva en fritidsklubb ideelt sett skal være, oppsummeres som følger. Klubben er en arena som:

- er et frivillig tilbud til ungdom i et mer eller mindre avgrenset område
- har til målsetting å nå bredt ut; den skal nå både ungdomsgrupper i hovedstrømmen (mainstream) samtidig som den også skal appellere til unge med ulike former for problemer, og til ungdom i ulike sub-kulturer
- særlig vektlegger kvalifisering, d.v.s. prosesser der ungdom kan «vokse» ved at de tilegner seg nye ferdigheter og områder for mestring. Dette omfatter både praktiske/tekniske områder og sosiale og psykologiske innsikter og evner
- følgelig skal både drive utvikling og formidling av kulturopplevelser og aktiviteter, og forebyggende og sosialfaglig arbeid
- har pedagogiske tradisjoner for å legge stor vekt på sosial læring både mellom ledere og medlemmer, og på sosialisering mellom jevnaldrende
- skal legge til rette for samarbeid med eksterne ungdomsrelevante instanser, som politi, barnevern, skole, helsestasjon, uteseksjon o.l.
- skal være absolutt rusfri og som skal arbeide for rusforebyggende tiltak og holdninger blant ungdommene

Hvordan arter så dette seg i praksis? I hvilken grad og på hvilke måter kan disse idealene finnes igjen i klubbene som deltar i prosjektet? På hvilke måter virker Yo-Pro-metodikken til å styrke, utdype og videreutvikle disse idealene? Dette er sentrale spørsmål vi ønsker å belyse i evalueringprosjektet.

Men først skal metodene presenteres.

2 Metoder i evalueringsarbeidet

2.1 Innledning

De sosiale prosessene som foregår i en fritidsklubb inngår i komplekse samspill med en rekke faktorer, både eksterne og klubbinterne. Det framgår både i litteraturen om fritidsklubbpedagogikk og i en rekke øvrige forskningsbaserte publikasjoner i nyere tid (Skard 1971, Frønes 1979, Stafseng 1983, Hydle 1996, Vestel 1995, 2002, 2004, 2007, Smette 2005, Vestel og Smette 2007, Barne- og likestillingsdepartementet 2009). Slike faktorer kan være beboersammensetningen i området, det ungdomskulturelle landskapet, klubbledergruppas praksis og kunnskapsnivå, relasjonene til eksterne instanser som kommune- (bydels-) administrasjon, skole, barnevern og politi, økonomiske forhold, sentrale enkelthendelser, samt mer lokale særtrekk. Dette er alle forhold som virker inn på og gir føringer til den rollen og de mulighetene fritidsklubben til enhver tid har til å påvirke og orientere ungdomsmiljøet i det lokalmiljøet den inngår i. Innføring av ny klubbmetodikk og nye ressurser – her kalt «intervensjonen» – vil altså være elementer som inngår i et *samspill* med en rekke øvrige faktorer. Dette vil hele tida kunne endres underveis. Den tilførte metodikken må dermed ses som bare én blant mange faktorer som kan bevirke slik endring. For best mulig å kunne vurdere klubbens og metodikkens rolle i et slikt samspill, og eventuelle endringer over tid, har vi tatt i bruk en rekke metodiske tilnærminger. I perioden fra høsten 2007 til og med våren 2009 har vi:

- fulgt 11 fritidsklubber over tid – før, under og etter intervensjonen – ved hjelp av formelle og uformelle intervjuer (ansikt-til-ansikt, pr. telefon og pr. e-post) med kursdeltakerne, andre ansatte og samarbeidspartnere
- foretatt dagsbesøk i åtte klubber hvor vi også har intervjuet ungdommer
- foretatt dypdykk i to av klubbene ved hjelp av feltarbeid over flere måneder

- gjort deltakende observasjon og intervjuer på samtlige fem kurs-samlinger
- gitt kursdeltakere to skriftlige oppgaver: den første dreide seg om en evaluering av kursopplegget midtveis i kursperioden, mens den andre dreide seg spesielt om rusrelaterte problemstillinger
- gjennomført en nettbasert spørreundersøkelse rettet mot ungdommene i deltakerklubbene før og etter intervensjonen
- deltatt på en serie av møter i Ungdom & Fritids referansegruppe for prosjektet

Et slikt utvalg av metoder gav gode muligheter til et fruktbart samspill mellom ulike datakilder. Særlig feltstudiene – som ble påbegynt allerede høsten 2007 – var av stor betydning for å gi den nødvendige dybden i utforskningen av problemstillingene før det første spørreskjemaet ble sendt ut. De dannet også grunnlag for å justere samtlige intervjuguider underveis. Vi har til sammen hatt 18 månedsverk til rådighet for arbeidet med prosjektet.

De ulike fremgangsmåtene diskuteres nærmere nedenfor.

2.2 Utvalg av klubber

Klubbene som deltok meldte sin interesse som resultat av en bred invitasjon, sendt ut av Ungdom & Fritid. Her følger et utdrag av invitasjonsteksten, slik den ble formulert i medlemsbladet «Ung & Fri» og på nettsidene til organisasjonen (tekst mottatt fra Ung & Fri 16/4 2009):

Har du lyst til å få en ekstra åpningskveld på klubben?

Ungdom & Fritid skal i gang med et forskningsprosjekt hvor fritidsklubbene i din by eller kommune kan være med. Inntil 5 fritidsklubber fra hvert sted skal plukkes ut til å delta. Fritidsklubbene får midler til en ekstra åpningskveld gjennom ett år og opplæring av 2 ansatte i en metodikk som vektlegger ungdomsmedvirkning i fritidsklubb.

(...)

Nytt omfattende forskningsprosjekt i fritidsklubbene

Ungdom & Fritid søker fritidsklubber som kan tenke seg å være med i et 3-årig forskningsprosjekt. Ungdom & Fritid skal ha prosjektledelsen og vil involvere en rekke samarbeidspartnere fra flere fagmiljøer. Prosjektet er finansiert av Helsedirektoratet.

Kvalifisering som metode

Bakgrunnen for prosjektet er fritidsklubbenes evne til å ta opp i seg subkulturelle strømninger, med ulike kulturuttrykk, i ungdomspopulasjonen. I dette ligger også evnen til å utløse iboende talenter og egenskaper hos ungdom. Dette kan ytterligere presiseres ved å si at fritidsklubben er en sentral leverandør av aktiviteter og kompetanser som spesielt kvalifiserer ungdom som i mindre grad lykkes på andre arenaer, som for eksempel skole.

I forskningsprosjektet ønsker vi å studere dynamikken rundt kvalifiseringsaspektet på en mer systematisk måte. Dette tenker vi å gjøre ved å undersøke om enkeltungdom og grupper som deltar i kvalifiserende aktiviteter, som veiledes av en aktiv, kompetent voksen ansatt i klubben, styrkes i den sosiale integrasjonen i lokalmiljøet.

Ansatte ved fritidsklubben skal få grundig opplæring og det vil bli vektlagt at ungdom med rusrelatert risikoatferd deltar i prosjektet.

Kriterier for å kunne delta

Ungdom & Fritid søker etter fritidsklubber:

der klubbleder har tilnærmet full stilling og der deltidsstillingene ikke er for små. Dette er fordi fritidsklubbledere med tilnærmet heltidsstillinger ivaretar nødvendig koordinering, kontinuitet og faglig ansvar og større deltidsstillinger gir rom for personalmøter, oppfølging av enkeltungdom og arbeid med grupper.

- som kan forplikte seg til å prioritere tid og rom til prosjektet gjennom en 3-års periode.
- som har 2 ansatte som tenker å bli i klubben de neste 3 årene og som kan sette av 4–6 kurshelger i løpet av ett år.
- som har et godt og avklart forhold til naturlige samarbeidspartnere i nærmiljøet. Dette er en fritidsklubb som brukes aktivt som samarbeidspartner av foreldre, skole, barnevern og politi.
- som allerede tilbyr strukturerte aktiviteter som ungdom i stor grad benytter seg av.
- der voksne ansatte oppfattes som veiledere og der ungdom har stor innflytelse gjennom et aktivt ungdomsstyrt klubbdemokrati.
- som kan legge tilrette for at forskeren i prosjektet får gode arbeidsforhold. I dette ligger åpenhet om relevant informasjon, deltakelse på personalmøter og frihet til å innsamle data i fritidsklubben i prosjektperioden etter gjeldene etiske regler.

Økonomiske rammevilkår

Ungdom & Fritid vil tilføre fritidsklubbene som deltar prosjektmidler. Prosjektet skal styrke fritidsklubben gjennom å finansiere en ekstra åpen kveld per uke over 1 år med 2 ansatte (kursdeltakerne). Dette vil sikre at kompetansen som tilføres klubben, og aktivitetene som springer ut av dette, får et prioritert felt å virke i.

Prosjektet finansierer 4–6 helgesamlinger for 2 ansatte i fritidsklubben i løpet av 1 år. Gjennom samlingene skal ungdomsarbeidere tilegne seg konkrete metodiske verktøy. Ulike tema skal sette deltakerne i stand til å veilede ungdom til å utvikle og realisere egne ideer og tiltak som virker kvalifiserende på egen ungdomstid. Prosjektet vil ikke kunne dekke eventuelle lønnskostnader knyttet til helgesamlingene.

Prosjektet skal ta høyde for at fritidsklubbene som deltar i prosjektet skal kunne søke om øremerkede midler til videreføring av arbeidet i en ny 3-årsperiode etter prosjektperioden. Premisset for dette er at det gjøres relevante, positive funn i prosjektperioden og at statlige midler ikke trekkes tilbake i prosjektperioden.

For å forankre prosjektet lokalt skal administrativ og eventuelt politisk ledelse i bydelen/kommunen involveres tidlig i prosjektet. Dette ansvaret legges til prosjektledelsen i Ungdom & Fritid i samarbeid med fritidsklubblleder.

Teksten inneholder også en presentasjon av metodikken og noen interessefremmende kommentarer til denne. Denne delen vil bli presentert nærmere i kapittel 4.

Invitasjonsteksten inneholder to deler. Den ene omhandler tilbudet om kurs, mens den andre presiserer at det også vil bli økonomiske midler tilgjengelige for klubbene som deltar. Kriteriene for deltakerklubbene er forholdsvis presist formulert, og kravene framstår som forholdsvis strenge. Ønsket om at kun relativt velfungerende klubber skulle delta – slik vi kan lese ut av formuleringene ovenfor – ble begrunnet med at dette var nødvendig for å kunne gi den nye metodikken gode betingelser for å kunne prøves ut.

Av klubbene som meldte sin interesse, ble opprinnelig 13 klubber valgt ut av Ungdom & Fritid i samråd med oss forskere. Kriteriene for valg av klubber var at de skulle representere et bredt spekter av ulike profiler:

by/land, relativ kjønnsbalanse, med og uten medlemmer med innvandrerbakgrunn, nyere/veletablerte m.m. Som det går fram av kapittel 3, må kravet om stor variasjon anses som oppfylt. Det ble stilt eksplisitt krav om at samtlige klubber skulle stille seg positive til å gjennomgå kurs i ny klubbmetodikk.

Av de opprinnelig tretten klubbene, ønsket én å avstå fra deltakelse av bemanningsmessige årsaker, mens den andre var nede i et så lavt antall besøkende ungdommer at den ikke ble ansett som egnet for deltaking i prosjektet. Dermed var det elleve klubber igjen som gjennomførte prosjektet og opplæringen i sin helhet.

Trass i at det er en betydelig antall fritidsklubber i Norge, var det ikke enkelt å få et tilstrekkelig antall klubber som tilfredsstilte kriteriene vi her har skissert, til å være med. Dette har blant annet medført at klubber i landsdelene nord for Trondheim, ikke har vært med.

Vi tror likevel at deltakerklubbene representerer et relativt bredt bilde av fritidsklubbene i Norge, og at problemstillingene og praksisene som tas opp og belyses i rapporten vil kunne ha verdi, også for klubber i andre områder og som arbeider under andre rammebetingelser.

2.3 Dypdykk i to klubber

To klubber ble valgt ut til nærstudier over et lengre tidsrom i form av feltarbeid.

Vi anser slike nærstudier – der både observasjon og intervjuer ble benyttet – som en egnet tilnærming (Miles & Huberman 1996). Feltarbeid som metode har også en særlig styrke som redskap for å fange inn de sosiale prosessene som foregår i klubben, i form av konkret samhandling mellom medlemmer og mellom ledere og de unge. Vi så dette som nødvendig for å belyse problemstillingene på et tilstrekkelig detaljert nivå.

Disse to klubbene er svært forskjellige. Den ene befinner seg i en av landets større byer og den andre i en liten by med et oppland med gårder og skogsdrift. Et slikt områdevalg ble bl.a. gjort ettersom vi som forskere allerede hadde en viss tilknytning og et nettverk i de to områdene som vi kunne spille på og bruke aktivt i datainnsamlingen. Med utgangspunkt i

prosjektets problemstillinger ble de to klubbene valgt ut etter følgende kriterier, som ble utformet i samråd med oppdragsgiver:

- Personalet på begge klubber ønsket å jobbe eksplisitt med å nå og inkludere unge med hva som anses som rusrelatert risiko atferd.
- Den ene klubben holder til i et større byområde.
- Den andre klubben holder til i et lite byområde med landlig/spredt-bygd omland.
- Begge klubbene har en viss andel unge med innvandrerbakgrunn.
- Klubbene har en kjønnsbalanse i medlemsgruppen.
- Det eksisterer gode tillitsforhold mellom medlemmer og ledere i begge klubbene.
- Begge klubbene gjennomfører det nye, metodiske opplegget.

Hensikten var altså å fange opp mest mulig av klubbenes indre liv – både personalets praksiser og ungdommenes livsverdener – ved hjelp av observasjoner, deltakelse på arrangementer og i dagligliv, samt intervjuer med ungdommer og personale.

Den ene av disse klubbene var imidlertid under ombygging i en stor del av prosjektperioden. Vi valgte likevel å gjennomføre feltarbeidet ettersom lederne her var spesielt opptatt av å være med. En del av ungdommene var også aktive, både til tross for og på grunn av byggeprosessen. Så selv om selve huset var under ombygging, så ga dette noen ekstra innblikk i samhandling mellom ungdom, klubb og kommune.

Feltarbeidet i den andre klubben gikk som planlagt i T1 (to måneder), T2 (1 måned) og T3 (2 uker). Av ulike årsaker ble imidlertid kurspedagogikken ikke i så stor grad som vi hadde forventet anvendt på større grupper ungdom og spredt til det øvrige personalet. Dette skyldes dels at innlæringen av metodikken var mer krevende en antatt, dels at de aktuelle kursdeltakernes organisatoriske plass i klubbens drift var mer rettet mot noe smalere kursvirksomhet. Rommet for metodisk utprøving var derfor mer begrenset.

Likevel ble resultatet betydelige mengder data, der også observasjoner og samhandling utgjør viktige deler.

2.4 Oppfølging av ni klubber

For å oppnå et bredere datagrunnlag enn hva dybdestudiene kunne framskaffe, ville vi – med et tilsvarende fokus på kvalifisering, tillitsrelasjoner, samarbeid og kontekst – følge utviklingen i de ni øvrige klubbene. Her brukte vi en «lettere» utgave av framgangsmåten brukt under nærstudiene. Dette innebar blant annet dagsbesøk, intervjuer med ulike aktører, feltarbeid på kurssamlingene og to skriftlige oppgaver (nedenfor).

2.5 Dagsbesøk

Vi har foretatt et dagsbesøk hos åtte klubber hvor vi gjorde intervjuer med klubbarbeidere, ungdommer og eventuelle samarbeidspartnere. F.eks. ble et slikt besøk kombinert med et SLT-møte i klubblokalene, da klubblederen var med i kommunens SLT-team⁶. Dette møtet gav anledning til å møte representanter fra forebyggende politi, barnevern, asylmottak og skole.

Disse besøkene ga korte glimt inn i ulike situasjoner i klubbhverdagen. De ga også et viktig sammenlikningsgrunnlag for å beskrive det rike mangfoldet som eksisterer i norske ungdomsklubber. Her kom det blant annet fram at ikke minst selve stedet, lokalene og klubbens fysiske omgivelser varierer mer enn vi hadde antatt på forhånd, se kap. 3.1.

---

⁶ SLT står for «Samordning av Lokale kriminalitetsforebyggende Tiltak» og var en idé og en praksis som ble hentet til Norge fra Danmark på 1980 tallet, av Det kriminalitetsforebyggende råd (KRÅD). Deltakelse i ordningen er frivillig, men i dag er rundt 160 av landets kommuner med i SLT samarbeidet. Alle våre klubb-kommuner har SLT koordinator. SLT er en modell for samordning av forebyggende arbeid og tiltak for barn og unge i sin alminnelighet, og for grupper av barn og unge i faresonen. SLT gruppene ledes av en egen koordinator som har ansvar for innkalling til møter, for å følge opp tiltak og for å informere og skape kontakt mellom dem som er involvert. Koordinatoren er gjerne med i ordførerens eller rådmannens stab, dvs. sentralt plassert i kommunens styringsorgan, slik det for eksempel kommer fram i en samtale som vi skriver om i kapittel 3.7, der det var naturlig for rådmannen å innkalle SLT-koordinatoren til en felles samtale med oss. Ofte er representanter for både politi, barnevern, utekontakt, ungdomsteam, skole, helsestasjon, bydel, fritidsklubb og liknende med i hver enkelt SLT gruppe. Gruppen kan variere i størrelse og sammensetning ut fra behov og variasjoner i det landskapet av relevante instanser den befinner seg i (per 30/3 2009: http://www.forebygging.no/fhp/d_emneside/cf/hApp_101/hPkey_9017/hParent_507/hDKey_1).

2.6 Feltarbeid på kurssamlingene

Et viktig felt ble også de fem helgesamlingene der 22 klubbarbeidere – 12 kvinner og 10 menn, d.v.s. to personer fra hver av de elleve klubbene – deltok. Aldersspennet til klubbarbeiderne strakk seg fra tidlig i 20 åra til rundt 40.

Bakgrunnen til kursdeltakerne var svært variert: noen var uten noen form for fagutdanning, men hadde lang erfaring fra klubb, flere hadde ymse utdanning i estetiske fag, erfaring som musiker, danser, utdanning innen foto, teater o.l., Vi fant flere med utdanning/eller som var under utdanning som sosialpedagog eller barnevernspedagog. Av andre yrkesbakgrunner som var representert kan nevnes, toller, scenetekniker, lærer, drosjesjåfør. Mange av deltakerne hadde også en lang rekke ungdomsrelevante kurs.⁷

På samlingene hadde vi også tidvis besøk av ledere fra kommune/bydel mens tre opplæringsansvarlige i Yo-Pro-metodikken, og en representant fra Ung & Fri, var til stede på hver samling.

Helgesamlingene ble holdt på et hotell på Østlandet, fra torsdag/fredag ettermiddag til søndag ettermiddag. En av forskerne deltok til enhver tid i hele oppholdet (inkludert overnatting) på disse øktene. Dette var intense lærings- og møtearenaer for alle deltakerne, inklusive forskerne. Vi deltok i øvelser, rollespill, ballspill, leker og gruppeopplegg, og var, med andre ord, i varierende grad med i både opplæringsopplegget og i det uformelle samværet i pauser, under måltider osv. Ved slik deltakelse ønsket vi å bli bedre kjent med deltakerne og klubbene de representerte, å få en mer utfyllende forståelse av den nye klubbmetodikken som ble presentert, og å «ufarliggjøre» oss som forskere ved å utvikle mer uformelle og dagligdagse relasjoner til kursdeltakerne. I neste omgang ble det så lettere for begge parter å gjennomføre intervjuer, enten over telefon eller ansikt til ansikt.

Trass i en viss skepsis i begynnelsen, gav deltakerne i mange sammenhenger uttrykk for entusiasme og glede over å ha med seg forskere i dette opplæringsprosjekt, og vi ble ofte omtalt som ressurspersoner. De gav også uttrykk for at de så det som en stor fordel at prosjektet ble evaluert underveis, ettersom forskningsdelen ble ansett for å kunne gi større tyngde til eventuelle

---

⁷ For en bred oversikt over både stillingsstørrelser og personalets bakgrunn i dagens klubber, se Hammerø (2009:34-39)

konklusjoner og et bredere innblikk i hva arbeidet på en fritidsklubb innebærer i mange ulike sammenhenger. Dette ble sett som viktig å kommunisere til omverdenen.

Vårt nærvær på kurssamlingene gav også anledning til å gi jevnlig tilbakemeldinger om aktuelle funn og problemstillinger, som så kunne luftes med både kursdeltakere, kursholdere og representanter for Ungdom & Fritid i et større forum. Forslaget om de skriftlige oppgavene ble til i løpet av slike diskusjoner.

2.7 Skriftlige oppgaver

Underveis i prosjektet besluttet vi å utfylle datatilfanget ved å invitere kursdeltakerne til å besvare to skriftlige oppgaver på ulike tidspunkt. Oppgaveteksten ble utformet av Ungdom & Fritid i samråd med oss og ble inkludert underveis som en del av kursopplegget. Ungdom & Fritid deltok også med purring og påminnelser for å få alle besvarelsene levert.

Den første oppgaven ble kalt *Midtveisoppgaven* og ble sendt ut like før sommeren 2008. Hensikten var å få systematiske svar fra deltakerne der de – som oppgavenavnet indikerer – kom med egne vurderinger av kursopplegget på tidspunktet der omtrent halvparten av kurssamlingene var gjennomført. Teksten til Midtveisoppgaven var følgende:

1. Beskriv hvilken personlig nytte du har hatt av å få tilført nye metoder i ditt arbeid med ungdom.
2. I hvilken grad har ungdom på din fritidsklubb opplevd økt medvirkning siden oppstarten av «Kvalifiseringsprosjektet»?
3. Hvilken betydning tenker du det har for ungdommene i klubben at dere får tilført en ny metodikk å jobbe etter?
4. I hvilken grad gir metodene – slik du ser det – muligheter til også å jobbe med ungdom som i utgangspunktet er negative eller motvillige til, for eksempel skrivning eller annen innsats som metodene i noen tilfeller krever? Begrunn svaret.

Bakgrunnen for utsendingen av den andre oppgaven var at et av prosjektets sentrale spørsmål var å undersøke fritidsklubbenes og metodikkens muligheter som rusforebyggende tiltak. Som forskere opplevde vi at det under

samlingene inntil dette tidspunktet var påfallende lite fokus på rus og rusforebyggende spørsmål. Vi ønsket derfor at kursdeltakerne spesielt skulle besvare og forholde seg til rusrelaterte problemstillinger, slik at dette spørsmålet ikke forble uproblematiskert og tatt for gitt. Teksten til hva som ble kalt *Rusoppgaven* ble utformet av oss forskere i samråd med Ungdom & Fritid, og lød som følger:

Diskuter om og eventuelt på hvilke måter Yo-Pro-metodikken, slik du ser det, kan være brukbar for å:

1. forebygge/motvirke rusbruk blant klubbmedlemmene før slik bruk har utviklet seg
2. forebygge/motvirke rusbruk blant unge som, i varierende grad, allerede bruker ulike rusmidler

Bruk gjerne konkrete eksempler fra egen klubb om slike finnes.

Rusoppgaven ble sendt ut høsten 2008.

Begge oppgavene resulterte i en stor mengde svar – svært rike på detaljer, fortellinger, eksempler og selvrefleksjoner – og spiller en viktig rolle i prosjektets totale tilfang av data.

2.8 Intervjuer og forløp

Prosessene vi har fulgt strakk seg altså – med visse opphold – fra høsten 2007 til og med våren 2009. Over hele dette tidsrommet ble det foretatt intervjuer både med kursdeltakerne, ungdommer og potensielle og faktiske samarbeidspartnere. Intervjurundene med kursdeltakerne ble likevel – i henhold til prosjektdesignet – særlig fokusert rundt følgende fem tidspunkter:

T1. Før intervensjon. Her ønsket vi å få et bredest mulig bilde av klubbens kontekst, situasjon, praksiser og samarbeidsrelasjoner før kursopplegget ble startet opp.

T2. Under intervensjonen, d.v.s. i første halvdel av kursperioden. Hvordan oppleves møtet med den nye pedagogikken? Hvordan artet de første forsøkene på å implementere den i klubbhverdagen seg?

T3. Under intervensjonen, d.v.s. andre halvdel av kursperioden. Hvordan oppleves metodikken og kursprogresjonen etter å ha holdt på en stund?

T4. Kort tid etter intervensjonen. Kursene var nå avsluttet, og vi ønsket å fange inn hva som har skjedd i form av kursdeltakernes egne erfaringer og vurderinger av metodikken på dette tidspunktet. Hva har deltakerne fått ut av kursene så langt? Har det skjedd endringer i klubbens interne arbeidsmetoder og resultater? Har det skjedd endringer i klubbens relasjoner til eksterne samarbeidspartnere? Hvor nyttig har kursopplegget vært? Hvilke kritikkpunkter er aktuelle?

T5. Rundt fire måneder etter intervensjonen. Bakgrunnen for å gjennomføre denne intervjurunden var vurderingen at kursdeltakerne på dette tidspunktet vil ha hatt bedre tid på å prøve ut og praktisere metodene som er innlært. Dette er særlig viktig for at kursdeltakerne i større grad skal ha gode betingelser for å kunne prøve ut metodene også på medlemsgrupper som vanligvis er vanskelige å nå, d.v.s. ungdom som er skoletrøtte, mer opposisjonelle til voksenintervensjoner (og invitasjoner) og med eventuell problembakgrunn. I hvilken grad er metodikken eventuelt også anvendbar for denne gruppen ungdommer?

2.9 Intervjuer med kursdeltakerne og andre klubbansatte

Supplert med data fra dypdykkene, dagsbesøkene og den kontinuerlige kontakten med alle deltakerne på helgesamlingene (selve kursene), har vi gjennomført et stort antall intervjuer med kursdeltakerne under hele prosjektet. Nesten alle kursdeltakere fra klubbene er intervjuet pr. telefon på minst to tidspunkter.

For de større klubbens vedkommende ble også i noen tilfeller lederne for klubben som helhet intervjuet. Så godt som samtlige ansatte på klubbene hvor vi gjorde de mer intensive feltarbeidene ble intervjuet opptil flere ganger.

2.10 Intervjuer med ungdommer

En rekke ungdommer ble intervjuet under dypdykkene (feltarbeidene). I tillegg fikk vi ofte et stort antall intervjuer med klubbungdommene under dagsbesøkene. Disse var ofte avtalt på forhånd via klubblederne. Til tider kunne opp til 10–15 unge bli intervjuet på en kveld. Her kan man innvende at utvalget fikk en viss skjevhet ettersom dette ofte var ungdommer som fra

før hadde et godt forhold til lederne og som av ulike årsaker var positivt innstilt til «forskerne». Likefullt gav dette små, men viktige glimt inn i klubbens indre liv og ikke minst stemning og stil i de lokale ungdomsmiljøene. Ved flere anledninger ble det klart at også unge som vi i utgangspunktet ville tro var mer skeptiske, faktisk stilte opp.

Ved en anledning brukte en av oss *fokusgruppe*-metoden for å få et innblikk i en gruppe klubbungdommer som var definert som vanskelig. Gruppemøtet en gang i uken over ca. ½ år var en del av en idømt samfunnsstraff for flere av deltakerne. Kravet fra politiet var at de skulle møte en kveld i uka, sammen med to politistudenter og diskutere ulike tema eller gjøre noe aktivt (eks. tur med politibåten⁸) sammen med dem. Fokusgrupper gjør det mulig å analysere interaksjonen mellom gruppedeltakerne, i tillegg til deltakernes svar på eventuelle direkte spørsmål fra forskeren eller fra gruppedeltakerne. En styrke ved fokusgrupper er at de åpner for å inkludere deltakernes utfordring av påstander fra andre deltakere, og dermed også måten denne utfordringen blir besvart på (Morgan 1997: 11). I en analyse av fokusgruppeintervju står altså interaksjonen mellom deltakerne like sentralt som det tematiske innholdet i bidragene.

Ved denne anledningen tok vi kontakt med en språkforsker, Ingrid Kristine Hasund, som er spesielt kompetent på ungdomsspråk (Hasund 1996, 2003, 2006a, 2006b, Hasund & Stenström 1997). Vi har ønsket å vektlegge denne anledningen til å vise hvordan en slik situasjon og en slik gruppe spissformulerer en av ungdomsklubbens vanskeligste oppgaver, nemlig kommunikasjon og samhandling med gutter med innvandringsbakgrunn som er på vei inn i en kriminell karriere. Vi vil komme tilbake til betydningen av slik kunnskap senere i rapporten. I dette kapitlet tjener eksemplet til å illustrere hvor vanskelig det kan være å tyde, i mer enn en forstand og dimensjon, hva som skjer i et slikt møte mellom forsker og ungdomsgruppe. Situasjonen rundt opptaket kan beskrives som følger:

Torsdagsgruppa består av 15–20 gutter (det var bare 7 da jeg var der og gjorde opptak). I følge en av klubbmedarbeiderne er problemene deres «noe rus, mest vold». Selve opptakskonteksten var følgende: Jeg møter ungdommene foran trappen på politihuset kl. 19 en mørk torsdag i

---

⁸ Mange av våre klubbkommuner har lokal politibåt.

januar. Det er sju store gutter som skravler, røyker, banner, slenger litt drittpreik rundt forbi – vennskapelig og med humor til hverandre. De fleste ser «fremmede» ut, Midt-Østen, Nord- og Sentral Afrika? Kanskje noen er fra Øst-Europa? Politistudentene har ikke kommet og jeg presenterer meg og sier litt om meg og mitt formål med å være med. Det er greit for dem! Sier de. Det høljeregner og det er sikkert helt kjempeeksotisk for dem at en middelaldrende dame i det hele tatt skulle bry seg, snakke høflig og hyggelig ...hva vet jeg? De fleste så bare likegyldige (kanskje uforstående?) ut. Studentene kommer ikke, vi venter i ett kvarter, så lurer vi på om vi ikke skal gå inn og spørre. Vi går inn. Alle dører innenfor den indre trappen er låst. Vi banker på en rute og så kommer det to ungdommer (studenter) i sivil ut. Jeg hadde på forhånd avklart med politiet og studentene at jeg skulle komme og hva min hensikt var. Så går vi bort til klubben der vi setter oss ned i et rom. Jeg introduseres ordentlig for alle og spør om å få ta opp samtalen. Det er greit for alle. Jeg sier at det var bare til internt bruk, og at jeg har taushetsplikt osv. slik at jeg skulle huske og bedre forstå hva som skjedde i møtet.

Opptaket analyseres slik av lingvisten Ingrid Kristine Hasund⁹:

Samtalen i torsdagsklubben er preget av en tøff og kameratslig samtalestil. Typisk «gangstergutt», hvis vi tenker i stereotypier. Før jeg beskriver den, vil jeg gi et eksempel på denne stilens rake motsetning: Respekt- og hensyns-stilen. Denne er karakterisert som en utpreget samarbeidende måte å snakke på. Stereotypien er tre bestevenninner fra Oslos beste vestkant som *alltid* er sammen og som *alltid* prater. På tross av at de er bestevenninner, tar de ikke for gitt hverandres solidaritet og fortrolighet, men bruker mye tid på å forhandle om det gjennom samtalen. Når de snakker, spør de stadig om bekref-telse på synspunkter og ber om tilbakemelding fra de andre (...*hvis du skjønner hva jeg mener, eller hva mener du?* osv). Når de lytter, er de aktive, viser interesse og oppmerksomhet overfor hverandre og de emnene som blir tatt opp, gjennom at de stiller oppfølgingsspørsmål og gir hyppige tilbakemeldings-signaler (som *m-m, ja, okei* osv). De er også veldig høflige mot hverandre, og

---

⁹ Hasund og jeg (Hydle) har samarbeidet over flere år, forsket og publisert sammen og kjenner godt til hverandres prosjekter. Hasund er som lingvist spesielt skolert i ungdomsspråk og bidro i utskrift og tolkning av dette spesielle møtet og til å «forstå hva som skjedde» – noe som jeg hadde stort behov for.

markerer at man ikke tar den andres vennlighet og hjelpsomhet for gitt. De unngår i størst mulig grad å kritisere hverandre åpenlyst og direkte, og hvis de må komme med kritikk, demper de den så godt de kan.

Respekt- og hensynsstilen er en svært kompleks stil som krever lang øvelse for å mestre. På den ene siden er den svært engasjert og subjektiv, man snakker gjerne om de mest personlige og intime ting, der faren for å trække over, si noe galt eller såre noen, er størst. På den andre siden handler den i stor grad om å ikke trække over, si noe galt eller såre noen, og resultatet blir at man må drive mye språklige «forhandlingsarbeid» for å sikre seg mot uhell. Det er dette som gjør at denne samtalestilen gjerne blir kritisert som «mye prat og lite innhold». Poenget er at man bruker like mye tid på det mellommenneskelige språkarbeidet som på innholdet. Og middelklassejenter er helt suverene når det gjelder å beherske denne stilen. Så bruker de da også mye tid på å lære seg å mestre den.

Samtalen fra torsdagsklubben er et godt eksempel på den tøffe og kameratslige nærhetsstilen, der man i større grad tar solidariteten og fellesskapet for gitt, og ikke trenger å vise respekt og hensyn i samme grad. Stilen er mer konkurrerende og selvorienterende, man kjemper om å få ordet og bruker ikke så mye tid på å slippe andre til, vise omtanke og interesse. Det handler ikke om at man ikke *er* interessert, men at man tar interessen for gitt og ikke behøver å markere den eksplisitt hele tida. Denne stilen er ofte fullpakket med vennskapelige fornærmelser og utskjelling. Selv om det kan virke negativt og truende, er den tøffe tonen knyttet til noe positivt for dem som deltar og er trygge på den. Blant venner formidler stilen at de kjenner hverandre så godt og har et så grunnleggende godt forhold at de ikke trenger å være så forsiktige og høflige hele tiden. Men vennskap er en skjør og sårbar ting, og det er også lett å trå feil i denne stilen.

De fniser og ler, de banner, snakker om tabubelagte emner, kritiserer hverandre åpenlyst (*Jeg er jævlig lei av deg nå!*, de erter en på grunn av hans dårlige norsk, hermer etter han når han sier *same* i stedet for *samme*), gir negative ordrer (*Klapp igjen, for faen!*) og bedriver vennskapelig erting (A: *Jøvla pakkis!* B: *Det heter potet, ikke pakkis!* Potet er et slangord for «hvit nordmann», brukt i multietnolektiske miljøer i Oslo). Vennskapelig erting minner om såkalt rituelle fornærmelser. Rituelle fornærmelser er vel kjent fra

svarte amerikanske gjengmiljøer i USA, der dette nærmest er å regne for en språklig «sport», særlig blant gutter. Her brukes rituelle fornærmelser ikke bare som en del av en kameratslig stil, men helt konkret for å øve opp tøffhet og verbal styrke, slik at man er rustet til både å ta imot og gi verbale kraftsalver. Et viktig poeng er at mottakeren ikke skal vise sårbarhet. Man skal lære seg å ta imot dritt uten å bli synlig berørt.

Den tøffe stilen er preget av et sterkt og knapt repertoar av stygge ord. Styrke, grovhet, forutsigbarhet og konformitet er foretrukket framfor den variasjon og finurlighet som preget den typiske «flinkis»-humoren. Den tøffe stilen har «gatecred», og man kan se på den som en karakteristisk og egenartet stil. Det er ikke nødvendigvis slik at de tøffe gangsterguttene ikke har flere kraftuttrykk enn *faen* og *helvete*, men de velger å bruke de samme hele tida, fordi denne knappheten er en viktig del av deres språkbruk.

Respekt- og hensynsstilen brukes gjerne av middelklassejenter som synes det er både greit og viktig å snakke om personlige og intime ting. Guttene i torsdagsklubben synes tydeligvis det er vanskelig å snakke om personlige og intime ting. Jeg har en mistanke om at dette ikke bare er fordi Ida er til stede med en lydopptaker. Noen har opplevelser på det personlige og intime plan som man rett og slett ikke tør å snakke om. Den tøffe stilen beskytter mot farlige samtaletemaer.

Noen spredte observasjoner:

- Et artig eksempel på hvordan guttene markerer avstand til Ida som intervjuer dem: Ida spør A «Var det noe som var kult med Klubben?» A svarer ikke, og en (voksen leder?) sier til A: «Skjønner du hva hun sier?» A sier spøkefullt til en annen gutt, B: «Kanskje du kan tolke til meg?» B sier «Hva var det som var *gøy* med Klubben?» De «oversetter» ordet *kult* med «gøy», og punkterer dermed Idas forsøk på å snakke ungdomsspråk. A unnskylder seg spøkefullt med at han snakker dårlig norsk: *Jeg har vært i Norge tre dager, i går, i dag, i morgen.*
- Ida spør om rus. En av guttene sier: «Tenk om mamma hører på dette!» «Mamma sa, hvis jeg bruker rus, hun slakter meg! Hun tar skoen og *pa! pa! pa!* [hermer etter lyden av noen som slår]» (multi-etnolektisk norsk).

- *Det var kaosgøy!* (multietnolektisk norsk, *kaos* er et nytt ord for «veldig»)
- Grenser for den tøffe stilen: Noen ber de andre være seriøse, sier «Svar, da!» når en ikke svarer på Idas spørsmål. En unnskylder på vegne av de andre: «Alle er frekke her».
- Forteller at de hører på Tupac og Fifty Cent (svart amerikansk hiphop), og av dans liker de hiphop.

Forskernes kommentar:

Vi har tatt med dette utdraget for ikke bare å vise et eksempel på felterfaringer, men også på vår metodiske tilnærming. I dette tilfelle har vi også et godt eksempel på metodekritikk, fordi en forsker (Hasund) ser en annen forsker (Hydle) i kortene. Hun har ved hjelp av opptaksteknologien muligheter til å kvalitetsvurdere de data som samles inn. Hennes bidrag her er både å beskrive i detalj hva som foregår, både mellom guttene, og mellom guttene og forskeren. Det viser også til kompleksiteten i feltarbeidet, og hvor vanskelig det kan være å få data som gir relevant innsikt. Her har vi et eksempel på at forskeren ikke får svar på de spørsmålene hun stiller f.eks. om klubbens betydning, men på andre og like viktige spørsmål, f.eks. om kommunikasjonsstilen og om hvordan de beskytter seg mot farlige samtaletemaer.

2.11 Intervjuer med eksterne samarbeidspartnere

Det ble lagt stor vekt på å få samtaler/intervjuer med tidligere, nåværende og potensielle eksterne samarbeidspartnere. Dette gjaldt representanter for skole, politi, barnevern, uteteam, SLT-koordinatorer, helsestasjoner, lokalt næringsliv, idrettsorganisasjoner, menighetsansatte, ansatte i bydel og kommune og andre. Disse ble i hovedsak intervjuet pr. telefon eller pr. e-post, og noen også i direkte møter.

Opprinnelig var det meningen å gjøre intervjuer med disse personene både før og etter kursene. Det viste seg imidlertid at mange av dem var såpass tidkrevende å få i tale, at vi i de fleste tilfellene måtte nøye oss med ett intervju i løpet av prosjektperioden. En rekke henvendelser forble ubesvart. Særlig var ansatte i barnevernet og tildels politi vanskelig å få gjort avtaler med.

Dette kan ses i sammenheng med at en del klubber bare i liten grad hadde et mer utstrakt samarbeid med politiet. Fra flere hold ble det også gitt uttrykk for en opplevelse av at barnevernet i mange tilfeller ikke i tilstrekkelig grad så klubbarbeidernes kompetanse og faglighet som en ressurs for samarbeid. Vanskeligheten med å få barnevernets representanter til å stille til intervju kan ses i sammenheng med slike holdninger.

En annen mulighet er at både politiets og barnevernets hverdag er så hektiske at et forskningsprosjekt som dette ikke ble tilstrekkelig prioritert. Det negative mediebildet som ofte presenteres av barnevernet, må også tas i betraktning som mulige bakenforliggende årsaker¹⁰.

2.12 Spørreskjemaundersøkelse

Ungdommer i samtlige klubber ble bedt om å delta i to elektroniske, nett-baserte spørreskjemaundersøkelser (Quest-back¹¹). Den første ble besvart helt i begynnelsen av kursåret, og det andre etter at kursene (intervensjonen) var gjennomført. Til sammen rundt 300 ungdommer deltok i hver runde. Lederne i hver klubb oppfordret de ungdommene som til enhver tid var inne, til å besvare skjemaene. I noen tilfeller fikk ungdommene en liten belønning som gratis brus eller liknende. Dette pågikk i en tidsperiode på ca. 1–2 måneder per runde.

Bruken av spørreskjema ga oss en ytterligere sikring av tilgangen til data fra samtlige klubber, og av at bredden og variasjonen i de forskjellige klubbenes erfaringer skulle bli godt ivaretatt. De samme spørsmålene ble brukt som retningslinjer i de kvalitative intervjuene, dvs. samtalene med enkeltungdommer.

Det ble fra Ung & Fri opprinnelig foreslått en kartlegging av ungdommenes personvariabler, f.eks. i form av spørsmål som fanger opp *«lav selvaktelse, svak følelse av personlig kontroll, stort behov for sosial anerkjennelse,*

---

¹⁰ Mer om dette i kap. 3

¹¹ Dette er en elektronisk form for spørreskjemaundersøkelse der spørsmålene kommer på en skjerm-side, en etter en, og hvor respondentene klikker seg inn på de relevante svaralternativene. NOVA har bred erfaring med og lisens for bruken av Questback. Dette krevde selvsagt at klubbene hadde tilgang til PC, noe alle hadde (med unntak av tidvise problemer med oppkobling).

liten sosial trygghet, impulsivitet osv...» under henvisning til psykologiske måleredskaper. Formålet var å kartlegge effekter av intervensjonen.

Vi så dette som en risikabel framgangsmåte. Dessuten ville det ikke være de samme unge som svarte ved de to undersøkelsene; alderssammensetningen er ulik, og det kan være nokså spekulativt å tolke endringer som effekter av intervensjonen. Dette vil vi gå nærmere inn på i kapittel 6 der vi gjennomgår resultatene. I tillegg oppleves slike sammenstillinger av spørsmål ofte som store og detaljerte, og det stilles tildels nærgående spørsmål til ungdommene. Spørsmålene kan derfor lett oppleves som ubehagelige og fremmedartede. Når vi samtidig vet at fritidsklubbene generelt også tiltrekker seg ungdommer som i liten grad deltar i andre organiserte aktiviteter, og at evalueringen i særlig grad ønsker å undersøke intervensjonens virkning på unge som står i faresonene med hensyn til rusmidler, anså vi en slik framgangsmåte som uhensiktsmessig. Med et slikt «første signal» risikerte vi at denne målgruppa allerede fra starten fikk en negativ følelse for evalueringen, noe som var svært viktig å unngå.

Vi foreslo i stedet en enklere «brukerundersøkelse», der vi prøvde å kartlegge de unges forhold til klubben, de ansatte og hverandre. Opplevelse av tillitsrelasjoner, om de hadde hatt viktige samtaler med personalet, sentrale hendelser i og utenfor klubbammenheng, ting de følte vanskelig å ta opp med personalet, litt om ruserfaring, om foreldrenes holdninger til klubben; alt dette var eksempler på forhold som undersøkelsen forsøkte å fange opp.

Vi vil presisere at det er en betydelig usikkerhet knyttet til hvordan man skal forstå og tolke *svarprosentene* vi har oppnådd i denne delen av undersøkelsen. Avgrensningen av hvem som er brukere/medlemmer er flytende, og «uorganisert» ungdom kan være vanskelig å trekke med i en slik undersøkelse. I tillegg kommer at en fritidsklubb i betydelig mindre grad enn en skole (som NOVA har bred erfaring med) kan legge forholdene til rette for en gjennomføring der et stort antall medlemmer deltar. Vi mente likevel at sjansene var gode for å få interessante opplysninger ved en slik framgangsmåte.

Medlemmer i eller brukere av klubbene kommer og går. Det er slik klubber skal fungere. Noen er kanskje veldig engasjerte, andre er innom en gang i blant. Det er altså umulig å vite mer nøyaktig hvor mange som ble oppfordret til å svare og en mer konkret «svarprosent» kan derfor ikke

beregnes. Hvem er det de som har svart kunne tenkes å være representative for? På de to årene som er gått mellom de to undersøkelsene, vil det også være en viss utskifting av medlemsmassen. Det kan skyldes tilfeldigheter, men *kunne* også være et resultat av intervensjonen. Uansett mente vi at vi likevel kunne få interessante opplysninger – og det fikk vi.

2.13 Møter i referansegruppa for prosjektet

Ungdom & Fritid hadde tidlig i prosjektperioden opprettet en egen referansegruppe for prosjektet. Her deltok, foruten representanter for Ungdom & Fritid, en rekke ressurspersoner innen sentral kommunal kulturadministrasjon, samt forskerne (se Appendix 2). Minst en av forskerne deltok på hver av de til sammen seks møtene.

Foruten viktige erfaringsutvekslinger og diskusjoner, gav disse møtene interessante innblikk i samhandling mellom prosjektledelse og oppdragsgiver i Helsedirektoratet, og mellom dem og referansegruppa.

2.14 Forskningsetikk og anonymisering

Forskningsdesign, samtlige intervjuguider og spørreskjema, er gjennomgått og godkjent av Norsk Samfunnsvitenskapelig Datatjeneste (NSD).

I tråd med disse retningslinjene er samtlige navn på klubber, kursdeltakere, steder og samarbeidspartneres personnavn *anonymisert*.

For prosjektets vedkommende kunne det imidlertid vært ønskelig å inkludere opplysninger om klasse/yrkesbakgrunn til ungdommenes foreldre i spørreundersøkelsen. Spørsmål som var utformet for å fange opp dette og som var enkle nok til å bli forstått av ungdommene, ble ikke godtatt av NSD fordi det her ville kunne bli for enkelt å identifisere ungdommene, særlig på mindre steder. Det ble derfor bare i liten grad mulig å ivareta denne dimensjonen på grunnlag av spørreskjemaet.

3 Klubbene før intervensjon

3.1 Variasjon, utvalg og litt statistikk

Formålet med dette kapitlet er å gi et bilde av klubbene som deltok i prosjektet og deres praksiser og profiler slik de var *før* den nye metodikken ble innlært. For å få bredere kunnskap om innholdet i norske fritidsklubber, vil vi også belyse deltakerklubbens arbeid ved å se dem i sammenheng med andre klubber som vi kjenner fra tidligere forskning (f.eks. Hydle 1996, Smette 2005, Vestel og Smette 2007, Vestel 2004).

Av statistikken som vises i Appendix 1 ser vi at de elleve klubbene preges av stor variasjon på en rekke områder (se Appendix 1):

Når det gjelder *stedskarakteristikk* befinner noen klubber seg i utkanten av større byer, en klubb er plassert i sentrum av en mindre by, noen befinner seg i mer landlige omgivelser, i et lite tettsted osv. *Lokalene* er svært varierende, fra å være plassert i et mindre, eldre tidligere bolighus, til å driftes i et stort, relativt nytt kulturhus hvor klubben deler lokaler med en rekke andre aktiviteter. Forskjellene i *personalressurser* er særlig slående: en klubb har 16 ansatte (om enn flere i svært små stillingsprosenter), mens tre klubber har tre ansatte, og én har kun to. *Åpningstidene* varierer fra en klubb som har åpent samtlige dager i uka, mens de mindre klubbene har åpent to kvelder og annenhver fredag, eller kun to kvelder uten noen form for helgeåpent. Noen er rene ungdomsklubber, noen har junioravdeling i tillegg, og noen har åpent både i storefri og etter skoletid, i tillegg til kveldene. Antall *faste brukere* varierer fra rundt 30 i de mindre klubbene, til mellom 120–150 i to av de store. Samtidig varierer antallet *medlemmer med innvandrerbakgrunn* fra ingen, til opptil 80 prosent i de store klubbene i utkanten av de større byene. Vi finner også store variasjoner i tilgangen til *materielle og teknologiske ressurser*: en av klubbene rommer et større mediesenter med flere avanserte datamaskiner for ymse multimediebruk, mens en av de mer landlig beliggende klubbene (som faktisk også har et svært høyt antall faste brukere) kun har en enkelt datamaskin. Den store variasjonen langs en rekke variabler i fritidsklubber og ungdomshus i Norge, bekreftes også i Ungdom & Fritids

egen rapport «Klubbundersøkelsen 2008» (Hammerø 2009). Her finnes en oppdatert oversikt over viktige karakteristikk i dagens klubber.

Hva foregår så på klubbene som deltok i prosjektet? Hvilke aspekter av ungdomsarbeidet legges det størst vekt på? Hva slags relasjoner har ungdommene selv til klubben de går på?

Fritidsklubbens funksjon som arena for sosial læring, forebygging, sosialisering, vekst, mestring, selvtillit og liknende, understrekes ofte av velmenende pedagoger, ungdomsarbeidere og andre. I iveren bak denne argumentasjonen for klubbens eksistens, er det lett å glemme en helt grunnleggende premiss; hvis ikke klubben på en eller annen måte først og fremst er attraktiv for de ungdommene den henvender seg til, vil heller ikke disse prosessene kunne finne sted (BLD 2009). Som kjent går ingen ungdom på klubben for å forebygges! Det er som med mye pedagogisk forskning om barns lek. Det skrives mye om hva barn kan *lære* når de leker, og betydelig mindre om hva det er med lek som motiverer barn til å leke (se f.eks. debatten mellom Piaget og Sutton-Smith i Piaget 1966, Sutton-Smith 1966, Vestel 1992). Barn vil først og fremst «ha det gøy» når de leker (men å oppnå en dypere forståelse for hva nå dét betyr, vil kreve både lange svar og trolig fortsatt en god del forskning). Mot en slik bakgrunn kan vi spørre: Hva er det som medvirker til at ungdom går på klubben? Dette spørsmålet kommer vi vanskelig utenom i en diskusjon om hva klubben er og hvordan den virker. Å gi noe utfyllende svar på dette spørsmålet er komplisert og bare delvis mulig innenfor denne rapportens rammer. Likevel tror vi at bildet av hvordan klubbene fungerer i forhold til temaene vi diskuterer, også vil gi et visst innblikk i ungdommens egne relasjoner til klubben og det brede spekteret av motivasjoner som ligger bak bruken av den.

Samtidig er det viktig å se at det er ikke bare ungdoms relasjon til klubben som avgjør om de går der eller ikke. Også foreldres, læreres, naboers osv. oppfatninger og signaler om klubben, vil påvirke de som tenker på å gå der eller som allerede går der.

Delkapitlene 3.2 til 3.5 handler om hvilke aktiviteter som tilbys, om medvirkning, om utvikling av tillitsrelasjoner og om tilrettelegging for ulike former for kvalifisering. Alt dette kan forstås som karakteristikk ved de ulike klubbens profiler, innhold og arbeidsmåter som har til formål å gjøre

klubben til en attraktiv plass å være, og som virker sammen for å utvikle en god følelse for klubben for ungdommene som bruker den. Delkapittel 3.6 omhandler klubbens praksiser med hensyn til rusmiddelbruk blant medlemmene, mens 3.7 tar for seg klubbens praksiser for samarbeid med eksterne instanser. Til slutt, i 3.8, sammenfattes disse analysene som så vil bli sett i sammenheng med spennvidden mellom to ulike klubbprofiler. Disse har vært mye diskutert av klubbarbeidere opp i gjennom tidene og er fortsatt aktuelle blant personalet fra deltakerklubbene. I dette spenningsfeltet finner vi klubber som særlig vektlegger kulturaktiviteter og ferdigheter relatert til ymse kulturuttrykk (i estetisk og ungdomskulturell forstand) på den ene sida, og klubber som i større grad vektlegger sosialt arbeid, på den andre.

3.2 Om aktiviteter, ungdomskulturer og «å treffe folk»

Sammenliknet med de tidligere norske fritidsklubbene er det fortsatt biljardbordet, bordtennisbordet og diskoteket som er noe av det første man får øye på, også i klubbene anno 2008.¹² Vi får gjerne et glimt av en ungdom eller to som bærer på et instrument og som er på vei til øving. I tillegg ses, og ikke minst høres, raskt et par dataspill som antyder at alt likevel ikke er helt ved det samme som på 1970–80 og 90-tallet. Selv om «klassikerne» som biljard, bordtennis, kortspill, diskotek og bandvirksomhet nok fortsatt trekker ungdom til klubben, skal man også – i hvert fall til en viss grad – følge med i tida og ikke minst i teknologien for å fortsatt være et noenlunde «kult sted». Fritidsklubber i Norge har med andre ord alltid hatt en serie med aktiviteter, lokaler og teknologiske ressurser som utgjør viktige deler av klubbens profil og tiltrekningskraft. Noen av dem forutsetter ganske utviklede ferdigheter og kunnskap hos dem som tar dem i bruk (som å kunne spille et instrument, beherske lyd- eller film teknologi o.l.), mens andre ikke krever så mye mer enn litt doven interesse og lyst for å oppleves som «åleireit å drive med».

Hvilket repertoar av aktiviteter tilbys ungdommene og hvilken plass har de i de elleve fritidsklubbens pedagogiske profil? For noen ungdommer foregår også mange aktiviteter i relasjon til ungdomskulturelle forståelsesrammer.

---

¹² En større oversikt over aktiviteter og arrangementer i dagens fritidsklubber finnes i Hammerø (2009).

Hvordan forholder klubbene seg til fellesskapene vi omtaler som ungdomskulturer?

Som vi ser av statistikken vi presenterer i Appendix 1 har de mest vanlige aktivitetene i våre 11 klubber per 2008, utgangspunkt i følgende ressurser:

- diskotek med DJ-utstyr
- biljard
- bordtennis
- bandrom
- datarom
- dataspill
- filmfremviser (DVD)
- fotorom
- formingsaktiviteter

Men også mer avansert utstyr og mer spesialiserte lokaliteter finnes i enkelte klubber:

- lydstudio
- filmstudio
- digitalt fotostudio
- øvingslokaler for dans
- anlegg for rullebrettkjøring/hopping/montering
- «mekke»-rom

I tillegg gjennomfører klubbene mer tidsavgrensede aktiviteter, som:

- turer
- matlagingskurs
- andre kurs: sang-, rappe-, instrument-, formings-, film-, lyd-, foto-, danse-, teater-, data-
- konserter, store og små
- forestillinger (sang, dans, band, teater, fotomodell («fashion»))
- hobbykunstutstillinger
- spillturneringer

Populariteten til disse aktivitetene kan variere sterkt med skiftninger i moter og i forhold til utviklingen av ny teknologi. I visse deler av landet kan også helt bestemte aktiviteter ha stor appell. Under Vestels feltarbeid på Rena i Østerdalen hvor fiske står sterkt i nærområdene, var for eksempel fluebindingskurs – her drevet av et par 12–13-årige eksperter – et populært innslag på klubben (Vestel 1996). Hva som er attraktivt og som mer umiddelbart motiverer ungdom til å gå på klubben, varierer med andre ord med særtrekk og karakteristika ved områdene klubben er en del av.

Til tider kan det være relativt komplekse forhold som kan skape motivasjon. Her kan blant annet ungdomskulturenes forståelsesrammer og det kulturelle landskapet som en klubb befinner seg i, spille en viktig rolle (se for eksempel Gelder og Thornton 1997, Hebdige 1993).

Ungdomskulturene må forstås på bakgrunn av at ungdom befinner seg i en livsfase der de skal løsrive seg fra foreldrene. I denne prosessen er blant annet jevnaldrende særlig viktige. Alle aldersgrupper vil oppleve former for fellesskap med andre som deler interesser, estetikker, holdninger, væremåter, smak, språk, verdisyn, stil o.l. som på ulike måter skiller seg fra hva som er aktuelt i andre aldersgrupper. Antakelig er det ettervirkningen etter de mer eksplisitte generasjonskonfliktene fra 1960–70 tallet som danner bakgrunnen for at ordet «ungdomskultur» er så lett å ty til – betydelig lettere enn for eksempel «30-åringskultur», «de middelaldrendes kultur», «pensjonistkultur» e.l. Når vi i tillegg befinner oss i en tid der samfunnsendringer skjer veldig raskt, blir kontrastene til andre aldersgruppers erfaringshorisonter særlig stor. I løsrivelsesprosessen fra foreldrene, hvor sårbarheten er stor, vil også motakeligheten for nye impulser knyttet til samfunnsendringene (f.eks. slik de manifesterer seg i den nye medieteknologien) være vesentlig.

«Ungdomskultur» kan i tråd med dette forstås som de kulturformene (interesser, fascinasjoner, holdninger, væremåter, verdier, normer etc.) som ikke eller i liten grad deles med andre aldersgrupper. For ungdom utvikles disse fellesskapene ofte rundt bestemte aktiviteter som for eksempel musikk, dans, idrett, motor, friluftsliv og liknende. I den grad slike fellesskap er virksomme og attraktive for ungdom i lokalmiljøene som fritidsklubben henvender seg til, kan de utgjøre vesentlige potensialer for å trekke ungdom til klubben.

Noen av de fellesskapene som dannes i disse ungdomsoffentlighetene er svært spektakulære og iøynefallende. De utnyttes gjerne av kommersielle interesser og har ofte relativt tydelige budskap og estetikker knyttet til seg. Med «estetikker» mener vi her de til enhver tid gjeldende oppfatningene om hvordan de ulike fellesskapenes sentrale verdier skal uttrykkes – hva som er «tøffest», «stiligst», «coolest» i henhold til de tradisjonene og budskapene som er aktuelle. Heavy metal-fans har f.eks. en forkjærlighet for nagler, svart lærantrekk, dødningshoder og skrekksymboler. House & techno kulturenes representanter har ofte foretrukket fargerike, lette, syntetiske tekstiler, og symboler assosiert med datateknologi og østlige religioner. Hip hop'erne har sine metallsmykker, saggebukser og «loose-fit» klær, mens idrettsungdom gjerne ifører seg merkeklær som refererer til populære idrettshelter, og som kommuniserer eventuell sunnhet, treningsiver og kunnskap om hva som skjer på de arenaene som denne ungdomsgruppen føler tilhørighet til. Det er viktig å merke seg at det til hvert av disse fellesskapene hører ulike oppfatninger om hva som er relevant – hva som betyr noe, hva som er viktig. Særlig de mer spektakulære ungdomskulturene kommer til uttrykk i mer overordnede stilpakker, som i sin mest konsekvente form danner en livsstil.

Ungdomskulturer inkluderer både fellesskap som markerer sterk opposisjon og forskjellighet overfor andre aldersgrupper, og fellesskap som ikke gjør det. Fiolinspill, datainteresse og frimerkesamling kan altså betraktes som ungdomskulturelle ytringer på lik linje med dyrking av hip hop-musikk og skateboard kjøring, forutsatt at aktivitetene også danner grunnlag for et fellesskap som markerer en viss avstand til andre aldersgrupper. Men her er det mange grader av både opposisjon og forskjell som markeres.

Uansett hvor på skalaene mellom opposisjon og aksept som kommuniseres i det til enhver tid eksisterende landskapet av ungdomskulturer, er de derfor viktige ressurser som klubbarbeidere både kan «spille på» og utnytte bevisst i ungdomsmiljøene de henvender seg til. Samtidig kan de også, som vi skal se, i noen tilfeller romme mer problematiske og destruktive føringer som kan gi klubbene betydelige utfordringer.

Hos flere av klubbene som deltar i prosjektet finner vi til tider svært bevisste holdninger til ungdomskulturelle tradisjoner.

Dette vises blant annet i «Liaklubben» som befinner seg i et drabantbyområde hvor bebyggelsen er svært tett og hvor antallet innvandrerfamilier er betydelig. Klubben er forholdsvis stor og har en svært oppdatert utstyrs-park i form av datamaskiner, filmutstyr, musikkstudio, dansesal m.m. Den har gode personalressurser og har lagt stor vekt på lavterskelbasert kursvirk-somhet på en rekke områder. Det har vært en bevisst ansettelsespolitikk fra ledelsens side at man har prioritert klubbarbeidere som har spisskompetanse i en eller annen form for «kulturvirksomhet» (musikk, dans, film, foto, teater). Konserter, forestillinger, utstillinger og ymse kulturarrangementer der klubb-medlemmene er med, avholdes jevnlig og klubben er godt besøkt av «vanlige ungdommer» både med og uten innvandrerbakgrunn. I tråd med klubbens sterke «kulturprofil» har flere blant både nåværende og tidligere medlemmer utviklet spesielle ferdigheter særlig innen musikk og dans.

Ettersom klubben er velutstyrt og også har lokaler som er egnet for ymse former for øving, er disse fasilitetene svært ettertraktet blant de unge «ekspertene», som til tider også nyter stor status langt utover lokalområdet. Fra klubbledelsens side har det hele tida vært en bevisst politikk å gjøre avtaler om at de av ungdommene som utvikler særlige ferdigheter på de ulike områdene kan få bruke klubbens lokaler og utstyr relativt fritt (de får blant annet egne nøkler) under forutsetning av at de også er villige til å holde kurs og virke som instruktører for klubbens øvrige medlemmer, noe som prakti-seres flittig. På denne måten får også vanlige klubbmedlemmer nyte godt av kunnskapen til denne ekspertisen.

Flere av disse lokale ekspertene er sterkt assosiert til en av de største av de mer spektakulære og aktuelle ungdomskulturelle tradisjonene i form av *hip hop*. Dette er ingen tilfeldighet. Som ungdomskulturell tradisjon har hip hop sitt opphav i flerkulturelle områder, gjerne med et dårlig rykte, i de amerikanske storbyene, og denne opphavshistorien er stadig sentral i hip hop'ens mytologi og stil (Mitchell 2001, Basu & Lemelle 2006, Vestel 2004, se også Holen 2005 for en oversikt over hip hop i Norge). Tekstene har gjerne et sterkt fokus på nabolaget («the hoods») og har tradisjonelt blant annet kommentert problemer knyttet til rasisme, ekskludering og andre sosiale problemer i opphavsområdene. I et ungdomsmiljø der andelen unge med innvandrerbakgrunn er stort, har derfor hip hop, i tråd med tematikken

i tekstene, artistenes flerkulturelle profil, genrens populærkulturelle prestisje og hele tradisjonens opphavshistorie, en sterk appell.¹³ Igjen ser vi altså hvordan spesielle særtrekk ved lokalsamfunnet som klubben inngår i (her: et flerkulturelt ungdomsmiljø i drabantby med et noe problematisk rykte) virker inn på hvilke ungdomskulturelle strømninger som har særlig popularitet.¹⁴

Fra klubbledelsens side blir et godt samarbeid med den lokale hip hop-ekspertisen i form av dansere og beats- og rapmakere ansett som viktige ressurser og som byggesteiner i klubbens profil for å kunne appellere bredt til flere ulike ungdomsgrupper i nærmiljøet. Som en av klubblederne uttrykte det:

Vi holder på inngå en avtale med X (pakistansk bakgrunn) og danserne hans om at de får øve her gratis mot at de holder kurs for medlemmene slik vi hadde det i fjor. Når de starter dansekurs, da kommer jentene. Og når jentene kommer, kommer også guttene og da blir det flere eldre ungdommer her. Vi opplevde i fjor at da kursene starta ble det 38–40 jenter som meldte seg på med en gang. Vi bruker dette bevisst for å «coole opp» klubben. X er veldig cool på den riktige måten. Han er ikke av den kjepphøye typen, men veldig ok. Vi trenger noen positive «dåne-gutter» som trekker folk... (feltnotater 2007)

Her registrerer vi med andre ord en svært bevisst strategi der tidligere medlemmer med stor kompetanse og sterk ungdomskulturell «symbolverdi» gis gode muligheter for å drive med sine aktiviteter, for på denne måten å tiltrekke seg andre medlemsgrupper (jenter, eldre ungdommer); klubben

---

¹³ I nyere tid har hip hop blitt brukt av ungdom – gjerne i en viss «underdog» posisjon – i en rekke svært ulike geografiske områder, fra unge arabere i Palestina, slumbeboere i Colombia, unge samer i Norge, og ikke minst i flerkulturelle områder i ulike storbyer verden over, som et medium for, blant annet, å kommentere egen livssituasjon (se f.eks. Mitchell 2001, Vestel 2004, Basu & Lemelle 2006). At hip hop, og særlig såkalt gangsta-rap også har blitt brukt til å dyrke kriminalitet og uakseptable holdninger overfor kvinner, viser forøvrig noe av sammensattheten i denne ungdomskulturen (se f.eks. Kitwana 2002).

¹⁴ Men også her er spørsmålet om motivasjon ganske sammensatt. For noen er hip hop populært fordi kompisen eller kjæresten er interessert. For andre er motivasjonen kanskje mest knyttet til prestisjen. Likevel kan det hevdes at både selve innholdet og estetikken må tas alvorlig for å forstå forbindelsen mellom livsverden, motivasjon og ungdomskulturelt uttrykk (se f.eks. Vestel 2004 a, 2004 b).

«cooles opp» ved spille på attraktive ungdomskulturelle markører, hvor også utøvernes mer overordnede appell («dånegutter») ikke er uvesentlig.

Samtidig har klubben også en mindre, men markant gruppe unge som av skolen og andre instanser anses som «vanskelige». En av klubbens ansatte som selv har innvandrerbakgrunn, er også en velkjent og respektert breakdancer. Han har i tillegg deltidsjobb som lærer på skolen, og er en av de svært få av de skoleansatte som har god kontakt med denne gruppa. Han er ung, og ifølge ham selv er det ikke lenge siden han var «litt av en bråkebøtte», som han uttrykte det. Alt dette er kvaliteter som gir både ham og klubben en viktig «kredibilitet», også hos gruppa med «vanskelige». Klubbens lokaler blir også til tider brukt for «alternativ læring» av skolen, i tilfeller der en finner det tjenlig at elever med problemer har undervisning utenfor skolekonteksten (se også nedenfor). I dette eksemplet finner vi med andre ord en viss preferanse for hip hop kombinert med skoletrøtthet og problemadferd hos disse ungdommene. Her kan den unge lederen benytte sine ferdigheter og prestisje innenfor en ungdomskulturell genre (breakdance), i kombinasjon med sine spesielle evner til å håndtere og kommunisere med disse ungdommene. På denne måten kommer han i en gunstig posisjon for dialog og påvirkning.

Det viktigste er kanskje det enkle faktum at disse mer utsatte ungdommene faktisk kommer på klubben, og de mulighetene som dette gir til å motta alternative impulser, både i samspill med de øvrige ungdommene, og ikke minst i kontakt med de voksne lederne. I noen tilfeller har det hendt at en har klart å trekke med ungdom fra denne grupperingen til å delta i klubbens musikkstudio – som drives av to øvrige klubbmedlemmer og hip hop-tilhengere med høyt kunnskapsnivå – eller på dansekurs, noe som også vil kunne gi viktige impulser til å endre kurs/retning. (Slike problemstillinger tar vi nærmere opp i underkapitlet om «kvalifisering», nedenfor.)

Fra en av de øvrige klubbene kom det fram at flere av medlemmene – særlig jentene – var involvert i den såkalte «emo» stilen.¹⁵ Dette er en musikkform som har røtter tilbake til midten av 1980 tallet og betegner en subgenre innen hardcore punk fra Washington DC, som på denne tida ble omtalt som

---

¹⁵ For en lengre utgreiing om emomusikkens historie, se Wikipedia (<http://en.wikipedia.org/wiki/Emo>).

«emocore». Betegnelsen stammer fra ordet «emotion», noe som gir et hint om at musikkformen kretser rundt nettopp sterke følelsesuttrykk, men innenfor relativt røffe musikalske rammer. I senere tid har musikkstilen blitt mer mangfoldig, men med dette følelestemaet som en fellesnevner. Klesstilen innen dagens emo – som også har fått viktige impulser fra den såkalte «goth» kulturen (fra «gothic», dvs. en blanding av romantikk og skrekk) – karakteriseres gjerne ved svarte klær, trange bukser, lang, svartfarget lugg som strekker seg over det ene øyet, slitte canvas sko m.m. Band som «Jimmy Eat World», «My Chemical Romance», og i Norge, den norske gruppa «J.R. Ewing» regnes gjerne til genren. Ifølge Wikipedia har mediene assosiert emo med «*a stereotype that includes being emotional, sensitive, shy, introvert or angsty. It is also associated with depression, self-injury, and suicide.*» (<http://en.wikipedia.org/wiki/Emo>).

Ungdomskulturene er sjelden nøytrale og kan ofte vise stor kompetanse i å utnytte «ømme punkter» i samfunnet omkring (se Vestel, Bakken, Moshuus og Øia 1995). Svartmetallernes dyrking av «det onde» og dødsmetallernes fascinasjon for døden er bare to eksempler (se Monyhan & Søderlind 1998). For emo, er det gjerne selvskading som av omverdenen er blitt trukket fram som et særlig problematisk trekk. En av ungdommene på denne klubben klager over dette hos noen av venninnene:

Har flere venner som er selvkuttere. Noen har det skikkelig fælt og er skikkelig følsomme. De blir mobba hver dag... Mange sjølskader seg når de er skikkelig såra. Med barberblad eller passer. Jeg gidder ikke gi dem oppmerksomhet. (...) Men de fleste gjør det bare for å få oppmerksomhet. De kaller det emo. Det er litt trendy, en slags punkemusikk. Jeg liker det ikke. Synes det er for mye bråk. (feltnotater 2008)

Det er selvsagt vanskelig å vurdere nærmere hva som faktisk ligger bak atferden som nevnes i sitatet. Vi trekker det likevel fram som et eksempel på ungdomskulturelle strømninger med mer problematiske trekk og som klubbarbeidere også må forholde seg til. Er «coolheten» ved å bedrive selvskading (noe som også var aktuelt i visse black metal miljøer på 1990-tallet), eller å bruke visse rusmidler støttet opp av attraktive forbilder og en større ungdomskulturell «pakke», kan dette representere betydelige utfordringer for klubbarbeiderne. Og også her er et fokus på motivasjonen viktig. Her blir det

viktig å skille hva som bare er litt moteprega lefling, fra hva som kan ses som motivert ut fra reelle psykiske problemer, mobbing, depresjon o.l. Ungdomskulturene kan på den ene siden ses som viktige ressurser som kan utnyttes på ymse vis. Men de kan, som disse eksemplene viser, også romme mer destruktive budskap. På klubben det her gjelder, var klubbarbeidere godt informert om problemene som til tider viste seg i denne sammenhengen, og jobbet aktivt og med stor sensitivitet for å dreie utviklingen i mindre destruktive retninger. Og de var ikke alene om det. Flere av klubbene hadde enkelte brukere/medlemmer som bar preg av selvsykdom. En annen klubbleder var spesielt glad for at en ungdom hadde, takket være stor innsats fra klubblederen og en spesiallærer på skolen i fellesskap, kommet seg ut av kjøret med både stoff og selvsykdom, og inn i klubbens aktivitetstilbud, både innen idrett og kreativ virksomhet.

Men det finnes også atskillig mindre spektakulære ungdomsfellesskap som og kan spille en viktig rolle i miljøene som klubben appellerer til. På en av klubbene fantes for eksempel en gruppe unge som lett faller utenfor det større ungdomsmiljøet i form av litt innadvendte, men datainteresserte ungdommer. Disse ble her invitert til å delta i klubbens dataverksted, der maskiner blir reparert, nye «dingser» prøves ut og hvor man produserer egne hjemmesider og også en egen klubbavis. Gjennom disse aktivitetene blir også denne gruppens kunnskap og evner synliggjort for det øvrige ungdomsmiljøet, til glede for begge parter.

Mange av aktivitetene som klubbene kan tilby er relativt nøytrale i den forstand at de ikke på noen entydig måte er relatert til de mer spektakulære ungdomskulturelle fellesskapene. På bandrommet og i foto- eller musikkstudioet kan man vie seg til mange ulike genre ettersom teknologien som er tilgjengelig primært er et medium som kan fylles med mye forskjellig innhold. Aktiviteter som biljard og bordtennis, eller en klubbtur til et skisted eller til Liseberg, har ingen tydelige assosiasjoner til verken hip hop, metall eller, for den saks skyld skateboard eller snowboard. Likefullt er de populære muligheter blant det store antall aktiviteter og muligheter som en ungdomsklubb representerer. Et slikt totalbilde speiler nettopp det mangfoldet av ungdomsgrupper som klubbene er attraktive for. Noen er dypt involvert i spektakulære og til dels eksklusive ungdomskulturelle tradisjoner og utgjør

en langt utviklet og «skolert elite»/ekspertise. Andre – som regel det store flertallet – er mer «mainstream» og plukker i stedet litt «hist og pist». Atter andre kan ta mer eksplisitt avstand fra «de som kjøper hele pakka», særlig der det gjelder ungdomskulturer som rommer mer åpenbart destruktive og ekstreme budskap og praksiser.

Disse eksemplene – flest fra klubber som deltar i prosjektet – viser med andre ord noe av kompleksiteten i en del av de motivasjonsfaktorene som de voksne ansatte på en velfungerende ungdomsklubb skal klare å håndtere og «spille med og på» for å finne et godt *balansepunkt* der alle de ulike medlemsgruppene får et egnet tilsvarende. I dette inngår som vi har sett blant annet klubbens tilgang til attraktiv teknologi, egnede lokaler, personalets og ungdommenes kompetanse innen populærkulturelle uttrykk og de ansattes kunnskap om det bredere ungdomskulturelle landskapet. I tillegg kommer den sosiale fingerpissfølelsen som skal til for å håndtere ganske så forskjellige medlemsgrupper.

«Bare treffe folk»...

Det er viktig å understreke at den kanskje viktigste «aktiviteten» som klubbene kan tilby trolig likevel er, ganske enkelt, sosialt samvær. Dette betyr at ønsket om å møte andre unge, likesinnede, kjærester, kompiser, venner og sikkert også noen uvenner, trolig er en helt grunnleggende motivasjonsfaktor for ungdom i fritidsklubb. Man «treffer folk», slår av en prat, spiller litt kort, hører på den nyeste låta til hvem det nå enn måtte være, krangler litt eller man bare henger rundt og nyter samværet. Til tider kan nok «alle de andre tingene» (aktivitetene og de ungdomskulturelle referansene) mer betraktes som medier og påskudd for å få til de mest grunnleggende sosiale prosessene som de fleste av oss setter pris på; å møte hverandre og få en viss bekreftelse på at man stort sett er ganske «ålreit».

Å dra på klubben er noe man også gjør i fritida, og mange unge drar dit først og fremst for å treffe jevnaldrende. For viktige sjikt av klubbbrukere kan et for sterkt fokus på aktiviteter være direkte plagsomt; en går lei av velmenende voksne som maser om at de skal være med på ting, delta, «gjøre noe». Dette kan lett bli et ganske anmasende mantra, ofte skapt av en voksenverden som har problemer med å akseptere det de oppfatter som unge

folks «passivitet», slik det lett kan virke sett fra utsida; ungdommen «henger rundt», de «gjør ingenting», de er «dovne» osv. Slike holdninger fra voksesamfunnet kan ses i sammenheng med sitatet som introduserte det forrige kapitlet der Olson trekker fram middelklassens historiske tendens til å provoseres over de uorganiserte arbeiderklasseungdommene som selvsikkert henger rundt med «händerna i byxfickorna og en cigarett i mungipan» (Olson 1995). Å være organisert, å delta i en eller annen form for aktivitet, enten det er idrett, musikkskoler, menighetsarbeid eller friluftsliv, blir i visse samfunnssjikt ansett som selve idealet for barn og unge.¹⁶

Fra Vestels feltarbeid på «Rudenga» kjennes også en fase der en ivrig, men lite innsiktsfull, bydelsadministrasjon mente at fritidsklubben burde fornyes og omla til en profil der alt skulle organiseres via deltakelse i kurs, workshops, o.l., noe som blant annet var medvirkende til at klubben – som riktignok allerede var i en vanskelig situasjon – raskt ble tømt for de medlemmene som på dette tidspunktet var igjen (Vestel og Smette 2007).

Dette peker på nødvendigheten av en viss forsiktighet med å overlesse klubbene med for mye aktiviteter, særlig om det utvikler seg til en atmosfære der klubbmedlemmene opplever dette som et krav. Den tidligere omtalte Liaklubben er kanskje den av klubbene som hadde den tydeligste «kulturprofilen» blant dem som deltok. Her var personalet likevel svært bevisst på at kurs og aktiviteter ikke hadde like stor appell for alle. Praksisen justert i tråd med denne innsikten var derfor at kurs og aktivitetstilbud ganske enkelt måtte gjøres så attraktive at de unge selv fikk lyst til å delta. Dette, i kombinasjon med personale (og ung ekspertise) som hadde både høy kompetanse på de områdene hvor de holdt kurs, og mye tillit og kommunikasjonsevne i forhold til ungdommene, gjorde denne profilen på mange måter vellykket (se og temaet «kulturprofil» versus «sosialprofil» i øvrige deler av rapporten).

---

¹⁶ Noen har treffende omtalt denne tendensen som «det organiserte vanvidd» (Beck 1990).

3.3 Medvirkning: å få fram «følelsen» for klubben

Ungdommenes rett til medbestemmelse og brukerdemokrati i norske fritidsklubber er et uttalt mål fra Ungdom & Fritids side (se og Hammerø 2009:43–46). Dette innebærer at:

...ungdom i fritidstiltak selv skal være med i planleggingen, utformingen og gjennomføringen av det som skal skje i klubben eller i ungdoms-uset. Dette kan i praksis være at brukerne selv skal: lage klubbreglement, bestemme aktiviteter og arrangementer, gjennomføre møter og gjøre vedtak, ha oversikt og innflytelse over økonomien i klubbkassa, bestemme priser på kioskvarer og inngangspenger, bestemme hvilke dager det skal være åpent. (Fra Ungdom & Fritids hjemmeside: http://www.ungogfri.no/no/Om_oss/Fritidstiltak/)

Det anbefales og at «*de voksne lederne skal være veiledere og rådgivere*» (ibid). Teksten på hjemmesida tilfører imidlertid: «*Er rammene for snevre i klubben din? Da må dere jobbe for å få endret rammene, og mulighet for mer innflytelse og bestemmelse over fritidstiltaket deres. En god idé kan være å gå på lederopplæringskurs for ungdom.*» (ibid).

Som vi så i kapitlet overfor er attraktive aktiviteter, matchende ungdomskulturelle referanser og ønsket om å treffe folk, viktige faktorer som motiverer til å oppsøke klubben. Men også medvirkning i ulike former kan være viktig for å utvikle en følelse for folk og miljø. En opplevelse av at dette er «min klubb» er en viktig bestanddel i motivasjonen for å besøke den.

Sitatet fra Ungdom & Fritid ovenfor, peker i retning av at medvirkning skal ses som en overordnet rettighet for medlemmene. Men medvirkning kan spenne over et bredt spekter av posisjoner, fra en relativt formalisert deltakelse i et styrende organ, til en mer udefinert opplevelse av innflytelse, av å bli hørt, sett og tatt på alvor i små og store avgjørelser. I denne spennvidden mellom det formaliserte og det mer uformelle (og til dels helt personlige) angår medvirkning alt fra klubbens mer hverdagslige gjøremål og opplevelser, til større spørsmål om åpningstider, drift, innkjøp av attraktiv teknologi og gjennomføring av store kostnadskreven arrangementer.

Hvordan forvalter deltakerklubbene medvirkning? På den formelle siden har mange av klubbene et eget klubbråd som består av unge som i varierende grad er valgt av de øvrige medlemmene, og som selv har lyst. Det

er her stor variasjon i hvor godt klubbrådet fungerer. I noen klubber var klubbrådet relativt aktivt, mens det i andre klubber var nesten ikke fungerende. Slike forskjeller har for eksempel sammenheng med generasjonsskifter, der en gruppe aktive ungdommer forlater klubben som følge av at de er blitt eldre, mens de unge, nye kanskje er litt nølende til å delta i et slikt råd. De er usikre på hva en slik rolle innebærer, og trenger mer tid til å bli tilstrekkelig varme i trøya for å se en slik aktivitet som attraktiv. Vi fant også eksempler på klubber uten klubbråd i det hele tatt. Noen av lederne beklaget dette sterkt og arbeidet aktivt for å få det etablert.

Det er også viktig å merke seg at klubbrådet lett kan bli oppfattet som noe som primært er til for «flinkisene», d.v.s. dem som ofte er aktive på en rekke områder, men som til tider – men ikke nødvendigvis – i liten grad har tillit eller kontakt med de mer opposisjonelle (eventuelt kritiske, skolelei, lite aktivitetsorienterte) grupperingene. Under kurssamlingene ble medvirkningsidealet gitt svært eksplisitt fokus. Det kom fram at trass i at fokuset på medvirkning har stått sterkt i norske fritidsklubber, og også blant kursdeltakerne, var det langt fra alltid at det ble realisert i tilstrekkelig grad. *Medvirkning* ble også ulikt tolket og praktisert. Særlig kunne det være vanskelig for voksne ledere å akseptere at de unge fattet avgjørelser som ikke var realistiske, som man som utenforstående kunne se ville gå galt, eller som fungerte dårlig. Dette er et tema vi skal diskutere nærmere i kapittel 5, der den nye metodikken evalueres eksplisitt.

Mange av klubbene hadde likevel gjennomført flere runder med å søke penger til utstyr, utflukter, oppussing og andre prosjekter etter å ha rådført seg med medlemmene om hva de ønsket. Det viser at medvirkning i mange tilfeller ble tatt alvorlig, om enn med en viss tendens til at de voksne hadde styringa i større grad enn man særlig både under og etter kursperioden så som pedagogisk ønskelig.

Men det fantes og andre eksempler på mer institusjonaliserte former for medvirkning som så ut til å ha en viktig funksjon for å synliggjøre ungdommens stemmer og behov i lokalmiljøet.

En av klubbene arrangerte hvert år en serie møter – kalt «*Ungdommens stemme*» – (varighet en til to dager) der et utvalg elever fra hvert skoletrinn på de lokale skolene møter relevante instanser som jobber med ungdom i form

av politi, barnevern, skole og representanter for ulike seksjoner i kommunen. Her kan alle parter stille spørsmål og komme med forslag om ungdomsrelaterte tiltak i lokalmiljøet som så diskuteres og belyses fra ulike ståsteder. Møtet har således en del likhetstrekk med tiltak som kjennes fra andre kommuner i form av «ungdommens bystyre» (se for eksempel Vestel, Ødegaard og Øia 2003). Som arrangør av dette møtet synliggjøres også fritidsklubben som en arena som også eksterne ungdomsrelevante instanser kan nyttiggjøre seg. Det hører med til historien at denne klubben hadde svært gode samarbeidsrelasjoner med eksterne partnere. På denne måten blir medvirkning ikke bare noe som dreier seg om ungdommenes medvirkning i utformingen av sin egen klubb; her strekker medvirkningen seg også ut i nærmiljøet omkring.

En fare med slike tiltak er selvsagt at de domineres av en gruppe ungdommer som i liten grad er representative, eller som i liten grad makter å ivareta interessene til viktige grupper i ungdomsmiljøet. Her er det særlig unge som kan være skeptiske til og mer på kant med voksensamfunnet som ofte kan utelates, noe andre større medvirkningstiltak også er blitt kritisert for (ibid). Likefullt kan man hevde at en mindre representativ medvirkning tross alt er bedre enn ingen medvirkning. Uansett er det viktig å være klar over spørsmålet om hvilke grupper som faller utenfor, når slike medvirkningstiltak skal vurderes.

Her kan vi også minne om at fritidsklubbene jo faktisk – slik vi vet det fra blant annet Øias forskning – også når ulike grupper som kan være skolefiendtlige, som har problemer, som er i opposisjon eller som på andre måter er kritiske og uvillige til å stille opp i slike større medvirkningsfora, som jo lett kan få et både skoleliknende og byråkratisk preg (Øia 2009, se og kapittel 1). En egnet klubbleder vil derfor, under gunstige omstendigheter, kunne være i stand til, ikke bare å opparbeide kjennskap til hva også denne gruppen kan ha av ønsker, forslag og innspill, men og i noen grad representere denne gruppens interesser i slike fora.

Men medvirkning har også, som nevnt, atskillig mer uformelle dimensjoner som spiller en viktig rolle i klubbens dagligliv. Dette henspeiler på klubblederne – og i prinsippet også de øvrige ungdommenes – evne til å «se» og kommunisere med den enkelte på en slik måte at vedkommende har en

tilstrekkelig følelse av nettopp å bli sett, hørt og tatt på alvor. De mer formaliserte oppleggene for medvirkning, er med på å danne en helhetlig opplevelse av klubben. Men det å kunne kommunisere gjennom såkalte «små ting» (se nedenfor), kan også utvikle en følelse for klubben, et «eierforhold», en opplevelse av tilhørighet og selvbekreftelse, som kanskje er mer personlig og individuell. Dette var relasjonsformer som ofte ble trukket fram på kurssamlingene og i intervjuer med klubbarbeiderne som deltok i prosjektet.

Ettersom ideen om medvirkning er et overordnet punkt i Yo-Pro-metodikken, skal vi gå dypere inn i denne diskusjonen i kapittel 5. Medvirkning kan også ses som et fokus som på forskjellige måter går igjen i *samtlige* delkapitler nedenfor.

3.4 Tillit: ungdom–personale

En vesentlig del av klubbens målsetting – enten den er formulert eksplisitt blant de ansatte eller den bare ligger der som en underliggende premiss – er å utvikle gode relasjoner til ungdommene som bruker klubben (se og Hammerø 2009:51–52). Dette var også et tilbakevendende tema på kurssamlingene og i intervjuene med de ansatte på klubbene som deltok i prosjektet. En «god relasjon» dekker et vidt spekter av forhold mellom de involverte: alt fra en mer overflattisk, men likevel klar følelse av at den eller den er «åltreit», uten at det trenger å innebære nær kunnskap om og involvering i vedkommende. Men det kan også være relasjoner der man føler at man kan dele mer personlige problemer eller gleder og som til tider også kan omhandle dypere og eksistensielle sider ved tilværelsen (forhold til ens nærmeste, spørsmål vedrørende liv, død, religion og lignende). Over hele dette spekteret er det å kunne stole på noen, i dette tilfellet klubbarbeideren, i den grad at man kan søke råd og også be om hjelp i vanskelige situasjoner, av stor betydning.

Hvilken rolle har tillit i deltakerklubbens praksiser? En rekke eksempler på ulike tillitsrelasjoner kom fram i intervjuene med de klubbansatte. En av klubbarbeiderne forteller om ett av medlemmene han hadde kjent lenge, og som han hadde hatt både på juniortrinnet og på ungdom. Her er det dødsfall i nærmeste familie som er rammen. Klubblederen forteller:

Han hadde nettopp mista faren sin. Noe av det første han gjorde var å ringe til meg. Han bare spurte om han kunne komme ned og bare sitte der og høre på noe musikk. Det var utenom åpningstid, men jeg sa det var helt ok. Og i det jeg skulle legge på så sa han, «du... forresten, pappa døde i går». Jeg satt lenge og snakket med ham og han fikk sitte så lenge han ville. Så gikk det en periode på en tre–fire uker. Så kjørte jeg ham hjem en gang etter at klubben var stengt. Det viste seg at han gjerne ville snakke om det som var skjedd. Vi parkerte litt bortenfor klubblokalet og vi snakka om forskjellige ting som hadde med dette å gjøre en times tid. (...) Du er jo ikke på jobb bare fra sju til ti – dette var utenom arbeidstid – men når det gjelder slike ting så tar vi den tida som trengs. Har opplevd en del sånt. Jeg opplever at mange tar kontakt. De vet og at jeg har taushetsplikt. (Intervju 2008)

Fra Vestels arbeider finnes et eksempel der en klubbarbeider som hadde kjent ungdommene helt fra juniorklubb til ungdom ble bedt om å delta i begravelsen da far til ett av medlemmene døde (Vestel og Smette 2007). Å yte hjelp i slike situasjoner som disse eksemplene viser, er ikke en opplagt rolle for klubbansatte. De sier likevel mye om hvilke kvaliteter og muligheter en posisjon som klubbarbeider kan romme, og hvilke tillitsrelasjoner som kan utvikles i en godt drevet ungdomsklubb.

Viktigheten av tillitsrelasjoner får vi og bekreftet fra andre klubber som deltar i prosjektet. For ei ung jente (her kalt «Lisa») ble klubben nærmest et fristed fra problemene som familien var inne i en periode. Hun er 18 når hun forteller om klubbens betydning for henne i oppveksten:

Jeg bodde hjemme til jeg var 14. Jeg fikk juling hver dag for faren min var alkoholiker. Og på 14-årsdagen min blei jeg kasta ut hjemmefra. Jeg dro rett ned på klubben. Der fikk jeg hjelp. Jeg fikk aldri lov til å gå der av foreldra mine, men jeg gikk likevel sammen med noen venninner. Jeg hadde ikke spist på noen dager. Det var midt på vinteren og Nina (pseudonym, klubbarbeider) spurte hva det var for hun så at jeg så så dårlig ut. Hun og en til ordna med barnevernet, for det hadde jeg ikke turt sjøl, for jeg hadde hørt så mye dårlig om dem. Jeg fikk bo hos Nina over helga for barnevernet visste ikke hvor de skulle gjøre av meg. Så flytta jeg over på barnevernsinstitusjon. (intervju 2008).

Klubbene har, som vi har vært inne på, svært sammensatte ungdomsgrupper. De fleste av klubbene som deltok i prosjektet rapporterte om en andel

medlemmer med betydelige problemer i hjemmene. Men selv om mange klubber har et vesentlig samarbeid med blant annet barnevernet, er det ofte sterke motforestillinger fra ungdommenes side mot å ta kontakt med barnevernet, slik vi ser i sitatet ovenfor. Klubben kan for disse utsatte gruppene derimot oppfattes som en trygg plass å være, hvor kontakten og tilliten til de voksne klubbarbeiderne spiller en viktig rolle. For «Lisas» vedkommende ble altså klubben stående i en slags mellomposisjon, som gjorde det lettere for henne å opprette kontakt med barnevernet. Vi merker oss også at klubblederen i denne prekære situasjonen tilbød henne husrom og på denne måten løste et problem som formelt sett var barnevernets klare ansvar.

Men problemene var ikke slutt med dette. Det viste seg at institusjonen hvor hun ble plassert hadde sine egne ting å slite med, i dette tilfellet rusmidler. Lisa forteller:

Jeg hadde hørt om narkotiske stoffer og sånt på skolen, men da jeg flytta dit opp så var det ganske mye av det. Jeg var den eneste som ikke brukte noe. Jeg trodde ikke at det var sånn i det hele tatt, trodde ikke at det eksisterte sånn i virkeligheten, men da jeg flytta opp og fikk se åssen det var, var det som jeg fikk en smell i trynet. Og det var sånn jeg ble bedre kjent med Nina og de da, for jeg orket ikke å være der oppe. Så for å unngå det så var jeg heller på Klubben. Så Nina kjenner jeg ganske godt. Vi kan snakke om det meste...(intervju 2008)

I en uholdbar situasjon der barnevernsinstitusjonen preges av stoffbruk som ikke har appell til Lisa, blir det igjen klubben som blir tilfluktsstedet og hvor særlig kontakten med klubbarbeider Nina er til stor hjelp. Fra en av de øvrige klubbene kjennes også et eksempel der klubbarbeidere ble fosterforelder til en av ungdommene, blant annet som følge av tillitsrelasjonen som var utviklet over tid på klubben.

Også tyngre problemer i svært så unge foreldrerelasjoner kan tas opp:

Ei ung mor, som nå er 18 med en unge på snart ett år er ofte innom og har med seg babyen. Hu er veldig sånn at hun snakker om meg som «tante» til babyen. Det virker som om det betyr mye. Hu har hatt masse problemer med samboeren og mye styr i det forholdet, som hu forteller om. Om problemene og hvordan det går med ting. Ikke tvil om at de samtalene har betydd mye for henne (Intervju 2008).

Disse eksemplene viser med andre ord hvilken rolle klubben og et godt tillitsforhold til de voksne ansatte kan spille for ungdom som befinner seg i særlig vanskelige situasjoner. I disse tilfellene var det alvorlige forhold knyttet til nær families død, mishandling, kriminalitet, rusproblemer i hjemmet og blant jevnaldrene som var rammen om situasjonen der den unge tok kontakt med de voksne lederne.

Små drypp...

Hvordan opprettholde tillitsforholdet? En klubbmedarbeider som var med i prosjektet sa:

Jo du skal jo være venner med dem, men du skal også være den voksne, og så gjelder det å mikse det her. Jeg er voksen når det trengs. Så er jeg en som de betror seg til når det trengs. For de vet, jeg sier alltid at jeg har taushetsplikt. Er det noe veldig privat, så går vi inn på kontoret. Men vi skal jo ikke bare være voksne hele tida... Men jeg har barn og vet hvordan det er å være foreldre, ha ansvar hele tida. (intervju 2008)

Tillitsrelasjoner trenger gjerne tid for å bygge seg opp. I klubbhverdagen kan det være mange små drypp som bidrar til dette. Flere av klubbene hadde blant annet egne jentegrupper som retta seg mot mer hverdagslige interesser og bekymringer. Som en av lederne forteller:

På jentegrupper kan de og ta opp venners problemer. Det kan være ei venninne de er bekymra for som er vel mye ute og fester. Her kan de og snakke om folk i tredje person som gjerne kan være dem selv, viser det seg. De tar opp ting de ønsker å snakke om: gutter, sex, å sette grenser. Vi hadde to jenter som kom der og en trodde hu var gravid, og spurte meg om å få graviditetstest – jeg kjøpte test til henne på apoteket. Jeg henviste dem til helsestasjonen for ungdom. Men det går og mye i sminke og klær. (intervju 2007)

Nå er selvsagt spørsmål om graviditet langt fra trivielt. Likevel antyder sitatet noe om den mer overordnede atmosfæren i en slik jentegruppe, der det er trygt å snakke om det meste. Her utgjør kanskje de mindre «farlige» temaene som sminke og klær noe som gjør det lettere å snakke om vanskeligere ting som rusproblemer, graviditet, sex og kjønnsrelasjoner.

Egne jentegrupper kan ha stor betydning ettersom mange innvandrerforeldre kan ha problemer med de forholdsvis frilynte kjønnsrelasjonene som

kanskje særlig skandinaviske ungdomsmiljøer er kjent for (se Vestel 2004, Pedersen og Vestel 2005). Ved å utforme ulike opplegg som er noe mer tilpasset for jenter, blir det lettere for foreldrene å akseptere at datteren besøker fritidsklubbene. Dette vil igjen åpne opp for at også denne ungdomsgruppa kan nyte godt av både aktivitetene og voksenkontakten som klubbene kan tilby. I følge nyere forskning er det per i dag et betydelig antall jenter med innvandrerbakgrunn som nå går i Oslos fritidsklubber, som jo og er det område i landet hvor det bor flest innvandrerfamilier (Øia og Vestel 2008).

Gode tillitsrelasjoner kan likefullt også ha en mer problematisk side for personalet, i tilfeller hvor grensene mellom ungdomsarbeidet og egen fritid kan bli tildels flytende, særlig i en tid der mobiltelefoner har blitt en selvfølgelig del av dagliglivet. Som en klubbleder uttrykte det:

Jeg får tekstmeldinger hele tida. Jeg vet at det kan være unge som ikke har noen å snakke med, spesielt i helgene. Det er flere som kontakter meg på denne måten. Min private mobil er jo blitt ganske kommunal (ler)! Jeg prøver å sette noen grenser, men... ser det litt an. Det kan dreie seg om alt mulig. Fra personlige problemer til hjelp med søknader. Jeg har til og med opplevd å få telefoner fra eldre ungdommene etter at de har slutta på klubben, som har bedt om råd om tomtekjøp, av alle ting...

Viggo: Er det ikke problematisk at jobben på denne måten griper så mye inn i privatlivet?

Joda, men er jeg hjemme og er i form, så tar jeg telefonen.(intervju 2007)

En annen klubbleder viser i praksis hvordan han har «alle onga» sine på mobilen og synes ikke at det forstyrrer privatlivet. SMS-kommunikasjonen mellom ungdommene og ham er velutviklet og styrker nettverket mellom ungdommene og klubben. Snarere virker klubbvirksomheten og kommunikasjonen med «ongas» som en integrert del av livet for denne lederen, ikke bare for ungdommene. «*Jeg pleier å si at ungdommene gir mer enn meg*». Men han forteller samtidig at han ikke hilser på alle ungdommene når han er ute med sin ektefelle. Da går han sjelden på den kanten av byen der klubben ligger. Men når han er alene ute, hilser han på alle.

Man kan selvsagt mene at det kan også være gode grunner for å holde større avstand mellom privatliv og ungdomsarbeid. Likefullt illustrerer eksemplene ikke bare den tilliten som kan utvikles mellom en leder og ungdommene på klubben, men også den entusiasmen og engasjementet som mange av lederne som deltok i prosjektet utviser i sine relasjoner til klubbmedlemmene: «*Du føler når du går hjem fra en vanlig arbeidsdag at du har gjort det litt bedre, litt greiere, for de som går der*».

Dette ser vi også i neste sitat fra en av de andre klubbliderne:

Jeg husker for eksempel han som ikke hadde penger til å komme inn, men som sykla i t-skjorta i regnvær på lillesøsteras sykkel i seks kilometer for å komme på klubben – han sa at det var det viktigste for ham akkurat nå, han hadde droppa ut av skolen og alt annet var bare drit, men på klubben, dit skulle'n, liksom. Du merker veldig at det er viktig for dem. Og det er jo inspirerende da! At vi får dem til å føle seg hjemme her, og at de setter pris på at de har tilgang på voksne. (intervju 2008)

3.5 Kvalifisering

Som nevnt i kapittel 1 står målet om å stimulere prosesser som medfører *kvalifisering* sentralt i forståelsen av fritidsklubbens potensialer som arena for intervensjon og forebygging. Både aktivitetene klubbene tilbyr, håndteringen av relevante ungdomskulturelle aspekter, av medvirkningsprosesser og byggingen av tillitsrelasjoner, er viktige bestanddeler i grunnlaget for slik kvalifisering. I det følgende skal vi se nærmere på hvordan dette utspilte seg/ble håndtert i klubbene som deltok, supplert med noen utvalgte eksempler fra klubber utenfra.

Om traktorene på Klepp...

På kurssamlingene ble det ofte referert til en serie hendelser som noen av deltakerne kjente fra klubben «Axis» i Klepp kommune på Jæren.¹⁷ Her spilte

---

¹⁷ Vi må her rette stor takk til både Ulf Ludvigsen fra Klepp kommune – som også deltok i Ungdom & Fritids referansegruppe for forskningsprosjektet – og til klubbleder Anne Jorunn Damsgård Friestad. Begge har vært viktige kilder for kunnskapen om «traktor-prosjektet».

et ganske så lokalt ungdomskulturelt fellesskap en viktig rolle. Som vi tidligere har vært inne på, kan ungdomskulturene anta mange og svært varierte former. Noen, som for eksempel hip hop, er i høyeste grad transnasjonale og finnes dermed i et sterkt variert landskap i ulike land, kulturer og områdetyper. Noen ungdomskulturelle fellesskap kan imidlertid både ha en sterkt lokal forankring og i liten grad inngå i noen større nasjonal eller transnasjonal sammenheng, samtidig som de også kan være svært så iøynefallende. I dette tilfellet skapte denne lokale ungdomskulturen åpenbare problemer for lokalmiljøet. Likevel kan de også ses som et stjerneeksempel på hvordan praksiser forankres i et lokalsamfunn. Selv et ganske så problematisk ungdomskulturelt fellesskap kan faktisk snus til noe atskillig mer samfunnsnyttig og konstruktivt, ved hjelp av kunnskapen og den sosiale fingerspissfølelsen som en kyndig ungdomsarbeider kan utøve.

I denne historien framtrer ikke minst konteksten som åpenbart viktig for problemstillinger en ungdomsklubb kan bli stilt overfor. Klubbleder Anne Jorunn Damsgård-Friestad forteller:

Vi har noe vi kaller «Traktor-prosjektet». Vi er jo på landet her ute på Klepp, og det går ganske så tydelig fram i dette eksemplet. Bakgrunnen for det hele er dette: I 2006 i oktober kunne vi se en pussig oppførsel på parkeringsplassen til det nye kjøpesenteret. Her kunne vi ofte observere en betydelig gruppe ungdommer på hver sin traktor som hadde samlet seg og som stod og barket bakdelen på traktorene mot hverandre i en stor sirkel. Du kan kalle det en slags «traktorråning». Problemet var bare at ungdomssenteret har en parkeringsplass som ikke tåler tyngden av disse traktorene. Jeg kunne telle opptil 12 traktorer som stod der samtidig. Kjøpesenteret og naboene klaget naturlig nok. Vi var rett og slett vitne til en oppførsel som var vanskelig å forstå. De kunne kjøre rundt nærmest i hytt og vær. Det var utpå vinteren. Først kjørte tre traktorer til Bryne og så tilbake igjen. De ødela blomsterbedene i rundkjøringene! Vi fikk seinere vite at grunnen til at de på denne måten kjørte fram og tilbake var fordi de måtte holde motorene varme for sjøl å holde varmen på denne årstida. (intervju 2007)

Det finnes mye litteratur på spektakulære ungdomskulturer som ofte er en del av større transnasjonale strømninger. En del av denne litteraturen ser gjerne ungdomskulturene i sammenheng med større samfunnsmessige tendenser. Det er likevel relativt sjelden at mer åpenbart lokale og ikke minst

rurale uttrykk – som i dette tilfellet – vies oppmerksomhet. For ungdom som vokser opp i rurale områder der primærnæringene står sterkt, og hvor ungdommene kanskje selv har tenkt å gå i en tilsvarende retning når det gjelder yrkesvalg, er det trolig andre ting som appellerer. Hva er da mer nærliggende enn å ha det litt moro med traktorene? Innenfor denne rapportens rammer kan vi ikke gå nærmere inn på de sosiale og ikke minst kreative prosessene bak den kollektive atferden som her er beskrevet. Like fullt må dette ses som et talende eksempel på hvordan ungdom danner ungdomskulturelle fellesskap som i sitt innhold rommer åpenbare elementer fra den helt konkrete livsverdenen de befinner seg i. At dette også tiltrekker seg medienes oppmerksomhet for ikke helt ordinære ungdomskulturelle uttrykk, går fram i fortsettelsen. Klubblederen fortsetter:

Pussig nok dukket det nå opp en journalist som skulle skrive en bok om traktorer for et lokalt forlag, som også fikk se dette her. Det resulterte i et oppslag på fem sider i Bergens Tidene om det de kalte «Traktorråning i oljelandet». Guttene synes jo det var helt kult! Alle traktorgutta ville lese bladet. (ibid)

Medienes økte betydning i det sein-moderne blir ofte understreket i nyere samfunnsteori. Og når «traktorgutta» opplever å få den bekreftelsen slike medieoppslag representerer, er det derfor ikke overraskende at denne «traktorkulten» også blir ytterligere forsterket (se Bergens Tidende høsten 2006¹⁸). Dette nådde så et punkt som åpenbart ble for mye for voksenalderen. Med klubblederens ord:

Da tenkte jeg: her må vi gjøre noe før det sklir helt ut. Jeg tok kontakt med senterlederen som jo var ganske forbanna, og Klepp næringsforening, for å få til et samarbeid. Vi fant ut at vi skulle prøve å få dem til å lage en slags klubb og presenterte guttene for et opplegg om å stille ut traktorene midt i sentrum. Vi tenkte å arrangere en konkurranse midt i Klepp sentrum der vi skulle kåre beste og reneste traktor. (ibid)

Det er på dette punktet i prosessen at klubblederens innsikt i særlig grad viser seg i det hun kreativt får fram ideen til en strategi for å snu den problematiske atferden i en mer akseptabel retning. Det store spørsmålet er selvsagt

---

¹⁸ <http://www.dn.no/d2/bil/article1526975.ece>

om guttegjengene vil stille opp? Vil de overhode være mottakelige for forslagene? Her må vi minne om at samtlige involverte var eller hadde vært flittige brukere av ungdomsklubben over mange år. Og ut fra intervjuer med øvrige aktører er det all grunn til å tro at tilliten mellom klubbleder og de unge traktorførerne var god. Med en slik posisjon skulle utgangspunktet for en egnet strategisk intervensjon være utmerket, noe som de følgende hendelsene ser ut til å bekrefte:

Vi hadde «traktormøte» fredagen etterpå. Jeg inviterte guttene som på sin side trodde jeg skulle anmelde dem! Men da de fikk høre om utstillingsmulighetene og mulighet for ferdighetskjøring, ble de helt med. Alt snudde! De danna egen klubb, fikk seg egen logo, og egne jakker. Nå parkerer de der de skal, oppfører seg flott og har fått enormt med presse. De står nå på kommunens beredskapsliste for å hjelpe hjemmesykepleien når det er for mye snø. Kommunen åpner snart ny tunnel: da er veien steng for traktorene – men da skal de, under åpninga, få kjøre først i kortesjen for første og siste gang. Og jeg skal sitte på! (ibid)

Med andre ord, traktorungdommens aktiviteter ble snudd til noe positivt, blant annet fordi klubblederen var i stand til å se dette som en mulighet; I stedet for å bli erklært som uønsket, eventuelt kriminalisert (ved anmeldelse) og stemplet som et samfunnsproblem, bestod grepet i at ungdommene både ble gitt muligheter for å vise fram det de kunne og opplevde som moro og meningsfylt for offentligheten, og også å bli vurdert som en ressurs. De fikk prestisje og oppmerksomhet ved å bli erklært samfunnsnyttige gjennom å bli satt på beredskapsliste som et ressursmiljø kommunen kunne henvende seg til når hjemmesykepleien har behov for hjelp under snørike vintre, og de ble tildelt nærmest en flaggfunksjon i kortesjen som skulle åpne den nye tunnelen. Vi kan derfor oppsummere vår analyse av dette eksemplet med å si oss enige med klubblederen når hun sier at: *«Dette er etter min mening et godt eksempel på noe negativt som ble snudd til noe veldig positivt.»*

Kvalifisering handler blant annet om å stimulere unge som er inne i et problematisk spor, til å finne en ny retning. Slik er dette eksemplet særdeles illustrerende. Det viser også hvordan en kyndig klubbleder kan forstå situasjonen. Hun har godt kjennskap til både lokalsamfunnet og ungdommene som bor der. Hun kan ikke minst gi gode innspill på hvordan en slik

situasjon kan snus. Hun ser og synliggjør de ressursene som i mange tilfeller også finnes i ungdomskulturelle fellesskap – selv når dette kanskje ikke er like synlig for omverdenen.

Vestel viser også til et liknende ungdomskulturelt fellesskap fra en fritidsklubb på Rena i Østerdalen. En lokal gruppe unge mopedister skapte en del bråk (noe slåssing, motorbråk o.l.) i manges øyne. Likefullt viste de seg å være en vesentlig ressurs, ettersom det i hovedsak var denne gruppen unge som i særlig grad satte pris på hjembygda og som planla å fortsette å bli boende og arbeide i primærnæringene (Vestel 1996). Den lokale forankringen viser seg blant annet idet fellesskapet til de unge mopedistene var oppkalt etter et *bær* (!) som i lokale termer ble omtalt som «skinntryte». Skinntryta på Rena var etter sigende spesielt store. Dette ble derfor antatt som selve navnet på den lokale MC-klubben fordi det ble ansett som et særtrekk ved lokalmiljøet. Mopedistene fra «Skinntryta Junior» var imidlertid en utbrytergruppe fra MC-klubben «Skinntryta Senior», som bestod av eldre ungdommer med motorsykler (ibid).

Som i denne historien fra Rena, fikk historien fra Klepp et lite etterspill der også en ny «junioravdeling» oppstår. Igjen forteller klubbløderer:

Ringvirkningen av dette er at guttene er med i en miljøgruppe. Han som driver denne gruppa hjelper og litt yngre folk. De unge – hans elever – har og danna sin egen gruppe som kaller seg «team traktor junior». Og de skrur på – av alle ting – traktor *plenklippere*! Denne Junioravdelinga skal og ha utstilling under åpninga av tunnelen. (ibid)

Det er ikke overraskende at de yngre tar etter de eldre, særlig når de blir stilt ovenfor et ungdomskulturelt fellesskap som gis så mye (her: positiv) oppmerksomhet. I dette tilfellet ble altså fellesskapet ført videre av de yngre. Det var ikke uten en viss aldersrelatert komikk – noe de impliserte trolig er fullt klar over. Den nye generasjonen realiserer sin egen miniversjon av dette høyst kreative lokale ungdomskulturelle uttrykket ved hjelp av små traktorplenklippere. Slik er det paralleller til de unge utbrytermopedistene på Rena.

Kvalifisering: andre eksempler

Fra klubbene som deltok i prosjektet finnes en rekke øvrige eksempler på kvalifisering.

Bordtennis og biljardspill er nærmest å betrakte som klassikere i aktivitetsrepertoaret på norske ungdomsklubber. En av deltakerklubbene hadde særlig utviklet biljardspill som et viktig redskap for kvalifisering. Klubbløderer forteller:

Et av våre tidligere medlemmer som jeg ikke hadde sett på lenge kom innom klubben en dag. Han var godt opp i 20 åra. Han bare viste dem litt én gang, på biljardbordet. Han var helt usedvanlig god. Det var flere av de daværende medlemmene som la merke til fyren den dagen og som blei veldig interessert. Vi spurte om ikke han kunne starte ei gruppe på klubben. Han blei leder veldig kort tid etter. Vi kunne bare ikke la en sånn fyr gå fra oss. (Intervju 2007)

Igjen har vi et eksempel på klubbarbeiderens evne til å se situasjonens muligheter som her manifesteres ved et tidligere medlem med spesiell kompetanse. At tidligere medlemmer kommer innom klubben også når de er langt over klubbalder, er et uttrykk for at klubben faktisk har hatt en viss betydning for dem det gjelder. Biljardgruppa ble etter hvert svært populær. Men den unge lederen var også svært streng, og etter sigende meget nøye på at reglene for god oppførsel ble overholdt av alle. Klubbløderer fortsetter:

Etter hvert ble det en ganske tøff gruppe medlemmer som var med. Noen av dem flørta blant annet med stoff. Men lederen for biljarden hadde og en bakgrunn som rusbruker, og feide alt ungdommene kom med i den retninga helt av banen. Han visste hva han snakka om. Tror det gav mange av deltakerne en vekker. (ibid)

Her ser vi et nytt eksempel på hvordan en bestemt aktivitet, innafor rammene av en ungdomsklubb, kan bli til et utgangspunkt for å utvikle tillitsrelasjoner og troverdighet, dvs. en posisjon hvorfra viktige påvirkinger (budskap) – i dette tilfellet om rus – faktisk blir tatt på alvor av ungdommene som selv har tendenser i uønsket retning (rusproblemer). Men det var også andre unge med ulike problemer som i denne perioden fant interesse og fascinasjon i disse aktivitetene:

Flere som var litt ute og kjøre kom til oss og ble med i gruppa, hvor det er veldig strenge og klare regler for oppførsel. Det virka som om flere av dem digga nettopp det. Særlig en av dem opplevde det å få respekt fordi han ble bedre og bedre ettersom han trente og trente. Han fikk mye positiv feedback fra gutta på det. Vi ser det også med andre ungdommer

som var med. Hvis gutta har gjort noe de ikke har fått lov til, og ingen har sett det, så tør de ikke si det, de blir kjempeflau. Jeg har vært borti eksempler der det tok et halvt år før det kommer fram, og så venter de på reaksjonen. (ibid)

Det fortelles at gruppa en periode vant flere viktige turneringer. Det gav selvsagt betydelig prestisje og gjorde den dermed ytterligere attraktiv. Her antydes at noen unge med atferdsproblemer så ut til å gjennomgå en viktig forandring. I dette tilfellet deltar de i en aktivitet de fascineres av, og som drives innafor et relativt strengt regelverk. Trolig har dette sammenheng med utviklingen av en følelse av mestring som gir bedre selvtillit og ikke minst et fokus på en aktivitet som «det er moro å drive med». Dermed blir det et alternativ til for eksempel rusatferd. I tillegg vil også mer udefinerbare størrelser kunne spille en viktig rolle, som personlig stil og «utstråling» både fra lederens og fra de øvrige deltakernes side.

Men kvalifiseringsprosesser behøver ikke nødvendigvis handle om å snu problematferd. Flere av klubbene jobber for eksempel med å lage CD'er med musikk spilt av ulike musikkgrupper som øver på klubbene. En klubblleder forteller om et prosjekt der 12 lokale band gikk sammen om å lage en CD finansiert ved hjelp av de såkalte storbymidlene, i klubbens regi:

Vi fikk tak i en utdanna og ganske kjent lydmann, med eget studio, som jeg kjenner og som sjøl har gått på fritidsklubben. Han brukte 12 helger sammen med banda. Hvert band fikk en helg hver: fra 10 om morran til ni–ti tida om kvelden. Jeg var til stede sammen med tre av banda. Det var utrolig givende. Særlig de yngste oppdaget hvor mye jobb det er å få musikken inn. Tilbakemeldingene fra ungdommene var at det var noe av det gøyeste de hadde vært med på. Klubben har og hjulpet til med flere søknader fra ungdommene om støtte til musikkutstyr (intervju 2007).

Også i dette tilfellet får vi et glimt inn i klubbllederens evne til å se an ungdommer – i dette tilfellet en lydtekniker som tidligere hadde vært medlem – som så er villig til å lære opp nye generasjoner. De unge musikerne på sin side, får verdifulle erfaringer å vokse på. Han fortsetter:

Vi arrangerte et eget rockearrangement sammen med to andre klubber. Her får lokale band vise seg fram. Det er noe eget å følge prosessen der du ser dem øve masse til de står på scenen. Jeg hører på dem hele dagen,

de samme soloene – og det kan jo være krevende – men når de framfører det, da vokser de. Et av banda fikk spilt hele låten sin på radioen, noe som selvsagt var stor stas (ibid).

Det er antakelig ikke få av dagens unge artister innafor et bredt spekter av musikalske genre, som har hatt sine første banderfaringer på fritidsklubb. Det er flere andre liknende eksempler fra de andre klubbene som var med i prosjektet. Men alle er selvsagt ikke interessert i musikk, eller biljard, for den saks skyld:

De på klubben som ikke er interessert i musikk – vi har for eksempel noen som går på yrkesskolen, snekkerlinja – de laget scene og bord til klubblokalet, for en Cola og litt gratis mat. Sånne ting er bra for dem og. Og jeg tror det gjør noe med dem. Det har for eksempel vært unge som har slutta på klubben som kommer tilbake og forteller om at «noe av det du gjorde da, den dagen, da jeg fikk så mye pepper på skolen, og vi snakka sammen og du sa din mening, det var noe av det fineste jeg har opplevd.» Det kan være små ting du ikke tenker så mye over hver dag, når det står på, men som for ungdommene kan være veldig viktig (ibid).

En ungdom som hadde hatt en vanskelig og slitsom oppvekst med mishandling og farens rusproblem, har hatt klubben som tilfluktssted fra han var 14. Nå er han 18 år og sier om klubben:

Jeg fortsetter å ha kontakten, det er de som jeg ser som familie. Har fortsatt mye med klubben å gjøre, ordner med lys og lyd osv, er også med på budsjettering, er med på omtrent det meste av det som skjer på klubben. Siv (klubbarbeider) sa også det, at jeg visste så mye om klubben... Har hjulpet både gutter og jenter som har foreldre som er både voldelige og som ruser seg, det har vi jo erfaring med, for det er mange som synes det er vanskelig å snakke med voksne og ungdomsarbeidere og sånn, men...de kan si at de forstår hva vi mener, men de forstår aldri helt åssen det er. Jeg snakker med Rolf (klubblederen) og, men det er aldri sånt at du forstår det ordentlig, det er bare det at du gjetter deg til det. Det er litt lettere for meg å snakke med dem (ungdommene) om det for jeg vet akkurat åssen det er og sånne ting. Via Rolf har jeg hjulpet en god del, for jeg har møtt dem på klubben, og så har jeg tatt dem med på kontoret, så har vi sittet og snakka en god del. Det er veldig mange som bruker klubben som et oppholdssted for å unngå å være hjemme, særlig på dagtid, for det åpner alltid 1430 så da

kan de gå rett fra skolen. Klubben her er et mye bedre tilbud enn de andre (klubbene), for her har du mere tilbud. Kan komme ned for bare å være sosial. Hvis de trenger hjelp til å snakke med noen, så kom Siv (en klubbarbeider) og snakket med dem, veldig greit sånn. Jeg har kvalifisering som DJ, begynte på klubben, gørrstort det, etter hvert ble det jeg som begynte å styre diskoteket, fikk ansvar, tok fri for å reise ned å ordne partyer på klubben... Jeg vil gjerne bli barne- og ungdomsarbeider i tillegg til snekker, for å jobbe med barn og ungdom. Liker å jobbe med ungdom. (intervju 2007)

Denne gutten er et godt eksempel på at klubben var et helt sentralt sted for ham for å komme seg igjennom ungdomstiden. Klubbmedarbeiderne fungerte som foreldre og som erstatning også for barnevernet. Hans egne foreldre var uegnet pga. rus og mishandling, og barnevernet hadde heller ikke fungert godt i hans tilfelle. Og ikke bare kom han seg igjennom. Klubben ga ham mulighet til å kvalifisere seg, og han «betalte» tilbake, i form av stor innsats i klubben.

Betydningen av «små ting»...

I eksemplene overfor ser vi hvordan tilgjengelighet, tillitsrelasjoner og lederens vilje til å ta en prat når ungdommene har behov for det kan ha stor betydning, gjerne i samspill med det å bli tildelt små ansvarsoppgaver over tid. Betydningen av hva som gjerne omtales som «små ting» går igjen i samtaler med flere av klubblederne om situasjonen før intervensjonen. Dette vises når vi eksempelvis spør en av kursdeltakerne hva hun setter mest pris på i arbeidet på klubben:

Det er vel det å bare være sammen med ungdommene, prate, finne på ting sammen med dem... Jeg har tidligere jobba på ungdomskole i vikariat for en barnevernspedagog i et par år. Det var en helt annen arena for kommunikasjon. Her på klubben er det mye lettere å få til dialog, lettere å få fram ting som er i dem. Det er ikke nødvendigvis det at vi som nå, for eksempel, har laget stor dansefestival og at den og den artisten var der og sånn, som er det artigste. Det er kanskje mer de små tingene... som når han ene ungdommen som ikke har sagt noen ting, og som kanskje ikke er så god på skolen, fikk en enkel oppgave som å bære bruskasser, og at han gjør det og faktisk blir stolt av det, av at han har vært til nytte; det er de små tingene der som jeg setter særlig pris på. Det har vært mye snakk om at klubben ikke må stenge, for de som går

her har ikke noe annet, som de sier. Det betyr mye at vi har greid å ha den åpen. Vi har jo også pussa opp og gjort endel ting sammen med dem. Da kan du oppleve hvor viktige sånne ting er (intervju 2007).

Deltakelse i aktiviteter og utføring av enkle ansvarsoppgaver gir ikke bare en opplevelse av mestring. De blir også gode utgangspunkter for dialog og samtale. Trolig har dette sammenheng med at samtaler lettere kan komme i gang når man har noe konkret å snakke om. På denne måten blir aktiviteten et redskap for kontakt. Dette antydes også i neste eksempel fra en av de øvrige klubbene:

Vi hadde to gutter som gikk og ikke gjorde noe, hang bare rundt. De gjorde det dårlig på skolen. Så hadde vi kjøpt inn et svært bordtennisbord, og jeg spurte om de kunne tenke seg å montere det bordet. Ja, de gikk nå med på det og klarte det bra. Etter det så var de mye mer med, og vi fikk i gang en dialog med dem. De fikk jo litt skryt fra noen av de andre. De var stolte av det de hadde gjort og fikk vist seg fram litt. Etter det så var begge veldig ivrige på å bli med på praktiske ting på klubben. Sånt så vi når vi hadde holdt på med oppussing. Faren hans var snekker. De la golv sjøl på klubben. Flere som aldri hadde vært med på å gjøre sånne praktiske ting blei med, og de blomstra opp og det ble lettere å få kontakt. De har vokst på at vi har gitt dem små ansvarsoppgaver (intervju 2007).

Som nevnt var det flere av klubbene som bevisst hadde utviklet en profil der et bredt spekter av ulike kulturaktiviteter ble tilbudt ungdommene. I tillegg jobber klubbene hvert år med opptil flere forestillinger der ungdom fra de ulike kursene/opplæringsgruppene samarbeider. De understreker at det ikke bare er ungdommer som fra før er mest aktive som er med, men at man også forsøker å lokke med medlemmer som ikke i utgangspunktet har en aktivitet de er opptatt av. En av dem er «Linda»:

«Linda» var veldig stille og sjenert. Vi brukte to år på juniorklubben bare for å få henne med på badetur. Men gradvis fikk vi henne med i ulike aktiviteter. Men hu blomstra først på ungdom. Et år stod hun foran 350 mennesker og åpna forestillinga vår. Hun gråt gledesårer etterpå (intervju 2008).

En annen av klubblederne forteller hvordan hun forsøker å finne aktiviteter for de stille og sjenerte, f.eks. å lage til noe på kjøkkenet. Da har de en defi-

nert oppgave og behøver ikke være sosiale ute i klubblokalet, men er likevel med: *Jeg beholder av og til ungdommer, f.eks. på kjøkkenet, til etter stengetid for å ta litt vare på dem, for da sklir de lettere inn på klubben.*

Unge som er stille og sjenerte nevnes ofte som en gruppe som kan være vanskelige å nå av fritidsklubbene. Dette blir også trukket fram av Øia (2009). Med Lindas historie får vi ytterligere et eksempel på det mangfoldet av problemstillinger som kvalifiseringsprosessene kan rettes inn imot. Problematferd tar ulike former, enten det dreier seg om traktorraning eller tøffinger med et bredt spekter av problemer i oppveksten, deriblant rus. Det kan også være forhold som ikke er særlig problematiske for voksensamfunnet, men desto viktigere for ungdommene. Det gjelder sjenanse og «usynlighet», usikkerhet, skoletrøbbel eller det dreier seg om mestringen som oppleves ved å delta på et CD-prosjekt i klubbens regi. Alt dette er eksempler på prosesser der aktiviteter, sosialt samvær og samtaler i regi av fritidsklubben kan virke kvalifiserende. Ungdommene som er involvert opplever å vokse, å ha gjort noe meningsfylt eller å endre kurs ved å motta positiv bekreftelse fra sine omgivelser. Dette ser vi og i neste eksempel. Helle er sjenert og sky. Klubben har betydd mye for hennes sosiale aktivitet og hun satt mye inne og var ensom. Hun svarte på mitt spørsmål om hun hadde lært noe på klubben:

Helle: Klubben er grei å gå på...Jeg var veldig sånn stille og snakket ikke så mye, så jeg har begynt å snakke og sånn og blitt veldig sånn utadvendt lissom. Men jeg vet ikke åssen det hadde blitt hvis jeg ikke hadde gått der. Jeg var sånn helt stille, men nå har jeg blitt helt vanlig, lissom, og kanskje blitt med litt da... Jeg føler at det har hjulpet meg litt, da... Men jeg liker ikke store mengder, lissom, å gå inne på kjøpesenteret, det er lissom skummelt.

Ida: Men det har du kommet deg over når det gjelder klubben?

Helle: Ja, for nå går det mye greiere når jeg skal inn og handle, og gå ut igjen, ...men jeg er veldig sånn at jeg tørr å snakke mere... (intervju 2008)

For Helle har klubben virket sosialt kvalifiserende. Etter flere år i klubben mestrer hun samvær og kommunikasjon som hun tidligere ikke klarte.

3.6 Klubb og rusmidler

Et helt sentralt trekk ved de norske fritidsklubbene profil, er formålet om å være en absolutt rusfri arena for ungdom. Og som nevnt i kapittel 1, ser det ut til at klubbene også faktisk har en forebyggende virkning når det gjelder rusmiddelbruk.

Hvordan håndterer så deltakerklubbene før intervensjonen spørsmålet om rusmidler mer konkret i de ungdomsmiljøene de appellerer til?

I eksemplet nedenfor antydes at situasjonen ikke alltid er enkel å forholde seg til for klubbansatte. En mor med sønner som gikk i en av deltakerklubbene tidlig på 1990-tallet forteller oppgitt om miljøet sønnene deltok i på denne tida:

Det begynte med Arne (den ene sønnen). Han begynte med klassisk gitar i 7–8 klasse. Jeg så jo det som positivt og tenkte da at det nok var forebyggende å være i et godt miljø. I ettertid så jeg at det hadde motsatt effekt i forhold til rus og krim, hele pakka. Det var en kameratflokk som begynte på klubben. Som tenåringer ble de opptatt av rock. På klubben fikk de sterke oppfordringer fra de ansatte om å drive band. Når de var i flokk så ble musikkinteressen forsterka. Men det gikk i en ganske destruktiv retning. De likte band som hadde navn som «Suicidal Tendencies» og som forherliget rus og de mørke sidene ved livet. Det var et sterkt miljø på klubben. Men som mor var jeg ikke glad for at barna mine gikk der. Jeg fikk ikke tak på det som skjedde der. Bent (den andre sønnen) sa i ettertid at han ville ikke ha ruset seg uten disse erfaringene. Av de 10 (født 72–75) i denne kameratgjengen som fikk varige store problemer, bruker 4 heroin, en er død, en tvangsinnlagt, en er på Subutex. En annen ble tatt fordi han smuglet Rohypnol og måtte sitte inne. En bror døde av overdose på X-klinikken. Mange fullførte ikke skolen. Men alle kom fra gode familier med foreldre med gode utdanninger. De var kjappe og oppegående gutter i utgangspunktet. De lever på attføring nå. Tenk at 10 av 15 skulle få slike problemer! Det nyttet ikke å snakke til dem om farer ved hasj og alkohol. (intervju 2008)

«Suicidal Tendencies» var et av de kjente death-metal bandene fra 1990-tallet. Dette er en tradisjon der døden er genrens kjernetema. Her ser vi nok et eksempel på ungdomskulturelle fellesskap som dyrker fenomener som berører samfunnets ømme punkter, og som er omgitt av sterke tabuer (se for eksempel Ariès 1991). Som tidligere nevnt, vil dette i liten grad by på problemer for

langt de fleste tilhengerne av slike ungdomskulturelle fellesskap. For andre, som kanskje fra før har problemer, ser det derimot ut til at tematikken som slike fellesskap rører ved – slik det også var indikert i emo-eksemplet over – kan forsterke tilsvarende atferd. For andre kan trolig også bordet fange selv om en «kommer fra de beste familier», slik moren uttrykker det i sitatet over.

I rockehistorien finner vi som kjent en lang rekke artister som har brukt ulike typer rusmidler og som tildels har hatt dødsfall som følge av slik bruk. Musikkavisen Puls omtalte i en artikkel fra 1996 et tjuetalls narkorelaterte dødsfall i artikkelen «Helter på heroin» (Vestel, Bakken, Moshuus og Øia 1997). Et av de nyere eksemplene på koblingen mellom rus og rock i dagens Norge, er gruppa Turboneggers vokalist med kunstnernavnet «Hank von Helvete», som også er kjent for å ha hatt store problemer med heroin. Med den statusen som artister i ulike musikalske genre har i ungdomsmiljøene, er det lett for at rusmiddelbruk av ymse slag blir omgitt av en aura av cool'het og prestisje for unge fans.

Vi vet lite om hvilke prosesser som ligger bak eksemplene som denne moren refererer til, og klubbens eventuelle rolle i det hele. Likefullt er bildet som antydes en viktig illustrasjon på hvordan situasjonen kan utvikle seg i visse ungdomsmiljøer – og også i enkelte klubber for 20 år siden – om situasjonen kommer ut av kontroll. Denne klubben befinner seg på et sted som er kjent for mye rusproblematikk. En av de ansatte som selv gikk i klubben en del år tilbake, sier: *«Klubben og skolen og rus, dette har fulgt oss i alle år. Det er ikke mer rus på klubben enn ellers i byen. Dagens mål er at det ikke er rus mens de er der».*

Eksempler der klubben nærmest er blitt en omsetningsentral for illegale rusmidler kjennes også fra blant annet Vestels arbeider i Groruddalen (Vestel og Smette 2007). Sitatet sier også noe om den maktesløsheten som foreldre kan oppleve når de ser at noe er galt. De får ikke forklaringer eller finner støtte blant voksne, i dette tilfellet klubbarbeidere. I utgangspunktet skulle de kunne hatt innsikt og muligheter for konstruktiv intervensjon når slike ting utvikler seg. Men det er mulig at situasjonen i det lokale miljøet hun refererer til rett og slett var for kompleks og krevende til at inngripen fra klubbarbeidere eller øvrige relevante instanser kunne vært virkningsfull. Dette er i tråd med diskusjonen vi finner hos Vestel og Smette (2007), der liknende situasjoner tas opp.

Bortsett fra at samtlige av deltakerklubbene hadde en streng rusfri linje, kunne den konkrete utformingen av arbeidet mot rus variere. Vi spør en ungdom om lederne snakker om rusmidler. Hun svarer:

Nei, egentlig ikke, mer indirekte. Hvis noen kommer rusa, sier de «åssen går det idag? Er det noe du har lyst til å snakke om?» Bedre å ta en rolig og hjelpsom måte, strekke ut en hjelpsom hand. Flere som jeg har snakka med som har prøvd rus fire–fem ganger... jeg vet at de har problemer hjemme. Lederne har gitt råd, hvis de er vekk hjemifra osv. De har ikke prøvd det etter det fordi de får snakka ut om det som er vanskelig. Det fungerer mye bedre enn hvis politiet eller eldre på ungdomsklubber sier: «du, kom deg ut...» Det er ikke så heldig. De fleste ungdomsklubber burde få ressurser til å snakke sånn med ungdommer, men det er ikke alle som kan det. Du må være en menneskekjenner også. (intervju 2007)

Denne klubben har vaktsselskap som går igjennom alle vesker og lommer. En av klubbarbeiderne sier:

De som tar med seg noe, må ut. Det håndheves strengt. Tre uker uten discotek. Ikke mange havner i den situasjonen, for de vet at vi er så strenge. Rolf (klubblederen) ordna det, det har vært så strengt de siste to åra. Vi bør informere foreldrene bedre, for det er mye tid de (ungdommene) er hos oss, og det er bra hvis foreldrene er mer opplyst og de hadde kommet selv for å se. Det har vært en helomvending i de siste par årene. Vi sikrer oss at de ikke heller ting i brusen. Tidligere var det sprit, hjemmebrent. Vi har kassert en spritflaske etter at vi ble strenge. Vi går tur ute rundt huset, en gang fant jeg en flaske med sprit (hjemmebrent), kastet ut innholdet og fylte på vann i stedet. Det var noen 15–16-åringer som hadde det med. Rusbrus? Vi hadde det en stund, men urolige barn ble enda mer urolige, og vi kutta ut. Vi samarbeider med skoler i området, det veit ungdommene, at hvis det er noe, så hjelper vi politiet og ikke dem. Det veit de at det er en jobb som bare vi voksne må gjøre. (intervju 2007)

Sitatet gir et glimt inn i en praksis som var aktuell i deltakerklubbene i form av en streng overholdelse av rusforbudet innenfor klubbens lokaler og umiddelbare nærhet.

Det neste eksemplet viser hvordan rusmidler kan problematiseres innafør helt bestemte arrangementstrammer som er utformet nettopp for dette formålet.

En ytre ramme: «Uka mot narkotika»

En av klubbene hadde tradisjon for å arrangere en fast uke hvert år som var kalt «Uka mot narkotika». Under denne blir det invitert foredragsholdere og avholdt ymse arrangementer som på ulike måter forholdt seg til rusmiddelbruk. Lokalmiljøet var absolutt i faresonen ettersom det over flere år hadde vært kjent at det blant annet foregikk hasjsalg rett utenfor senteret der klubben befant seg, trass i gjentatte aksjoner fra politiets side.

I aksjonsuka, som ble gjennomført i 2007, presenterte klubben flere aktiviteter som ble ledsaget av klare oppfordringer fra lederne om at medlemmene skulle «lage noe» som skal besvare, kommentere eller på en eller annen måte handle om hva som ble formulert som «100 gode grunner til å si nei til narkotika».

En av aktivitetene var et opplegg kalt «Kunst mot narkotika». Dette innebar at medlemmene fikk stilt til rådighet finérplater, maling og også en ny-malt, hvit vegg inne i klubben, som de kunne få dekorere ut fra dette temaet.

I tillegg ble en kjent graffitimaler (på rundt 25) invitert til å holde grafittikurs med bruk av spraybokser utenfor klubblokalene (for å unngå avgasser fra boksene innendørs). Dette er et populært tiltak, særlig blant flere at klubbens unge gutter som også synes det er stas å møte en eldre «proff» med mye høy troverdighet («cred») i miljøet. Hip hop interessen er utbredt blant medlemmene, og grafitti er et assosiert og en velkjent uttrykksform i nærområdet – til betydelig frustrasjon for bydelen. Klubbledelsen var her klar over at dette ikke var populært sett med bydelsadministrasjonens og ikke minst politiets øyne. De valgte likevel å gjøre det fordi de vurderte fordelene ved å kunne spille på hip hop tradisjonens popularitet blant medlemmene, som større og viktigere enn å rette seg etter bydelens nulltoleranselinje. (Det førte til friksjoner i relasjonen klubb og bydelsadministrasjon, uten at vi skal gå nærmere inn på det her.)

Under denne uka kunne Vestel observere følgende forløp:

Viggo (forskeren) sitter ved langbordet som er rigget til i konsertsalen, der noen av de unge medlemmene sitter og småprater mens de forsøker å kløre ned noen skisser de håper å få realisert under graffiti-lærerens kyndige hånd når det er deres tur i køen. Inn kommer Mads (13), som setter seg ved siden av oss og begynner å tegne på en skisse. Han blir med i samtalen som er i gang rundt bordet. Han forteller at han for noen dager siden var sammen med noen kompiser på G, et hus opprinnelig okkupert av ungdommer for en rekke år siden, men som etter hvert har fått leieavtale med kommunen. I bakgården her er det lovlige grafittivegger, og Mads forteller om piecer (d.v.s. større graffiti-malerier) de gjorde på denne veggen. Marit (klubbleder) som er kommet til, klager over at noen har ødelagt for mange ved at de har «bomba» andre bygninger rundt G med graffiti. Mads kommenterer at folka på G sikkert ikke brydde seg om det ettersom de er «nærkiser» alle sammen. Han forteller om en gang han kom inn på et fellesrom hvor det satt folk og røyka hasj helt åpenlyst.

Mari: Det er kanskje ikke helt bra at unge folk på 13 vanker et sånt sted? Det er mye bra som skjer på G av kulturaktiviteter og slikt, men akkurat den hasjrøykinga er ganske problematisk.

Mads: Jeg skal i hvert fall ikke si noe om det til mora mi. Hu er nettopp blitt fortalt av kusina mi at jeg driver med ulovlig graffiti og røyker hasj.

Mari: Men betyr det at det er noe i de tinga der da? Har du prøvd?

Mads: Nei, det er bare tull og kusina mi har nå trukket alt sammen tilbake.

Mari: Men er det noen du vanker sammen med som driver med det?

Mads: (drar litt på det)...ingen kommentar...

Mari: Kan vi ta en samtale under fire øyne en dag, ganske snart?

Mads nikker.

Viggo: Hvor gamle er de folka du vanker sammen med da?

Mads: (hemmelighetsfull, men megetsigende)...ingen kommentar ...men jeg kjenner folk helt nede i 11 år som røyker hasj...

Mari: Tror det er viktig å få snakka litt om de tinga der, Mads! Han nikker bekreftende, kanskje en smule skyldbetynt, før han forsvinner ut med skissene sine... (feltnotater 2008).

Som observatør utenfra er det lett å tenke at en slik aksjonsuke vil arte seg som en mer ytre og heller overfladisk arrangementsmessig ramme med et lett «obligatorisk» preg. Den vil derfor være lite egnet til å skape situasjoner der holdninger og rusrelatert atferd vil kunne komme opp og diskuteres på en reell og overbevisende måte. Det var derfor overraskende å overvære scenen ovenfor, der samtaler om rusmiddelbruk for 13-årige Mads dukket opp relativt spontant og naturlig. Den rolige og konsentrerte atmosfæren der ungdommene sitter og småprater mens de prøver ut skissene side må trolig bære noe av skylda for at det kunne kjennes naturlig å fortelle om opplevelser som var relatert til temaet. Neste scene indikerer at dette heller ikke var et enkeltstående tilfelle:

Vi sitter inne på spillrommet der flere av medlemmene er i ferd med å male forskjellige anti-narkotika motiver rett på veggen. «Drugs kill!», «L-klubben mot narkotika», «Yassir er imot» og liknende slagord ble malt innimellom malerier av sprøyter, piller, sprukne hjerter og andre narkotikarelaterte motiver.

En av dem som maler er 14-åringen Jonathan (foreldre med afrikansk bakgrunn). Han maler en figur med langt, svart hår, rastalue, søvnige øyne og med noe som ser ut som en stor joint (en marihuanasigarett) i den ene handa. Han forklarer at det skal forestille (reggaekongen) Bob Marley. Flere av ungdommene kommenterer bildet, mens Jonathan skriver «Shit happens!».

Nina (klubbleder): Hva mener du med at «shit happens»? Du må huske på at dette skal være malerier som handler om noe mot narkotika?

Andre av ungdommene roper ut at Bob Marley røyka en masse hasj og at han døde av det. «Skal du bare si «shit happens» og bare gi faen i det, eller?», utbryter en av dem.

Jonathan: Jo, men det er jo sånn som skjer når man driver med sånt. Shit happens!

Nina: Men det ser jo nesten ut som reklame for å røyke hasj...?

Jonathan: «Men jeg skulle jo skrive dette, da...!»

Han skriver med store bokstaver: «Jeg døde av dette», og maler opp en tydelig pil fra «dette» ned mot jointen Marley-figuren har i handa og så et stort grønt marihuanablاد ved siden av (ibid).

Også her ser vi at bestillingen om at malinga på en eller annen måte skulle handle om narkotika, faktisk fungerer, i det minste for denne aldersgruppa (klubbens yngre medlemmer). Selv om mange av motivene jo tydelig har et visst «korrekt» slagordpreg, kommer det likevel opp refleksjoner og ordvekslinger blant deltakerne som følge av denne bestillingsrammen. Også klubblederne som bare er til stede deltar, men uten noen plagsom morali-sering i utgangspunktet. Og trass i at medlemmene som deltar i disse aktivitetene i hovedsak er 13–15-åringer, viser likevel eksemplet med Mads (ovenfor) at selv såpass unge befinner seg i faresonen for bruk av disse rusmidlene. Men aksjonsuka ble også en ramme rundt samtaler som kunne dreie seg om andre betydningsfulle personer for de unge, som hadde havnet i trøbbel. En av klubblederne forteller:

Når vi satt inne og ungdommene lagde skisser til graffiti under narkotikauka var det for eksempel ei som fortalte spontant om en i familien som hadde tatt en overdose. En annen innrømte at han hadde prøvd. Jeg visste at han var under barnevernet, så jeg gjorde ikke mer med det for hans vedkommende. Det var nettopp et poeng å lage en slags happening, en ramme der ting kan få komme fram. Når slike rammer funker, så kan ungdommene snakke om vanskelige ting helt frivillig. Da kan vi gå i dialog med dem. (intervju 2008)

Det ser med andre ord ut til at denne klubben faktisk hadde lyktes i å skape en innrammende kontekst – i form av denne aksjonsuka – hvor medlemmenes historier, erfaringer og holdninger til rus kunne komme fram og diskuteres, både med lederne og med andre ungdommer. Igjen ser vi hvordan konkrete aktiviteter – her med et på forhånd definert tema – kan virke som et håndfast utgangspunkt som trolig gjorde det lettere for ungdommene å snakke om, diskutere og kommentere, i dette tilfellet rusmidler. Det er rimelig å tro at det antakelig ville ha vært vanskeligere å få ungdommene i tale om et såpass sensitivt tema uten et slikt medium som disse enkle, men konkrete aktivitetene de her ble involvert i.

Rus, tillit og klubbens rolle

Fra en annen av deltakerklubbene henter vi et eksempel som belyser hvilken rolle klubben kan ha når et av medlemmene ønsker å komme ut av egne rusproblemer.

Jonas (16) har gått på klubben siden 3–4 klasse, d.v.s. siden han var rundt 10 år. Når jeg spør om å få et intervju, sier han at han har en historie han gjerne vil fortelle. Han har nettopp vært igjennom en veldig vanskelig periode med mye rusbruk som begynte for rundt ett år siden. Men han har heldigvis kommet seg ut av det nå:

Det begynte med at det var problemer hjemme, mye krancling mellom meg og foreldrene mine. Så slo kjæresten min opp. Jeg var veldig deppa. Alt skjedde så fort. Jeg tok kontakt med en pusher jeg visste om som skaffa dop. Først var det mest eksperimentering. Men etterhvert gikk jeg på alt mulig...hasj, xtc, kokain, legemidler, og speed. Prøvde også rein MDMA i krystallform. Hvis jeg først skulle si noe om de forskjellige rusmidlene jeg prøvde så vil jeg si at det var veldig bra. Dopet tok musikken til et høyere plan. Det var som å ha orgasme hele tida. Det var det beste dopet for meg! Men når jeg prøvde speed tok det helt over og jeg ble hekta. Jeg kjenner at jeg får suget nå også, når vi snakker om det. Men jeg veit det ødelegger alt. Jeg droppa ut av skolen. Slutta helt å gå på klubben. Jeg var sammen med folk som var fra 18 år og opp til 40–50. Mye dop her i området også. Men jeg har slutta i fire måneder nå. (intervju 2008)

Jonas var altså bare 15 da han begynte med narkotiske stoffer. Han vanka med folk som var flere år eldre enn ham selv, noe som ikke gjorde det lettere. Hvordan kom han ut av det? Det kommer fram at han også har lagt alle kort på bordet for foreldrene sine. Jeg spør ham om han kan si noe mer om hva som fikk ham til å slutte:

De i dopmiljøet var ikke gode venner. Men det er ikke det... to av dem har jeg fortsatt kontakt med. Den gamle bestekompisen min hadde på den tida nettopp kommet ut av fengselet, men var helt ødelagt av crack. Sjøl opplevde jeg en halvveis overdose, blødde neseblod og... Så møtte jeg noen i byen. Jeg så en person som var like gammel som pappa, som dreiv på. Jeg fikk ikke kontakt med ham i det hele tatt. Jeg tenkte; det skal ikke være framtida mi! (ibid)

Selv om Jonas var svært ung da han havnet på dette kjøret, i et miljø der de fleste var eldre, så var det tydelig at det også var en del av ham som var klar til å reagere. Her ser det ut til at det var disse to opplevelsene – dels nærheten til å få en overdose, dels det triste synet av en eldre fyr som var like gammel som hans far, der rusen hadde tatt helt overhånd – som ble en slags vendepunkter

i historien hans. Det fikk ham til å ønske seg ut av uføret han hadde havnet i. Hva gjorde han så?

Jeg skjønnte jeg måtte prøve å komme ut av det. Det første jeg gjorde var å bryte all kontakten med miljøet. Jeg snakka ut med foreldra mine som tok det bra og støtta meg veldig... Så begynte jeg å gå på klubben igjen. Det er et fint sted, hvor jeg gikk både før og etter. Jeg veit det er ok der. Føler jeg kan snakke med Martin (klubbleder). Jeg opplevde med en gang at jeg kunne snakke mye bedre med Martin og Marit (begge klubbledere) enn lederne som var der før. Jeg føler de har vært veldig viktige i denne endringa mi. Støtta fra foreldrene og vennene som ikke dopa var også veldig viktig. Nå har jeg fått meg en liten lagerjobb og hjelper litt til på juniorklubben. Det er viktig å ha noe å gjøre nå. (ibid)

Jonas hadde heldigvis foreldre som han opplevde som forståelsesfulle og som ble viktige støttespillere i prosessen med å komme ut av misbruket. Men vi øyner også at fritidsklubbens rolle i denne vanskelige tida har vært av stor betydning. Han hadde gått der tidligere, siden han var ganske ung. Og selv om klubben hadde fått nye ledere like før Jonas havnet på kjøret, er det likefullt denne arenaen han vender tilbake til i denne perioden. Han føler han har god kontakt med lederne og at han kan diskutere problemene sine åpent med dem, trass i at han ikke hadde hatt lang kontakt med dem i perioden like før han startet sin ruskarriere. Kanskje var det likevel noe med klubben som arena, som han hadde kjent siden 10-årsalderen, som gjorde at han også fikk tillit til de nye lederne. Her vil selvsagt også den personlige kjemien og også de nye ledernes erfaringer være viktige faktorer for å utvikle den tilliten som tydeligvis var tilstede. Jeg spør Jonas om hvordan han ser på tilværelsen nå. Har han noen planer for framtida?

Jeg vet ikke. Det er vanskelig å ta noen valg. Jeg fikk jobben gjennom NAV, men det er ikke mye penger å hente. Jeg er på et punkt i livet der jeg ikke helt vet hva jeg vil. Jeg føler jeg må hente meg inn igjen etter det som har skjedd. Jeg har nok med det foreløpig...(ibid)

For en 16-åring med et års til dels sterke og dramatiske ruserfaringer bak seg, er det ikke urimelig at han føler at det kan ta litt tid å hente seg inn. Rundt et halvt år etter denne samtalen, får jeg høre fra klubblederne at det fortsatt går bra med Jonas, blant annet som ivrig deltaker i klubbens musikkmiljø. Særlig er musikkstudioet der en av klubblederne er instruktør, en viktig arena

for aktivitet, styrking av selvfølelsen og for en mer overordnet ny giv i tilværelsen for Jonas.

Eksemplet viser – slik vi også så det i «Lisas» historie – hvordan fritidsklubben kan spille en rolle som et styrkende fristed/tilfluktssted for unge i en vanskelig livssituasjon, når tilliten mellom ungdom og personale fungerer optimalt.

3.7 Samarbeid med eksterne instanser

Alle fritidsklubber inngår nødvendigvis i en større kontekst. De er en del av et lokalsamfunn enten de befinner seg i et bysentrum, i en drabantby, i et mindre tettsted eller i mer landlige omgivelser. Som en del av lokalsamfunnets ungdomstilbud, er det derfor naturlig at klubbene tydelig og bevisst forholder seg til de øvrige relevante offentlige instansene som har ansvar for ulike aspekter ved ungdommenes oppvekst. De mest åpenbare av disse er skole, barnevern og politi.¹⁹ Fra deltakerklubbene kjennes også en rekke øvrige instanser som klubbene på ymse vis har hatt en form for samarbeid med, som SLT-koordinatoren, flyktningetjenesten, helsestasjoner, uteteam, lokale menigheter, Kirkens bymisjon, andre fritidsklubber, oppfølgings-tjenesten, psykisk helseteam for barn og unge, PP-tjenesten, foreldre, lokale næringsdrivende, idrettslag, natteravner og andre. Fra Smettes undersøkelse ble det blant annet konkludert med at mangelen på samarbeidsrelasjoner og kontakt mellom klubben og eksterne instanser svekket klubbens rolle som arena for forebygging (Smette 2005). Samarbeid med eksterne instanser og synliggjøring av klubben i nærmiljøet er med andre ord svært viktig for å opprettholde og videreutvikle klubbens potensialer som arena for forebygging og ungdomsarbeid.

Hvordan var så relasjonene mellom deltakerklubbene og disse eksterne ungdomsrelevante institusjonene?

Igjen fant vi stor variasjon. Noen av klubbene hadde systematisk og gjennom mange år bygd opp et samarbeid med både skole, barnevern, politi og andre, mens det for andre klubber var mer tydelige fravær av slike samarbeidsrelasjoner.

---

¹⁹ For en oversikt over ymse samarbeidsrelasjoner i dagens klubber, se Hammerø 2009.

Samarbeid klubb–skole

Skolen er en opplagt samarbeidspartner for fritidsklubbene, og for flere av dem var slikt samarbeid i gang, om enn i noe varierende grad. Uttalelser fra en rådgiver fra en av deltakerklubbens ungdomsskoler gir oss et lite innblikk i hvordan samarbeidet skole–klubb kan arte seg:

Skolen ser absolutt klubben som en velegnet arena for samarbeid og vi har hatt nært samarbeid med klubben så lenge den har eksistert. Dette foregår på en rekke måter. Klubben inviteres på foreldremøter og presenteres særlig for 8 trinn, dvs. dem som akkurat når ungdoms-klubbalder. De får komme til klubben, prøve diskoteket, spille spill osv. for å bli kjent. Skolen låner også klubbens lokaler i perioder i tilfeller der vi har elever med spesielle behov som trenger å tas ut av skolemiljøet for å få alternativ undervisning av en lærer. Elever har blitt utplassert på klubben for å jobbe der i arbeidsuka. Vi har og elever som lærer seg media og kommunikasjonsfag på skolen, som benytter seg aktivt av for eksempel fotoundervisningen og muligheter til å bruke utstyret på klubben, noe som gir denne delen av klubben et seriøst preg. Når vi har hatt problemer natt til 17. og til 1. mai, med at store grupper elever fester og lager en del bråk i nærmiljøet, har klubben, etter oppfordring fra oss, laget store arrangementer som trekker ungdom bort fra dette. Vi har i det hele tatt et meget godt samarbeidsklima som gjør det mulig å ta opp ideer som skulle dukke opp underveis. (rådgiver, våren 2008)

Flere klubber rapporterer om liknende praksiser: klubbens lokaler benyttes til undervisning for elever som trenger å skifte arena, dvs. å tas ut av skolehverdagen for å nyte godt av hva en for dem ofte mer positivt ladet kontekst kan bidra med. Skolens elever kan nyttiggjøre seg kursvirksomhet på klubbene. Klubbene kan sette i verk arrangementer på tidspunkter (natt til 1. og 17. mai) da det lett kan bli bråk i ungdomsmiljøene, 8. klassingene kan introduseres til klubben i skoletida og lignende. Dette er bare noen av eksemplene på samarbeid klubb og skole som går igjen blant flere av deltakerklubbene.

Noen av klubbene inngikk også i såkalte «ansvarsgrupper». Dette var mer lokalt orienterte grupper der relevante instanser – blant andre skolen – deltok og som holdt egne møter, ofte i tillegg til SLT-arbeidet som vanligvis foregikk noe sjeldnere. Flere klubbledere har imidlertid gitt uttrykk for at de til tider kunne føle seg aleine om å ta ungdommene i forsvar under slike

møter med for eksempel representanter for skolen. En leder beskriver situasjonen slik:

Vi hadde en sak der det var store skriverier i lokalavisa. En ungdom slo ned en lærer på ungdomsskolen og ble selvsagt utvist umiddelbart. Han var veldig aktiv i både juniorklubb og ungdomsklubbperioden og jeg hadde god kontakt med ham. Han stakk av etter at dette skjedde. Jeg og storebroren satt oss i bilen og leita etter ham, noe politiet også gjorde på sin side. Han meldte seg sjøl til politiet dagen etter. Seinere, når han ble utvist var han mye hjemme. Jeg snakka mye med ham i den perioden. Han var med på jobb med meg hver kveld, på klubben. Men når vi hadde møter med «ansvarsgruppen», følte jeg at jeg var den eneste som snakket noe som helst positivt om denne gutten. Det reagerte jeg på fordi det jo er noe positivt med alle ungdommer. Når jeg sitter med rektor og andre hjelpeinstanser han hadde hatt kontakt med, synes jeg det var ille! Dessverre så sklei han mer og mer ut. Først med hasj og så etter hvert heroin. (Intervju 2007)

Sitatet kan leses som en antydning om hvordan ungdommer møtes forskjellig av de ulike instansene og sammenhengene de inngår i. Skolen, med sin lærer- og elevstruktur, der elevene er underlagt et krav om læring, lekser og respekt for lærer og ledelse, vil lett utvikle et syn på elever som er skoletrøtte og opposisjonelle, som problemelever. Og når først et slikt stempel er gitt, kan det nok til tider være vanskelig å foreta revurderinger. Vold mot en lærer er selvsagt et alvorlig forhold under alle omstendigheter, og vil blant annet derfor lett kunne gjøre skolen blinde for andre og positive egenskaper som eleven måtte ha. Det samme kan gjelde politiet som vil kunne utvikle entydig negative holdninger til «ungdomskriminelle», under uheldige omstendigheter. Når klubbarbeideren opplever at han, i dette tilfellet, er den eneste som har noe positivt å si om ungdommen, kan dette ses som en indikasjon på at klubben faktisk har klart å utnytte de unike mulighetene den har til å være en arena der også unge som faller utenfor kan føle seg hjemme og oppleve tillitsrelasjoner. I tillegg kan det indikere at klubblederen også representerer mer personlige egenskaper og sosiale ferdigheter som i dette tilfellet gjorde det mulig å utvikle gode relasjoner til ungdommen. Uansett peker eksemplet på nødvendigheten for alle unge å ha en eller annen (voksen-)person som evner å «se» dem, særlig i tilfeller der andre instanser, som for eksempel skolen, ikke makter å fylle denne oppgaven.

Blant deltakerklubbene var det generell enighet om nødvendigheten av å unngå at ungdommene i for stor grad assosierte klubben og dens virksomhet til skolen. Samtidig ble skolen sett som en viktig og naturlig samarbeidspartner på en rekke felter. En klubbleder med mange års erfaring kommenterer mulighetene for plassering av klubben innenfor eller utenfor skolens område/lokaler:

Bjørn: De som er flinke hos oss, de er gjerne tapere på skolen. De som har store problemer med å finne seg til rette på skolen, de finner seg til rette hos oss, og sånn har det alltid vært. Og jeg er helt sikker på at en fritidsklubb som da har lokaler på skolen, ikke vil få den typen ungdommer. De vil ikke finne seg til rette på skolen, på en arena der de er tvunget til å være hele dagen. De vil slåss og kjempe med autoriteter hele tida, og så skal de møte i samme lokalene på kveldstid i tillegg?

Ida: Er det løsninger på det problemet da? Tapere på skolen og vinnere her? Det høres ut som en god plattform for gode løsninger?

Bjørn: Poenget er at når de slipper unna det maset, kravet, presset om mestring – og det er veldig mange sånne ting som de skal forholde seg til, – så har de på klubben en arena der de er helt fri. De kan komme og gå når de vil. De blir ikke avkrevd noen ting, så de kan være seg sjøl i en helt annen grad når de kommer her, enn når de møter på skolen. Altså, vi krever ingenting av dem i utgangspunktet. Da kommer de til klubben med seg sjøl, og gjør det de kan og får lov å gjøre det de har mest lyst til, ikke sant. De kan velge eller vrake oss, selvfølgelig, og dermed så blir det mye enklere å bli en vinner i fritidsklubben. Så mitt poeng er at hvis fritidsklubben var på skolen, så ville det bli en barriere, vaktmesteren var der, og lærerne var der kanskje på kveldstid. Det blir for mange sånne negative koblinger til den arenaen som kanskje ville ha stengt mange ute. Ikke at dette er sånt fasitsvar, men jeg tror at det ligger noe i det.

Ida: Er det like viktig i hele ungdomsalderen?

Bjørn: Får du negative opplevelser med en arena, når du får valget, så velger du ikke å gå tilbake til den plassen der du har hatt det vondt med lekser som du ikke har gjort og lærere som ikke er fornøyde og meldinger med hjem og...

Ida: det er en utfordring for skolen å skape en arena for vinnere, ikke bare en for tapere... altså hvis det er en arena for tapere, hvorfor kan det ikke endres? Altså hvis man ser at de er vinnere i klubben?

Bjørn: Dette er jo ikke umulig. Det skjer ting i skolen som er veldig positive, men det ender opp med det som vi ser hele tiden: kravet til effektivitet er økende for alle, det er budsjettkutt, ting blir mer og mer firkantet, du passer ikke inn. Og du trenger ikke å være unormal for å oppleve det. Men som klubbleder er jeg positiv til skolen og vi forsøker å opprettholde god kontakt så godt vi kan (feltnotater 2008).

Som klubbleder er Bjørn med andre ord svært bevisst på klubbens egenart og forskjellighet fra skolen. Her er det nettopp frivillighet og fravær av ytre krav som trekkes fram. En mer utdypende diskusjon av forholdet klubb, skole og samarbeidsrelasjonene disse imellom vil tas opp i kapittel 5.

Samarbeid klubb og politi

En annen viktig samarbeidspartner for fritidsklubbene er politiet. Igjen finner vi stor variasjon blant deltakerklubbene. Som for skolens vedkommende er det nok også her viktig at klubben ikke i for stor grad blir assosiert med politiet. Om slike forbindelser blir for tette, kan klubben lett bli assosiert for sterkt med «tysting» og kontroll, noe som vil være negativt for klubbens evne til også å bli verdsatt av unge som er ute og skli på det mye omtalte «skråplanet». Samtidig vil mange unge tendere til å være nysgjerrige på hva rollen som politi innebærer, og tildels se opp til politijobben som noe spennende.

Det er vel også en allment akseptert antakelse at forekomsten av et nærpoliti som har ansvar for et lokalområde over lengre tid, og som dermed har gode muligheter til å oppnå både kontakt og tillit blant dem det gjelder, har store fordeler. I et slikt arbeid kan åpenbart fritidsklubben spille en viktig rolle, særlig når lovovertrædelsene gjelder ungdom. Dette kommer tydelig fram i eksemplet nedenfor.

Fra en av klubbene får vi vite at lokalmiljøet en periode hadde problemer med en gruppe ungdommer – nærmest en gjeng – i form av 16–17-åringer, både fra nærområdet og fra andre bydeler. I en periode på sommeren skrudde de fra hverandre elevenes sykler utenfor en ungdomsskole i nærmiljøet for å stjele deler. De hadde ikke overraskende en forkjærlighet for dyre sykler – til sammen omtrent 40–50 stykker – som ble utsatt for dette. Det var dermed relativt store summer som var representert. Ungdommene

ble likevel raskt oppdaget med politiets hjelp. Men hvordan skulle de så på best mulig måte følges opp videre? Klubblederen forteller:

Politiet kom til oss på klubben for å diskutere hva vi skulle vi gjøre med dem. Vi prata litt med hverandre og kom inn på at det jo var åpenbart at mange av disse var veldig flinke til å skru. Vi kom etter hvert fram til at de i stedet for ordinær straff skulle få i oppgave å skru sammen syklene igjen. Da fikk man samtidig utnytta en interesse og egenskap de hadde. (Intervju 2007)

Om det var klubbleder eller politifolkene som kom opp med ideen, er ikke klart. Uansett – som i eksemplet med traktorungdommene på Klepp – er det også her avhengig av at ungdomsarbeiderne (enten i klubben eller i politiet) er i stand til å se muligheten, og til å vektlegge og forsøke å få fram ressursene i disse ungdommene, for på denne måten å få til konstruktive prosesser. Også i dette tilfelle kan vi se forløpet som en kvalifiseringsprosess, der en søker å snu en negativ utvikling ved å synliggjøre og få fram ressursene i dem det gjelder. Dette viste seg som svært vellykket:

I etterkant av dette var det ikke tyverier i dette området. Mange ble og oppfulgt i skolesammenheng. De ble tatt ut av skolen et par ganger i uka for å gjøre praktiske ting, slik at de også fikk uttelling for kompetansen de jo hadde. Dette er jo en måte å snu dårlige egenskaper til noe positivt. Det demonstrerer også godt hvordan man kan samarbeide og utnytte kunnskapen og ressursene til noen av de gruppene som deltar i dette møteforumet. Vi blir sterkere når vi opererer sammen (ibid).

Her ser vi at også skolen ble trukket inn i denne prosessen på en vellykket måte, noe som jo ytterligere understreker klubblederens bemerkning om at man blir sterkere når flere ungdomsrelevante instanser opererer sammen. Møteforumet han refererer til er her SLT møtet.

Enkelte klubber ønsket et bedre samarbeid med politiet. Vi fant eksempler der man hadde faste politikontakter som var innom klubben jevnlig og som fungerte godt. Andre klubber rapporterte at en slik ordning var avvirket som følge av omorganisering i det lokale politiarbeidet.

En klubb hadde i følge lederen et godt samarbeid, både med han som ledet forebyggende seksjon, «Tom-politi», som de kalte ham, og med politistudentene, to av gangen hvert år. Politistudentene fikk i oppgave å lede en

gruppe, som ble omtalt som «torsdagsklubben». Denne gruppa bestod av 15–20 gutter i ca. 17–18-årsalderen (de fleste med innvandrerbakgrunn) som har begått straffbare handlinger og oppmøtet i «torsdagsklubben» var idømt som en del av samfunnsstraffen. De hadde alle gått i klubben tidligere. «Tom politi» framstår som mer enn en politimann, noe mellom en sosionom og en utekontakt. Det er en noe spesiell blanding av roller fordi politifolk skal i flg. politiinstruksen drive etterforskning, uansett om de er i forebyggende enhet. Slik sammenblanding kan jo få folk til å åpne seg mer enn de ville ha gjort dersom de hadde visst bedre. Klubblederen mener at det er fint hvis jeg vil ta en samtale med hele gruppa:

«Torsdagsklubben» ble også kalt «politi og røver» – eller «med vårt politi ut i det fri». Selve modellen for samarbeid var begrunnet i «kommune-modellen» for organisering av kommunale tjenester: alle personer i alle etater skal jobbe sammen, i en slags flat struktur (som mange er oppgitt over fordi man mener at «ingen har/tar ansvar»). Da dette ble innført var det politiet som startet, dvs. Tom politi, samarbeidet med barnevern, utekontakt/ ute-team, og klubben ble inkludert i fellesskapet. Bakgrunnen for dette arbeidet er at det er *«stygge tall på krimstatistikken når det gjelder gutter»* og det er *«økende drop-out»* på videregående. Siste tiår har ungdom organisert seg mer i klikker og gjenger enn før, med mer polarisering mellom gjengene. Klubbmedarbeiderne prøver å plukke fra hverandre gjengene. En generell policy nå i kommunen er *«ungdom bort fra gatene»*, ved å organisere all tid og alle barn og unge i alle aldre helt opp til 23 år. 0–16-åringer skal være i «oppvekstområdene» (hele kommunen er delt inn etter skolekretsene – og her er junior-klubbene (13–14 år) på selve ungdomsskolene). Så *«setter de inn støtet fra 10. klasse, og ungdomsarbeidere jobber både ute og inne – bedre at de er inne»* – Ungdomsteamet (hører inn under barnevernet) jobber med 15–23-åringer – *«jo eldre jo større forventninger til oppførselen»* – *«kunststykket er at tiltakene forsterker hverandre»*.

En av klubbmedarbeiderne som var med i prosjektet, organiserte et møte mellom meg og leder for forebyggende politi i distriktet. Denne

lederen forklarte at det gamle opplegget med «bamse»²⁰ i skoleklassene var foreldet:

Ja, det ble parkert, alt sammen. Tenkesettet ble at vi skulle inn i skolen, ikke for å snakke om Mot-opplegg²¹, eller med et undervisningsopplegg, men det var vår unnskyldning for å komme dit. De ungdommene som vi ser glir ut, ser vi ved å være mye på skolen. Vi skaper et miljø og en dialog mellom skole, ungdom og politi, og da begynner de å snakke med oss og med hverandre.

Vi er for det første til stede i alle klasser i hele grunnskolen. Så etter hvert på videregående. Skolen ser at vi er et tilbud og at de kan få hjelp. Det at vi sier ja, gjør at andre også sier ja. Det hjelper på at vi kommer inn som en ytre etat og vil løse noe, og dette fører til at de andre også må samarbeide. Det er mer fokus nå på ungdomsskole og videregående blant flere instanser.

For det andre har vi etterforskning i alle saker som angår barn og ungdom som har gjort noe, enten naskeri eller ran eller voldtekt. Alle de sakene kommer hit. Formelt har vi 350–360 registrerte saker i året, og noen går til konfliktrådet.

For det tredje er det fritidsoppfølgingen. Der følger vi opp i ungdomskubbene og andre arrangementer i helgene. Vi kjører ikke bare rundt i bil, men er DER, sammen med ungdommene, ikke bare tilstede, men MED dem. Vi treffer alle ungdommene i grunnskolen, også endel i fritiden og de få som gjør noe gærent. Så «forebyggende» er et begrep for ungdommene her, de vet at vi er til stede.

Det er veldig mange henvendelser, bekymringer fra ungdommer, foreldre, naboer. Vi har mottatt mer enn 350 andre henvendelser i

---

²⁰ Politiets forebyggende arbeid har i mange år inkludert en stor bamse med politihatt på hodet, som de har brukt i informasjon om politiet i barnehager og i grunnskolen, se for eksempel: <http://www.eplehagan.no/bilder/felles-bilder/073.JPG/view>

²¹ MOT er en ideell organisasjon som ble startet av norske toppidrettsutøvere. Initiativtakere var skøyteløperne Johann Olav Koss og Atle Vårvik. Den støttes bl. a. av Helsedirektoratet og også av private sponsorer. Den har tre programmer: MOT i ungdomsskolen, MOT i den videregående skolen og MOT i fritid. Programmene er et verktøy for å bygge oppunder skolens og fritidsmiljøets arbeid med å skape varme og trygge miljø og styrke enkeltindividets mot til å ta vare på seg selv, se <http://www.mot.no/?side=96>. En av deltakerne i Yo-Pro-kurset er MOT-koordinator i sin kommune i tillegg til å være klubbleder.

tillegg til anmeldelser. Det er ikke noe poeng med anmeldelse. Vi forsøker å løse situasjonene med de det gjelder. Vi er bare ut etter å finne en løsning uten å anmelde, og da er vi jo i en slik konfliktråds-tenkning. Filosofien og tenkninga, vi forsøker å finne løsninger i stedet for anmeldelser. Vi er ikke ute etter høye tall, det er noe tull.

Politimannen avslutter samtalen med følgende ønskemål:

At mange flere i samfunnet vårt – i lokalsamfunnet, at de begynte å åpne gardinene sine og se og bry seg om sine medmennesker. Nå er det bare «det offentlige, det offentlige, det er ikke jeg»...(Han sier som om det var til alle): Men det er du som må løse problemene, sammen med nabo, tanter og onkler, det er du som må løse dette. Jeg spurte på et foreldremøte: «Hvor mange av dere gir beskjed til oss så snart dere ser noe galt hos naboen?» På et møte med 60 foreldre, så var det ikke fler enn 4–5 som rakte handa i været!

Vi har altså erfart at også i klubbens samarbeid med politiet er det store forskjeller. Noen politifolk innen forebygging ser ut til å ha en spesiell interesse og forkjærlighet for ungdomsarbeid kombinert med et politifaglig fokus på ungdom som den viktigste målgruppa for forebygging av rus og kriminalitet. Flere ganger erfarte vi dette samarbeidet i praksis ved å være ute sammen med politiet i besøk i klubbene og registrerte selv en trygg og god tone i kommunikasjonen mellom politi og klubb. Vi som forskere har begge på langt tidligere tidspunkter, for ca. 15 år siden, hatt den motsatte erfaring i andre klubber (Vestel 2004, Hydle 1996). Politiets tilstedeværelse i klubben kunne den gang virke fremmed og faretruende. Kanskje har SLT-arbeidet fungert som en brobygger mellom ulike forebyggere i de senere år?

Ordningen med «Lokalkontakt»

En av klubbene inngikk i en ordning med en såkalt «Lokalkontakt», som er en frivillig ordning man oppfordrer alle kommunens skoler til å delta i. Lokalkontakten jobber særlig med rusrelaterte saker og har ansvar for å opparbeide kontakt med skoleungdom som er i risikozonen for å utvikle rusproblemer og for å samordne det forebyggende arbeidet med andre instanser der også ungdomsklubben inngår. Når noen av disse instansene har grunn til å tro at stoffbruk forekommer, kan Lokalkontakten kontaktes som så eventuelt kan gå videre til foreldrene. Ifølge både SLT-koordinator, klubb-

leder og Lokalkontakt, var dette en ordning de hadde gode erfaringer med, og påpekte at ordningen på mange måter tilsvart den såkalte «Kjentmannsordningen» som er utviklet av Bergen kommune. Dette er organisert av Bergensklinikkene som har samlinger med «kjentmennene» og som fokuserer særlig på sammenhenger mellom skulking, rus og skolevegring²².

Samarbeid klubb–SLT-grupper

En viktig og relevant samarbeidspartner for fritidsklubber er SLT-koordinatoren (se kap. 2).

De fleste av deltakerklubbene hadde en viss kontakt med SLT-grupper der dette var aktuelt. For en av klubbens vedkommende ble det imidlertid klaget på at representanter for klubbene i bydelen ikke hadde anledning til å delta på disse møtene, noe som klubben absolutt så som viktig. Årsaken til dette var, ifølge SLT-koordinator, at SLT-gruppa i denne bydelen – som befant seg i en større by – var så stor (mer enn 20 personer deltok) at han anså det som problematisk om ytterligere fem–seks personer skulle delta. Klubbene var likevel representert gjennom leder for ungdomsavdelingen i bydelens oppvekstetat. Likefullt så klubblederne dette som beklagelig etter som de anså møtene som en viktig arena for å delta og ikke minst for å bedre kontakten mellom klubben og de instansene som inngikk i dette SLT-samarbeidet.

På en av de øvrige klubbene var klubbens sentrale leder derimot den som hadde jobben som SLT-koordinator. Her ble samarbeidet, både av klubbleder og av de deltakende instansene, omtalt som meget godt. Og ut fra en helhetsvurdering av klubbens samarbeids relasjoner er det liten tvil om at deltakelse på SLT-møtene – og den lederstilling som klubbleder hadde her – har fungert gunstig for alle parter.

SLT-koordinator i en kommune er prest, og har vært i SLT i flere år. Hun er tidligere kateket og engasjert i ungdom. Hun hadde kontakter fra før hun begynte som SLT-koordinator, og var med i noen av kommunens prosjekter med organisasjoner og skoler og ungdommer.

---

²² Bergensklinikkene internett – Kjentmann – å møte elever med rusproblemer; <http://www.bergensklinikkene.no/>

Ida snakker med henne i et møte sammen med rådmannen i kommunen: Hva tenkte hun om rus, vold, kriminalitetsforebygging og generelle retningslinjer i kommunen?

Hun nevner f.eks. at SLT er aktiv i forhold til en ungdomsleir som er en innledning til ungdomsskolen for barn og foreldre, sammen med klubben. (Ida var til stede på informasjonsmøtet for foreldrene om leiren. Dette møtet ble holdt i klubbens samlokalisering med andre kulturaktiviteter i bydelen. Det var over 70 foreldre til stede og både lærere, SLT-koordinator og klubbleder ønsket velkommen og informerte om den kommende leiren – et godt eksempel på samordning mellom klubb, skole og SLT). Ellers nevner både hun og rådmannen generelle tiltak, trivsel, hygge, trygghet, psykososialt miljø, i overgang fra en skole til en annen, dvs. at de tenker veldig generelt.

Hun sier at *«i byen må man ha begge tanker i hodet samtidig når en tenker forebygging, både generelt og spesielt spissede tiltak»*. De har programmer «der kulturen er veldig sentral». Kultur og fritid som forebyggende arena er veldig sentral i SLT-arbeidet i kommunen og er et satsningsområde i SLT, bl.a. har hun jobba med ungdom og medvirkning i ungdomsråd. Men ungdomsrådet ble lagt ned i kommunen fordi det var et tungrodd system, mente hun: «Det var stor utskiftning pga. stor mobilitet blant ungdom, de reiser vekk for å studere og ta seg utdanning».

I kommunen har de en egen ruspolitisk handlingsplan. Hun forteller: «Tidligere var det to nivåer, tidligere kultur og fritids – kontor. En del av de ungdommer som var med i ungdomsrådet, ble trukket med i ungdomsprojekter. De ble aktive og synlige, «ungdom og medvirkning» eller «action-grupper» (7.–10. klasse, dvs. ungdom ble synlig og fikk ansvar i enkeltprojekter, men de har ikke lenger et eget råd.)

Klubblederne og SLT-koordinatoren setter seg ned og planlegger større retningslinjer, skaffer penger og administrerer, *«og så er det ungdommer som er aktive i enkeltprosjektene. Det har vært en slags desentralisert modell siden 2000. Et eksempel er et stort ungdomsarrangement som kalles 'åpen zone'»*²³.

---

²³ Åpen Zone er et rusfritt arrangement en kveld for ungdom fra 8. klasse. Det foregår ulike aktiviteter hele kvelden, konsert med flere band og mange andre aktiviteter som div. konkurranser og kanonballturnering, bryting, gladiatorkamp, akrobatshow, skateshow, bordtennis, kafe osv.

Denne SLT-koordinatoren og rådmannen i samme kommune kommenterer i en samtale at *«dette gjelder også i eldreomsorgen og andre deler av kommunens ansvarsområder: avgjørelsene tas på laveste nivå»*. Jeg spør om de er fornøyde med modellen, og de svarer: *«Den skal evalueres etter hvert, men enhetslederne er nok veldig fornøyde, de bestemmer selv. Det stiller krav til sentralt nivå, kontrollrutiner osv. Dette er kulturaktiviteter som fanger opp de uorganiserte ungdommene. SLT-strukturen kan fange noe opp, men det er viktig at noen drar den fellesprosessen, for vi vil gjerne framstå som én by, én kommune»*.

Jeg spør om samordning av kulturhus og klubb, slik det er noen steder i kommunen (og ikke bare i denne kommunen): De svarer at *«det fungerer også på kryss og tvers av kommuner og det er mange eksempler på at ungdom drar over kommunegrensene for å gå i klubb. Ungdom er jo veldig mobile, de blir jo kjørt og sykler og tar busser»*. De roser klubbene for arbeidet: *«erfarne folk, klarer generasjonene; kjempeløft der nå»*. De har jobbet prosjektrettet med Storbymidler, eksempel-prosjekter, har fått hjelp til å tenke nytt, dyktig håndverk sammen med svingninger: *«Det er viktig med godt håndtverk. SLT-strukturen har overtatt noe av det, med veldig dyktige ledere som er erfarne folk. Vi har klubbledere som klarer å få til mye tiltak; Noen av klubbledere 'har det i hjertet'»* (særlig de eldre lederne).

Disse kommunale lederne forteller om *«Ting drar ting med seg, f.eks. storbymidler som gir synergieffekter, men det er også viktig hva slags ungdommer de får med seg,»* sier de om klubbene. *«Ressurstilgang med ungdom er ulik, avhengig av hvem de får med seg. Nå har de ungdommer som er skikkelige ressurser. Som kan håndterer de som har mindre ressurser. For kommunen er det også en kontinuerlig jobb å rekruttere gode ungdomsledere. Noen får det i praksis ved at ungdommene blir med i slike actiongrupper (her refererer de til et spesielt årlig show som ungdommene i stor grad selv medvirker til), en slags lederopplæring og konflikthåndtering osv,»* føyer de til.

Hva med de med mye vanskeligheter? Hva tenker dere?, spør jeg. *«En del av dem er på galeien, bor i bofellesskap osv.,»* sier de, og de fortsetter: *«Det er problemer med sikkerhet, melderutiner, og kontakt med politiet. Strengt regler håndheves, for eksempel ikke røyking. Det er viktig å gi slike signaler og være tydelig. Eksempler er utvisning, brev med hjem, for da reagerte foreldrene, og så*

har vi møter med foreldre og ungdommer. Vi har en felles profil: Vi ringer hjem og snakker med foreldrene hvis de (ungdommene) er tatt rusa osv... De kommunale klubbene har en utfordring å skape en attraktiv arena for uorganisert ungdom som skal komme der og trives. En klubb er ikke et interessefellesskap,» sier en av dem. I kommunen har de årlige dialogmøter med foreldre, og han kommenterer: «Det er spørsmål om å få med flere foreldre for det er 'en uting' for ungdommene at foreldrene er med». De forklarer det med et normalt ungdomsopprør, at ungdom mener at «foreldre er teite», og at foreldrene på sin side brenner ikke for å engasjere seg i klubb, men derimot i ulike interessefellesskap, slik som fotball-trening osv.

Vi ser her at samarbeidet mellom klubbene og SLT-strukturen og – koordinatoren i kommunene er meget forskjellig. I noen kommuner finnes ikke SLT-ordningen, mens det i andre er klubbløderer som er SLT-koordinator. Det er for øvrig interessant å erfare at spesielt i den kommunen der klubbløderer er koordinator er det et meget tett og godt samarbeid mellom alle de som har offentlig ansvar for oppvekstforholdene i kommunen, inklusive politi, barnevern og asylmottak.

Samarbeid klubb–barnevern

Samtlige klubber hadde en eller annen form for relasjon til barnevernet. I hovedsak dreide disse relasjonene seg om klubbungdommer som selv eller i sin familie hadde problemer av ymse slag. Vi har allerede i Lisas historie sett at klubben for henne ble et slags tilfluktssted hvor det var lettere å ta opp problemene hun hadde med personalet, enn å gå direkte til barnevernet. Dette må ses i sammenheng med at barnevernet, både i offentligheten og blant ungdommer, har lett for å bli ansett som noe truende fordi institusjonen har fullmakter til å gripe inn i familierelasjoner under gitte betingelser.

Flere av klubbene arbeidet bevisst med å bygge ned denne «angsten» for barnevernet, og nettopp som følge av de tillitsrelasjonene som godt drevne klubber kan utvikle vis-à-vis ungdommene, vil klubbpersonalet kunne spille en viktig rolle i en slik prosess. Som med de øvrige samarbeidspartnere var det også her store variasjoner i hvor tett de ulike klubbene samarbeidet med barnevernet. For klubber som inngår i SLT-samarbeidet foregår møter med representanter for barnevern jevnlig og systematisk. En av klubbløderne som

hadde jobbet svært tett med barnevernet i flere enkeltsaker, oppga å nærmest ha personlige relasjoner til barnevernsansatte, også utenom normal arbeidstid. I to av klubbene var to medarbeidere både ansatt i klubben og i en barnevernsinstitusjon. De ga begge inntrykk av å være gode bindeledd mellom to helt ulike tjenestesteder, og det framkom ikke noe konfliktfylt i disse relasjonene. Begge medarbeiderne var godt kjent med ungdom som strevde og som krevde ekstra oppfølging. I den ene klubben var det f.eks. spesielt god oppfølging av og forståelse for ungdommer som hadde opplevd at en venn var blitt svært alvorlig mishandlet.

For andre klubber kunne forholdet til barnevernet være mer kjølig.

Fra både SLT-koordinatorer og klubbledere har vi fått uttalelser om at de oppfatter barnevernet som til tider kritiske til fritidsklubben og at de viser liten forståelse for arbeidet klubbarbeiderne gjør. Som en klubbleder uttrykte det:

Vi har et litt ambivalent forhold til barnevernet. De vil ha oss til å gjøre en del ting i forhold til ungdommene og de pumper oss for opplysninger om dem. Men de tar ikke vår faglighet på alvor, selv om samarbeidet utad funker bra. (Klubbleder 2007)

Andre klubber har et samarbeid med den såkalte «Aktivitetstjenesten» i barnevernet. Her påtar klubbarbeiderne seg ansvaret for å vekke, pusse tenner, lage mat o.l. til unge som er under barnevernet.

I en av våre klubbkommuner spør vi rådmannen:

Ida: Er det noen uenighet, politisk og administrativt vedrørende forebygging? Generelt og spesielt? Hvis vi f.eks. tar barnevern?

Rådmann: Vi har fokus på begge deler, både generell og spesiell forebygging. Mange ønsker fokus på de med spesielle vansker og utfordringer, mens det er lett med mediefokus på det generelle. Det er vanskelig å fokusere i media på eksempler med PMT²⁴ og barnevern. Folk står ikke frem derfra. I SLT-strukturen er det de barna og ungdommene som har spesielle problemer som koster, men det står ikke i mediene.

---

²⁴ Parent Management Training – en metode i å styrke foreldreressurser som nå brukes mye i barnevern.

Vi har store barnevernskostnader og spesialpedagogiske tiltak: Det er problembarn som trenger én og to assistenter kontinuerlig! (...) En klubb har spesialtilbud på sommeren for de som har spesielle behov og trenger mye oppfølging. SLT-strukturen i kommunen er slik at man søker samarbeidslinjer på tvers og tenker videre enn sektor eller etat, det vi kaller «pølseeffekten» i vår kommune: Den består i at politi, helse-søster, ungdomsleder og barnevern griller pølser sammen på ungdomsleiren. Det skaper en linje til å tenke felles, det beste for den enkelte ungdommen. Det er ikke slik at kulturhuset spiller pingpong med ungdommene og så driver de andre med noe annet. Vi er ikke segregerte, det er kommunikasjon. (Intervju 2008)

I denne kommunen virker det med andre ord som om samarbeidet – der også klubben inngår – er bevisst og koordinert, sett fra både klubbens, politiets og fra rådmannens ståsted.

Ett eksempel på at foreldre, barnevern og klubb samarbeider om et både individuelt og sosialt (barneverns)tiltak, utspilte seg på et av våre besøk i en klubb med en utpreget kulturprofil. Det skulle være fredagsdisko, og ungdommene hadde allerede begynt å strømme til. Så kjører en bil opp foran klubbinngangen og ut kommer en litt sliten mor og to velvoksne ungdommer, gutter i ca. 17-årsalderen, alle tre med et ikke norsk utseende. Moren går rett bort til noen av klubbmedarbeiderne som står på utsiden og prater med noen andre og sier på et gebrokkent, men greit norsk: *«Jeg er mor til Ali, og han har med seg følge. Hvis det skulle være noe, så bare ring meg. Her er navn og nummer, og jeg kommer med en gang»*. Lederne takker og sier at det er greit. Jeg fikk etterpå vite at han var i barnevernets ivaretagelse og hadde vært flere ganger i klubben. Det hadde gått greit, selv om han av og til kunne true andre. Han hadde alltid følge med en kamerat.

Barnevernet var imidlertid – sammen med politiet – den instansen det var vanskeligst for oss å få i tale (intervju pr. telefon eller pr. e-post). Kanskje kan disse vanskelighetene ses som uttrykk for nettopp en slik manglende anerkjennelse fra barnevernets side som antydes i sitatet ovenfor. En annen forklaring ble tatt opp av en klubbleder:

Det handler om systemet og så handler det til syvende og sist veldig mye om media. Barnevernets utgangspunkt for å ha en slik forsvarsholdning, ligger i media. Media er detaljfokusert, de skal ha ansikter og

navn og enkle overskrifter på alt de gjør, og de elsker å krafse i tragedier. Der har barnevernet blitt offer. De blir skyteskive, ikke sant: Folk sier «får du ikke medhold i retten, så gå til VG». Det har blitt mye sånt, og nå er jo til og med NRK og dagsrevyen med på det, og. Og de kommer med sånne opprørende skjebner som ofte kan være veldig feil, så jeg forstår jo den redselen de har. Så føyer han til: Men de er skrivebordspersonell, altså. Det foregår veldig mye på kontoret. (Intervju 2008)

En kombinasjon av forhold, både tidsnød og angst for utlevering – slik det påpekes i sitatet – forklarer kanskje hvorfor barnevernet ikke er lett å få i tale. Men det kan selvsagt også skyldes tilfeldigheter, både i forhold til tid og sted. Samtidig påpeker han indirekte at barnevernets personell kanskje er for mye på kontorene sine og for lite ute, dvs. i folks hjem, på skoler og i samarbeidsmøter hvor de kunne få et annet inntrykk av barns og unges levekår. En klubbmedarbeider i en annen by påpekte dette slik:

En fra ungdomsteamet (fra barnevernet) jobber hos oss nå. Han syntes det var så artig å se ungdommene i en annen setting. Det var så negativt på hans jobb. Men her møtes han med åpenhet i klubben. Første gang han var på jobb, så sto han bare og måpa. Han så at de snakket normalt! (Intervju 2008)

Utsagnet antyder hvordan opplevelsen av ungdommer i en klubbsammenheng kan gi muligheter for å se dem fra nye perspektiver.

Det blir her tydelig at noen får til et samarbeid, mens andre gjør det ikke. Årsakene til dette kan vi ikke komme nærmere inn på her.

Klubb og rusmidler sett fra kommunens synsvinkel

De fleste klubbene har langåpent med disco på fredagskvelder. De fleste etterlyser også bevilgninger og mannskap nok til å ha åpent på lørdager. Det går fram av flere samtaler, både med klubbfolk og med politi og SLT-koordinatorer at klubben ses som en viktig «motagent» mot skjenkestedene i byen: Det er viktig å holde ungdommene lengst borte fra eller i lengst mulig tid fra skjenkestedsproblematikken med rus og vold. Mange klubber har et eget opplegg natt til 1. mai og natt til 17. mai, noen også på nyttårsaften, for nettopp å lage et rusfritt alternativ.

De fleste kommuner har en egen ruspolitisk handlingsplan, på basis av en alkoholpolitisk handlingsplan.

I noen tilfeller fikk vi anledning til å snakke med sentrale personer i kommuneadministrasjonen, med rådmannen og SLT-koordinatoren. Vi spør om de i kommunen tenker bredere enn alkohol når det gjelder ungdom og klubbvirksomhet?

Rådmannen: Tidligere skilte de mellom alkohol og rus, etter iherdig debatt. Ett parti ville hatt helt frie skjenkebestemmelser. De hadde en diskusjon om ungdom og vold i sentrum. Handlingsplanen skal revideres, administrasjonen ønsker å ha forebygging hos barn og alkoholpolitikk samlet. I dag har de en alkoholpolitisk og en næringspolitisk handlingsplan, men dette bør ses i sammenheng: Det foreligger et forslag om nattklubb for de over 18, at aldersgrensen skal heves til 23, men hva med de mellom 18 og 23. Dette er nå til politisk behandling.

Ida: Hva tenker dere?

Rådmannen: Det er ikke bare greit å flytte grensen til 23 år, vi har ikke løst det. Noen venter fra de er 16 på å dra til byen, det er et stort press. Vi hadde prøveprosjekt på klubben som er samlokalisert med kulturbydelshuset, et rusfritt alternativ, og gjorde så en ungdomsundersøkelse: Målet var å skape et alternativ til utelivsbransjen i kommunen – det er en kostbar affære. Salg av alkohol er en finansieringskilde, man må tenke annerledes. Det er alltid et dilemma, folk vil smake på voksenlivet, og vil møte dette livet på byen.

Ida: Skadene synes ikke på de kommunale budsjettene, men i helseforetakene, kriminalomsorgen...

Vi snakker videre om de kommunale dilemmaene: Det var en rusbehandlingseenhet i kommunen som gikk på tomgang, fordi det er bra i kommunen nå når det gjelder unge rusmisbrukere, under 25 år. De sammenlikner seg med nabokommunen som er en landkommune, slik det også er kommet fram i en undersøkelse fra en nærliggende høyskole: «Noen i grisgrendte strøk kjeder seg slik at de bare sitter hjemme og drikker,» gjenforteller de lett ironisk fra undersøkelsen. Hvorfor bykommunen kom bedre ut enn landkommunen? De håper at det kommer av at kommunen har hatt en aktiv forebygging i mange år. Men det var en komplisert undersøkelse, sier de, som inkluderer både barnevern, den enkeltes funksjonsevne, boligforhold osv. Men kulturen ses som arena, og skal være tydelig til stede i den ad hoc gruppa som jobber med den ruspolitiske handlingsplanen, mener de begge.

Denne samtalen tyder på at «Kulturen» i denne sammenheng er ensbetydende med klubbene. Det er ikke lite denne «kulturen» skal stå imot, eller demme opp for, hvis vi oppsummerer mange av de inntrykkene vi får når vi snakker med både ungdommer og fagfolk i eller rundt klubbene, for: Det er oftere at det er foreldre og ikke ungdommer selv, som nevnes i samtaler om rus med klubbarbeidere og samarbeidspartnere. Mange klubb- arbeidere påpeker at foreldres holdninger til rus har stor innvirkning på barna deres. Mange av de ungdommene som ruser seg og/eller har store problemer med skole, psykisk helse eller atferdsproblemer, kommer fra hjem der også foreldre ruser seg, slik det har kommet fram flere steder i dette kapitlet. Og langt de fleste av våre samtalepartnere, enten de jobber i klubb eller i kommunen for øvrig, anser at alkohol er langt mer problematisk enn narkotika og piller.

Kommunenes skjenketider er et gjennomgående problem som ofte tas opp i disse samtalene: En SLT-koordinator sa at utfordringen er å «*få folk hjem fra sentrum på en lykkelig måte*». Dette viser utfordringene som klubben, klubbmedarbeiderne og ungdommene har i å være en motvekt og et «anti-rus»-politisk verksted.

3.8 Konkluderende betraktninger: kulturprofil versus sosialprofil, og samfunnets behov for kontroll?

Vårt bilde av klubbene *før* den nye metodikken ble innlært er mangfoldig og forskjelligartet, noe også vår lille klubbstatistikk understreker (Appendix 1). Likevel har vi sett at samtlige klubber har en rekke felles gjennomgangstemaer: de har alle et visst repertoar av aktiviteter, de forholder seg til det ungdomskulturelle landskapet, de legger på ymse måter opp til ulike former for medvirkning, de søker å utvikle tillitsrelasjoner og kvalifiseringsprosesser, de driver rusforebyggende arbeid og de søker å utvikle samarbeidsrelasjoner med en rekke eksterne instanser. I disse prosjektene lykkes deltakerklubbene selvsagt i varierende grad.

På mange måter viser de ulike eksemplene seg i spenningsfeltet – et kontinuum – mellom en kulturprofil, i den ene enden, og en sosialprofil i den andre, som vi tidligere har vært inne på. Blant deltakerklubbene er det likevel få eller ingen – i det minste ved oppfordring om nærmere utdypning

– som hevder en helt klar profil – sosial eller kulturell. De fleste sier «ja, takk, begge deler,» selv om det varierer i hvilken grad man vektlegger det ene eller det andre. Her må vi skyte inn at det også er en mulighet for at klubb-arbeidernes svar rundt denne problemstillingen er farget både av forskernes tilstedeværelse og de diskusjonene som utviklet seg under kursene og arbeidet med Yo-Pro-metodikken (se neste kapittel), der en slik «både og» holdning ble framhevet.

Tre dimensjoner i klubbarbeidet

Men det kan argumenteres for at det også finnes en tredje dimensjon i klubbens arbeid som sjelden ser ut til å bli formulert mer eksplisitt av klubb-arbeiderne. Denne dimensjonen handler om samfunnets behov for sosialisering inn i et sett normer, der en søker å unngå, forebygge og å reparere atferd og tilstander som betraktes som uønsket. Med andre ord handler dette om samfunnets behov for mer eller mindre eksplisitt *kontroll* av sine unge borgere.

Denne dimensjonen kommer altså i tillegg til sosialt arbeid, som i mer direkte forstand handler om å utøve hjelp, støtte og å gi styrkende bekreftelse til den det gjelder, og til den kulturelle dimensjonen, der estetiske uttrykk, ungdomskultur og kreativitet står i sentrum. Disse tre dimensjonene kan synliggjøres i de fleste av eksemplene vi har gjennomgått:

De *materielle ressursene* og de ulike *aktivitetene* som tilbys kan ses som goder og muligheter som mer direkte og umiddelbart skal trekke ungdom til klubben. De kan forstås som medier for å få unge med problemer inn i prosesser som kan være til hjelp for dem det gjelder, og understreker dermed dimensjonen som dreier seg om sosialt arbeid. De kan også benyttes som redskaper for å utvikle og utøve ekspressive ferdigheter og ungdomskulturelle praksiser i ymse former, noe som altså også peker mot det kulturfaglige. Men de kan og ses som medier som inngår i en større sammenheng for å få unge med atferd som fra samfunnets side anses som uakseptabel, inn i nye spor som ikke går på tvers av samfunnets normer.

Klubbens vekt på *medvirkning* (både i uformelle prosesser og i mer institusjonaliserte former som for eksempel klubbråd), kan på den ene sida ses som bekreftende på den enkeltes egenverd når disse praksisene gir en opplevelse av å bli sett og bli tatt på alvor. Ikke minst er dette viktig for unge

som har opplevd problemer på ulike områder og som kanskje har et dårlig selvbylde. Samtidig vil dette kunne styrke den enkelte i retning av å utvikle både større selvstendighet og en viss selvfølelse som også vil kunne virke inn og manifestere seg i form av et større uttrykksbehov og glede ved estetiske ferdigheter. Men man kan også se medvirkningprosessene – og særlig klubbrådet – som en trening i demokrati; det er en arena der medlemmene skal lære normer, regler og ikke minst roller som verdsettes av samfunnet, og vil dermed også kunne ses som et uttrykk for samfunnets ønske om kontroll.

Utvikling av *tillitsrelasjoner* mellom ungdom og klubbledere er kanskje et av feltene som står mest sentralt for å få en fritidsklubb til å fungere. Nettopp fordi å gå på klubben er frivillig og fordi de voksne har en annen rolle og funksjon enn foreldre, lærere, politi, barnevern og lignende, er klubblederen i en unik posisjon for å utvikle tillit, selv om alt dette trolig har liten virkning dersom ikke klubblederen også innehar en velutviklet sosial fingerspissfølelse og evne til å få kontakt med medlemmene (se og Vestel og Smette 2007). I vår framstilling har vi sett en rekke eksempler på at gode tillitsrelasjoner gjør det mulig for de unge å få en bekreftelse av egenverd, en opplevelse av omsorg (at «noen bryr seg»). Man kan be om råd i både praktiske og eksistensielle spørsmål (død, graviditet, skolevalg, foreldrerelasjoner o.l.); man har med andre ord en voksen «det går an å snakke med» om det meste. For en del unge både med og uten problemer kan blant annet dette medvirke til at klubben til tider nærmest bli *et alternativt «hjem»*, slik vi for eksempel så det i Lindas historie. Å utvikle tillitsrelasjoner innebærer at de unge også selv opplever at de blir gitt tillit, noe som gir gode muligheter for å «vokse», for å utvikle selvstendighet og autonomi, uansett om dette gir næring til ungdomskulturelle og opposisjonelle uttrykksformer eller ikke. Samtidig gir en slik tillitsrelasjon den voksne også spesielle muligheter som en naturlig, og av ungdommene anerkjent autoritet. På denne måten vil også samfunnets behov for grensesetting kunne utspilles med klubblederen i noen grad i rollen som en samfunnets forlengete arm og med klubben som egnet arena, nettopp som følge av tillitsrelasjonene som er utviklet og den frivilligheten som klubben representerer.

Samspillet mellom sosialfaglige og kulturfaglige problemstillinger kommer kanskje tydeligst til uttrykk i de *kvalifiseringsprosessene* som foregår i

klubbene. Vi har sett en rekke eksempler på at unge som er inne i problematiske situasjoner, slik vi for eksempel så i Jonas' rusmiddelmissbruk, kan finne støtte for endringsprosesser når oppmerksomheten ledes inn i aktiviteter som på ulike måter gir en form for mestringsfølelse og glede ved å få ting til. Dette kan handle om å få utvikle muligheter og evne til å kunne uttrykke seg, for eksempel gjennom musikk eller idrett. Her er det viktig å ikke glemme de «små tingene»; å hjelpe til med å bære bruskasser ved et arrangement eller å montere et bordtennisbord til bruk i klubben, kan for mange unge, som vi har sett, også representere verdifulle arbeidsoppgaver i en positiv utviklingsprosess der selvtillit og selvfølelse vokser fram. For unge som for eksempel sliter med sjenanse og lav selvtillit kan nettopp de små skrittene være ganske «store» og betydningsfulle. Vi har også sett mer åpenbare eksempler, der deltakelse i mer (ungdoms-) kulturelle- og/eller ferdighetskrevede aktiviteter som CD innspilling, traktorkjøring (!), biljardturneringer eller utvikling av kompetanse innen hip hop dans, etter all sannsynlighet har virket styrkende og støttende for de involverte, enten de har hatt en eller annen form for problemer eller ikke. Samtidig er det klart at klubben også spiller en viktig rolle der relaterte aktiviteter – ikke sjelden i enkelte ungdomskulturelle varianter – forårsaker normbrudd av ymse slag: her settes klubbarbeiderens kompetanse eksplisitt inn for å snu hva samfunnet oppfatter som en negativ utvikling, inn i mer akseptable former, enten det gjelder traktorene på Klepp, selvskadende emo-jenter eller unge biljardinteresserte med litt for kort «lunte».

Klubbarbeidets tre dimensjoner kommer særlig tydelig til uttrykk i klubbens arbeid og profil i forhold til *rusmidler*. Dette arbeidet reflekterer et uttalt og overordnet direktiv fra samfunnets side om at rusmidler – verken legale eller illegale – skal forekomme i klubbssammenheng.²⁵ For unge med problemer kan rusmidler lett bli en form for selvmedisinering og en mer eller mindre lettvindt flukt fra en vanskelig situasjon. For unge uten noen form for problembakgrunn, vil også de attraktive kvalitetene ved ulike rusmidler medføre en risiko for å ledes inn i problemer av ulike slag, deriblant avhengighet.

---

²⁵ Som vi har sett i kapittel 2 var ønsket om å motvirke bruken av rusmidler – kanskje særlig det som ble omtalt som «narkotikaproblemet» – en viktig del av motivasjonen for å opprette ungdomsklubber, særlig på 1960- og 70-tallet.

I denne avvisningen av rusmidler viser samfunnets behov for kontroll og disiplinering seg særlig tydelig, selv om – eller kanskje vi skulle si nettopp *fordi* – argumentene er så mange og relativt åpenbare, mot rusmiddelbruk blant unge under 18 år. Med jevne mellomrom oppstår det imidlertid ungdomskulturelle fellesskap der ulike rusmidler står sterkt som både identitetsmarkører og som medier for ettertraktede opplevelser (se Vestel, Bakken, Moshuus og Øia 1997). Koblingen mellom house & technomusikken og bruken av ecstasy, er et klart eksempel på dette fra nyere tid. Her er det med andre ord viktig å være oppmerksom på at rusmidlene også kan være særlig virkingsfulle som markeringer av opposisjon mot voksenverdenens i det minste tilsynelatende vekt på nøkternhet og selvkontroll, som for mange ungdommer nok vil kunne framstå som noe dobbeltmoralsk, tatt i betraktning den rollen alkohol spiller i manges – ikke minst mange foreldres – voksenliv. Med en offisiell grense på 18 år for kjøp av alkohol, vil alkoholen og andre rusmidler dermed lett framstå som et medium for initiasjon til voksenlivet, og som derfor også kan gjøre dem særlig attraktive. Uansett hvordan man stiller seg til de mange ruspolitiske spørsmålene som her bringes opp, kan klubbens absolutte rusforbud ses som et uttrykk for den dimensjonen av samfunnsmessig kontroll og normformidling (sosialisering) som klubbene også representerer.

Klubbens rolle som arena for samfunnskontroll viser seg særlig tydelig i følgende eksempel, der behovet for å holde en problematisk gruppe unge i sjakk nærmest ufrivillig gikk på bekostning av det større ungdomsmiljøets behov. Dette kommer fram når vi spør en klubbleder («Marit») om det har vært perioder der klubben har fungert destruktivt slik at folk som er ute å kjøre har dradd med seg andre i en negativ retning:

Marit: Klubben hadde en periode på 3 år da den var langt «nede». På denne tida var den dominert av en pøbelgjeng på 20–30 ungdommer, både norske og østeuropeere, som var veldig vanskelige og som lagde mye bråk på skolen og i nærmiljøet. Mange av dem bodde på Berg, men der hadde vi ikke dialog med/tilgang til barnevernet. Flere var langt ute å kjøre og det var et destruktivt miljø. De var gufne. Mange andre ungdommer som kunne gått her, var redde for dem og turde ikke komme, blant annet fordi de kjente dem fra skolen. Noen av dem var også skikkelig rasistiske mot de norske. De hadde mange problematiske

ideer som kanskje også handla om foreldrene. Noen kunne for eksempel si: «faren min sier at jeg «eier» deg. Han betaler skatt og da er klubben skattebetalernes eiendom.» Det vi gjorde for å stenge ute de verste var at vi sa at kun dem som bodde i vår bydel fikk komme inn. Det hjalp noe. Men vi følte at vi ikke hadde kompetanse til å håndtere dette. Verken på innvandrere, institusjonskompetanse eller... Det var særlig de tre årene de gikk på ungdomsskolen som var vanskelige, men det var og noen eldre som var med.

Viggo: Men var det riktig å la en så problematisk gruppe dominere hele klubben, sett i ettertid?

Marit: Sett fra de ungdommenes ståsted så var det kanskje det. De «eide» hele klubben. Og for bydelen så kosta det nok mindre i reparasjoner og slikt når de var på klubben. Lokalsamfunnet tjente på det at vi hadde dem på klubben. Det var kanskje et slikt perspektiv vi måtte ha for å overleve, for å rettferdiggjøre at vi stengte andre ute. Noe sånt som at «Bydelen har det fint og puster når de er på klubben». Og skolen kunne melde at det ikke var hærverk når de var hos oss. Så de merka det godt når vi var stengt. Noen av dem gikk videre inn i kriminalitet, andre ble rett og slett voksne. Noen av de siste har kommet til meg etterpå og sagt «hva skulle vi vel gjort uten klubben på den tida», og mener at det holdt dem unna kriminalitet. Når de ble 18 var vi strenge på at de ikke fikk være der lenger. Det løste seg opp etter hvert som de ble eldre. (Intervju 2008)

Eksemplet berører nettopp deler av kritikken fra de svenske undersøkelsene som ble referert i kapittel 1: Dersom negative ungdomsgrupper får dominere, kan miljøet som helhet bli destruktivt. Det er likevel et åpent spørsmål om ungdommene i dette eksemplet også dro med seg andre som i utgangspunktet ikke var inne i et problematisk spor. Uansett får vi et glimt av en situasjon der de øvrige ungdomsrelevante instansene i form av skole, barnevern, uteteam og politi – som i det minste i samarbeid med hverandre (og også med klubben) burde tatt ansvar for å rydde opp – ikke klarte denne oppgaven.

I dette eksemplet ble det altså fritidsklubben som i stedet og alene måtte bære byrdene der andre instanser måtte gi opp. Fra samfunnets synsvinkel – nærmere bestemt bydelen, skolene og lokalsamfunnet som helhet – ble det mindre ødeleggelser, hærverk, bråk og reparasjoner når problemgruppa var

samlet innenfor klubbens fire vegger. På denne måten «*tjente de på at vi hadde dem på klubben,*» som Marit uttrykte det. En slik situasjon er trolig noe i nærheten av alle klubbarbeideres mareritt; klubben fikk her en ren beskyttelsesfunksjon som de ansatte ikke følte at de maktet, og som tydelig gikk på bekostning av behovene til det øvrige ungdomsmiljøet. Samfunnets behov for kontroll og for å redusere sine kostnader (både økonomisk og sosialt) ble gitt fortrinn, på bekostning av den oppgaven fritidsklubben i utgangspunktet skulle ha.

Slike tilfeller er etter all sannsynlighet å dømme, relativt sjeldne. Likefullt synliggjør dette ekstreme eksemplet i særlig grad hvordan samfunnets behov for kontroll og egenbeskyttelse også til tider kan gis forrang når andre relevante instanser ikke makter å håndtere situasjonen. Det viser, videre, i hvilken grad fritidsklubben fortsatt kan framstå som en attraktiv arena, også for ungdom som har kommet langt ut å kjøre i retning av normbrudd og kriminalitet. Eksemplet understreker dermed ikke bare de store problemene og begrensningene både klubbarbeidere og øvrige samfunnsinstitusjoner kan stå overfor i slike situasjoner, men peker også på de unike mulighetene som klubbkonteksten tross alt rommer for kontakt, potensiell dialog og utvikling av tillitsrelasjoner som kan utnyttes for å oppnå positiv forandring, også blant slike grupperinger. Men for å få til dette siste, var tradisjonell klubbpedagogikk åpenbart ikke nok i dette tilfellet. Flere eksempler på klubber som har hatt liknende problemer kjennes også fra BLD's utredning fra 2009 (BLD 2009:54–56).

Fra klubbens *eksterne samarbeidspartneres* (skole, politi og barnevern) synsvinkel er det gjerne kontrollfunksjonen og den sosiale dimensjoner som lett vil framstå som det viktigste. Her vil de kulturelle aktivitetene, og klubbens funksjon som hva vi kan kalle en «ungdomskulturell rugekasse», trolig tre mer i bakgrunnen, eller kanskje til og med framstå som lite viktig. Unntaket vil kanskje være de sammenhengene der fritidsklubbene sorterer under kulturseksjonen i en bydel eller en kommune, hvor kurs og kulturaktiviteter gjerne framheves som klubbens mest sentrale virksomheter. Her kan klubbene ofte – og med rette – gis en flaggfunksjon på «*hvor mye positivt*» som finnes i kommunens eller bydelens ungdomsmiljøer. Men disse aktørene vil samtidig, på sin side, lett tendere til å se bort fra, eller kanskje

også eksplisitt ønske å frigjøre klubbene fra fokuset på «forebygging» og sosialt arbeid, noe vi også kjenner eksempler på fra kontekstene deltakerklubbene inngår i.

I tråd med hva vi tidligere har anført, vil vi advare mot ensidigheten i begge disse standpunktene der det ene eller det andre ytterpunktet (sosial profil eller kulturell profil) framheves som det viktigste. I stedet for begge disse standpunktens tendens til med hvert sitt fortegn å slå «barnet ut med badevannet» og – ikke minst i overensstemmelse med summen av eksemplene vi i dette kapitlet har gjennomgått – støtter vi kursdeltakernes overordnede standpunkt om et «ja takk, begge deler».

På bakgrunn av diskusjonen over, konkluderer vi derfor med å framheve at de elleve fritidsklubbene – før intervensjonen – ivaretar en lang og bredspektret rekke av funksjoner der sosialt arbeid, kulturaktiviteter og samfunnets behov for kontroll og normsosialisering danner de tre, overordnede og orienterende aksene i ungdomsarbeidet.

4 Intervensjonen: om Yo-Pro²⁶

4.1 Om Yo-Pro

I dette kapittelet skal vi gi en nærmere presentasjon av metodikken som ble presentert på kurssamlingene og av de økonomiske rammevilkårene som ble tilbudt for å gi best mulig betingelser for å kunne gjennomføre den.

I teksten som utgikk fra Ungdom & Fritid der klubbene ble invitert til å delta i prosjektet, ble metodikken presentert slik i medlemsbladet Ung & Fri og på organisasjonens nettsteder; Yo-Pro-metodikkens mål:

... har vært å utvikle en praktisk rettet modell for en faglig opplæring av ungdomsarbeidere. Opplæringen skal gi ungdomsarbeidere et verktøy i veiledning av ungdom. Prosjektet har utviklet 6 modulkurs som har som mål å virke kvalifiserende for ungdom.

All tilegnelse av kunnskap og metodikk skjer etter «learning by doing» prinsippet. Det betyr at alle prosessverktøy og metoder, som er ment å brukes sammen med ungdom, først utprøves på ungdomsarbeiderne selv gjennom helgesamlingene.

Metodikken kan benyttes overalt hvor ungdom tilbringer tid og gjennomfører aktiviteter. Med denne tilnærmingen oppgraderes ungdomsarbeiderens rolle til en aktiv tilrettelegger og veileder. Metodikken har en sosialpedagogisk/ sosialinkluderende profil.

(tekst mottatt fra Ungdom & Fritid 14. april 2009)

Metodikken er utviklet over en 2-årsperiode i et samarbeid mellom Trondheim kommune og fire andre kommuner/byer i Italia, Polen, Sverige og England. Prosjektet, som gikk under navnet «Youthwork in Progress» (derav betegnelsen «Yo-Pro») ble finansiert av EU gjennom det såkalte «Leonardo da Vinci programmet».

---

²⁶ For lesere som ønsker mer utfyllende opplysninger om Yo-Pro, se heftet «Yo-Pro. Youth work in Progress. Norsk utgave» (Trondheim kommune 2006), samt nettstedet www.yo-pro.org.

«Yo-Pro» er med andre ord en metode for å drive ungdomsrelatert arbeid. Prosjektet som ledet fram til metoden ble i sin tid initiert av Trondheim kommune. Ifølge den norske utgaven av kursboka «Yo-Pro. Youth Work in Progress» (Trondheim kommune 2006) har Yo-Pro som overordnet målsetting:

...at ungdomsarbeidere, innenfor både privat og offentlig sektor, settes i stand til å forbedre sine ferdigheter i arbeid med ungdom i aldersgruppen 13–20 på fritida. Ideen er å gi ungdomsarbeidere, og andre voksne som jobber med ungdom, verktøy som gir ungdom mulighet til å delta i beslutningsprosesser som støtter deres deltakelse i samfunnslivet. Innenfor prosjektet er det utarbeidet en modell for ferdighetsutvikling med seks utdanningsmoduler. Disse har blitt testet av ungdomsarbeidere og ungdom i partnerlandene. (Trondheim kommune 2006:ii)

Det framheves særlig at en ønsker å «*endre ungdomsarbeid fra å bestå av voksenstyrte aktiviteter til å motivere ungdommen til å utvikle egne ideer og ta ansvar for egen aktivitet*» (ibid:vi), samtidig som de voksne skal bli i stand til å gi fra seg ansvar slik at ungdommen kan ha muligheter «*til å være aktive bidragsytere i stedet for passive konsumenter*» (ibid). Ungdomsarbeiderens rolle skal være å fungere som veiledere i denne prosessen.

Metoden består av en rekke øvelser som klubbarbeiderne som deltok i evalueringsprosjektet har fått opplæring i på kurssamlingene de har gjennomgått. Hoveddelen av øvelsene er ment brukt blant klubbens medlemmer, men mange av øvelsene kan også benyttes innad i klubbens personalgruppe. Samtlige øvelser som ble presentert på kursene ble gjennomgått og utprøvd av kursdeltakerne selv på kurssamlingene.

Det eksisterer et stort antall slike øvelser, og mellom hver samling skulle deltakerne også ha prøvd ut de mest sentrale av dem i praksis på sine respektive klubber, enten på personalet og eller aller helst på klubbens medlemmer. Som forskere opplevde vi under observasjonen på kursene at deltakerne i økende grad begynte å henvise til ulike øvelser under samtaler med hverandre og kurslederne. Slike henvisninger opptrer også hyppig under intervjuene og kan ses som uttrykk for at metodene og terminologien gradvis ble mer integrert i kursdeltakernes praksiser.

For å få et inntrykk av hva Yo-Pro-pedagogikken består i, og for å kunne vite sånn noenlunde hva kursdeltakerne faktisk referer til i de resterende delene av denne rapporten, har vi derfor sett det som nødvendig med en liten presentasjon av noen av de mest sentrale øvelsene.

Det er i tråd med dette viktig å merke seg at dette *ikke* er noen fullstendig og utfyllende framstilling verken av Yo-Pro-metodikken eller øvelsene den rommer. Vi har primært lagt vekt på å presentere de øvelsene som ble hyppigst henvist til av deltakerne. I tillegg har vi i beskrivelsen også tatt med en del øvelser som er interessante for å få fram tankegangen og holdningene som ligger bak metodikken. Framstillingen nedenfor kan derfor ses som et lett kommentert sammendrag. Først i kapittel 5 vil vi se nærmere på de mer konkrete erfaringene kursdeltakerne har gjort med bruken av øvelsene i sine respektive klubbsammenhenger.

Den følgende presentasjonen baseres både på Yo-Pro-metodikken slik den blir formidlet i heftet (Trondheim kommune 2006), og presentasjonen som foregikk under kurssamlingene. Kursheftet presenterer øvelsene under seks ulike moduler. Disse gir et visst inntrykk av retning og innhold i metodikken:

I. Modul: Ungdomsarbeid i utvikling

1. ID kort
2. Møt deg selv
3. Utfordringer og problemer innen ungdomsarbeid
4. Modaliteter
5. Fremtiden i ungdomsarbeid
6. Vennskapsbrev

II. Modul: Ungdom og Kreativitet

1. Drømmereisen
2. Positiv Brainstorming
3. Roterende idéutvikling
4. Open Space metode

III. Modul: Tilrettelegge ungdomsprosjekter

1. Prosjektbeskrivelse for ungdomsarbeidere
2. Prosjektbeskrivelse for ungdom
3. Skulpturen

4. Forumteater
5. Markedsføre prosjektet
6. Hvordan finansiere prosjektet
7. Positiv evaluering

IV. Modul: Speiling av ungdomskultur

1. Gruppeportrett
2. Idékafé (inkludert portrettet, fremtiden, avstemningen og hjørneøvelsen)
3. Installasjon
4. Slippfest

V. Modul: Ungdom og IT

1. Icebreaker – liker du naboen din
2. Internett og personlig identitet
3. Icebreaker – floken
4. Mulighet til å redigere innholdet (lyd)
5. Icebreaker – finn personen som...
6. Mulighet til å redigere innholdet (video)
7. Icebreakers – blind date
8. Simulere erfaringer

VI. Myndiggjøring av ungdommer

1. Gruppekontrakt
2. Livets tre – før evaluering
3. Lytte og lytteferdigheter
4. Historiefortelling
5. Drømmevisjon
6. Positive utsagn
7. Topprestasjonsmønster
8. Livets tre – etter evaluering.

Ikke alle øvelsene ble presentert på kursene. Heller ikke ble alle modulene gjennomgått. Det er viktig å merke seg at i følge kursledelsen ville *to år* være den ideelle tiden for å gjennomføre kursserien. Som følge av rammebetingelsenes begrensinger ble det derimot nødvendig å minske kursperioden til ett års varighet. Dette var medvirkende til at modulen «Speiling av

ungdomskultur» ble tatt ut av kursplanen. Denne ble valgt blant annet fordi den hadde mer spesialiserte øvelser enn de øvrige modulene, ifølge kursledelsen. Modulen «Ungdom og IT» ble også tatt ut fordi denne, med en av kursledernes ord, var «*utdatert et halvt år etter at vi hadde utviklet den*». Kursserien som helhet ble altså noe modifisert som følge av manglende tidsressurser.

For denne framstillingen har vi ordnet øvelsene under følgende fem hovedkategorier:

Icebreakers og teambuilders

Øvelser for selvforståelse og sensitivitet

Øvelser for idéskapning og idèprioritering

Øvelser for idérealisering

Øvelser for myndiggjøring

Et utvalg øvelser i disse kategoriene presenteres kort nedenfor. Hver øvelse har i kursheftet en rubrikk som kalles «*forventet læringsutbytte*». Denne vil vi ofte henvise til fordi rubrikken forholdsvis eksplisitt gir en pekepinn om hva man ønsker å oppnå med pedagogikken. I flere av de ulike øvelsene er rubrikken delt i to, der en presenteres som «forventet læringsutbytte for ungdomsarbeidere» og en annen som «forventet læringsutbytte for ungdommer». De fleste øvelsene kan likevel i en eller annen variant benyttes for begge kategorier brukere. Vårt hovedfokus er imidlertid på hva man i kursheftet forventer at ungdommene vil kunne lære.

4.2 «Icebreakers» og «teambuilders»

«Icebreaker» øvelser opptrer i mange ulike sammenhenger på kursene og i kursheftet. Felles for dem er at de har til formål å «bryte isen» mellom folk; å løse opp sosiale og personlige spenninger for at deltakerne skal bli kjent med hverandre og føle et minimum av trygghet i hverandres nærvær. Her spiller særlig humor og lek en viktig rolle. «Teambuilding» øvelsene har et liknende formål, men er, som navnet indikerer, mer fokusert mot å skape et fellesskap, et team, som er i stand til å samarbeide på en effektiv og god måte.

*Øvelse: Svisj, svusj, svosj*²⁷

Dette er en øvelse som er videreutviklet fra leken «Stein-saks-papir».

Forventet læringsutbytte: Den beskrives som «en trygghetsøvelse med stor grad av humor som er godt egnet i oppstarten av en arbeidsdag/møte eller som et oppbrudd i løpet av en samling. En liten vitamininnsprøytning.»

1. Samle alle i en sirkel og gjennomgå reglene for stein-saks-papir og informer om at det i denne øvelsen heter svisj-svusj-svosj.
2. Alle starter øvelsen som amøber, beveger seg rundt på gulvet med store, langsomme bevegelser og man sier «Blob-Blob». Når to amøber møtes kjempes det med svisj-svusj-svosj..
3. Den som taper kampen forblir amøbe og må finne en ny for å kjempe videre. Den som vinner rykker opp til å bli monster. Monsteret beveger seg rundt på gulvet med begge armer over hodet og lager skremmende lyder. Når 2 monster møtes blir det kamp mellom disse.
4. Den som taper blir amøbe igjen mens vinneren rykker opp til å bli prinsesse. Prinsessen beveger seg rundt med lette, grasiøse bevegelser, med en hånd over hodet hvor hun liksom holder en liten bjelle. Hun sier i tillegg Pling-pling, med lys stemme..
5. Taperen av en prinsessekamp blir igjen monster, mens vinneren har fullført øvelsen og kan gå ut.
6. Øvelsen gjennomføres til det ikke er flere å kjempe mot. I mange tilfeller vil man da stå igjen med én prinsesse, ett monster og én amøbe. Tittelen «dagens amøbe» kan da utdeles og eventuelt brukes aktivt resten av samlingen.

Øvelse: Infoblokk (fra nettsiden yo-pro.org., se og heftet s. 195)

Øvelsen skal hjelpe deltakerne til å se at det er barrierer som bevisst eller tilfeldig kan blokkere utveksling av informasjon.

Forventet læringsutbytte: å identifisere problemer, utvikle strategier og løsninger, å høre på hverandre, samarbeide, tolerere og respektere andre, å styrke teamet.

---

²⁷ Denne populære øvelsen står ikke i Yo-Pro-heftet. Beskrivelsen er mottatt fra kursholder.

Deltakerne deles inn i tre grupper som stiller seg på tre parallelle rekker: A–B–C. C rekka bestemmer seg for et budskap som de skal forsøke å få fram til A, mens B skal forsøke å hindre så godt det lar seg gjøre (for eksempel ved å bråke maksimalt) at budskapet når fra C til A. Deretter bytter gruppene plass slik at alle får prøvd ut de ulike rollene.

Øvelse: Ballen (øvelsen står ikke i heftet, fritt etter forfatterens hukommelse)

Et antall deltakere står i en ring. En ball kastes til deltakerne etter tur. Når man mottar ballen skal man fortelle litt om seg selv, for eksempel noe moro man har gjort, en interesse man har o.l. Deretter kastes ballen til nestemann som gjør tilsvarende.

Forventet læringsutbytte: *å bli kjent med hverandre, lytting.*

Øvelse: Papirtårn (øvelsen står ikke i heftet, fritt etter forfatterens hukommelse)

To lag får utdelt et visst antall blanke ark og limbånd. Man skal så konkurrere om å bygge det høyeste tårnet med disse hjelpemidlene.

Forventet læringsutbytte: *teambygging og å bli kjent.*

Øvelse: Portrettet (s 109)

Øvelsen presenteres som anvendelig for å få folk til å bli kjent med hverandre på en morsom måte, og understreker at den ikke rommer krav om å prestere ettersom man ikke skal tegne med «riktig» hånd. 5–30 deltakere.

Forventet læringsutbytte: *å kunne gi en passende beskrivelse av hva du føler, være komfortabel med hvem du er, med måten du ser ut på, være villig til å prøve nye ting.*(s. 109)

Alle deltakerne får et eget ark og en fargeblyant. De får beskjed om å tegne hverandre på ett minutt, med motsatt hånd fra den som er naturlig å bruke, og mens de ser hverandre inn i øynene. De skal skrive navnet til den de tegner før de gir tegningen til den som blir portrettert. Når alle har tegnet alle, setter gruppen seg i en sirkel. Hver enkelt oppfordres til å velge seg et av portrettene av dem selv, som de kjenner seg igjen i der og da. Alle skal deretter presentere seg og fortelle hvorfor de valgte akkurat det portrettet.

Dette kan ses som en relativt typisk icebreaker-øvelse. Ved at alle tegner med en hånd de er uvant med å bruke stilles man på et vis likt. Dermed kan man lettere le av de ofte snodige portrettene som øvelsen resulterer i samtidig som

hver enkelt får sagt en del om seg selv til resten av gruppa. På denne måten «brytes isen».

Øvelse: Eggeslipp auksjon og workshop (s 215)

Øvelsen presenteres som en «*energiskapende, artig aktivitet du kan bruke for å samle folk og demonstrere prinsippet ved teamjobbing*» (215)

Et sett med materialer vises fram til deltakergruppene (teamene). Dette kan være tomme toalettruller, plastposer, strikk, tape, tau, silkepapir, små pappesker, en murstein, blomsterpinner, en avis o.l. Hvert team gis i oppgave å konstruere en frittstående «eggefanger» som skal fange et rått egg som slippes fra ca. 6 meter i lufta (d.v.s. den slippes fra trapp, stige e.l.). For å lage eggefangeren kan lagene kun bruke noen av materialene som er presentert ovenfor, og som de skal «kjøpe» på auksjon, etter å ha fått utdelt en viss sum lekepenger. Auksjonen skal være konkurranseaktig og en utnevnt auksjonarius skal prøve å få best mulig pris for materialene. Teamene oppfordres først til å diskutere seg i mellom og legge en plan for hvordan de skal lage eggefangeren, før auksjonen begynner. Når alt er solgt, gis teamene 15 minutter hver til å lage eggefangeren. Hvis egget ikke knuses har de klart oppgaven.

Her ser vi igjen hvordan kreativitet, konkurranse og spenning anvendes for å føre teamene sammen.

Øvelse: Dragebygging (s 221)

Øvelsen hevdes å være en måte å teste gruppens evne til teamjobbing og kreativitet.

Deltakergruppene får 15 minutter til å bygge en drage utfra en materialpakke (plastsekk, spisepinner, tau, tape, aviser, limstift ballonger og silkepapir) de får utdelt. Dragen og dens flyveegenskaper skal prøves ute. Før hvert team skal prøve dragen skal de presentere og promotere sitt dragedesign. Det gis poeng for design, PR og flyveegenskaper. Når workshop'en er ferdig skal team-medlemmene – en om gangen – og si hvordan de mener teamet jobbet og hvordan de kan bedre samarbeidet i neste workshop.

Øvelse: Legobygging (s.212)

Øvelsen skal utvikle «*kommunikasjon og problemløsningsferdigheter*» (212).

Grupper (team) på 4–5 får utdelt et kvantum lego-klosser, og får beskjed om å lage en bygning. Hvert teammedlem får etter hvert en hemmelig oppgave med ulike instruksjoner som de ikke får lov til å fortelle om verbalt til andre i gruppa (f.eks.; du er den eneste som får lov til å bygge lag 1 og 6 i konstruksjonen). Ettersom deltakerne ikke vet hvilke hemmelige instruksjoner den andre har fått, vil det utvikle seg konflikter/problemer som hver enkelt så må forsøke å forholde seg til/forstå logikken (den hemmelige instruksjonen) bak. Etter at bygningene er ferdige, skal hvert teammedlem forklare hvordan man løste oppgaven, og si noe om hvor godt en mener at teamet jobbet sammen.

Denne øvelsen førte til lett opphetede reaksjoner når de involverte opplevde problemene med medspillerne som «motarbeidet» prosjektet som resultat av de hemmelige instruksene. Forløsningene var stor når instruksene ble avslørt og atferden forståeliggjort etter øvelsen.

4.3 Øvelser for selvforståelse og sensitivitet i ungdomsarbeidet

Den første modulen har et relativt sterkt fokus på ungdomsarbeideren selv, og mange av øvelsene ser ut til å være ment for å igangsette refleksjon over egen person, ressurser, interesser og arbeidsstil.

Øvelse: «ID kort» (s 3)

Denne øvelsen handler, ifølge kursheftet, om å introdusere folk (ungdom eller ungdomsarbeidere) som skal jobbe sammen i en gruppe. Under rubrikken «Forventet læringsutbytte for ungdomsarbeidere» formuleres dette slik:

Egen identitet: vær komfortabel med deg selv, måten du ser ut, og måten du er rundt andre mennesker. Stå for det du tror på, vit hva dine kjerneverdier er. Del dine meninger og synspunkt til andre. Selvtillit: utvikle troen på deg selv. (s..3)

Øvelsen består i at deltakerne (maksimum 15 personer) skal lage sitt eget «ID-kort» som er et lite ark der man plasserer navn, et bilde, eventuelt fingeravtrykk og skriver ned noen av bærerens interesser (favoritter innen film, musikk, sport o.l.) Man skal også lage en liten figur i plastilina som skal

representere bæreren selv. Når øvelsen er ferdig, inndeles deltakerne i grupper på rundt fire som gis rundt 10 minutter til å presentere resultatet for hverandre.

Øvelsen handler med andre ord om å bli kjent, om å reflektere litt over seg selv, og å kunne snakke med hverandre om interesser o.l., og har dermed likhetstrekk med «Portrettet» (beskrevet ovenfor).

Vi registrerer ofte i kursheftet en tendens til å vektlegge «selvutvikling», «selvforståelse» og lignende. Denne tendensen kommer ytterligere til syne i neste øvelse som karakteristisk nok heter:

Øvelse: «Møt deg selv» (s.5)

Øvelsen er ment å «*oppmuntre deltakerne til å tenke på hvilket inntrykk de gjør på ungdom*» og hva evnene som ungdomsarbeider består i (s. 5). Her vektlegges «*et positivt selvbilde*» en oppfordring om å uttrykke sine meninger og synspunkter, «*bevissthet om egne følelser*», «*årvåkenhet overfor andre mennesker*» og «*sosiale ferdigheter*».

Øvelsen består i at deltakerne hver får 10 minutter til å skrive en liste over «ting de tror ungdom tenker om dem» etter å ha vært sammen med dem noen timer. Deretter skal deltakerne vise listene til hverandre i grupper på 4. De oppfordres til å reflektere over resultatene og svare på spørsmål fra hverandre. I tillegg skal hver enkelt lage en egen CV gjennom å fylle ut et skjema over egne «erfaringer» og «kompetanser». «Erfaringer» forstås her som viktige hendelser og prestasjoner i livet til deltakerne, og en skal altså prøve å beskrive hvilke kompetanser – som altså godt kan være ikke-formalisert kunnskap og egenskaper – disse har gitt hver enkelt. Deretter presenteres og diskuteres CV'ene med hverandre.

Øvelse: «Utfordringer og problemer i ungdomsarbeid» (s. 9)

Dette presenteres om en øvelse som omhandler vanskelige situasjoner som ungdomsarbeideren kan oppleve på klubben: hva gjør man når ungdommer sloss, kommer rusa på klubben, mobbing, har problemer hjemme, begår kriminelle handlinger o.l.

«Forventet læringsutbytte» handler om: *evnen til å ta valg, samarbeide kreativt med andre, problemløsning, å ha kontroll over egne følelser, å vise lytteferdigheter, og evne til å forhandle* (s. 9).

Øvelsen består av to deler. Den første omtales som «*Hattene*»; her lager deltakerne seks ulike hodeplagg i ulike farger som hver står for ulike egenskaper («*informasjon og fakta, gode poenger, negative poenger, kreativitet, følelser, planlegging/refleksjon*», s.13). De får så i oppgave å diskutere følgende oppgaver:

Du oppdager at det er et par som har sex på et låst rom i løpet festen på klubben. Bestem deg for hva du vil gjøre med situasjonen.» eller «Du oppdager en 14 år gammel jente røykende cannabis med en 19 år gammel ansatt. Bestem deg for hva du vil gjøre med situasjonen (s.14).

Deltakerne skal deretter diskutere disse situasjonene utfra hvilken «hatt» de har på. Dette blir altså en form for rollespill der deltakerne oppfordres til å prøve ut ulike ståsteder.

Den andre deløvelsen kalles «*Utfordringer og problemer*». Her oppfordres deltakerne til å drøfte hvilke problemer og utfordringer de møter på sine respektive klubber, og skrive dem på en flipover. Deltakerne velger så ut en av situasjonene som de synes er spesielt problematisk og oppfordres til å lage et tre minutters rollespill som viser hvordan de ville løst situasjonen. Spørsmålene som skal belyses er:

Hva sier og gjør ungdomsarbeiderne? Hvordan reagerer ungdommene? Hvem bør ungdomsarbeideren kontakte? Hva blir resultatet? Hva skjer dagen etter? Vil episoden ha konsekvenser for ungdommen? (s12.)

Øvelse: «Modaliteter» (s.15)

Øvelsene under denne overskriften hevdes å handle om «*visuell, auditiv og kinestetisk læring*» og begrunnes med at ungdom (og voksne) også kommuniserer og lærer via andre sanser («modaliteter») enn den konvensjonelle og snevert verbale (s.15). I tillegg vil man ha personlige preferanser for de ulike modalitetene og tilsvarende bruke ord som er knyttet til. En visuelt orientert person vil for eksempel ofte bruke visuelle termer og metaforer (å se, referere til former, størrelser, avstand o.l.) Øvelsene tar sikte på å gjøre deltakerne bevisst på disse dimensjonene.

Som vi har sett, er det i Yo-Pro flere øvelser som betegnes som «icebreakers», d.v.s. som har til oppgave å løse opp stemningen i sosiale sammenhenger og bevirke til at deltakerne blir sosialt «varme». Under «Modaliteter», beskrives en icebreaker der en av deltakerne skal ledes i en bestemt rute ved a) å berøre de andre deltakernes hender, b) å bli ledet uten auditive retningslinjer, c) å

bli ledet med bind for øynene. Deltakerne oppfordres så til å teste seg selv via et eget testskjema for å finne ut hvilken modalitet som tenderer til å dominere hos den enkelte (s.18–22). Det gis lengre beskrivelser av både fordeler og ulemper de ulike modalitetene fører med seg, og råd for å «*øke læringsevnen*». Resultatene skal så diskuteres deltakerne imellom. Siste deløvelse består i å presentere klubbaktuelle temaer (f.eks. den neste festen på klubben, en tur med klubben) ved å bruke alle de tre læringsstilene.

Øvelse: «Fremtiden i ungdomsarbeid.» (s.28)

Dette er en serie øvelser som ifølge presentasjonen skal hjelpe deltakerne til å reflektere over og besvare følgende spørsmål:

Hvordan ser gårsdagens ungdomsklubb eller organisasjon ut? Hvilke kompetanser og ferdigheter ligger bak din største suksess innen ungdomsarbeid? Hvordan vil en vellykket ungdomsklubb eller organisasjon se ut i fremtiden? Hvilke kompetanser og ferdigheter vil du trenge for å jobbe der? Hvor mange av disse har du på et profesjonelt nivå? Hvilke trenger du å utvikle, og hvordan skal du gjøre det (s.28).

Forventet læringsutbytte er blant annet: «*selvtillit...positiv tenkning...være trygg på at i feiltak ligger muligheter for læring... tro på deg selv... ha evne til å se helheten*» (s.28)

Øvelsene kan forstås som stimuli til å sette i gang en systematisk gjennomgang og analyse av egen praksis og framtidsorientering rundt spørsmålene ovenfor, i diskusjon og erfaringsutveksling med andre kursdeltakere.

Det legges opp til at deltakerne vurderer både klubbens tilgjengelige utstyr (datamaskiner, programvare, lydanlegg o.l.) og de ansattes holdninger og praksiser. Her vektlegges særlig nødvendigheten av å være i stand til å følge med på endringer i tiden i forhold til teknologi, ungdomskulturer, og andre ungdomsrelevante forhold. Kompetanser og ferdigheter som er kommet fram i diskusjonene listes opp og gis så poenger (fra 1–100) av deltakerne utfra hvor høyt de selv mener at de scorer. Via en foreslått prosedyre skal deltakerne så komme fram til en tallfesting av hva som omtales som sitt «*utviklingspotensiale*» (s. 34). Her slås det imidlertid fast at «*Dette er ikke en vitenskapelig måte å jobbe på, snarere veldig subjektiv. Det er ikke mulig å sammenlikne hvor gode ungdomsarbeidere er ved å sammenlikne poengresultatet.*» (s.34)

Deltakerne oppfordres til å formulere både styrker og områder for forbedring. Det gis også lister med eksempler på mulige karakteristikker for en framtidig ungdomsklubb, og på kompetanser og ferdigheter som personalet vil kunne trenge. Disse vil så kunne fungere som eksempler som kan stimulere kursdeltakernes egne diskusjoner.

Øvelse: «Vennskapsbrev» (s.47)

Øvelsen gir en framgangsmåte for at hver deltaker skal motta et ark med en positiv uttalelse fra hver av de andre i gruppa.

4.4 Øvelser for idèskaping og idèprioritering

Modul II introduseres som et redskap for å *«involvere ungdommene i kreative prosesser hvor de er med på å utvikle organisasjonene hvor de tilbringer sin fritid. Resultatet blir at ungdom blir involvert i utviklingen av prosjekter og aktiviteter de selv vil være en del av»* (s.50) Modulen ses som «et prosessverktøy for idèutvikling og brainstorming» (ibid).

I motsetning til modul I, der flere av øvelsene i stor grad var rettet mot de voksne, har denne ungdommene selv som hovedfokus. Det var også øvelsene i denne kategorien som hyppigst ble referert til blant kursdeltakerne.

Øvelse: «Drømmereisen» (s.51)

Øvelsen presenteres til bruk før brainstorming eller andre anledninger hvor ungdommer trenger å være kreative. *«Med verktøyet kan prosesslederen hjelpe gruppedeltakerne til å fokusere på en fremtidig oppgave.»* (s.51) Den skal *«åpne kanalen til ungdommenes kreativitet»*.

Forventet læringsutbytte for ungdommer er blant annet: *å være åpen for å prøve nye ting... finne på nye ideer gjennom stimuli... delta i nye teknikker for kreativ tenkning... bevissthet rundt egne følelser...å være en aktiv lytter... å føle seg komfortabel og avslappet i en gruppe* (s. 51)

Deltakerne legger seg på gulvet med øynene lukket, mens de lytter til prosesslederen. Denne tar gruppen med på en liten reise til *«flotte steder og gjennom herlige landskaper»*. Rolig musikk kan brukes for å skape stemning. Gruppen skal fokusere på ulike deler av kroppen etter tur. Lederen forteller så en historie de kan forholde seg til og som gjør dem avslappet. Det foreslås at man for eksempel kan fortelle en historie om en fin varm sommerdag med

solskinn og skyfri himmel. De går i et fjellandskap, de møter kanskje et dyr på veien, de setter seg ned, får beskjed om å legge merke til ulike deler av landskapet osv. Under reisen blir deltakerne også bedt om å tenke på situasjoner som henger sammen med oppgaven de skal få etter Drømmereisen. De fortelles at de er kreative, og de fortelles om et tema for idéutvikling som er forberedt av prosesslederen på forhånd. De oppfordres til å tenke på ideer til dette temaet. Deretter bringes de tilbake til hovedfortellingen, og får tid til å «våkne».

Øvelse: «Positiv brainstorming» (s.53)

Øvelsen hevdes å være egnet for mindre grupper der man kan gå dypere inn i utviklingen av enkeltideer. Forventet læringsutbytte for ungdommer er blant annet:

... å utvikle, uttrykke og dele klare ideer og meninger... lære å se sammenheng mellom ideer...selvsikkerhet... positiv tenkning... forstå betydningen av positiv tenkning og en positiv måte å uttrykke seg på... alltid tenke «suksess»...å være inspirert, å fortelle om egne ideer og lytte til andres ideer... å dele og presentere ideer i små og store grupper effektivt. (s. 54)

Øvelsen gjennomføres med en Brainstorm-ansvarlig. Dette er en voksen første gangen, men bør helst være en ungdom når øvelsen er innlært. Brainstorm ansvarlig understreker sterkt – slik det blir gjentatt i kursheftet og flere ganger på samlingene – at:

Det finnes en hovedregel i positiv Brainstorm: det er ikke tillatt å bruke ordene «nei» eller «ikke» under brainstormingen. Ingen idè er for stor eller dum, ingen idè er for dyr. I den kreative prosessen er alt tillatt, og ideer som er urealistiske kan kanskje bidra til inspirasjon til mer realistiske og gjennomførbare ideer. (s. 56)

Hver deltaker spørres om han eller hun har ideer i forhold til et tema. Brainstorm ansvarlig skal prøve å få deltakerne til å være mest mulig konkrete. Ideene skrives på en tavle. Etterat alle har kommet med sine ideer, videreutvikles de med flere ideer og forslag fra enkeltdeltakerne. Så videreutvikles ideene av hele gruppen. Når alle temaer er videreutviklet er brainstormen ferdig. Deltakerne får så 10 minutter på å bestemme seg for hva de har lyst til å jobbe med. De må velge aktiviteter der de selv ønsker å bidra, og skrive navnet sitt under disse. Deretter nedsettes prosjektgrupper som skal arbeide konkret med aktivitetene/temaene i et visst tidsrom.

Øvelse: «Roterende idéutvikling» (RIU, s.59, kalles til tider «kafé-dialog»)

Denne øvelsen er nært beslektet med Positiv Brainstorm som var utformet for bruk i mindre grupper, og presenteres som en øvelse for å generere og prioritere ideer i større grupper med fra 12 til flere hundre deltakere. Det hevdes at øvelsen også kan brukes med barn ned til 5-årsalderen, under forutsetning av at temaene er tydeligere og mer konkrete jo yngre målgruppen er.

Forventet læringsutbytte for ungdommer er i hovedsak de samme som for Positiv Brainstorm.

Et overordnet tema eller idè bestemmes og inndeles i undertemaer: for eksempel kan ideen om å arrangere en ungdomsfestival deles inn i undertemaer som musikk, artister, design, underholdning, markedsføring og finansiering. En person leder den Roterende idéutviklingen og kalles prosessleder. En finner så en ansvarlig – som bør være en ungdom – for hvert tema, som ønsker å jobbe med å gjennomføre ideene etter en RIU. Prosessleder og temaansvarlige forbereder RIU. Maksimalt 7–8 ungdommer deltar i hver temagruppe (200 ungdommer betyr da rundt 27 temagrupper). Har man eksempelvis seks grupper, rigges seks bord med en papirduk og en bråte tusjer på hvert bord, og med deltemaet skrevet på duken. Disse bordene kalles til tider idèkafeer (de er som kafeer der man fritt og uformelt kan diskutere ideer). Hver temaansvarlig presenterer så seg selv og gruppens tema, og ber deltakerne presenteres seg for de andre gruppemedlemmene. Temaet er for eksempel: Musikk til festivalen – hvilke band og DJs ønsker dere? Hvert gruppemedlem skriver så sine forslag etter tur, men man kan i alle runder «melde pass», d.v.s avstå fra å komme med ideer eller forslag om man ikke har noen. Deretter kan alle i gruppa komme med nye forslag uten å følge noen rekkefølge. Alle gruppene får en viss tid til å skrive ned alle ideene de har innafor hvert tema, som avsluttes med for eksempel et fløytesignal. Når en gruppe er ferdig, går de til neste bord og gjør det samme på det nye temaet. Samme regel som tidligere nevnt, om at man ikke skal si «nei» eller «ikke», gjelder også her. Om en temaansvarlig blir besøkt av en gruppe som ikke har ideer, er den temaansvarlige nødt til å forsøke å inspirere og hjelpe gruppen til å få dem. Når alle gruppene har besøkt alle bordene, er den store idéutviklingen ferdig. Resultatet er seks duker med en mengde ideer på hver duk. For å fortsette og komme nærmere en realisering kreves neste øvelse som er:

Øvelse:» Roterende idèprioritering (RIP) – «Korsveien» og «Tidssirkelen» (s.59)

Ideene skal nå stemmes over og velges ut. Prosesslederen ber gruppene å presentere resultatene. Temaansvarlig sørger for at det er mulig å stemme på ideene med en tusj. Dobbelte ideer skal strykes ut og alt som ikke kan stemmes på strykes. Prosesslederen forklarer reglene og opplyser om at alle gruppemedlemmer har to stemmer på hver Idékafe, og må altså velge ut to ideer som vedkommende støtter. Temaansvarelig overtar ledelsen på hver kafe. Når alle i gruppen har gitt sine stemmer, roterer de over til en annen gruppe. Når alle gruppene har vært innom alle idekafeene er den Roterende Idèprioriteringen avsluttet. Deltakerne hjelper til å med å telle stemmene og prosesslederen ber gruppene om å presentere resultatene.

For å få til en mer omfattende og ytterligere diskuterende idèprioritering kan man utvide RIP ved å benytte:

Deløvelse: «Korsveien» (s.70)

Korsveien presenteres som en øvelse som gjør det mulig for ungdommer å finne fram til ideer de vil prioritere, samtidig som de kan vurdere hvilke som er mest realistiske og mest sannsynlig gjennomførbare.

Grappa skriver hver idé og antall stemmer den har fått på en egen klistrelapp. Deretter får alle gruppemedlemmene et likt antall lapper som skal plasseres på skjemaet som kalles «korsveien». Dette innebærer at man etter nøye diskusjon i gruppa plasserer alle ideene på et stor kors der den vertikale linja har «ønskelig – lite ønskelig» påskrevet i hver arms ende, mens den horisontale har «sannsynlig – lite sannsynlig» skrevet i hver ende, og som skal markere hvor realistiske ideene er. Når alle lappene er plassert kan deltakerne se hvilke prosjekter deltakerne føler er både gode og mulige å realisere. Dermed blir prioriteringsprosessen enklere.

En annen måte å foreta prioriteringer på er:

Deløvelse: «Tidssirkelen» (s. 71)

Denne presenteres som en øvelse som gjør det lettere å plassere ideer og forslag i en tidsplan, noe som kan være viktig i prosjekter som skal realiseres over en lengre tidsperiode.

Tidssirkelen er et skjema hvor man plasserer forslag og ideer i forhold til hvor mye tid det vil ta å gjennomføre dem. I den innerste sirkelen plasseres ideer

som kan realiseres på kort tid, for eksempel innen en måned. Den neste er for ideer som kan gjennomføres innen 6 måneder. Den neste for et års perspektiv, osv. Deltakerne diskuterer seg fram til hvor klistrelappene med ideer skal plasseres i dette skjemaet. Prosesslederen tar så for seg hver idé og spør hvem som kunne tenke seg å være ansvarlig for realiseringen innenfor de ulike tidsrammene. Ifølge kursheftet kan de innerste sirklene ofte realiseres av ungdommene selv. I de midterste må man kanskje samarbeide med ungdomsorganisasjoner eller en voksen prosjektleder. I de ytterste kan man plassere ideer hvis realisering krever en større samarbeidsprosess ved hjelp av for eksempel lokale politikere. Det forventes ikke at alle ideer faktisk realiseres (se og delkapittel 4.5).

Øvelse: «Open Space» (s.75)

Øvelsen presenteres som en metode som ble utviklet av en viss Harrison Owen på 1980 tallet, for å fremme diskusjon, ideutvikling og utvikling av organisasjoner. Det hevdes at øvelsen – som og kalles en konferanse – kan gjennomføres med grupper på mellom 10 og 1000 personer.

Forventet læringsutbytte for ungdomsarbeidere:

... forklare den kreative prosessen...lytte til hverandre, samarbeide, vise innlevelsesevner og forståelse, stille spørsmål og utfordre andre på en positiv måte... føle seg komfortabel og avslappet i grupper...respektere og ta hensyn til kulturforskjeller i gruppen...(s. 75)

Forventet læringsutbytte for ungdom:

...være inspirert til å delta... vise gruppen innsatsvilje...samarbeide aktivt under ideutviklingen... tale og lyttreevner... å fortelle om egne ideer og lytte til andres ideer/meninger... å dele og presentere ideer i små og store grupper effektivt... eksperimentering med ideer på en ny måte... lære å se sammenheng mellom ideer... å forstå hvordan bruke assosiasjon til å generere ideer... forsvare dine meninger... identifisere problemer... lyttreevner...være forberedt på å inngå kompromisser, samarbeid, nyte selskap med andre mennesker. (ibid)

Invitasjoner sendes ut som forklarer innholdet og hovedtema for konferansen. Alle deltakerne samles i en stor sirkel. «Verten» holder et kort innlegg som skisserer innholdet, understreker at alle meninger blir verdsatt og at resultatene vil bli fulgt opp. Prosesslederen forklarer prinsippene i metoden og det som omtales som «føttenes lov». Det siste betyr at om en deltaker i en

gruppe ikke lærer noe, ikke synes temaet er interessant eller av en eller annen grunn ikke ønsker å være i gruppa lenger, så kan han eller hun gå til en annen gruppe og delta der. De som gjør det kalles «Humler», fordi de flyr fra gruppe til gruppe og «bestøver» gruppene med inspirasjon fra andre grupper. Alle som ønsker å starte en diskusjon eller aktivitet skriver tittelen på et stort ark, og kunngjør tittelen til gruppen. Etter at alle som ønsker det har gjort dette, henges arkene opp på veggen. Deltakerne lager så sin egen timeplan etter hvilke møter (workshops) de vil besøke. Workshopene starter ved at deltakerne fortelle hvorfor de har valgt workshopen. Ideene diskuteres i gruppene og det skrives referat fra diskusjonene. Deltakere som tar pauser fra sine grupper i en periode kalles «Sommerfugler». Disse skaper sine egne områder hvor de reflekterer, eller de danner egne, nye workshops. Når møtene er avsluttet går deltakerne tilbake til sirkelen. Gruppeleder henger referatene opp på en nyhetsvegg. En person refererer kort fra hver gruppe. Alle referatene diskuteres så i plenum. Etter dette kan nye workshops settes i gang, og prosessen gjentas og videreutvikles. Alle sluttreferater deles ut til alle deltakerne på konferansen.

4.5 Øvelser for idèrealisering

Modul III handler om å tilrettelegge ungdomsprosjekter for å få dem realisert. Dette innebærer blant annet hvordan man skal lage prosjektbeskrivelser for å søke om midler til finansiering. Ofte vil slike prosjektbeskrivelser kreve hjelp fra voksne og i noen situasjoner vil de voksne lederne ha hovedansvaret for å skrive dem. Modulen inneholder derfor instruksjoner for hvordan utforme prosjektbeskrivelser, både for lederne og i en mer forenklet utgave for ungdommene selv.

Øvelse: Prosjektbeskrivelse for ungdomsarbeidere (s.88)

Øvelsen handler om å arbeide med en manual for prosjektbeskrivelse for å gi tilstrekkelig med kunnskaper og ferdigheter om de ulike sidene ved et prosjekt. Det understrekes at det viktigste er å gi ungdom muligheter til å realisere sine egne ideer.

Forventet læringsutbytte for ungdomsarbeideren: *samarbeid, forklare egne ideer og lytte til andres, utvikle og implementere strategier og løsninger, personlig ansvar...prøve ut nye ting...(s. 88)*

Manualen er ganske enkelt en instruksjon for hvordan lage en god prosjektbeskrivelse for å søke finansiering. Dette innebærer at man skriver om bakgrunn, selve ideen, formål, innhold, intern organisering (hvem er ansvarlig), hvilke eksterne partnere som eventuelt er involvert, en handlingsplan (tidsplan) for gjennomføringen, hvordan prosjektet skal markedsføres, finansieringskilder, budsjett – herunder utgifter til eventuelle lønninger, reiseutgifter, markedsføring, aktiviteter med mer, litt om andre utgifter (forsikringer, avgifter o.l), hvordan prosjektet skal evalueres, og litt om dokumentasjonen over hva som har skjedd.

Øvelse: Prosjektbeskrivelse for ungdom (s.91)

Målet er å gjøre det enklere for ungdom å beskrive sine ideer til prosjekter og aktiviteter. På denne måten ønsker man at ungdommene skal få bedre forståelse for sitt eget prosjekt, noe som igjen vil gjøre det enklere for mulige samarbeidspartnere å få et overblikk og forstå prosjektet. Antallet ungdommer som metoden krever anslås til mellom 4 og 30.

Forventet læringsutbytte for ungdom er i store trekk de samme som for de voksne.

Manualen inneholder de samme punktene som manualen for de voksne, men i mer forenklet utgave.

Øvelse: Forumteater (s. 96)

Forumteater presenteres som et rollespill hvor gruppen skaper et aktuelt problem. Tilskuerne involveres ved at de bytter med være skuespillere for å prøve ut ulike løsninger på problemet. Med dette ønsker man å få fram ulike løsninger på ulike konfliktsituasjoner og dermed gi erfaringer deltakerne kan bruke i liknende situasjoner i framtida. Fra 5 til 30 ungdommer kan delta.

Temaet bestemmes før teateret. Gruppen kan finne på et manuskript basert på egne erfaringer. Temaet er åpent, men maktutøvelse skal stå sentralt. En person har rollen som tyrann. Skuespillet skal ende i katastrofe slik at tilskuerne får sjansen til å endre på det. I kursheftet foreslås tre eksempler på manusutkast med en konstellasjon av roller for deltakerne. Alle manusene har fokus på problemer som kan oppstå i prosjektorganisasjoner. (Et handler om arrangering av et skoleball for ungdomsskoleelever, det andre om arrangering av en konsert med «hip hop for Afrika», det tredje handler om å skape mer fokus på sportsaktiviteter for å få elever og lærere til å trene og å spise

sunnere). Skuespillet skal vare i 15 minutter. Det spilles først en gang for tilskuerne. Det spilles så igjen, men tilskuerne har nå lov til å si «stopp» når de vil skuespillerne skal opptre annerledes. Tilskuerne forteller så skuespillerne hva de skal gjøre og scenen spilles om igjen. Tyrannens rolle kan ikke endres. Om tilskuerne er passive kan prosessleder si «stopp» og oppfordre til forslag. Etter skuespillet diskuteres hva som har skjedd, de ulike rollefigurene og hvorfor samarbeid og et åpent klima er viktig i en prosjektgruppe.

Øvelse: Positiv evaluering (s.107)

Ifølge kursheftet er målet for øvelsen å kunne synliggjøre det som gikk bra i et prosjekt, hva som kan gjøres bedre neste gang og på en konstruktiv måte ta opp konflikter som har oppstått i prosjektperioden.

Forventet læringsutbytte for ungdommer: *forstå viktigheten av positive tanker og positivt språk, å alltid tenke «suksess»...risikovillighet... personlig ansvar...forstå at handlinger har konsekvenser...lytte til hverandre...ta avgjørelser sammen. (s. 107)*

Øvelsen starter ved at prosjektet eller aktiviteten beskrives. Deltakerne skal ytre seg om hva som har vært best og mest vellykket i prosjektet. Prosjektet/aktiviteten deles inn i temaer som så evalueres hver for seg. Dette kan for eksempel være kreativitet, planlegging, organisering og markedsføring. Man blir så enige om «scoren» til hvert tema der 10 er best. Man diskuterer så hvordan hvert tema kan forbedres slik at den oppnår 10, dersom man skal gjenta aktiviteten. Det er et mål at alle skal slippe til under evalueringen slik at man kan få alle «kortene på bordet». Regelen er at alle skal si til hverandre hva han eller hun skulle gjort bedre, i stedet for å si hva han eller hun gjorde galt, derav betegnelsen «positiv evaluering».

4.6 Øvelser for myndiggjøring

Ifølge kursheftet har Modul V, «Myndiggjøring av ungdommer», som hovedmål å utvikle evnen til medfølelse og deltakelse og å styrke ungdommenes kapasitet til å anerkjenne og lytte til andre. Den tar og sikte på å identifisere ulike ferdigheter blant deltakerne ved å analysere deres prestasjoner. En ønsker og å gjøre dem mer bevisst på sine prestasjoner og på hva de kan oppnå i framtiden.

Øvelse: Gruppekontrakt (s.182)

Øvelsen har til formål å la deltakerne bli enige om hvilke kjøreregler samarbeidet deres skal ha, ved å lage en kontrakt som skal styre atferden i gruppa (som respekt, komme tidsnok til aktiviteten og liknende).

Forventet læringsutbytte for ungdom: *forklare egne ideer og lytte til andres ideer og synspunkter... bestemme seg for et resultat og sørge for at det skjer... forhandlinger... bli enig om å være uenig...forhandle entusiastisk og overbevisende...inngå kompromisser og løse uenigheter...søke vinn-vinn situasjoner.* (s.182)

Man deler deltakerne inn i grupper på 3–4 personer. Gruppene diskuterer hvilke retningslinjer de trenger for å få mest mulig ut av arbeidet, og de skriver dette ned. Alle deltakerne i øvelsen diskuterer så ideene som er kommet opp og noterer ned de retningslinjene som hele gruppa kan enes om. Man oppfordres til å forsikre seg om at alle forstår instruksjonene. Kontrakten henges så opp på en plass som er godt synlig og kan henvises til underveis i aktivitetene den er ment å skulle gjelde for.

Øvelse: Gruppehistorie (s.191)

Denne øvelsen inngår i en større gruppe øvelser som har overskriften «*Lytte og lyttferdigheter*». Den kan gis mye forskjellig innhold.

Forventet læringsutbytte for ungdommer hevdes å være: *aktiv lytting til andre, lytte mer enn man snakker, samarbeide, være observant og interessert i andre* (s. 186)

Den kan for eksempel handle om å lage en felles historie. Gruppa står i en sirkel og skal som overordnet «forfatter» lage en historie som utformes fra den ene til den andre i sirkelen til historien er komplett. En person begynner å si et ord, og den neste følger opp med ett nytt ord som passer i «historien», med det første. Så følger en tredje. Når en person føler at setningen er ferdig, kan de si «punktum» og starte en ny setning med et nytt ord. Det understrekes at historien gruppen lager bare vil ha en mening dersom alle lytter til hverandre og støtter det den andre forteller. Aktiviteten kan stoppes når som helst.

En annen variant er at gruppen, som står i en sirkel, instrueres til at hver deltaker – hvis rekkefølge ikke avtales på forhånd – suksessivt skal si et tall i rekka fra en til 15. Når en begynner kan hvem som helst følge opp med neste

tall og på denne måten skal gruppa kollektivt telle til 15. Regelen er at hvis to sier noe samtidig, så må prosessen begynne på nytt. Igjen er det evnen til oppmerksomhet og lytting som skal utvikles.

Øvelse: Topprestasjonsmønster (s.203)

Øvelsen skal ifølge kursheftet vise unge at det er «*ferdigheter og kompetanse bak prestasjonene til suksessrike mennesker*» (s. 203). Målet er «*å utvikle en forståelse for relasjonen mellom prestasjoner og ferdigheter, kompetanser og kjennetegn. Denne forståelsen brukes så til å fokusere på egne prestasjoner og ideene bak dem*» (207) Det understrekes at: «*Vi vil de skal være klare på deres ferdigheter og kompetanser slik at de vet noe om hvordan de bidrar i teamjobbing i en gruppe.*» (208)

Deltakerne bes om å velge to mennesker (David Beckham gis som eksempel) – kunstnere, politikere, idrettstjerner eller andre – som er kjent som suksessfulle i lokalområdet, byen eller landet. Deltakerne oppfordres til å velge ut to som er så ulike hverandre som mulig. Deltakerne oppfordres til å beskrive hva disse personene er særlig flinke til, og dette skrives på en flip-over. Gruppen forklares at ferdigheter, kompetanser og egenskaper ligger bak alle prestasjonene; noen er man født med, andre har man lært eller utviklet gjennom livet «*fra positive og negative erfaringer i alle livsområder*». (207)

Deltakerne deles så i fire grupper som gis i oppgave å skrive ned a) prestasjoner og b) ferdigheter, kompetanser og kjennetegn for den andre som er valgt. De skal oppfordres til å forstå at enhver prestasjon, liten eller stor, er positiv/god. Hver deltaker får så tildelt et ark med overskriften «*Overførbare ferdigheter – ferdigheter du har utviklet fra dine prestasjoner*» der de skal skrive ned sine egne prestasjoner (210). Deretter skal de danne par der de skal hjelpe hverandre til å finne fram til hovedferdighetene og kompetansene bak de ulike prestasjonene de har skrevet ned. Gruppen skal så vurdere hva som menes med overførbare ferdigheter og komme med eksempler fra virkeligheten om dette. Formodentlig til ytterligere inspirasjon tildeles også et ark med tittelen «*Ingen grenser for suksess. 12 kjennetegn på suksessfulle personer*» hvor det listes opp 12 slike kjennetegn (blant annet *personlig ansvar, positiv, tro på seg selv, fokus på framtiden, tro, kjærlighet* m.m., s. 212)

Det understrekes at opplegget må tilpasse målgruppa.

4.7 Økonomiske rammebetingelser

I tillegg til metodikken som ble formidlet på kursene mottok hver av deltakerklubbene økonomiske midler som skulle gjøre dem i stand til å holde oppe en ekstra kveld i uka for å få anledning til å prøve ut og arbeide spesielt med Yo-Pro. Fra Ungdom & Fritids side ble dette tilbudet formulert i den skriftlige invitasjonen til å delta i prosjektet. (Se innledningen i kapittel 2.)

Prosjektet finansierte også serien med kurs/helgesamlingene for to ansatte i deltakerklubbene over en 1-årsperiode. I tillegg forvaltet Ungdom & Fritid betydelige økonomiske ressurser som var øremerket til prosjekter som ungdommer og klubber kunne søke støtte til, som følge av oppfordringene som var innbakt i metodikken, om å utvikle egne prosjekter.

Begrunnelsen som ble gitt fra Ungdom & Fritid for disse økonomiske rammebetingelsene, var at både metodikken, klubbarbeiderne og klubbens ungdommer med dette skulle gis optimale betingelser for å få prøvd metodikken ut i praksis.

De mer konkrete resultatene og vurderingene rundt disse rammebetingelsene vil presenteres og diskuteres mer frontalt i de kommende kapitlene.

4.8 Om Yo-Pro – noen foreløpige konklusjoner

Mye kunne sies om tolkning og analyser av hvilke budskap, pedagogiske grep, overordnede premisser og kontekstforankring som reflekteres i Yo-Pro slik metodikken er framstilt i heftet, på kursene og i andre sammenhenger. Noen uttømmende analyse av disse forholdene faller imidlertid utenfor denne rapportens ramme.

Våre foreløpige kommentarer er som følger.

På bakgrunn av denne gjennomgangen kan vi konstatere at Yo-Pro har en rekke, forholdsvis eksplisitte pedagogiske mål. En benytter sterke elementer av lek, humor og spenning for å føre folk sammen og bygge ned sosial usikkerhet hos deltakerne. Fantasi og kreativitet gis systematisk stort spillerom, noe som blant annet viser seg i viljen til å få fram ideer uten krav til realisme eller gjennomførbarhet i første omgang. Samtidig vektlegges nettopp evner til gjennomføring og «realitetsorientering» i en annen rekke av øvelser.

Her framstår også evnen til samarbeid, empati, lytting og sosial sensitivitet som viktige egenskaper en ønsker å utvikle. En siste sentral dimensjon i kursheftet er vekten på selvinnsikt.

Det virker umiddelbart vanskelig å påstå at disse egenskapene ikke skulle være særdeles nyttige i de prosessene som Yo-Pro-pedagogikken setter seg som mål å stimulere. I tillegg ser det ut til at man har lagt stor vekt på å gi øvelsene svært konkret og tydelig utforming, noe som må anses som svært viktig for deres anvendbarhet i arbeidet med ungdom.

Vi registrerer imidlertid flere steder i heftet og til dels i terminologien brukt på kursene, sterke likheter med ordbruk og formuleringer i nyere litteratur om «selvhjelp», næringslivsorienterte kurs om «kreativitet» o.l. I den grad terminologien rundt flere av øvelsene her reflekterer et sterkt fokus på «selvet», på ens egne «ressurser» og prosjektet «å skape seg selv» o.l., speiler dette i en tendens som en rekke samfunnsforskere har sett som karakteristisk for den såkalte «post-», «høy-», «sein-» eller «flytende-» moderne tilstand (Giddens 1991, Bauman 2000, Ziehe og Stubenrauch 1983, Krange og Øia 2005). I kursheftet kombineres disse formuleringene ofte med mye næringslivsjargong i form av vekten på «suksess», på «risikovillighet», prestasjoner, i noen grad konkurranse, formuleringer som «suksessrike mennesker», uttrykk som «vinn-vinn» m.m. Slike vinklinger har et uomtvistelig ideologisk preg der metaforer, uttrykk og i noen grad holdninger fra hva som vanligvis omtales som økonomisk markedsliberalisme, bringes inn i kursenes forståelsesrammer. Dette reflekterer på mange måter hvordan språk og holdninger som springer ut fra større samfunnsmessige utviklingstrekk nedfeller seg i dagligtale og i tilsynelatende nøytrale rammer om ulike situasjoner, noe disse kursene kan ses som eksempler på.

Et annet slående trekk slik vi leser kursheftet, er den hyppige forekomsten av ufullstendige setninger, relativt oppstykket layout og mye bruk av stikkord. Det må antas at mye av bakgrunnen for en slik presentasjon likefullt er pedagogisk motivert, ettersom liknende eksempler finnes i mange moderne læremidler for ulike fag og alderstrinn.

Disse forholdene gir bakgrunn for en rekke spørsmål. Men for å kunne formulere og diskutere dem med større tyngde skal vi i de neste kapitlene gjøre dette ved å se nærmere på erfaringene med denne metodikken i praksis, og på hvordan kursdeltakerne selv vurderer nyttigheten av den.

5 Klubbene under og etter intervensjonen

Innledning

I forrige kapittel skisserte vi noen hovedtrekk ved Yo-Pro-metodikken. Dette utgjør kjernen av de øvelsene, holdningene og tankegangen som ble formidlet til kursdeltakerne på de fem helgesamlingene som ble gjennomført i 2008. Et nærmere søkelys på pedagogiske ideer, teori og historikk som ligger bak utformingen av Yo-Pro, faller utenfor denne rapportens rammer. I stedet skal vi undersøke kursdeltakernes egne erfaringer med Yo-Pro, slik de utspilte seg under og etter kursperioden når deltakerne skulle prøve ut metodene i konkret og direkte praksis med ungdommene på klubbene de tilhørte. Dette innebærer en utforskning av følgende spørsmålsstillinger:

Hva var erfaringene med å sette metodikken ut i livet?

Hvordan fungerte øvelsene i praksis, også sammenliknet med praksisene som allerede var i bruk?

I hvilken grad og på hvilke måter kan Yo-Pro eventuelt sies å styrke klubbenes arbeid i forhold til punktene nevnt i kapittel 3, d.v.s. å trekke ungdom til klubben ved å tilby positive aktiviteter, å være en arena for dyrking av ungdomskultur, for å skape medvirkning, tillit, kvalifisering, ønskede holdninger til rusmidler og å utvikle gode relasjoner til eksterne samarbeidspartnere innen skole, barnevern, politi og andre?

Hvilke styrker og svakheter kan påpekes?

Disse spørsmålene vil bli belyst i delkapitlene under.

5.1 Yo-Pro, aktiviteter, ungdomskultur og medvirkning

Som nevnt i kapittel 3, har klubbene en rekke materielle ressurser og aktiviteter som ungdommene setter pris på og som inngår i den helheten av forhold som trekker dem til klubben. Noen av de materielle og teknologiske ressursene er gamle travere, som biljardbord og diskotek, mens andre er underlagt svært raske endringer, både av teknologisk og mer motepreget art

(for eksempel databasert produksjonsutstyr for musikk og bilde, dataspill o.l.). På mange måter kan Yo-Pro, som vi har sett, beskrives som en stor og relativt systematisk «pakke» som rommer metoder for å stimulere en rekke sosiale prosesser der bygging av kontakt, fellesskap og tillit til både andre og en selv står sentralt. Men Yo-Pro er også en metodikk der ulike *aktiviteter* (øvelsene) står i sentrum som *redskaper* (medier) for å få disse sosiale prosessene i gang, ikke ulikt bandvirksomhet, biljardspill eller kioskdirift som kan ses som medier for å trekke unge til klubben, med de sosiale prosessene (vennskap, tillit, kjæresteforhold) det medfører. Selv om mye forskning viser at aktivitetsnivået – for eksempel slik det måles ved deltakelse i organiserte aktiviteter (organisasjoner o.l.) – tenderer til å synke med unge folks økende alder, er det også mange ungdommer som har stort utbytte av mer aktivitetsorienterte tiltak og framgangsmåter, slik Yo-Pro representerer (se f.eks. Øia og Vestel 2007). En grundigere diskusjon av hvilke grupper Yo-Pro er særlig egnet for, vil tas opp senere i dette kapitlet.

Det er to kategorier øvelser som har vært spesielt populære, og som har generert mye aktivitet på klubbene, nærmere bestemt øvelser for idé-skaping og øvelser for idé-realisering. I den første kategorien nevnes ofte Positiv Brainstorm, Roterende Ideutvikling og Korsveien som nyttige. Når (og hvis) ideene som er kommet fram via disse øvelsene er blitt klare, tar man første skritt på veien mot realisering gjennom å utarbeide Prosjektbeskrivelsen. Denne er, som vi husker, en mal for utforming av søknader om økonomiske midler for å få prosjektene realisert og skal i størst mulig grad gjennomføres av og med ungdommene selv. For flere klubber har bruken av disse to øvelseskategoriene gitt konkrete resultater i form av en rekke realiserte ideer, der oppussing av klubben, innkjøp av nytt utstyr, og gjennomføring av små og store arrangementer utgjør de vanligste.

Yo-Pro i praksis: oppussing av «Ringstadklubben»

En kursdeltaker som var ansatt på en av de mindre klubbene – som vi har kalt «Ringstadklubben» – gir oss et eksempel på hvordan disse øvelsene ble brukt. I dette tilfellet hadde ungdommene på forhånd bestemt at de ville pusse opp deler av klubblokalene. Yo-Pro-øvelsene ble brukt for å få fram

ideer til hvordan dette skulle gjøres og for å konkretisere hva som måtte til. Klubblederen forteller:

I februar kjørte vi disse øvelsene med ca 15 ungdommer. Flere av dem hadde hatt små problemer med rus, eller prøvd ulike rusmidler en eller flere ganger. Vi begynte med en idémyldring. Her kom det fram et lass av gode ideer, som for eksempel å male klubben stripete i rødt og svart, skille et av rommene med en vegg, skaffe tøffe fargede lys, kraftigere datamaskiner med 22 tommers skjermer, to nye gitarer, en gammel rocke sofa til studio etc... (fra Rusoppgaven)

Ideene som er kommet opp via Positiv Brainstorm ble deretter vurdert og prioritert gjennom opplegget i Korsveien. Så er tida inne for å arbeide med Prosjektbeskrivelsen. Det er litt uklart i hvilken grad ungdommene selv skrev den i dette tilfellet. Flere av kursdeltakerne forteller at de voksne til tider nok må hjelpe noe til, uten at dette gjør den mindre nyttig. Men det er også flere eksempler på at ungdommene skriver denne helt på egen hånd. Det har gjentatte ganger blitt trukket fram at Ungdom & Fritid har klart å behandle prosjektbeskrivelsene (søknadene) meget raskt, noe som ses som særlig viktig for ungdommene. Dette hevdes å styrke ungdommenes tro på at det faktisk er mulig å oppnå resultater gjennom arbeidet.

I eksemplet over gikk det raskt å få tilbakemelding på prosjektbeskrivelsen, som i dette tilfellet var positiv. Klubblederen fortsetter:

Sammen med ungdommene bestemte vi oss for å begynne med en gang etter at vi fikk midlene fra Ungdom & Fritid. I løpet av 4 uker stod alle de tre nye rommene klare, mye takket være omtrent 40 ungdommer som kom nesten daglig for å male, snekre, dekorere etc. Og når jeg plutselig nevner 40 stk, så beskriver det den gode ringvirkningen av at enkelt ungdom får et ansvar som han/hun interesserer seg for! I tillegg fikk mange et styrka eierforhold til klubben, som de fortsatt har i dag. (ibid)

Om klubblederens vurdering er riktig, virket med andre ord prosjektet involverende på langt flere enn den gruppa som først utførte forarbeidet til oppussingsprosjektet. Det viser hvordan i dette tilfellet svært praktiske aktiviteter kan ha bred appell i en ungdomsklubb, og hvordan nye unge kan involveres underveis om man lykkes med å skape en god atmosfære og attraktive arbeidsoppgaver for de som vil delta. Under intervjuer med flere av

ungdommene som var med, var det mange som trakk fram oppussinga som et prosjekt de satte pris på, både i seg selv, og som følge av at klubben fikk «finere lokaler» og nytt utstyr til blant annet musikkstudioet. Klubblederen vurderte virkningen av prosessen slik:

Den praktiske og synlige betydningen er nok at de har oppnådd en mye større respekt for seg selv, oss voksne og alt det verdifulle utstyret vi har på klubben. (ibid)

Han framhever også muligheten til at fokus, for noen av ungdommene, endres i retning av nye og alternative aktiviteter:

Mange av ungdommene har delvis endret fokus: fra praten om fest og rus til, for eksempel: «skal vi spille inn en låt i dag?», og «kan vi lage en cd?» eller «hva skjer på klubben til helga?» (ibid)

Her kan det selvsagt innvendes at ungdom lett kan skifte interesse fra et fokus til et annet. Det er likevel ikke urealistisk at deltakelse i slike prosesser også kan medføre en dreining av fokus i ønskede retninger på lengre sikt. Særlig for unge som befinner seg i utsatte situasjoner, kan slik involvering – om den er muliggjort til riktig tid og med tilstrekkelig sosial fingerspissfølelse – trolig være virkningsfull, noe vi skal komme tilbake til nedenfor. Det er likefullt viktig å ikke overdrive betydningen av slike interesseskift som trolig har best sjanser til å være virkningsfulle når de inngår i en større helhet av tiltak og hendelser som stimulerer til endring.

I dette eksemplet har Yo-Pro fungert aktivitetsskapende på flere nivåer. For det første har deltaking i øvelsene i seg selv vært givende for ungdommene. Å sitte sammen og kaste fram ideer der alle ideelt sett har sjansen til å foreslå ting (Positiv Brainstorm og Roterende Idèutvikling), kan i seg selv være spennende. Her må vi også minne om prinsippet om at alle ideer, uansett om de er realistiske eller ikke, skal tas vare på og diskuteres. Når ungdommene kommer inn i slike spor, kan forslag om å jobbe for «*en reise til månen*», innkjøp av «*strippestang*» eller forslag om å arrangere konsert med en eller annen artist i millionklassen – alle forslag som faktisk er blitt foreslått på ulike klubber – gi ettertraktede «kick» i situasjonen der og da. Når Yo-Pro legger stor vekt på at også slike forslag skal få komme fram uten å avises i utgangspunktet, er dette samtidig en understreking av at alle personene som deltar i prosessen skal få si sitt og dermed motta den anerkjennelsen en slik

oppmerksomhet gir. På denne måten tilføres prosessen en betydelig åpenhet og takhøyde som også gir gode muligheter til å få fram forslag som er særlig kreative. Og av og til vil også forslag som umiddelbart oppleves som ganske «ville», kunne være realiserbare. Når med-deltakerne reagerer med en god latter til de mest umulige forslagene, er selvsagt dette også en viktig kvalitet som mange vil sette pris på ved en slik prosess. Dette illustrerer et viktig og overordnet prinsipp i Yo-Pro-tankegangen, der lek og gode innfall ses som viktige virkemidler og opplevelseskvaliteter som etterstrebes.

Regelen om å ikke si nei til slike forslag i første omgang, kan sette særlig voksne deltakere på en uventet prøve. Fra flere klubber rapporteres for eksempel om at særlig eldre ansatte som ikke har hatt tilstrekkelig befatning med Yo-Pro, hadde problemer med å la være å reagere med hoderystende avvisning på slike forslag, selv om de på forhånd fikk instruksjoner om det motsatte. Ofte oppleves jo nettopp evnen til å «være realistisk» for noen nærmest som en markering på både selve voksenrollen og klubbmedarbeiderrollen («oppdrager»), og vil dermed kunne bli tydelig utfordret og til dels direkte provosert av slike overraskende og «ville» forslag.

Etter forslagene hadde kommet fram, gjennomgikk de involverte Korsveien, som er øvelsen der gjennomførbarheten til de ulike forslagene ble vurdert. Her kunne med andre ord ungdommene få diskutert innvendinger og vurderinger for og imot sine egne forslag – en prosess der læringspotensialet i mer tradisjonell forstand, er åpenbar. Når man deretter skal beskrive trinnene i prosjektet og argumentere for gjennomførbarheten av det, krever dette ytterligere konsentrasjon og formuleringsevne, noe som ofte viser seg i det faktum at det bare er et fåtall som deltar i utformingen av selve Prosjektbeskrivelsen. Om man får litt hjelp, eller om klubblederen fører det hele i pennen, kan det derimot være atskillig flere som deltar. Her finnes med andre ord mange grader og former for involvering fra både ungdommene og de voksnes side.

Etter at søknaden er sendt, er det selvsagt spennende for deltakerne å vente på avgjørelsen fra Ungdom & Fritid. Det er jo på mange måter en «realitetstest» på om ideen og prosjektbeskrivelsen holdt mål. Kursdeltakerne rapporterer flere eksempler på at ungdommer som har fått positiv tilbakemelding på sine søknader, nå både har fått «blod på tann» for å kaste seg ut i jobbing med flere prosjekter, og at de etter klubbledernes vurdering, har «vokst» i prosessen.

Når pengene så er innvilget, er neste fase å realisere prosjektet. I vårt oppussingseksempel, innebærer dette en rekke praktiske oppgaver som å kjøpe inn maling, flytte vegger, rive noe, velge ut og montere det nye utstyret osv. Det er antakelig også en stor fordel å utarbeide en overordnet plan over arbeidet som skal gjøres, og ikke minst, hvem som skal gjøre hva. Her er det selvsagt også duket for konflikter, blå fingre, frustrasjoner og uenigheter på den ene sida, men også glede over å få ting til, å mestre og å se konkrete resultater av innsatsen, på den andre. Og som lederen bemerker i dette eksemplet, var det altså atskillig flere ungdommer som ble med på realiseringsfasen, enn den gruppen som opprinnelig igangsatte prosjektet.

Når oppussingsprosjektet så er gjennomført, er neste fase nødvendigvis bruken av resultatet. Her inngår selvsagt også tilfredsstillelsen over å ha deltatt, for de aktuelle ungdommene. Men også resten av klubben får glede av resultatet. Ikke bare har klubben fått et estetisk løft i form av nye farger og romløsninger, men den har også fått nytt utstyr i form av instrumenter og lydutstyr – som også inngikk i prosjektbeskrivelsen.

Prosessene – fasene – som her er gjennomgått, kan kort oppsummeres som følger:

1. Idémyldring
2. Idéprioritering
3. Søknad
4. Realisering
5. Bruk

Oppsummert kan vi dermed si at Ringstadklubben, gjennom deltakelsen i en slik serie av Yo-Pro-øvelser, har fått utvidet sitt repertoar av aktiviteter og ressurser gjennom deltakelse i:

- A) Yo-Pro-øvelsene i seg selv,
- B) aktivitetene som kreves for å gjennomføre ideen som har fått finansiering, og
- C) aktivitetene som muliggjøres etter at B er gjennomført, inkludert bruken av eventuelle nye ressurser (her i form av utstyr) som prosjektet har tilført.

De kanskje viktigste delene av disse prosessene er de sosiale og psykologiske virkningene som settes i gang og stimuleres i form av styrkede tillitsrelasjoner, styrket selvbilde, følelse av medvirkning, og utvikling av nye ferdigheter, dvs. kvalifisering. Disse aspektene vil bli behandlet mer eksplisitt i delkapitlene under.

Det hører med til historien at forslagene man ender på og gjennomfører i slike prosjekter, også til tider kan endres og revurderes, særlig når nye generasjoner av ungdommer kommer inn i klubben. Omtrent ett år etter malerprosjektet hadde Ringstadklubben fått en ny, større gruppe 8. klassinger. Ett av forslagene man endte på via en ny Positiv Brainstorm, var å jobbe fram mot et helgearrangement i form av et såkalt «Black and White» party, der alle deltakere ble oppfordret til å kle seg i svart og/eller hvitt. Til dette ble det også foreslått å male store deler av klubben i tilsvarende farger, noe man også fikk støtte til via Frifond-midlene. Her er det lett å innvende at et slikt tiltak kan ses som sløsing; klubben hadde tross alt blitt malt etter ungdommenes ønsker bare ett år tidligere. Men i den grad dette forslaget ble valgt av en ny generasjon klubbgjengere, kan man også se realiseringen som en måte den nye generasjonen styrket sitt forhold til klubben på. Dette kan danne et viktig grunnlag for kommende års «følelse» for klubben.

I flere andre klubber brukte ungdommer og kursdeltakere Yo-Pro-metodene og -midlene til oppussing og nyanskaffelser. En klubleder forteller i en oppsummeringssamtale at

Det går veldig bra, og er mot all statistikk (*det lakker mot sommer og antallet ungdommer som bruker klubb daler vanligvis, vår anmerkning*). Det er 60 ungdommer på hver åpning, over all forventning. (Intervju 2008)

Han forteller videre hvordan de bruker noen av Yo-Pro-øvelsene som verdiprioriteringsverktøy (eks. Roterende Idéutvikling):

Vi har høy produksjon av nye ting som skjer, det er litt fra hånd til munn, vi kliner til, og det er morsomt å være på jobb, og litt kaos. Vi sier JA! Vi venter ikke. Yo-Pro er ikke noen gudegave eller magisk verktøy, men er bedre rettet mot ungdom, det fører til myndiggjøring, empowerment, og maktmobilisering. Du gir dem et mål som de styrer energi mot. Det handler også om energi, om hvordan man bruker

språk. Vi velger uansett å fortsette Yo-Pro som metode, den er bedre fordi ungdommene eier mer på den måten. (Intervju 2009)

Nye muligheter for ungdomskulturelle aktiviteter

Vårt neste eksempel illustrerer hvordan Yo-Pro og særlig Prosjektbeskrivelsen kan brukes av ungdommer for å styrke aktiviteter som mer direkte er forankret i ungdomskulturelle orienteringer. I dette tilfellet dreier det seg om en tett gruppe ungdommer som i flere år har drevet det svært langt innen hip hop dans. De har alle gått sine år på både junior- og ungdomsklubb, og utviklet sine danseferdigheter gjennom klubbens mange kurstilbud som også inkluderer dans. Etter hvert som gruppa har vunnet en rekke konkurranser har deres omdømme og prestisje i ungdomsmiljøene naturlig nok økt, og ledelsen på klubben har – i likhet med vårt tidligere eksempel fra Liaklubben – forstått mulighetene som gruppas fortsatte tilknytning til klubben gir. Gruppa blir gitt tilbud om bruk av klubbens lokaler, mot at de som gjentelse er villige til å holde kurs for klubbens øvrige medlemmer. En av klubblederne forteller:

De utforma søknaden i samarbeid med meg. De hadde nok litt problemer med søknaden og budsjettet. Jeg kunne ha hjulpet dem, men jeg ville ikke fordi de skulle gjøre det sjøl. De er veldig ivrige etter å få tingene ferdig. De skal pusse opp et mindre lokale til danseøvinger. De har jo alltid vært her og dansa, og de har ofte klagd over at danse-lokalene har vært for dårlige. Og de er så kjente og trekker utrolig mange andre ungdommer. Gruppa har fått mange tilbud fra andre steder så det er viktig at vi på klubben her kan gjøre så mye vi kan for å få dem til å ville være her. De har alle gått her og har en feeling for klubben. (Intervju 2008)

Prosjektbeskrivelsen ble godtatt og det nyoppussede danselokalet (få, men viktige kvadratmetre!) stod ferdig da vi besøkte klubben. Det var i bruk omtrent daglig, og kursene som ble holdt for øvrige ungdommer var svært populære. Gruppa syslet også med tanken på å søke nye midler til å finansiere et nytt og bedre egnet gulvbelegg, og til dette vil også Yo-Pros mal for prosjektbeskrivelse kunne være egnet. Som i eksemplet fra Ringstadklubben, var også ideen, her om oppussingen av et lokale for dans – noe som allerede var formulert på forhånd. I dette tilfellet var det fascinasjonen for en danse-

retning som er nært knyttet til en transnasjonal ungdomskulturell tradisjon som var utgangspunktet for søknaden. Yo-Pro-redskapet Prosjektbeskrivelse viste seg dermed som velegnet mal for å realisere noen viktige drømmer, som her hadde en klar tilknytning til en av de mer spektakulære ungdomskulturene.

Med klubblederens uttalelser får vi også et glimt inn i klubbledelsens bevisste ønske om å legge til rette for gode betingelser for denne dansegruppa, ettersom deres tilstedeværelse ble vurdert som verdifull for store deler av ungdomsmiljøet på klubben. Det er et eksempel i forlengelsen av de praksisene som Liaklubbens bevisste bruk av «*dånegutter*» for å «*coole opp klubben*» viser oss (se kapittel 3). Men her er altså Yo-Pro-øvelser kommet inn som noe som styrker mulighetene til å få disse attraktive unge ekspertene til å bli værende i klubblokalene, med de fordelene dette har for miljøet som helhet. Vi ser hvordan Yo-Pro kan inngå i en større helhet som peker utover selve metodikken.

Styrking av mer formaliserte organer for medvirkning – klubbrådet

Prosessene beskrevet ovenfor innebærer medvirkning på en rekke områder: Yo-Pro-øvelsene benyttes som redskap for å få fram ideer. I de tilfellene der ungdommene vet på forhånd hva de ønsker å gjøre, kan øvelsene nyttiggjøres for å konkretisere ideene. De utformer prosjektbeskrivelser. De organiserer og deltar på ymse måter i realiseringen av ideene, som på sin side tilfører klubben kvaliteter og ressurser som gjør den attraktiv. I alle disse fasene deltar ungdommene; de «virker med» i forløpene og oppnår gjennom dette å gi retning til og å påvirke prosessene de deltar i. Samtidig styrkes de både med selvtillit, erfaringer og kunnskaper.

Men Yo-Pro-øvelsene er også blitt benyttet i prosesser der klubbens mer formaliserte organer for medvirkning er blitt styrket. Dette går fram når jeg spør to av kursdeltakerne som jobber på samme klubb om det har skjedd noen endringer på klubben som kan settes i sammenheng med Yo-Pro-øvelsene. Lise forteller at hun og Ola relativt tidlig i kursperioden særlig benyttet Yo-Pro-øvelsene i arbeidet med klubbrådet som i utgangspunktet var lite aktivt:

Å rette arbeidet mot klubbrådet har vært et klart valg, da klubbhverdagen hos oss er veldig uforutsigbar og det har vært vanskelig å sette i gang bruken av metodene på vanlige klubbkvelder. Klubben vår har alltid vært opptatt av brukermedvirkning, men har ikke satt det i et bestemt system og klubbrådet var derfor en naturlig gruppe å starte opp med. Jeg tidligere har hatt lite med dem å gjøre, og har ikke sett så mange tydelige resultater fra dem i løpet av mine tre år som deltidsansatt her på klubben. Da vi startet opp var gruppen relativt usikker på hva dens oppgave var, og møtene var veldig voksenstyrt. Kaos rådet ofte, og selv om ting ble gjort, var det oftest vi ansatte som satte i gang prosjektene ungdommen ønsket seg. (Midtveisoppgaven)

Lise skisserer en ikke ukjent situasjon for flere av klubbene i prosjektet. I prinsippet finnes det et klubbråd, men det kan variere sterkt hvor aktive og «medvirkende» de er. Hun fortsetter:

Her har det skjedd en markant forandring. Fra å være en sterkt voksenstyrt gruppe, har ungdommene selv begynt å se forandringer og tenker mer positivt. Vi har startet på to store prosjekter, nemlig dannelsen av en nettredaksjon, som også skulle pusse opp datarommet og filmrommet for å gjøre det mer som de selv vil ha det. Fra å være en gruppe med en del negativ stemning, bråk og lite ansvarstillegging, har det utviklet seg til å bli en gruppe med mye innsatsvilje, masse oppfinnsomhet og positiv idévirksomhet. Klubbrådet var tidligere preget av dårlig oppmøte og få resultater, om noen, mens de i dag fungerer bra med 15 medlemmer hvorav 12 alltid er tilstede på møtene. De har også sett at det nytter å jobbe og det nytter å komme med sine egne ønsker og tanker om hvordan de vil ha det rundt seg. Dette skaper igjen et godt miljø på klubben når de andre brukerne ser at det skjer ting, som for eksempel et nyoppusset kjøkken og filmrom. (Midtveisoppgaven)

Ola peker mer konkret på øvelsene som de har hatt nytte av:

Endringer? Ja. Vi har fått mer entusiasme i klubbrådet, de er mer involvert, mer aktive. Dette har skjedd via enkelte metoder som har handla om hvordan møtene skulle være. Dette har medvirka til å heve standarden mht saker som behandles, til å synliggjøre utfordringer og muligheter til å gjøre endringer man ikke har fått til før. Yo-Pro's fokus på å lære dem å skrive søknader har vært en stor suksess. Yo-Pro har også hjulpet til å få bestemt regler rundt klubbrådet – som vi har diskutert – de har blitt mye mer strukturert. En av øvelsene var å lage

spilleregler for gruppa – Arbeidskontrakt – noe som var en stor suksess. Open Space var bra – her kunne vi visualisere utfordringer, ønsker og behov og konkretisere dem gjennom å lage handlingsplaner. Også Kafedialog gikk litt på det samme, funka veldig bra. Vi har hatt flere kveldseminarer og samla oss rundt et par prosjekter som ungdommene nå har tatt mer ansvar for enn før. De er blitt mer involvert, og det er flere som er blitt involvert. Viktig at de fikk opplæring i å skrive søknader og at de fikk gjennomslag på et par av dem ganske tidlig, var viktig. Før var vi voksne mer aktive på idéfronten, mens ungdommene kunne være mer halvlunkne. Nå har de gjort mye mer. (Intervju 2009)

Om disse beskrivelsene er korrekte, har arbeidet, der Yo-Pro-metodikken har stått sentralt, med andre ord bidratt til å styrke klubbrådet på flere måter: gjennom å skape mer interesse, bedre arbeidsrutinene, styrke troen på at innsatsen gir resultater, få fram ideer og behov fra ungdommene og gjennom dette å involvere flere ungdommer i klubbrådsarbeidet. Igjen ser vi at det er øvelsene for idéskapning/synliggjøring og Prosjektbeskrivelsen som har vært særlig viktige i dette arbeidet.

Vi har også eksempler på at klubbrådet har blitt styrket også uten at dette har vært tilsiktet eller på noen måte planlagt fra klubbledelsens side på forhånd:

Et viktig resultat av deltakelsen på Yo-Pro-kursserien var kontakten som oppstod mellom deltakerne. Både gjennom presentasjonene av deltakerne selv og av klubbene de representerte, og, ikke minst gjennom deltakelsen i alle Yo-Pro-øvelsene ut fra «learning-by-doing» prinsippet, ble folk naturlig nok kjent med hverandre. Denne kontakten var noe av bakgrunnen for at ungdommene på tre av deltakerklubbene – etter at muligheten var luftet via lederne – bestemte seg for å arrangere en tur til den ene av disse klubbene. Ungdommene søkte midler gjennom Prosjektbeskrivelsen, og fikk støtte. Rundt 60 ungdommer til sammen fra de tre klubbene deltok og møtte hverandre. I disse møtene ble flere Yo-Pro-øvelser brukt (Forumteater, Signaturen, Legobygging). Når utsendingene fra de tre klubbene skulle presenteres for hverandre, ble også arbeidet som klubbstyrene på to av klubbene utførte, presentert. Den tredje klubben hadde ikke klubbstyre. Ifølge lederen som var med på denne turen, var disse opplevelsene medvirkende til at ungdommene på denne klubben nå selv tok initiativ til å

få i gang et klubbstyre og er nå godt i gang. Flere medlemmer som ikke deltok på turen, meldte seg også til å delta i klubbstyret når turdeltakerne kom hjem.

Selv om det ikke var Yo-Pro-øvelser som var en direkte årsak til en slik etablering, får vi her likevel et glimt inn i de sosiale prosessene og ikke minst læringsprosessene som denne turen stimulerte til. Yo-Pro-øvelsene ser ut til å ha vært en blant flere bestanddeler, som i sum virket til å styrke og stimulere klubbenes mer formaliserte organer for medvirkning.

Det understrekes fra ledernes side at ungdomsgruppene som deltok på turen langt fra bare var de mest opplagte (ressurssterke i tradisjonell forstand, skoleflinke o.s.v.), men at også unge som for eksempel skolen betraktet som «vanskelige», både deltok og til tider var sentrale aktører i hva som foregikk.

Men det finnes også andre mer formaliserte rammer for ungdommenes deltakelse. Som nevnt i kapittel 3, hadde en av klubbene tradisjon for å delta i en større, lokal konferanse der ungdommer fra lokalmiljøet – herunder klubbungdommen – møter representanter for politi, barnevern, skole og andre som jobber med ungdom, for å samtale og diskutere forslag fra de involverte. Lederen forteller at man i 2008 også benyttet Yo-Pro-øvelser – særlig da «Kafédialog» – men også flere andre øvelser i denne sammenhengen. Her viste det seg virkningsfullt å inndele ungdommene etter hvilke områder i lokalmiljøet de hørte til, noe som ut fra lederens vurdering, førte til bedre og mer detaljerte svar enn tidligere. Han tilføyer: «*Disse øvelsene har gjort det lettere å synliggjøre ungdommens behov*».

Yo-Pro har styrket klubbstyrets muligheter til å lage gode arrangementer», sa en av kursdeltakerne i sluttevalueringen. «Slik virker dette opplegget rusforebyggende». Flere andre klubber rapporterer det samme: jo bedre klubbarrangementer, jo færre ungdommer «henger på gata og blir dratt inn i rusmiljøer». (Intervju 2009)

Liten statistikk over realiserte Yo-Pro-prosjekter ifølge Ungdom & Fritid

Ifølge opplysninger mottatt fra Ungdom & fritid hadde organisasjonen 450.000 kroner til rådighet for at ungdom fra klubbene som deltok i Yo-Pro-kursserien kunne søke penger.

Til disse midlene mottok organisasjonen 44 søknader om støtte til ungdomsinitierte prosjekter. Tilskuddene varierte fra 2.500 kr til 40.000, mens gjennomsnittet lå på 10.000 kr. per søknad. Flere av disse søknadene ble først avslått fordi de ikke holdt mål. Mange ble sendt tilbake etter forbedring i henhold til veiledning.

Tre ble avslått og ikke sendt inn på ny.

Tre av søknadene gjaldt tilskudd til utstyr.

Seks søknader gikk til finansiering av turer (innland, utland).

De resterende 32 søknadene har gått til ulike aktiviteter internt i klubbene (for eksempel arrangementer som fester og konserter) og eksternt (som helgebisøk til andre klubber).

Som ungdomsinitierte prosjekter har alle disse bevilgningene vært med på å stimulere aktivitetsnivået i klubbene. Og som vi har argumentert for over, kan alt dette ses som ulike uttrykk for medvirkning og myndiggjøring av ungdommene som har vært involvert.

«Å bare treffe folk» – *prateklubb versus aktivitetsklubb?*

I kapittel 3 understreket vi at for mange ungdommer er den viktigste aktiviteten som foregår på klubben muligheten til å treffe jevnaldrende – å slå av en prat og å bare nyte samværet. På en av klubbene hvor feltarbeidene foregikk, kom det fram at en av ungdommene – som hadde vært en del rundt også på andre klubber i bydelen – inndelte dem i hva han kalte «*prateklubber*» og «*aktivitetsklubber*». Hans egen klubb la stor vekt på ulike kulturaktiviteter, kurs og liknende, og for ham var det opplagt at denne profilen var det han selv foretrakk. Det som skjedde på de andre klubbene var stort sett «prating», slik han så det.

Eksemplet viser at det langt fra er opplagt hvilken profil som fungerer best. Trolig er det også andre lokale forhold som påvirker klubbens profil, slik som befolkningssammensetning, andre lokale aktiviteter og utforming av lokale sosiale, kulturelle og også materielle rammebetingelser.

Men trolig står disse profilene heller ikke nødvendigvis i motsetningsforhold til hverandre. Mange av kursdeltakerne rapporterer om at deltakelse i blant annet Yo-Pro-relaterte aktiviteter også har medført bedre kontakt med ungdommene. Dette skal vi se en rekke eksempler på i delkapitlene under.

5.2 Yo-Pro og tillitsrelasjoner

Som vi tidligere har sett i kapittel 3, har ulike aktiviteter – fra enkle praktiske arbeidsoppgaver til arbeid med omfattende arrangementer – fungert som medier for å sette i gang en rekke ønskede prosesser hos ulike ungdommer. Her har utvikling av tillitsrelasjoner mellom ungdom og personale hatt stor betydning. Denne tankegangen har også vært framtrødende i klubbens praksiser før intervensjonen, som vi tidligere har sett i kapittel 3. Hvordan og eventuelt på hvilke måter har Yo-Pro bidratt til å styrke denne delen av klubbens arbeid?

For kursdeltakerne har fokuset på tillitsrelasjoner vært et gjennomgående tema, både i kurssamlingene og i intervjuene vi har foretatt. Noen har hevdet at en øvelse som Drømmereisen har vært egnet for å få jentene i tale. Kanskje er det øvelsens dagdrøm-liknende preg som skaper en slik appell, ettersom slike former for fantasier er blitt assosiert med deler av den tradisjonelle, kvinnelige kjønnsrollen.²⁸ I det neste eksemplet får vi et glimt inn i en prosess der øvelsen, sett fra lederens synsvinkel, har gjort det enklere å få i stand samtaler som berører ømtålige og alvorlige temaer for en av deltakerne. En av de kvinnelige kursdeltakerne forteller:

Så hadde jeg Drømmereisen med en gruppe jenter, hvor vi også snakka mye om tillit. Jeg opplevde at det var lettere å få flere av jentene i tale etter det. Særlig for en av dem som har vært her mye i det siste virka det som om øvelsen var med på å gjøre det lettere for henne å åpne opp, etterpå. Hun fortalte om endel skikkelig heavy saker om hvordan hun har det hjemme. Jeg sa jeg måtte kanskje si i fra til barnevernet. Og hun sa at hun trodde dette ville være bra for mamma, og. Jeg gjorde det. Hun har vært veldig med hele tida, på drømmereisa og slikt og jeg har forsøkt å backe henne opp underveis, noe hu har trengt. Det har pågått gjennom ganske lang tid. Hu har fortalt ting tidligere som jeg ikke har synes har vært ille nok og det er først nå i det siste at jeg har sett det som så alvorlig at jeg følte jeg måtte melde fra. Jeg er glad for at jeg har gjort det. Dette er et veldig bra eksempel på at noen som har hatt litt trøbbel er blitt åpna og kommet nærmere via Yo-Pro. Det har funka bra for

---

²⁸ Vi har og fått referert eksempler på at denne øvelsen også har fungert utmerket for mannlige klubbmedlemmer. Dette understreker at slike assosiasjoner på ingen måte må sees som noe absolutt.

henne når det foregår i ikke for store grupper. Til tider må vi jo åpne opp for alle, og da blir det litt vanskeligere for hu. (Intervju 2009)

Her må vi understreke at det ikke er under selve øvelsen at disse temaene er blitt tatt opp, men at øvelsen, ifølge klubblederen, ser ut til å ha gjort det lettere for ungdommen det gjaldt å kunne snakke om dem med personalet i etterkant. Kanskje er det her øvelsens inviterende og fantasistimulerende karakter og den trygge rammen den foregikk i som for denne jenta gjorde det mulig å ta fram disse problemene, som altså var av så alvorlig art at det var nødvendig å kontakte andre hjelpeinstanser. Viktigheten av at dette ikke skjer i for store grupper understreker nettopp nødvendigheten av å skape en trygg ramme rundt opplevelsen for at tilliten skal kunne utvikles. Til en viss grad så det ut til at en slik tillit tydeligvis også hadde vært opparbeidet på forhånd. Likevel ser det altså ut til at øvelsen, slik den her var plassert, virket som et nyttig redskap for å ta denne tillitskapende prosessen et viktig steg videre.

Men flere av Yo-Pro-øvelsene er blitt brukt i ulike sosiale sammenhenger. Her er noen eksempler:

- På en av klubbene var det en del sosiale spenninger blant en gruppe jenter. Kursdeltakeren karakteriserte det som «indre kiving». Her satte lederne inn en serie av ulike teambuildingsøvelser, som hevdes å ha god effekt. Flere av disse øvelsene dreier seg nettopp om å bygge og styrke relasjoner mellom deltakerne og å motvirke hierarkier og negative statusrelasjoner. På denne måten vil endring av sosiale relasjoner der mangel på respekt og gjensidig bekreftelse er framtrødende, nettopp handle om å bygge opp gjensidig tillit.
- På en annen klubb ble teambuildingsøvelser benyttet i stor utstrekning for å sveise sammen klubbråd og andre som skulle jobbe sammen om et større arrangement. Her spilte med andre ord de tillitsbyggende prosessene i større grad en viktig rolle i prosesser som har et ytre mål, i form av arrangementer eller andre arbeidsoppgaver.
- I én klubb ble det uttalt at:

Yo-Pro har medført etter min mening at man har fått en lettere systematisk metodikk for å kunne oppnå eller være på samme «planet» som ungdommene befinner seg på. Man oppnår lettere kontakt på samme nivå som dem. (Intervju 2009)

Tidligere hadde de nok forsøkt, men ikke med samme grad av systematikk. Resultatet nå gjorde klubbarbeiderne mer bevisst enn noen gang på «hvordan man skal oppnå kontakt og gode relasjoner».

Ikke alle hadde nok personalressurser og nok medvirkning fra kommunen til å få det til slik de planla og slik målet var med hele prosjektet:

I høst har vi hatt en del utfordringer på klubben. Huset har vært stengt en måneds tid p.g.a. flere vanskelige episoder på klubbkvelder som bl.a. mobbing, trakassering, alkohol og oppløp til slåssing. Det er stort sett de samme ungdommene det gjelder, dvs. noen få som ødelegger for andre. Vi valgte å stenge for å kunne se nærmere på tiltak vi kan sette i gang for å snu den negative utviklingen. Her kan også Yo-Pro være et nyttig verktøy. Jeg har dessverre ikke fått brukt så mye av Yo-Pro metodikken som jeg ønsket, ettersom vi på vårparten brukte mye tid i tilknytning til Prosjektbeskrivelse, i tillegg til utfordringene på klubben i høst. (Intervju 2008)

Denne kursdeltakeren var en av de med minst stillingsbrøk til å arbeide i klubben. Den var åpen tirsdager og torsdager og med bare en assistent som ikke var utdannet ungdomsarbeider. Ikke desto mindre hadde de prøvd ut at:

En av øvelsene vi gjorde på klubben (Svisj, Svusj, Svosj) fungerte bra. I ettertid har en av ungdommene nevnt øvelsen flere ganger, og i tillegg lært øvelsen videre til andre ungdom som ikke var med. Det kan også ha en sosial effekt, at man blir tryggere på hverandre og bedre kjent, noe som en ny ungdomsarbeider også opplevde. Tilbakemelding fra henne var at det var lettere å komme i kontakt med ungdommene etter øvelsen. (Intervju 2009)

5.3 Yo-Pro og kvalifisering

En av klubbene hadde i kursperioden jobbet særlig for å utvikle god kontakt med skolen. Dette arbeidet impliserte gjennomføringen av flere arrangementer der en sammensatt elevgruppe ble involvert. I prosessen rundt disse arrangementene arbeidet klubben bevisst – også med Yo-Pro-øvelser – for blant annet å snu negative rollemønstre som skolen ikke maktet å snu (eller ikke hadde ressurser til å arbeide med). Klubblederen trekker særlig fram muligheten til å få disse «kulturarrangementene» til å samvirke med «det sosialfaglige»:

Blant annet ved hjelp av Yo-Pro-øvelsene har vi fått det sosialfaglige og det kulturfaglige til å smelte sammen på en veldig god måte. Du både styrker selvtilliten, får samhandlinga i gang, og du får lett et kulturfaglig produkt ut av det. Vi har hatt kveldsarrangementer, turer, arrangert juleball og kjørt Yo-Pro på gruppa når ungdommene har planlagt, hele veien. Og de som skolen har hatt bekymringer for, har blitt veldig med gjennom disse aktivitetene. Tre var f.eks. DJ er på en større fest vi arrangerte. Også andre uten spesielle behov har deltatt her. Vi har fått til en bra kjemi mellom både vanskeligstilte og de som ikke har problemer. Vi fikk en klar bestilling fra skolen. En av guttene har en «heftig» bakgrunn. Han ble ikke bedt på bursdager, og foreldrene til de andre barna var skeptiske. Han hadde slått til en lærer i en time og var ganske utagerende. Men han fikk prøve seg som DJ hos oss og har nå fått adskillig status i gruppa blant de andre, de setter pris på at han spiller musikken sin. Det har blitt en viktig snuing av den rollen han hadde før. Jeg har ikke hørt fra skolen at det har vært noe mer problemer med ham på skolen. Det virker som han ikke strever så mye nå etter å få status. Med Yo-Pro har vi klart å finne fram til ting han er interessert i og også konkrete oppgaver, så han har fått en helt annen posisjon med dette arbeidet. (Intervju 2008)

Her ble det med andre ord jobbet svært bevisst med å bruke klubbens muligheter – konkret i form av DJ utstyret. Det ble et medium for å få i gang prosesser for medlemmer med problematisk atferd og kanskje et dårlig selvbilde. De som var inne i destruktive spor i skolekonteksten, kunne oppleve mestring og på denne måten opparbeide både prestisje og anerkjennelse fra medelever og andre i klubbkonteksten. Her ble også Yo-Pro benyttet i mange varianter, blant annet for å få fram ideer og gjøre dem realiserbare med stor grad av deltakelse og styring fra ungdommenes side. Ønsket om å få til et samvirke mellom arbeidet med kulturarrangementer på den ene sida, og arbeidet med å få i gang prosesser for utvikling av selvtillit, mestring og styrkende anerkjennelse fra omgivelsene på den andre, ser her ut til å ha lykket. Dette er nettopp en form for kvalifiseringsprosesser, som klubbene så ofte har trukket fram som en vesentlig del av de mulighetene en veldrevet ungdomsklubb rommer.

På mange måter kan prosessen som lederen beskriver ovenfor også ses som en form for sosial synliggjøring. Evner som man tidligere ikke så, visste

om eller i verste fall ikke trodde denne ungdommen hadde, ble gjort synlige både for ungdommen selv og for omgivelsene; han fikk vist at han kunne.

I mange sosiale sammenhenger kan unge folk lett falle inn i roller som kan virke hemmende. En annen klubb jobbet også bevisst med å snu slike roller og å synliggjøre den enkeltes ressurser med andre Yo-Pro-metoder:

Det var blant annet to jenter som var ganske usynlige.(...) Men blant annet med Yo-Pro-opplegget ble tingene åpna mer opp. De turde å prøve seg ut med helt andre personer enn dem de var vant til. De har jo stort behov for å bli hørt, for å bli med på ting, at de ser at vi voksne lytter til ting på en ny måte når vi jobber på denne måten. Ser hverandre i en litt annen setting. Det kom fram at en hadde vært flere ganger på ridekurs, og det visste ingen av de andre i klassen om. Det kan være et eksempel på hva som kommer fram. (Intervju 2009)

Så vidt vi har kunnet bringe på det rene var det enklere øvelser som Ballen og Visittkortet som her var benyttet. Ved å få fram og synliggjøre sider ved de involverte som tidligere få visste om, kunne hemmende rollemønstre mykes opp og kanskje etter hvert også brytes ned. Deltakelse på ridekurs kunne bli noe å snakke om, og i neste omgang gi nye assosiasjoner til personene det gjaldt. Det er med andre ord ikke nødvendigvis opparbeiding og mestring av mer konkrete ferdigheter – som i DJ eksemplet ovenfor – som må til for å få i gang kvalifiseringsprosesser. Det kan også være muligheten til å vise seg selv fra en ny side eller å få synliggjort erfaringer som omverdenen hittil ikke har visst om, som kan «kvalifisere», i betydningen at den involverte kan utvikle sine evner til sosial mestring og få anledning til å bli sett i et større miljø.

Men det er også øvelser som i utgangspunktet var ment for å synliggjøre og stimulere til å videreutvikle deltakernes ressurser som det ble stilt spørsmål ved blant deltakerne, både i kurssammenhengene og i det konkrete arbeidet. En av kursdeltakerne forteller:

Det har vært tilfeller der jeg bevisst har latt vær å bruke «Topprestasjoner». For eksempel når vi dro på sommerturen vår. Her hadde vi med en ungdom som har hatt en del problemer med angst og som sliter med psykiske problemer. Da tenker jeg at den øvelsen ikke passa for ham. Når man skal snakke om alle tingene man er så «utrolig flink til», så passer ikke det for ham, så den valgte jeg vekk. Noen av øvelsene kan være litt vanskelige å gjennomføre med noen typer ungdom. For dem er

det viktig at de ikke får opp dårlige sjølfølelser. Men jeg ble jo også mye bedre kjent med denne gutten på denne turen. Han storkoste seg, og foreldrene var og veldig takknemlig for at han fikk være med. Flere med spesialundervisning var med på turen vår. Men med så mange forskjellige typer ungdommer må man være litt forsiktig for ikke å trække i salaten. (Intervju 2009)

Som vi husker handler øvelsen «Topprestasjoner» om å velge ut en mer eller mindre kjent person («suksessrike mennesker», *Yo-Pro-heftet s. 203*) som har utmerket seg ved å ha lykket innen for eksempel musikk, idrett eller liknende. Her skal man peke på evnene denne personen har, og deretter lage en liste over ens egne evner og «ting man er god på». Dette er kanskje den av Yo-Pro-øvelsene der næringslivsterminologi, «ener-dyrking» og ord som «suksess» og lignende er mest framtrødende. Selv om holdningene som disse begrepene hentyder til trolig kan være fordelaktige i et konkurranseorientert næringsliv, er det med andre ord langt fra åpenbart at de vil kunne fungere like bra i et ofte svært sammensatt miljø av ungdommer mellom 13–18 år. Har man her ungdommer med dårlig selvfølelse og hvor evnen eller viljen til å framheve ens gode sider ikke er like selvfølgelig, kan øvelsen trolig medvirke til en «negative synlighet». En slik synlighet med motsatt fortegn er fjernt fra det som vanligvis regnes som «suksessfaktorer». For unge med god selvfølelse vil øvelsen kunne virke kvalifiserende slik den var tenkt, mens den for andre – som lederen antyder – vil kunne virke mot sin hensikt.

Igjen ser vi at øvelsene må vurderes og tilpasses ut fra hvilke karakteristikk som kjennetegner ungdommene som deltar. Eksemplet peker videre på spørsmålet om hvilke ungdomsgrupper Yo-Pro henvender seg til (se nedenfor).

5.4 Yo-Pro, klubb og rusmidler

Et overordnet formål for evalueringen har vært å vurdere den nye metodikkens potensialer for å forebygge bruk av rusmidler blant ungdommer som benytter ungdomsklubbene. Dette ble det også informert eksplisitt om på den første kurssamlingen. Det var derfor overraskende at dette temaet bare sjelden dukket spontant opp på samlingene.

På bakgrunn av resultatene som kom fram i Øias undersøkelse, der det viste seg at klubbungdom har en relativ lavfrekvent bruk av rusmidler sammenliknet med andre ungdommer, har vi, som nevnt i kapittel 1, tolket resultatene som uttrykk for at klubbenes praksiser faktisk har en forebyggende effekt (Øia 2009). Trolig må det relative fraværet av dette temaet på samlingene ses i sammenheng med at klubbenes profil som rusfrie arenaer i stor grad tas for gitt av de klubbansatte. Det var også flere kursdeltakere som framholdt at rusmiddelbruk i liten grad representerte et stort problem for de ulike klubbene. Utsagn som «*Ungdommene våre respekterer at klubben skal være rusfri*» gikk igjen i mange av klubbenes diskusjoner om dette temaet.

I stor grad var fokuset på rusmidler slik det framkommer i eksemplene i denne rapporten, et resultat av at vi som forskere – også støttet av Ungdom & Fritid – eksplisitt brakte temaet på bane og oppfordret deltakerne på ulike måter til å reflektere over det og å komme med relevante eksempler.

Som nevnt i kapittel 2, kom en av disse forskerinitierte oppfordringene til uttrykk i form av en skriftlig oppgave der deltakerne ble bedt om å reflektere over om og på hvilke måter Yo-Pro-metodikken kunne ses som brukbar for å forebygge/motvirke rusbruk før slik bruk har utviklet seg, og/eller eventuelt forebygge/motvirke slik bruk blant unge som allerede bruker ulike rusmidler. I tillegg til intervjuer med deltakerne og ungdommer underveis, er dette viktige deler i datagrunnlaget vi bygger diskusjonen i dette delkapitlet på.

Et utsagn som ofte gikk igjen i samtalene med kursdeltakerne var at Yo-Pro i liten grad ble sett som egnet for mer direkte rusrelatert arbeid. Som en av dem formulerte det:

...det er lettere for klubbarbeidere med relasjon til ungdommene å komme i posisjon til å realisere Yo-Pro-metodikk som rusforebyggende metode og prosjekter over tid, enn om en bare er inne i et «Yo-Pro-stunt» for å bygge en idékatalog, selv om det óg gir effekt... Metodikken i seg selv har ingen direkte forebyggende effekt, slik jeg ser det, men prosesser og metoder kan benyttes i forebyggende sammenheng. Dette være seg i forhold til å skape rusfrie alternativer til helgedager, eller fylle på med så mange og lystbetonte aktiviteter at disse velges framfor utprøving av rus. (Rusoppgaven 2008)

Metodikken ses med andre ord i et større tidsperspektiv, der man over tid kan bygge opp en posisjon for å kunne jobbe rusforebyggende i en mer overordnet forstand. Blant annet dreier dette seg om å utvikle klubben og dens repertoar av aktiviteter til å bli så attraktiv at en skaper et alternativ til rusrelaterte gjøremål. Et mer konkret uttrykk for en slik tankegang er det faktum at klubbene bevisst legger opp særskilt attraktive arrangementer i forbindelse med høytider og fridager som vanligvis er anledninger der ungdommer ofte eksperimenterer med rus. Også her trekkes Yo-Pros målsetting om medvirkning inn som et viktig element:

Ut fra tidligere erfaringer med målgruppa, samt utførelser av ulike oppgaver på klubben, mener jeg at Yo-Pro-metodikken er mest fruktbar som primærforebyggende. Metodikken er da et solid verktøy for å sikre at ungdommene får innflytelse: de får være med å bestemme, oppleve mestring, oppleve en arena som gir en meningsfylt fritid, bidra til positiv selvfølelse og identitetsutvikling og skape et inkluderende miljø. ... Et konkret eksempel på bruk av metodikk er å planlegge happening/ events på «dangernights» (natt til 1. mai, natt til 17. mai etc.). Ungdommene må være sentral i planleggingen og få bestemme innhold og aktivitet på denne kvelden. Det er under disse nettene mange ungdommer starter med å utforske rusverdenen, og det er derfor viktig å drive forebyggende arbeid på disse kveldene ved å gi de et alternativ som de selv er med på å bestemme! (Intervju 2008)

Klubben det gjelder hadde tidligere gjennomført et vellykket arrangement natt til 1. mai, der ungdommene selv hadde vært med på å bestemme innholdet. Ved en annen anledning hadde klubben, mot medlemmenes ønske, forsøkt å legge et «alternativt» turarrangement til en annen aktuell dato, med det resultatet at bare to ungdommer møtte opp. Disse eksemplene framholdes av lederen for å underbygge nødvendigheten av at ungdommene selv må delta i utformingen av både ideer og gjennomføring, om slike alternative arrangementer skal kunne lykkes.

Det er imidlertid ikke alltid at de rusrelaterte aspektene ved ungdomsarbeidet i utgangspunktet står like tydelig fram for klubblederne. Dette kommer fram i vårt neste eksempel som også viser noe om hvordan Yo-Pro-relaterte aktiviteter kan virke inn i potensielt forebyggende prosesser på mer

indirekte måter. Viggo spør en av kursdeltakerne – «Frank» – om han har hatt noen erfaring med Yo-Pro i mer tydelig rusrelaterte sammenhenger?

Når du spør og når jeg tenker over det, så skjedde det noe i forbindelse med et CD prosjekt. Bakgrunnen er at vi hadde et par band som øver hos oss. Jeg visste vi hadde mulighet for Frifond-penger og spurte om de var interessert i å søke penger til å lage en CD. Kanskje vi kunne få denne CD'en rusrelatert tenkte jeg, sann bare for å linke det til dette temaet som jo har kommet opp på kurssamlingene våre. De var med. De fikk med en fyr som skulle synge, og han var og interessert i å lage cover, fordi han driver mye med tegning og design. Så fant vi ut at de kunne jo prøve å få med seg andre som hadde samme interesser. Tilsvarende fikk også musikerne med seg en del folk. Vi søkte og fikk penger. Dette er vanlig ungdom i øvre aldersgruppe 17–20 som var med på å utforme ideen. Vet ikke helt hvordan dette er mer direkte relatert til Yo-Pro, men det kan jo settes i forbindelse med at jeg har vært med på disse kursa, og pengene som har vært tilgjengelig.

For Frank og for ungdommene som var med i første runde, handlet prosjektet i utgangspunktet trolig mer om å lage en CD (og med et bra cover), enn å gjøre noe «forebyggende» (særlig ikke for ungdommene som deltok!). For Franks vedkommende ser det ut til at det å «*kanskje gjøre den rusrelatert*» nærmest framstår som noe litt pliktpreget, som kom som et resultat av fokuset på rus som blant annet ledere fra Ungdom & Fritid og vi forskere hadde framhevet på kurssamlingene. Men slik prosjektet utviklet seg underveis, skulle det vise seg at rustemaet likevel kom sterkere inn i de neste trinnene i prosessen enn hva som var tenkt på forhånd. Frank, som også er gymlærer på skolen hvor flere av ungdommene går, fortsetter:

Ingen av dem som først var med var i risikograppa for rus, men når du først har et sånt prosjekt og sånne deltakere, da er det mye lettere å få med andre som kanskje har litt problemer. For eksempel, så var det en ungdom jeg kjenner fra skolen som jeg vet var litt ute å kjøre med rus. Han rapper og hadde veldig lyst til å bli med. Han har vunnet noen rap-konkurranser og ble med på prosjektet. Så kom jeg på andre rappere som og har en del rusadferd, så prosjektet ble en viktig ting for å samle inn andre som har litt problemer, på denne måten. Jeg kan jo ikke si at du får gjort noe stort holdningsendrende arbeid med dem, men de skal jo da altså være med på en CD som faktisk har et anti-rus fokus. Og det handler også om at den skal trykkes opp i noen hundre

eksemplarer. Den skal deles ut gratis til klubbmedlemmene, og andre musikkinteresserte. Og da når du også kanskje noen folk som er i den risikograppa. Så leser de litt om hvem som var med på CD'en, og så kan de kanskje tenke at de også kan bli med på liknende ting. Du kan jo selvsagt ikke si at du gjorde det ene eller det andre med rusproblemer. Men det viser litt om hvordan Yo-Pro kan brukes på mange måter. Ikke nødvendigvis direkte mot folk som har problemer, men at det kan brukes til å dra folk som kanskje er ute og kjøre, inn i en mer positiv prosess. (Intervju 2009)

Vi ser her hvordan prosjektet drar inn ungdom som er aktive innenfor mer spektakulære ungdomskulturelle uttrykksformer, og der noen også ses som i risikozonen for rusrelatert atferd. Med bakgrunn i Yo-Pro-kursene ble rusproblematikken et mer eksplisitt fokus for lederen, som stimulerer til å sette i gang et CD prosjekt (via Yo-Pros øvelser for idèskaping og realisering, inkludert Prosjektbeskrivelsen), som så blir utgangspunkt for også å få med mer rusorienterte unge. Resultatet blir en mer sammensatt gruppe ungdommer enn de i utgangspunktet var og hvor sentrum for aktivitetene (CD'en) problematiserer rus. Selv om de forebyggende virkningene av deltakelse i slike prosesser/prosjekter ikke bør overvurderes, vil en slik deltakelse likevel ses som et gunstig utgangspunkt for å kunne jobbe med holdningsskapende arbeid. Også her spilte Yo-Pro-metodikken en rolle, men mer indirekte.

I eksemplet over ble ungdom som befant seg i rusutsatte situasjoner gradvis trukket inn i et miljø med unge som i utgangspunktet ikke var rusorienterte. I det neste eksemplet ser vi hvordan klubben, blant annet via Yo-Pro-arbeidet, oppnådde å dreie fritidsklubben som helhet inn i en annen retning. Denne prosessen trakk også med seg de mer problematiske delene av miljøet, etter en viss tid. Lederen forteller:

På klubben vår hadde vi i en periode veldig mange såkalt «tøffe» ungdommer. Dette var ungdommer med dårlig rykte i nærmiljøet og som på alle mulige måter hadde bygget seg opp både skjold og skall som var harde for andre å knekke seg gjennom. Disse ungdommene hadde også et svært sterkt eierskapsforhold til klubben, og kunne tidvis bestemme mye ved å trekke i usynlige tråder i nettverket sitt. Flere av disse ungdommene eksperimenterer i varierende grad med rus, særlig alkohol og hasj, selv om de respekterte klubben som rusfri-sone... Bare dette sier mye om klubben vår sin rusforebyggende effekt i samfunnet! De

hadde en slags negativ bestemmelsesrett på klubben, noe vi jobbet med på mange måter for å endre. (Intervju 2008)

I en betydelig mildere utgave er dette en parallell til klubben vi beskrev i kapittel 3, der et destruktivt miljø hadde fått dominere i så stor grad at andre ungdommer trakk seg unna. Slike situasjoner er alltid vanskelige å håndtere, særlig om den problematiske gruppa er stor og har et sterkt eierforhold til klubben. Samtidig, som vi tidligere har vært inne på, gir nettopp det faktum at de kommer og i tilstrekkelig grad trives på denne arenaen, store muligheter til å arbeide for å dreie utviklingen i mer ønsket retning. Og i dette tilfellet lykkes personalet, slik det blir beskrevet av en av kursdeltakerne:

I ettertid ser jeg at et av de punktene som har hatt størst betydning i arbeidet med å snu denne «trenden» er at vi tidvis snudde hovedfokuset vårt bort fra denne gruppa (i alle fall tilsynelatende). Vi fokuserte heller på alle de andre ungdommene våre generelt, og dem som viste ønske om endring spesielt. Ved å gi disse økt bestemmelsesrett på klubben, vokste de seg sterkere, fikk mer eierskapsfølelse for klubben og med tiden vokste det fram en sterkere grad av «indre justis» blant ungdommene som brukte klubben. De lot seg ikke lenger affisere av negativ prat og oppførsel på samme måte som før. I sin tur førte dette til at de «tøffe» måtte endre strategi. I en periode trakk de seg faktisk unna klubben. Men dette varte ikke lenge, de er nå tilbake som klubbgjengere, og er i nytt positivt samspill med både ansatte og andre ungdommer på klubben». (Intervju 2008)

Denne beskrivelsen tyder på sosialt arbeid som fungerer, der en ved fokus-skifte og støtte til «gode krefter», blant annet ved hjelp av prosjektene som Yo-Pro var medvirkende til å generere, klarte å skifte vektforholdet og tyngdepunktene for prestisje i det sosiale miljøet på klubben, slik at også «tøffingene» til slutt ble dreid inn i et mer ønskelig spor. Om dette hadde virkninger på den sistnevnte gruppas relasjoner til rus, vites ikke.

Uansett illustrerer disse eksemplene kompleksiteten i det forebyggende arbeidet.

Men noen påpeker også mangler ved kursene og Yo-Pro-metodikken, sett i et rusrelatert perspektiv:

For at metodikken i seg selv skal fungere som et rusforebyggende opplegg, savner jeg moralske resonnerings-oppgaver. Med det mener jeg ikke at voksne skal moralisere, men at de unge selv får prate om rus, ut i fra cases eller lignende. Om disse casene inneholder ulike dilemmaer ungdom må diskutere, tror jeg de vil modnes over tid. Selve temaet rus, kommer man sjelden, eller aldri inn på i Yo-Pro-arbeidet, dersom ikke ungdom selv skulle bringe det på banen. I perioden vi har jobbet med ungdommene, har ikke jeg opplevd at rus har kommet opp som tema i Yo-Pro-utprøvinga. Jeg tror det har sammenheng med den klare holdningen klubben har til rus, fordi det jo er et tema ungdom prater om, seg imellom og med ansatte. (Intervju 2008)

Igjen reflekterer uttalelsene at klubbens profil som rusfri sone i stor grad ser ut til å tas for gitt både av lederne og av ungdommene. Likevel, et slikt forslag om å utvikle øvelser der tema-relaterte dilemmaer problematiseres – i dette tilfelle rus – burde uansett være fullt mulig å utvikle innen Yo-Pro-metodikken. Andre deltakere var inne på liknende forslag, men pekte på at dette kunne bakes inn i allerede eksisterende Yo-Pro-øvelser:

Det kunne gis en gruppeoppgave i forbindelse med en metode – eksempelvis Kafé dialog/Open Space osv – som tar for seg klubbens regler, hvor ungdommene skal finne begrunnelser for hvorfor klubbene er/bør være rusfrie. Dette kunne for eksempel kunne ut i en slags moralsk kontrakt. (Intervju 2008)

Slike forslag viser også at noen deltakere etter hvert ble i stand til å bruke Yo-Pro-metodikken og den tilhørende tankegangen slik at muligheten til å utvikle egne øvelser eller å gi de innlærte øvelsene nye innhold, kom til syne. Kursholderne framhevet ofte selv at Yo-Pro skulle brukes mer som en tankegang og et sett av holdninger, enn som noe som krevde en slavisk gjentakelse av et sett med øvelser. Særlig understreket ble blant annet prinsippet om å lete etter ressurser hos ungdommene som deltok. For mange av deltakerne ble dette en viktig erkjennelse, selv om noen også la til at det var i overensstemmelse med prinsipper de også tidligere orienterte seg etter.

I rusrelatert sammenheng kommer dette også til syne i sitatet nedenfor. Her forteller klubblederen om hvordan en av ungdommene, som hadde vendt tilbake til klubben etter å ha hatt lagt flere måneder med relativt tungt

rusmisbruk bak seg, hadde dradd stor nytte av klubbens muligheter som også inkluderte deltakelse i ulike Yo-Pro-øvelser:

Han har utviklet stor musikkinteresse og sitter mye på musikkstudioet i klubben sammen med en av oss. Her kan man trekke en linje i forhold til at Yo-Pro har fokus på brukermedvirkning og ressurs speiding, hvor han så har fått en interesse i form av musikk som forhåpentligvis er rusforebyggende og støttende for han. Det er vanskelig å bekrefte at han har kommet seg på bedre spor gjennom Yo-Pro. Men tankegangen i Yo-Pro om at vi skal fungere som ressurspeidere kan føre til at vi «berger» noen ungdommer fra rusbruk. På en annen side har vi alltid jobbet med dette som fokus; å ta tak i ungdommers ressurser, og at deres stemme skal være gjeldende i forhold til aktiviteter og utstyr. Denne ungdommen har vært med på noen Yo-Pro-aktiviteter, fordi han stort sett er på klubben og liker å være med på nye ting. Når han for eksempel bygget Papirtårn var han svært fornøyd; «Dette er kuult for oss på tømmerlinja!» Han storkoset seg, og var veldig engasjert. (Intervju 2009)

En annen kursdeltaker tok utgangspunkt i det han kalte det kulturpolitiske:

Yo-Pro-metodikken gjør det lettere for oss å se ungdommene, og hva de er gode på. Interesse for musikk, matlaging o.l. er eksempel herfra hvor vi klarer å få de på interesse fokus når de er på klubben. Ressurspeiding er viktig. Jeg tror man kan forebygge mye, og få ungdommer på rett spor gjennom å fokusere på interesser. Men jeg kan ikke si med sikkerhet om de ungdommene vi har fått med oss på kulturelle aktiviteter, ruser seg mindre av den grunn. Ved å engasjere ungdommene vil de i større grad velge å delta på aktiviteter framfor å være på fester og lignende. Jo større engasjement, desto mindre behov for å utforske rus...? Engasjement vil uansett være med på å heve debutalderen for rusbruk, det er min påstand. Samme prinsipp gjelder for de som har begynt å ruse seg. Men en trenger nok å gå dypere og jobbe på en annen måte. Og da på en arena hvor det ikke er farlig å ha individtilpassede regler. En er jo da over i behandling, og ikke forebygging (fra Rusoppgaven).

Denne kursdeltakeren formulerer ved sitt svar både det mest relevante perspektivet og oppsummeringen av våre funn til nå. Klubbene er i utgangspunktet et allment fritidstilbud til all ungdom. De skal ikke være individorienterte forebyggings- eller behandlingseenheter. Likevel finner vi eksempler

på at klubben får en vesentlig betydning som både individuell forebygger og behandler. Vi finner også eksempler på at klubber over tid kan medvirke til å dreie et miljø eller et lokalsamfunn over på trygg grunn – for både ungdommer og deres foreldre. Begge funksjoner er avhengig at klubbenes samarbeid med eksterne samarbeidspartnere i kommunen eller bydelen.

5.5 Samarbeid med eksterne

Som vi har sett i kapittel 3 har de fleste av deltakerklubbene hatt en eller annen form for samarbeid med eksterne instanser som skole, politi, barnevern og andre. Det er likevel stor variasjon i hvor utstrakt og nært et slikt samarbeid er. På Yo-Pro-kursene ble klubbenes relasjon til både faktiske og potensielle samarbeidspartnere et tema som ofte kom opp. Slike samarbeidsrelasjoner var ikke et eksplisitt tema innenfor selve Yo-Pro-metodikken, som jo ikke er spesielt rettet mot ungdomsklubber. Oppmerksomhet rundt dette temaet ble både stimulert av representantene for Ungdom & Fritid og av forskerne, og kom spontant opp i diskusjonene som utspilte seg under kursene. Vi vil derfor kort gjennomgå noen eksempler der det ser ut til at endring i disse samarbeidsrelasjonene kan settes i forbindelse med Yo-Pro-metodikken og kursserien.

Samarbeid med skolen

I mange tilfeller dreier det seg om at klubbens lokaler benyttes av skolen som en arena for alternativ undervisning. I en annen setting kan man, som vi tidligere har vært inne på, få et «annet blikk» på seg selv og andre, og gamle roller man har kjørt seg fast i, kan løses opp. En slik praksis kan ses som uttrykk for at elevene ofte kan ha et positivt forhold til klubben, og at denne arenaen faktisk har en helt annen karakter – for elevene – enn skolen. Trolig henger dette også sammen med at klubben i større grad er ungdomsstyrt, at den er relativt fri for krav, sammenliknet med skolen, og at de unge selv derfor har et sterkere forhold til klubben som «sin». Dette understreker de potensialene for læring i vid forstand som klubbene kan representere i nærmiljøet.

For flere av kursdeltakerne var det likevel klart at forholdet til skolene burde være bedre. Et eksempel på dette er arbeidet som ble gjort i hva vi har kalt «Akerklubben».

Yo-Pro, skole og klubb: et eksempel fra «Akerklubben»

Ved den første intervjurunden som ble foretatt før kursene startet opp, gav lederne for Akerklubben uttrykk for at samarbeidet med skolen burde være bedre. Selv om klubbleder deltar i såkalte «nettverksmøter» med rektor, politi, natteravner, barnevern og helsesøster, beklages det at disse møtene (fire ganger i året) skjer altfor sjelden, og at særlig skolen burde kunne nyttiggjort seg klubben bedre. Når kursene så kom i gang, og ikke minst da de økonomiske tilleggsmidlene ble tilgjengelige for kursdeltakerne, bestemte to av lederne for Akerklubben seg for å jobbe systematisk for å bedre klubbens relasjon til skolen.

De valgte å jobbe spesielt for å tiltrekke seg de yngste aldersgruppene, nærmere bestemt 7. trinn. Dette er skoletrinnet før de fleste elevene blir 13 og har anledning til å gå på ungdomsklubben. Klubblederne kontaktet skolen og fikk etter hvert stilt to timer pr. uke til rådighet over en viss tid, med det formålet å forberede og følge opp elevene i overgangen til 8. klasse, som er første året på ungdomsskolen, og å invitere dem til klubben. Dette ble supplert med flere kveldsarrangementer på ungdomsklubben for kun denne aldersgruppa. To av de lokale skolene ble involvert. Innholdet i både skoletimene og deler av klubbarrangementene var blant annet bygget opp rundt en rekke ulike Yo-Pro-øvelser. Det ble lagt stor vekt på leker og opplegg der å ha det gøy stod sentralt. En av klubblederne som hadde lang erfaring fra teatervirksomhet, la inn øvelser med utgangspunkt i dette arbeidet. På klubbarrangementene var det særlig øvelser som skulle gjøre det lettere for elevene fra de to ulike skolene å bli kjent med hverandre (Ice breakere og Team-builders), men også Positiv Brainstorm og andre idégenererende øvelser gjorde i følge klubblederne stor suksess. Et av prosjektene som her ble gjennomført, var en felles tur for de nye klubbbrukerne.

Opplegget ble av lederne omtalt som svært vellykket, noe også uttalelser fra en av kontaktlærerne med 30 års erfaring fra skolen understreker i et intervju:

Vi har hatt noe samarbeid med klubben tidligere, men da mer sporadisk. Så fikk vi dette tilbudet fra klubben. Vi fikk et veldig godt inntrykk. De ønsket å få 7. klassingene til å møtes jevnlig på klubben for å bli kjent med hverandre og med klubben, for å legge et godt grunnlag for klubbmiljøet i framtida. De fikk fra første stund veldig god kontakt med elevene når de var rundt i klassene og fortalte om klubben. De hadde også med seg forskjellige leker og øvelser som elevene synes var veldig morsomme å delta i. På skolen var vi på dette tidspunktet i en situasjon der vi sleit litt med å finne tiltak for noen av elevene som hadde litt sosiale problemer og som kunne ha behov for å få trent seg litt i nye sammenhenger. Så når dette tilbudet dukka opp var det nesten som manna fra himmelen (gjentas flere ganger i intervjuet: en gave, etc.)! Elevene var veldig positive og lærerne som fikk oppleve de positive prosessene som ble satt i gang, var også veldig med. (kontaktlærer 2008)

Trolig var også selve tidspunktet da tilbudet kom fra klubben gunstig: skolen så at enkelte elever hadde behov for «å få trent seg i litt nye sammenhenger» og «sleit» med å finne muligheter for dette. Som tidligere nevnt er det blant annet ved slike behov at klubbens potensialer i særlig grad kan utnyttes. En slik positiv start ble også understreket ved at oppleggene – i form av blant annet Yo-Pro-øvelsene – ble populære blant elevene. Det ble tydelig fordi alle som ønsket å bli med måtte rotere pga. av plassmangel på kveldsarrangementene:

Det var stor rift blant elevene om å få være med på klubbbesøkene, og noen var skuffa fordi de ikke fikk plass. Lederne sa at som kompensasjon skulle de også komme et par turer i flere av klassene og det var også veldig vellykka. Vi har derfor lagt opp til at det foregår en viss rotasjon i de forskjellige klassene. Vi har bevisst blandet elever med spesielle behov (sosiale problemer) og andre. Alle har trivdes veldig godt. Fra mars og ut skoleåret har de møtt opp på klubben en dag i uka, i skoletida. (ibid)

Den positive holdningen fra skolens side vises også ved at de stilte med egen assistent i de aktuelle timene:

Skolen stilte også med en fast assistent som har deltatt hver gang. Så langt både assistent og jeg kan vurdere er dette et veldig godt opplegg. Lederne er veldig flinke, de får god kontakt samtidig som de er tydelige voksne. Flere av elevene har også fortsatt på dette opplegget etter at de har gått opp i åttende, og de inviterer andre elever til å bli med. De har vært på klubben også om kvelden, og de har vært på en større tur med klubben. (ibid)

Uttalelsene fra kontaktlæreren ser ut til å beskrive en prosess der skolen gradvis får øynene opp for mulighetene som et slikt samarbeid kan føre med seg, noe som også peker framover, i følge kontaktlæreren:

Fra skolens side er vi veldig positive til å fortsette et slikt samarbeid. Skolen ligger jo ikke langt fra sentrum og særlig for de som er litt sårbare, som kanskje sliter litt med å være «med» og som har behov for å modnes noe mer, er det viktig at det kan skje noe i nærmiljøet som kan holde dem unna sentrum. Dette har ført til en ny giv i samarbeidet med klubben. (...) Vi ser også muligheter for samarbeid framover om hvilke tilbud og aktiviteter som kan passe for de ulike aldersgruppene som kan komme på klubben, særlig for dem som ikke er interessert i idrett og korps. (ibid)

Med slike uttalelser fra en aktør som i utgangspunktet ikke skulle ha noen særlige interesser i å framstille dette i den ene eller annen retning, må disse sitatene ses som uttrykk for svært positive holdninger til resultatene som på dette tidspunktet var oppnådd. En tilsvarende vurdering ble ytterligere uttrykt på en sms-melding som en av rektorene sendte til de to klubblederne som deltok på kursserien (referert i Midtveisoppgaven).

Vi merker oss også at elevene som ble involvert i dette opplegget langt fra kun var «de skikkelige», de åpenbart skolevennlige o.l. Dette kommer også fram når klubblederen framhever viktigheten av å være to som samarbeider om å gjennomføre dette framstøtet mot skolen:

Merker at det blir mye mer tyngde i det at vi er to, når vi er ute og snakker med skolene. Vi har fått kjempetilbakemelding på dette. Skolen var veldig redd for at det skulle bli en stigmatisert gruppe for problem-ungdom fordi slikt kan være veldig følsomt i en bygdekultur på et lite sted som dette. De ville alt skulle rullere, men vi ville ha et minimum av kontinuitet, at ungene skulle få føle seg trygge på hverandre. Men lærerne ville jo egentlig også nå dem som ikke hadde så mye status i klassen, og finne fram noen ressurser hos dem som også de andre elevene kanskje har et negativt syn på. Opplegget stimulerer til en omstrukturering slik at du jobber med statushierarkier som har festa seg på skolen både hos elever og lærere, og at man jobber med å snu de relasjonene opp ned. Vi understreker at det er kjempeviktig at alle får prøve seg. Vi tester ut ting. (klubbleder 2008)

Igjen ser vi referanser til at Yo-Pro og andre relaterte øvelser er blitt brukt i forsøk på å utfordre statushierarkier som lett kan utvikle seg i et ungdomsmiljø. Dette må sannsynligvis også anses som vesentlig for skolens tydelige positive vurdering av samarbeidet.

Trass i denne åpenbare suksesshistorien, ble fortsettelsen dessverre ikke like optimistisk. Klubblokalene ble av kommunen vurdert som så dårlige at den ble besluttet nedlagt, uten at noe nytt lokale ble skaffet til veie. På denne måten satt altså uheldige rammebetingelser en klar stopper for en utvikling av relasjonen klubb og skole som ser ut til å ha skapt svært gode resultater med store potensialer for fremtiden. I dette arbeidet spilte, som vi har sett, blant annet Yo-Pro-øvelsene, og det fokuset på eksterne samarbeidsrelasjoner som kom opp på kursene, en sentral rolle.

Andre skolerelevante eksempler

I eksemplet ovenfor ble klubblederne møtt med positive holdninger når de henvendte seg til skolen for å få tillatelse til å gjennomføre opplegget for presentasjon av klubben der også Yo-Pro-øvelsene inngikk. Men langt fra alle skoler er like enkle å samarbeide med. I det neste eksemplet skal vi se at selv i tilfeller der klubb og skole har samarbeidet i lengre tid om utlån av lokaler til arrangementer, pedagogiske tiltak for vanskelige elever o.l., kan atmosfæren på andre felt være ganske problematisk sett med klubbledernes øyne.

I dette tilfellet hadde klubblederen også flere års erfaring som hjelpe-lærer på den lokale ungdomskolen. Han er relativt ung, og fikk særlig god kontakt med en gruppe elever som ifølge skolen var svært problematiske, og som de øvrige lærerne hadde store vanskeligheter med å takle. Disse ungdommene kom likevel på klubben og trolig må den gode kontakten mellom klubblederen, Bent og disse ungdommene, ses i sammenheng med dette. Inspirert av kursene, ønsker Bent å få til et samarbeid med skolen der han utformer et opplegg for å gi alternativ undervisning til denne «problem-gruppa», dra på tur og liknende (prosjektet har arbeidstittelen «Tough guys», etter tittelen på en kjent hip hop CD). Han har også diskutert med Ahmed – en av de eldre kursdeltakerne med over 20 års erfaring fra klubbarbeid – om å få i stand et felles turopplegg som kunne passe denne gruppa. Ideen er altså både å gå inn i selve skolens undervisningsopplegg, og supplere dette med

andre tiltak i regi av ungdomsklubben. Men han kvier seg, blant annet som følge av holdninger han har registrert blant en del av de øvrige lærerne:

Jeg liker ikke den stemninga som er på lærerværelse. Den er så innmari cocky! Jeg sitter heller og spiser sammen med ungdommene. Jeg mener mange av lærerne ikke har respekt for ungdommene. Jeg gidder ikke å sitte der og høre på at de snakker dritt om dem. Litt sånne ting. Hvis jeg skal tilbake som lærer, så... de vil jo ha meg tilbake fordi jeg tar jo alle de som de ikke fikser. Og jeg klarer faktisk å gjøre noe med dem sånn at dem forbedrer seg, for eksempel med fravær: de kommer til timene mine. (...) Men jeg må jobbe mer med ideen og utforminga av undervisningsopplegget. Og det kan jo være at de godtar det, for de vil jo gjerne ha meg tilbake. (Intervju 2008)

Vi registrerer stor variasjon i de ulike lærernes evne til å takle disse elevene. Og når en ung fyr som Bent faktisk klarer dette, kan jo både skuffelsen over egne nederlag og irritasjonen over at en yngre person lykkes, virke inn på holdningene som utvikles. Samtidig gir rektor på skolen uttrykk for positive holdninger vis-à-vis klubben, under vårt intervju. Dette understreker at et lærerkollegium kan være ganske sammensatt og at generaliseringer må tas med en klype salt. Men fra Bents posisjon står det ikke bra til. Han fortsetter:

Både klubben og jeg sjøl har jo prøvd å samarbeide med skolen flere ganger, uten at det har funka særlig bra. Jeg har opplevd at de for eksempel sier nei når du kommer og skal henge opp en plakat for klubben. Skal jeg prøve «Tough guys» prosjektet, vil jeg gjøre det veldig ordentlig, gjennomarbeide søknaden før jeg sender den. Det verste er det med lærerværelset og stemninga der. (...) Trur de ikke helt veit hva vi på klubben driver med. Problemet er at vi får jo de som er litt ute å kjøre. De vil vi jo også ha, men det fører til at klubben får et dårlig rykte hos folk som ikke skjønner mer av hva vi driver med. Det er surt, men vi må bare gjøre det beste ut av det. (ibid)

Her ser vi trolig noe av årsaken til at klubben, for noen skolars vedkommende, ikke alltid ses på med like blide øyne. Når klubben blant annet befolkes av unge som skolen ikke klarer å håndtere, blir denne arenaen mistenkelig i noen læreres øyne. I stedet for å se nettopp dette aspektet ved klubben som en ressurs, blir dette lett til en negativ eller mer ambivalent assosiasjon. Bent fortsetter:

Jeg har fortsatt god kontakt med gutta i «Tough guys». De snakker med meg og de kommer til klubben hele tida. Jeg har spurt dem om de kunne tenke seg å bli med på noen ting på skolen. De synes det er en dritgod ide. De er helt med. Vil gjerne reise litt. (...) Kanskje de kunne tenke seg å begynne å «ta i en penn» etter hvert, som resultat av prosjektet. Hadde vært dritkult. Men det er vanskelig å få til med den skolen der. Skulle tro de var barnevernet! (ibid)

Under kursserien kom uttrykket «*ungdommer som ikke kunne tenke seg å ta i en penn*» opp som en betegnelse på skolelei og skolefiendtlige elever som i utgangspunktet var vanskelige å få med på de av Yo-Pro-øvelsene som involverte skriving og skoleliknende arbeid. Tough Guys gutta hørte definitivt med til denne kategorien. Mye forskning har understreket at skolen på mange måter må forstås som sterkt assosiert til middelklasseverdier, der blant annet skriving og boklig lærdom har særlig høy prestisje (Lauglo 2009, Bakken 2009:21). Kanskje er det også slike klasserelaterte dimensjoner vi aner konturene av i dette konfliktfylte farvannet hvor Bent prøver å manøvrere. Når han legger til «*skulle tro de var barnevernet*», økes konfliktforholdet ytterligere, ettersom flere av de mulige deltakerne i Tough Guys prosjektet også hadde et dårlig forhold til barnevernet. Likevel: igjen demonstreres klubben som en arena hvor også de kommer som vanligvis ikke er interessert i idrett, organisasjonsliv og andre aktiviteter som er ansett som mer «positive».

I dette eksemplet spilte altså selve Yo-Pro-øvelsene ikke noen hovedrolle. Likevel ble fokus rettet mot nødvendigheten av å utvikle gode samarbeidsrelasjoner til skolen på kursene. Det bevirket at Bent forsøkte en styrket tilnærming til denne samarbeidspartneren. Eksemplet sier også noe om hvor viktig det kan være at såkalte «problemungdommer» faktisk får en sjanse til å ses på alternative måter, slik en klubbleder som kjenner dem fra en kontekst utenfor skolen faktisk kan gjøre.

Det neste eksemplet illustrerer bruken av Yo-Pro fra lærerens side i en skolekontekst.

Flere av kursdeltakerne hadde tidligere og nåtidig erfaring som lærere i skolen. En av dem forteller om hvordan han med stort hell har anvendt Yo-Pro-øvelser i undervisningen. Som i eksemplet fra Akerklubben er det også her særlig de yngre elevene dette har slått an hos. Han ser særlig fordelene som gis av den kontinuiteten som skolen representerer, for arbeidet med Yo-Pro:

Jeg har og brukt Yo-Pro mye på skolen. Der fungerer det bedre enn i fritidsklubb. Jeg vet nøyaktig hvor mange ungdommer jeg har. Jeg underviser i 8. trinn. Her er elevene nødt til å delta. F.eks. når vi egentlig skal ha matematikk så sier jeg at nå skal vi gjøre noe helt annet. Så setter vi i gang med noe Yo-Pro, og så vrir jeg det etter hvert til matematikk likevel. Jeg prøver å tilpasse det til fagene mine. For eksempel brukte jeg en enkel ting som dette Visittkortet. Vi gjorde det i kunst og håndverkstimer, lagde det i tre og brant inn bokstaver, så var det plutselig en kombinert kunst- og håndverkoppgave! Bruker det også mye i klassens time, for å gjøre enkle ting som er ok å drive med. Det blir jo en slags teambuilding der og. De er jo blitt kjent med Yo-Pro. Jeg sier: «Ja nå skal vi gjøre noe som jeg har lært på dette som jeg har vært på i Oslo» og så ser de den grønne boka, og da er de helt med! (Intervju 2008)

Vi får her et glimt inn i hvordan Yo-Pro-øvelsenes lyst og lekepreg får vesentlig uttelling innenfor skolens rammer, som er preget av kunnskapskrav og prestasjoner. Men igjen understrekes forskjellen på de to arenaene:

Jeg ser en del av de elevene som skolen sliter veldig med... jeg ble veldig overraska når jeg traff dem på skolen, fordi jeg har et ganske godt inntrykk av dem fra slik jeg kjenner dem på klubben. Det er jo et ganske annet maktforhold mellom lærer og elev, enn det er mellom voksne og ungdom på klubben. Så når ungdom jeg har i klassen på skolen, treffer meg på klubben, blir de litt forvirra og begynner å spørre meg om mattestykker og sånt... Og unge jeg kjenner fra klubben, kan jeg ha en meget god samtale med på skolen, og med en helt annen framtoning enn de har overfor de vanlige lærerne sine. Men når det da kommer noen av de andre lærere, så får de piggene opp med en gang! Det er veldig spennende! (ibid)

Eksemplene understreker pånytt at vesentlige forskjeller eksisterer, noe som ytterligere understreker muligheten som ligger i et mer omfattende samarbeid mellom disse aktørene. En kursdeltaker sa det slik:

I vårt tilfelle opplevde vi Yo-Pro som en enestående mulighet til å få varig innpass i skolen. Yo-Pro med Onsdagsgruppa (en av grupperingene i denne klubben) ble en innfallsport til rekruttering av ungdom til klubben, kontaktetablering og samarbeid med skole og foreldre. Gjennom dette tilbudet har vi blant annet klart å nå de ungdommene i denne aldersgruppa som trenger klubben på grunn av manglende

fritidsaktiviteter ellers.... Vi har også vært flere ganger inn i klassene og samlet 60 8.-trinnelever i gymsalen og kjørt Infoblokk (*Yo-Pro-Products Youth Work in Progress*, se kapittel 4) med meget høyt støynivå... Ved Åpen Dag på skolen der hele nærmiljøet med foreldre og naboer samt alle lærerne og elevene var invitert, hadde Onsdagsgruppa i klubben laget Drømmeveggen som var en utstilling bestående av bilder av hver enkelt elev og noen ord om hva vedkommende hadde ønsket seg i framtida (alt fra flere bussavganger til kjøpesenter, svømmehall til ingenting)...Vi stilte også opp med rockeband der alle kunne spille/syng for 5 kr. som gikk til inntekt til TV-aksjonen. Her overrasket mange av de sosialt svake elevene... (Intervju 2009).

I en annen klubb hadde de i samarbeid med skolen brukt Yo-Pro-øvelser for å sette sammen et egnet klubbstyre. En annen kursdeltaker som også arbeider som lærer på en ungdomsskole, var av en annen mening enn mange av sine kolleger og mente at *skolen* heller burde innføre Yo-Pro:

Det å bruke fritidsklubb er frivillig, og når en er der, kan en velge å være med på ulike møter, samlinger og lignende. Ønsker en å ikke delta så kan en bare la være å komme denne kvelden. Dette gjør at jeg synes metodikken passer bedre inn i skolen, der MÅ elevene være, og de er der hver dag. Der er det spennende dersom læreren legger til rette for brukermedvirkning, og at elevene selv får oppleve «learning by doing», mens på en ungdomsklubb er mange ikke interessert i å være med på slike aktiviteter og øvelser da det fort kan sammenlignes med skolearbeid (fra midtveisevalueringen).

Hvis vi ser på de ulike svarene fra kursdeltakerne så er det liten tvil om at gode metoder for medvirkning og aktivisering trengs, både i klubb og i skole. Mange eksempler kommer fram som viser at lærere har lært litt om dette i den tiden prosjektet har vart. En klubleder forteller i siste intervjurunde om bruken av Yo-Pro-metoder i samarbeid med lærere i ungdomsskolen i nærmiljøet. De evaluerer resultater sammen med lærere, spesielt ved tiltak for fysisk aktivitet som ungdommene har vært med på å få i gang i prosjektperioden, slik som «Sykkelprosjektet» (flott bane i marka utenfor klubben), hip-hop og lignende: «*Idékatalogen kan brukes som smørbrøddliste på kvantitative mål*» sier han. Han forteller om videre planer for samarbeid med skolen; til høsten skal de gjenta Forumteater og Roterende Idéutvikling for alle 8. klassingene. Han gir videre et eksempel på at «*skolen dummet seg ut når det*

gjelder *elevsamarbeid*» og at «*klubben ordnet opp*» fordi de hadde bedre metoder for medvirkning.

Samarbeid med politi

«*Vi har alltid hatt et bra forhold til politiet*», mente to deltakere fra samme klubb. I denne byen var det en meget nær og god relasjon mellom forebyggende politi og klubbene, slik vi har beskrevet det i kap. 3.7. Der går det fram at politiet hadde en betydelig del av sitt arbeid knyttet til forebygging generelt og prioriterte ungdomsarbeid i tett samarbeid med klubbene i sitt distrikt. «*De er det bindende leddet mellom klubben, skolen og barnevernet, men det ble ikke så bra som forventet nå*». De forteller om hva som skjedde da politiet midt i prosjektperioden måtte begrense sitt forebyggende arbeid i betydelig grad og ikke lenger kunne jobbe klubbrettet. Besøkstallet gikk ned, særlig i helgene, bl.a. fordi ungdommer var redde for å gå dit. Det gikk rykter i ungdomsgruppen om voldtekt og om gutter som trakasserte jentene. Kursdeltakerne understreket at hvis politiet hadde hatt bemanning nok, så ville de ha fulgt opp disse sakene og eventuelt kunnet forebygge de voldshandlingene som så skjedde – utenfor klubbens område, men nært nok til å skape frykt.

Vi finner i våre oppsummerende samtaler at det i løpet av prosjektperioden ikke har vært noen store endringer i klubbenes samarbeid med politiet eller med SLT-koordinatorene. Dette må også ses i sammenheng med en helt annen utenforliggende faktor. Politiet har i denne perioden vært gjenstand for atskillig indre uro grunnet lønns- og overtidsløstbestemmelser. Det har vært demonstrasjoner og uoverensstemmelser mellom sentral og perifer politimyndighet og arbeidstakere. Slike forhold gjør det vanskelig å vurdere effekten av prosjektet på evt. endringer av samarbeid med politiet.

Samarbeid med barnevernet

I klubben som hadde dette gode tillitsforholdet til politiet, kom det fram i sluttevalueringen at noen uheldige sammenfall av både vold blant ungdom fra særlig barnevernsinstitusjoner i kommunen og mangelfull bemanning i politiet satte gryende samarbeidsrelasjoner med barnevernet på prøve. Her kom særlig spørsmålet omkring taushetsplikt opp som problematisk for et samarbeid mellom barnevern og klubb:

Barnevernet har begynt å bli med på samarbeidsmøtene, men de sliter voldsomt med denne taushetsplikten sin. Vi får ikke vite om når det skjer noe: nå er den og den arrestert, han har voldtatt henne... Det skaper utrygghet på klubben. De ser ikke på oss som likeverdige. Det hadde vært kjekt hvis informasjonskanalene går begge veier... For vi er jo bekymret for miljøet hos oss og hvis vi ikke får informasjon fra våre samarbeidspartnere, så blir det veldig kjedelig for oss. For det er jo bare å ta en telefon ... og ikke vente til ungdommene prøver å si det til oss... Jeg tror ikke at de ser på oss som likeverdige. Ett eksempel er at ungdomsteamet leide lokale hos oss²⁹. De informerte foreldre på et møte, men vi ble holdt utenfor og fikk ikke tilstrekkelig informasjon. Det var vanskelig for oss fordi i en slik situasjon blir man overmistenk-som. De gir jo oss en veldig vanskelig jobb på den måten.

Dette står i skarp kontrast til en annen klubb som i prosjektperioden ble samlokalisert med ungdomsteamet og familieteamet:

En fra ungdomsteamet jobber hos oss. Det er så artig å se at han nå ser ungdommene i en annen setting. Det er det negative som er i fokus på hans jobb. Mens derimot så møtes folk i åpenhet på klubben. Første gang han var på jobb i klubben sto han bare og måpa. Han så at ungdommene snakket normalt! (Intervju 2009)

Denne kursdeltakeren forteller videre om hvordan fagfolk fra de to teamene kommer ned trappa til klubben for å ta seg en kopp kaffe, av og til servert av ungdommer som de bare kjenner som klienter. Nå framtrer ungdommene på helt andre måter, med for eksempel barrista-kunnskap og god kaffe, ledsaget av normal samtale, blant annet – takket være prosjektmidler og -metoder.

Et eksempel på at flere hjelpere, ikke minst fra barnevernet, er i samarbeid og satser samlet for å forsøke å bidra på en helhetlig måte, er følgende:

Det er kjempebra å kunne opparbeide seg gode «verktøy», men det er vel så viktig at man har gode rutiner på hvordan man håndterer ulik informasjon som man får i en samhandling med ulike ungdommer. Dette kan gå på ting som tilhører politi og barnevernet. Et eksempel på dette er en gutt på 16 år. Han er barnevernsbarn og er i ulike belastete miljøer. Har eksperimentert med ulike former for rusmidler. Har

---

²⁹ Flere av klubbene har slike ordninger med samlokalisering av ungdomsteam og/eller familiekontor og barnevern.

deltatt på forskjellige Yo-Pro-øvelser ut ifra at han selv har kommet og tatt kontakt med oss på klubben. Gutten har sterkt gitt til uttrykk for at han ikke lenger vil være i det miljøet og trenger hjelp for å komme seg vekk fra dette. «Jeg vil heller være på klubben enn å være på xxxx), fordi her skjer det noe kult!». Dette har medført at vi lett har fått med oss gutten på de ulike aktivitetene vi har hatt på klubben. Samtidig som vi ser at gutten like mye som han selv gjør, trenger positiv aktivitet og et sted som gir tilhørighet og ikke minst voksen kontakt. Klubben har nå kunnet gi gutten og en kamerat nøkler og en rekke oppgaver som de har ansvar for. Fordi de ikke har full skolegang, så kan de da velge å være på klubben i perioder på dagtid, og ikke minst vise fram ting de har gjort på dagtid for å kunne få positiv oppmerksomhet på kveldstid. Klubben har satt ned faste rammer for dem. Det er opprettet kontakt med barnevernskonsulentene og politiet for at man lettere kan holde en kontroll over det de kan finne på å gjøre. Samtidig som vi fra klubben gir uttrykk for at det er positivt at de vil velge klubben som tilholdssted, så er det viktig at de fullfører det de må av skolegang. Dette gjør at man får et «helhetlig press» på ungdommene, slik at de blir sett så mye det lar seg gjøre. Et utsagn som kan bekrefte at vi har klart å oppnå en viss kontakt med disse guttene er følgende utsagn som en av dem uttalte her om dagen: «*Klubben er mitt hjem*» (fra Rusoppgaven).

En kursdeltaker tar med seg både gruppen av kursdeltakere og samarbeidspartnere, også barnevernet, i sin konklusjon fra Rusoppgaven:

Slik jeg ser det er det som kreves tid, tid til samtaler og tid til å starte opp tiltak rundt ungdom i risiko. Jeg skulle ønske vi kunne jobbe videre som prosjektgruppe med å tilrettelegge Yo-Pro-metodikken for ungdommer i risikozonen for jeg føler meg sikker på at her har vi mye å hente, særlig i samarbeid med instanser vi allerede kjenner godt, for eksempel helsesøster og barnevern. (Rusoppgaven)

Dette sier noe viktig både om denne deltakerens utbytte av kursopplegget og om samarbeidsrelasjonene til klubben. I tillegg er det en «ja takk, begge deler»-konklusjon, der det kulturfaglige og det sosialfaglige utfyller hverandre. Gjennom et nært samarbeid kan man sammen sørge for at ungdommer med rusproblemer kommer seg ut av dem.

I våre sluttsamtaler med kursdeltakerne kommer det for øvrig lite fram om endringer i samarbeidet med barnevernet. Dette er helt i tråd med våre tidligere erfaringer, slik som vi har beskrevet i kap. 3. Det kan her reises

kritikk om mangelfullt samarbeid og dårlige informasjonskanaler. Arbeidet med Yo-Pro og den overordnede oppmerksomheten rettet mot nødvendigheten av å styrke samarbeidsrelasjonene også til barnevernet, ser altså ikke ut til å ha ført til endringer på dette feltet.

Kanskje kan de kommunene som har samlokalisert barnevernet, familievernet eller ungdomsteamet med klubben, tjene som et forbilde for andre kommuner. Alt tyder på at dette gir potensialer til å normalisere et godt samarbeid og styrke ungdommenes sak i vanskelige avgjørelser, både når det gjelder vedtak om omplassering (se kap. 3) og til å gi et mer nyansert bilde av en ungdoms kvalifikasjoner.

5.6 Yo-Pro i andre sammenhenger og formidling til den øvrige personalgruppa

I noen av eksemplene ovenfor kommer det fram at Yo-Pro-metodene har spredt seg til andre medarbeidere på klubben, enten fordi de har vært til stede når kursdeltakerne har prøvd ut forskjellige øvelser med ungdommene, eller fordi de regelrett har blitt lært opp av kursdeltakere. I delkapittelet om samarbeid mellom klubb og skole så vi eksempler på hvordan Yo-Pro ble brukt av klubbledere i forhold til faktiske og potensielle klubbbrukere i en skolesetting. Men det er også andre sammenhenger hvor Yo-Pro er blitt prøvd ut.

I samsvar med kursseriens idé om «learning by doing», og hvor alle kursdeltakerne faktisk fikk prøvd ut øvelsene sammen med hverandre (og til dels forskerne), har flere av deltakerne også prøvd ut Yo-Pro-øvelser i den øvrige personalgruppa på sine respektive klubber. Slike forsøk hadde blant annet to formål. Det første dreide seg om å gi deres kolleger innblikk i metodikken som ble formidlet på kursene, slik at de bedre skulle kunne forstå hva som skjedde når kursdeltakerne satte i verk det de hadde lært. Det andre formålet var å bruke metodikken for å oppnå resultater som kan sammenliknes med arbeidet med ungdommene: også i personalgruppa kan det være på sin plass med øvelser for oppvarming, «teambuilding», idé-skaping og ikke minst trening i og forståelse for hvordan for eksempel en god Prosjektbeskrivelse skal utformes.

På en av klubbene ble for eksempel Forumteater-øvelsen – med tema konflikthåndtering – gjennomført på et personalmøte tidlig i kursperioden. Kursdeltakerne forteller at det øvrige personalet som deltok på øvelsen så det som nyttig, men også noe uvant. De hadde også invitert noen av klubbens ungdommer til å bli med. Blant enkelte av disse var reaksjonen en viss ironisk distanse, et skuldertrekk eller kommentarer som «*ja, ja, det er mye rart dere voksne finner på!*». Som dels tilskuere dels deltakere i andre øvelser, ble det også i den tidlige fasen rapportert kommentarer om at øvelsene virket «*teite*» og «*barnslige*», sett fra noen ungdommers side. Dette var ungdommer som lederne hadde et spesielt godt forhold til og som derfor tidlig ble invitert til å delta og/eller å kommentere ledergruppas tidlige Yo-Pro-utprøving. Her må vi legge til at Yo-Pro-øvelser på denne klubben etter hvert ble integrert i blant annet ulike former for kursvirksomhet, hvor gehøret blant ungdommene var atskillig mer positivt.

På en av de større klubbene, med en særlig stor personalgruppe, ble et betydelig antall av de øvrige ansatte også tidlig involvert i møter og utprøving av metodikken. Vi fant også eksempler der praksisstudenter ved en av klubbene fikk opplæring i en del Yo-Pro-øvelser og gitt helt konkrete oppgaver om å prøve ut og gjennomføre en pakke med øvelser for å lodde interessen for å gjennomføre et helgearrangement. I dette arbeidet var kursdeltaker/klubbleder veileder for studentene. Her var «*klassikerne*» i form av Positiv Brainstorm, Korsveien og Prosjektbeskrivelsen viktige for å få ideen til og å gjennomføre et vellykket «*Black and White party*», i ungdomsstyrt regi.

Som vi senere skal se, var det en del av kursdeltakerne som sluttet som klubbarbeidere etter kursperioden. Enkelte av disse rapporterte at de ønsket å ta med seg Yo-Pro-øvelser i nye jobber. Kursdeltakere har og benyttet Yo-Pro blant medarbeidere på kulturkontoret som klubben var underlagt.

Mange av kursdeltakerne framhever særlig Prosjektbeskrivelsen som spesielt nyttig. Blant annet ble en stor pengesum bevilget fra en statlig instans til en av klubbene, etter en søknad hvor Prosjektbeskrivelsen av klubblederen ble framhevet som et svært nyttig hjelpemiddel. Her var det imidlertid versjonen som er myntet på de voksne som ble benyttet.

Men enkelte av kursdeltakerne rapporterer også om vesentlige problemer med å få gjennomslag for metodikken blant klubbens øvrige ansatte.

Det neste eksempelet er hentet fra en klubb der problemene med å nå fram var betydelige, trass i at klubbens leder var svært positiv til Yo-Pro. Vår kursdeltaker skriver i Midtveisoppgaven:

Ungdommene på fritidsklubben vår har etter min mening fått oppleve liten til ingen økt medvirkning siden starten av prosjektet. Dette fordi vi har hatt gode ideer fra ungdommene, som enten blir overtatt eller skrinlagt av oss ansatte. Og dette utgjør den største utfordringen for meg på vår fritidsklubb. Jeg synes at mine medansatte er konservative og redde for å prøve nye ting, og er vant med at aktiviteter ungdommene deltar i, for det meste blir satt i gang og styrt av ansatte selv. Jeg synes det finnes liten forståelse for at ungdommene har behov for å prøve, og kanskje feile, for å lære eller å forstå hvorfor man kan/kan ikke gjøre bestemte ting. Enkle arbeidsoppgaver som ungdommene hadde hatt nytte av å ta over, for eksempel enkelt vedlikehold som maling, vasking og mindre reparasjoner til gjøremål som pizzalaging og klargjøring/rydding etter åpen kveld, er gjort av ansatte i 99,99 % av tilfellene, begrunnet med at ungdommen ikke gidder eller ikke vet hvordan de skal gjøre det selv. Jeg sier at da burde jo vi lære dem, men svaret er at det har vi ikke tid til. (Midtveisoppgaven)

Fra denne kursdeltakerens kollega, som også deltok på kursene, får vi bekreftet at det etter hans oppfatning er særlig eldre klubbarbeidere med lang fartstid som har problemer med å overlate ansvaret for prosjektgjennomføring til ungdommene selv. Har man arbeidet lenge i et bestemt spor er det naturlig nok ikke helt enkelt å snu. Her er det med andre ord ikke minst «vanens makt» som denne motstanden trolig kan henge sammen med. Men også holdninger som lar seg provosere av de ofte urealistiske og fantasifulle forslagene ungdom kommer med, kan her spille inn. Det rokker ved voksenrollen der man skal representere «det ansvarlige» og «rasjonelle». De kritiske og til dels oppgitte uttalelsene fra de to kursdeltakerne kom begge omtrent midtveis i kursperioden. En kunne da håpe på at situasjonen hadde endret seg ved kursseriens slutt. Men dette var ikke tilfelle. Når vi i 2009 spør pånytt om hvordan Yo-Pro blitt mottatt i den øvrige personalgruppa, får vi dette svaret fra den første som uttalte seg ovenfor:

Jeg tør nesten bruke et ord som «dårlig». Tidlig i prosessen tok vi med personalet når vi skulle prøve Roterende Idéutvikling og Positiv evaluering med ungdommene. Personalet var jo absolutt noen av de

verste å ha med i prosessen. Når vi hadde Brainstorm og ungdommene kom med sine av og til hårreisende forslag så klarte personalet jo absolutt ikke å la vær å si at det der er jo helt umulig. Mens ungdommene klarte det jo helt fint og mens de satt og hørte på. Det var litt...merkelig! Samtidig tror jeg personalet hadde liten forståelse for hva vi holdt på med. Kan jo bare tenke meg hvordan de følte det. Det er de erfarne og de som har vært der lenge som er mest skeptiske. De unge er mer positive. Til og med nå tror jeg de fleste personalet tenker, «Nei A og B holder på med de der forskningsgreiene...» i litt ekskluderende betydning. Men det har og med arbeidssituasjonen å gjøre. Vi er jo til tider minimum 5–6 på jobb. Vi fordeler hvor vi skal være på hver kveld. Og når jeg da skulle holde på med Yo-Pro i tillegg, så kunne det oppstå situasjoner i klubben der vi måtte være to voksne, og da måtte jeg dra dit. (Intervju 2008)

Sitatet indikerer med andre ord at motstanden mot viktige deler av Yo-Pro-metodikken kunne være betydelig blant visse sjikt i personalgruppa. Det peker imidlertid også på at noen viktige rammebetingelser – i form av både tid, personalressurser og andre forhold ved den overordnede arbeidssituasjonen – bør være tilstede for at arbeidet med den nye metodikken skal kunne ha mulighet for å lykkes. Problemet med personalressurser i noen kommuner og også kommunens medvirkning eller mangel på medvirkning eller interesse for klubb har med andre ord kommet tydelig fram. Dette problemet diskuteres mer frontalt i delkapitlet som følger.

5.7 Rammebetingelsenes betydning: økonomiske og sosiale ressurser

Et av evalueringsprosjektets mest slående funn, er at et betydelig antall kursdeltakere eller klubbledere har sluttet, i hovedsak etter at kursserien ble avsluttet: dette gjelder åtte av tjueto deltakere. Seks av disse sluttet fordi de nå var ferdige med utdanning og hadde fått et bedre og heltidsbasert jobbtillbud som samsvarte med denne. En av dem trekker også fram mye kveldsjobbing som vanskelig å kombinere med å være nybakt pappa. Fire av de seks som sluttet som følge av endt utdanning og nytt jobbtillbud, fikk ansettelse i barnevernet. En sjuende kursdeltaker sluttet fordi arbeidstiden ble endret slik at andre forpliktelser ikke kunne opprettholdes, og den åttende sluttet fordi

stillingsprosenten var for liten/lønnen for lav til at hun klarte seg økonomisk. I likhet med de øvrige kursdeltakerne var samtlige av dem som sluttet engasjerte personer som deltok i diskusjoner, øvelser og tilhørende aktiviteter. Dette var også unge mennesker – hovedsakelig mellom tjuefem til et par og tredve – som må sies å representere en betydelig ressurs for klubbene de tilhørte. Selv om det ikke er unaturlig at unge klubbansatte under utdanning velger å skifte jobb når utdanningen er ferdig, peker likevel det overordnede bildet i retning av problemene med å gjøre arbeidet som ungdomsklubbarbeider til et levebrød. Disse skyldes de ofte små stillingsprosentene som kommunene/klubbene opererer med. Problemene knyttet til dette forholdet påpekes også i BLDs rapport fra 2009, utarbeidet av et eget ekspertutvalg, og representerer en vesentlig del av begrensningene i rammebetingelsene som norske fritidsklubber og ungdomshus arbeider innenfor (BLD 2009).

Under intervjurunden som ble gjennomført i mai/juni 2009 – rundt fem måneder etter kurslutt – understreket flere at de opplevde det som vanskelig for bare én kursdeltaker å videreføre Yo-Pro når den andre har sluttet. Selv om dette for noen klubbers vedkommende må ses i sammenheng med at kompenserende personalressurser ikke var satt inn – og at antallet ansatte derfor var blitt færre – handlet dette også om å ha mistet den gjensidige støtten og inspirasjonen som man som to personer med samme kursbakgrunn kan tilføre hverandre. Særlig sårbart blir dette i en tettpakket prosjektid med ekstra krav til læring og utprøving. Å mangle en slik støtte kan være et problem, ikke bare i klubbkontekster der det øvrige personalet er vanskelige å få med, men også i relasjon til det direkte arbeidet med ungdommene. Men dette ser også ut til å ha sammenheng med klubblederens erfaring: kursdeltakere med 10–20 års ledererfaring ser ikke ut til å være like sårbare når den andre kursdeltakeren har sluttet. Her vil trolig også individuelle forskjeller kunne spille inn. Uansett peker dette i retning av at de beste betingelsene for å kunne jobbe bra med Yo-Pro-metodikken, er at minst to av de ansatte har fått opplæring i dette og at de kan jobbe sammen med å realisere metodikken. De bør også ha trygge ansettelsesforhold.

I tillegg framhever kursdeltakerne viktigheten av å ha tilstrekkelige tidsressurser for å kunne arbeide med Yo-Pro. Et overveiende flertall av kursdeltakerne understreker at uten de økonomiske tileggsressursene de fikk

tilgang på som deltakere på kurset, ville metodikken vanskelig kunne prøves tilstrekkelig ut, i det minste i en læringsfase. I vurderingen av perioden som har fulgt etter at kursserien er avsluttet, rapporterer flere at manglende kompensasjon for tap av personalressurser, samt høyt arbeidspress som følge av vanskelige faser i ungdomsarbeidet (kritiske hendelser i ungdomsmiljøet på klubben, o.a.) har vanskeliggjort en videreføring av arbeidet.

Et siste poeng i kursdeltakernes kommentarer til rammebetingelsene for arbeidet, er framhevingen av Frifondmidlenes betydning. Ungdom & Fritid hadde her satt av en betydelig sum med økonomiske midler, og la opp til å kunne yte en maksimalt rask respons på søknadene som ungdommene sendte inn både under og også i en viss periode etter kursserien. Nødvendigheten av rask respons ble trukket fram som svært viktig for at ungdommene skulle kunne holde motet opp i påvente av svar på søknadene. Rask respons var på denne måten medvirkende til å integrere idémyldring, prioritering, planlegging, søknadsskriving og gjennomføring til en mer eller mindre sammenhengende prosess som, ifølge klubblederne, var bedre egnet til å virke kvalifiserende og støttende på deltakernes selvbylde og «gnist», enn om man skulle måtte vente i lang tid på utfallet av søknadene.

5.8 Yo-Pro: for de flinke, de vanskeligstilte eller for alle?

I mange av eksemplene vi har vært igjennom har vi sett indikasjoner på at Yo-Pro ikke alltid vekker den samme ønskede responsen hos alle ungdommer. Og etter hvert som kursdeltakerne fikk prøvd ut øvelsene i tidsrommene mellom samlingene, begynte det å melde seg et spørsmål som gikk igjen og som ble diskutert under hele resten av kursserien: hvem passer Yo-Pro for?

De første erfaringene som i særlig grad ledet til dette fokuset var et eksempel fra Haugenklubben, der kursdeltakerne Tim og Nina, godt inspirert av de første kurstimene og den gode stemningen, satte i gang med Yo-Pro-øvelser rettet mot en gruppe klubbmedlemmer som ikke besvarte forsøket med like stor entusiasme. Nina forteller:

Jeg og Tim satte i gang. Vi sikta mot noen av de vanskeligste gutta i klubben. Men det var en fiasko. De var for useriøse. De tar ikke i en

penn. De nekter å sette seg i grupper. Det er lett å få med seg de mest ressurssterke. Men disse her... (rister på hodet). (Intervju vår 2008)

Tim utdyper:

Tror de kommer hit for å slappe av og når de ser de må være engasjert i ting, mister de lysta. «Er vi ferdig snart?», liksom. De var nok med for å være snille med meg. Men de var og bra. Vi tok opp rasisme. Mange diskuterte det. Hva er hverdagsrasisme? Sånne ting. Mange har jo opplevd det sjøl selv om de ikke hadde tenkt over det.(...) Men de ville ikke skrive et ord! Det første de spurte om var «må vi skrive?» Du lærer ikke bort noe med kjedsomhet! Noen av dem har kontakt med barnevernet. Men de var der i hvert fall. Bare det at de møtte opp noen ganger er jo ganske bra. «Hvorfor skal vi gjøre det?» spurte dem. Jeg sa: fordi det kan gjøre en forskjell. Vi hadde Idémyldring. Vi tok opp negative ting i nærmiljøet: Hva trenger vi? Jeg skreiv opp forslaga på tavla. Vi hadde en bra diskusjon om både rasisme og om omvendt rasisme. Synes det var vellykka, men ikke på det skriftlige. (Intervju 2008)

Gruppa de siktet seg inn på var hva skolen betegnet som «problemungdommer». De var skoletrøtte, de var i klinsj med flere av lærerne og var generelt skeptiske til alt som kunne assosieres med skolen. Klubben ligger i et flerkulturelt område, og gruppa bestod av unge med forskjellig bakgrunner. Igjen var det slik at de også var trofaste klubbbrukere. De hadde et godt forhold til Tim, som også selv har innvandrerbakgrunn, og som i tillegg var kjent som en dyktig hip hop danser. Tim hadde på forhånd snakket grundig med dem, noe som nok var medvirkende til at han sier at de antakelig kom «*for å være snille med meg*». Trass i denne gode relasjonen de hadde til Tim som klubbleder, hadde Yo-Pro, og særlig den skriftlige delen, minimal appell.

Likevel var det altså mye ideer og diskusjoner som kom opp. Tim fortsetter:

Brainstorminga med dem funka veldig bra. Det kom opp masse ting om hva de ønska seg og mente. Men det ble vanskelig å fortsette blant annet fordi det var et problem at det dukka opp vidt forskjellige folk hver gang. Uten kontinuitet er det veldig vanskelig. Helt nødvendig å ha en skikkelig gulrot for at de skal bli motiverte. Kan ikke se for meg en Roterende Idéutvikling med de gutta for å jobbe videre med et konkret prosjekt. (Intervju våren 2008)

Nødvendigheten av en viss kontinuitet ble, som vi husker, nevnt av kurslederen som også var skolelærer og som hevdet at Yo-Pro derfor var godt egnet for bruk i skolen. Flere andre kursdeltakere har også tatt opp et liknende poeng; for å kunne klare, for eksempel, å gjennomføre et større prosjekt – der de unge kommer med ideer, prioriterer dem, skriver søknad og så jobber med å realisere dem – kreves et minimum av stabile deltakere. For rastløse og skoletrøtte, ofte litt eldre ungdommer, som i hovedsak bruker klubben for å slappe av og for å treffe hverandre, skal det nok så mye til for at Yo-Pro-øvelser og den involveringen dette til tider krever, skal appellere. Dette samsvarer også med det vi vet fra annen forskning om at interessen for å delta i organiserte aktiviteter generelt, minker med alderen³⁰ (Øia og Vestel 2007).

Det er likevel vanskelig å trekke for bastante slutninger om at Yo-Pro kun har interesse for yngre deltakere, eller for dem som i utgangspunktet er villige til å henge med over lengre tid, selv om tendensen nok går i denne retningen. De fleste lederne hadde tro på at det skulle være mulighet for også å nå de «vanskelige» ungdommene når lederne selv (kursdeltakerne) hadde fått mer erfaring med bruk av metodikken, og det var anledning til å bygge opp forberedende og gunstige relasjoner til de potensielle ungdommene over et lengre tidsrom.

Fra intervjuer foretatt mot slutten av kursperioden – supplert med intervjuer foretatt i mai/juni 2009 – kom det fram at i hvert fall *syv* av *elleve* klubber på ulike måter kunne rapportere om at de også hadde gode erfaringer med å involvere unge som ikke var de mest opplagte kandidatene. For flere av disse klubblederne var dette resultater av eksplisitt og bevisst arbeid med et slikt fokus. Ikke overraskende ser det ut til at å lykkes med denne målsettingen, krever vesentlig sosial fingerspissfølelse og mye erfaring hos klubblederne.

En relativt romslig tidsramme må likevel ses som en av de nødvendige forutsetningene for å kunne lykkes. Et viktig poeng i denne sammenhengen var at innen for rammen av kursserien, der kravet om å ha prøvd ut øvelsene i praksis relativt raskt var en forutsetning for senere å få et kurssertifikat, ville et

---

³⁰ http://www.hisf.no/no/avdeling_for_laerarutdanning_og_idrett/arkiv_aktuelle_saker/ungdom_fysisk_aktivitet_rus_og_bevegelsesglede
<http://www.sparebankstiftelsen.no/index.gan?id=983&subid=0>

forsøk på å nå de «vanskeligere» ungdommene med Yo-Pro-øvelser være for krevende. Dette gjaldt særlig kursdeltakere som fra før hadde en spesielt presset arbeidssituasjon i sitt daglige virke på klubben. Som Nina uttrykte det:

For at vi skulle bli sertifisert måtte vi droppe den gruppa vi først prøvde oss på. Jeg hadde ikke nok tid til å drive mye med dette og å nå fram til den gruppa med de ungdommene vil nok trenge mye tid. I stedet måtte jeg prøve med en enklere gruppe for å komme igjennom programmet. (Intervju våren 2008)

Særlig i første halvdel av kursserien var dette et gjennomgangstema: kursene hadde et for stramt tidsbudsjett. En annen kursdeltaker svarte slik på spørsmålet formulert i Midtveisoppgaven: «*Hvilken betydning tenker du det har for ungdommene i klubben at dere får tilført en ny metodikk å jobbe etter?*» Han svarer:

Dette er noe ambivalent. Prosessen vi er i nå med å prøve metodene og føre loggskjema er ganske tidsmessig intenst. Ungdommene våre er på lånt tid hos oss, og de er der frivillig. Ved flere anledninger har jeg sett at det å teste verktøyene kan være nesten destruktivt p.g.a. den mengden verktøy vi skal teste innenfor tidsmessig «korte» tidsrammer. Jeg sier «korte» fordi i vår voksenverden er flere uker god tid på å gjøre slike ting, men i ungdommene sin verden er det kvelende å få tredd slike ting over hodet av noe usikre voksne (vi er usikre fordi det er nye ting for oss) i en arena hvor de ellers er vant til å «chille». (Midtveisoppgaven)

Deltakerne opplevde med andre ord et sterkt tidspress på å få gjennomført/praktisert de ulike øvelsene innenfor de rammene som kursserien la opp til, noe som også medførte et visst stress også for ungdommene som deltok. Dette var blant annet medvirkende til at de mer tidkrevende forsøkene på å nå «vanskelige» ungdomsgrupper – som også forutsatte mer trening i å benytte Yo-Pro-øvelsene – ble droppet. I stedet rapporterte mange om at de heller prøvde øvelsene ut på de «lette» ungdommene som i utgangspunktet var positive, og som var enklere å føre igjennom de ulike seriene med øvelser, slik at tidskravene kunne holdes.

På den annen side framhever andre kursdeltakere nettopp Yo-Pro-øvelsenes muligheter til å nå ungdommer der andre tilnærminger ikke lykkes:

En stor styrke ved mange av metodene i kurset er at de åpner opp for raske resultater, dette er med på å inspirere ungdommene ytterligere. Dette gjelder særlig ungdommer som normalt har svak konsentrasjonsevne og som lett går lei av tradisjonelle metoder. Mange av metodene er kjempefine nettopp fordi de krever lite skriving og heller fokuserer på andre uttrykksmåter. Positiv Brainstorm, Roterende Idéutvikling og Drømmereisen er eksempler på slike metoder. På klubben vår har mange ulike ikke-skriftelige metoder blitt gjennomført med stort hell. Jeg mener at dette gir langt flere ungdommer muligheten til å bidra til fellesskapet. Slik jeg ser det er denne typen metodikk et unikt redskap for å oppnå mestringfølelse også hos de som ikke tradisjonelt er skoleflinke. Metodenes styrke ligger videre i at de ofte har lav terskel for å bidra og at det ikke stilles høye ferdighetskrav for å lykkes i dem. (Midtveisoppgaven)

En annen klubbleder konkluderte langs liknende linjer:

Det kommer helt tydelig fram at vi når ungdom som ellers er negative, og lite villige til å utføre den type arbeid. Jeg har veiledet, og motivert ungdommer som hater å skrive, og hater alt som minner om skolearbeid, til å skrive prosjektbeskrivelse og søknader om penger. Dette var veldig fascinerende og se! Med en gang de innså at de ikke kunne gjennomføre prosjektet uten at de selv tok del i planlegging, og skriving av diverse planer og søknader ble de veldig engasjerte. Jeg fikk inntrykk av at de følte seg litt viktige. De ville også at ting skulle bli gjort på en profesjonell måte. Ungdommer jeg aldri har sett seriøse før, har snakket med ukjente personer i telefonen, for å leie lokale, hyre inn band og sjekke priser på forskjellig utstyr. Dette ble jeg svært overrasket over. Det viser meg at metoden virker. Jeg tror disse ungdommene innså at for å gjennomføre prosjektet, måtte alle delta. Det er i disse situasjonene viktig at vi voksne er gode støttespillere, som motiverer og samtidig «sitter på gjerdet» og følger med i utviklingen av prosjektet... uten å blande oss inn for mye. (Midtveisoppgaven)

Igjen ser vi vurderingen at en involvering via Yo-Pro-metodikken, også ble gjennomført med ungdomsgrupper som vanligvis ikke ville vært opplagte til slik deltakelse. Prosessen ble ansett for å medføre læring og kvalifisering, slik vi tidligere har diskutert dette begrepet.

Her må vi understreke at det må forstås som en forenkling å anta at såkalt «vanskelige» ungdommer stort sett har de samme atferdsprofilene.

Blant annet er aldersrelaterte forskjeller viktige. Å nå fram til en åttende klassing med konsentrasjonsvansker krever vanligvis andre metoder enn å få en skolefiendtlig attenåring interessert. Og «vanskelige» ungdommer innen samme aldersgruppe – som alle andre – er selvsagt aldri helt like. Trolig er det også slike forskjeller som bevirker den store variasjonen i kursdeltakernes vurdering av Yo-Pro-øvelsenes anvendbarhet på ulike kategorier ungdom.

Det må også understrekes at kravet om skriving slett ikke er absolutt. Det ble gjentatte ganger fra kursholderne lagt vekt på at klubblederen godt kunne føre forslagene i pennen, dersom ungdomsgruppa var for negativ til å gjøre dette selv. Dette motvirker likevel ikke at enkelte øvelser kan ha et for tydelig skolepreg i noen ungdommers øyne. Men her er det selvsagt også opp til hvordan lederne klarer å legge opp rammen rundt øvelsene, om dette skolepreget skal kunne unngås.

I tråd med hva som er anført ovenfor understreker mange kursdeltakerne – og ikke minst kursholderne – nødvendigheten av å «se folk an», dvs. at de ulike øvelsene bør tilpasses ulike ungdommer, både på individ og på gruppenivå. Dette så vi et tydelig eksempel på i delkapittel 5.3 der lederen valgte bort en øvelse som «Topprestasjoner», fordi denne kunne virke negativt forsterkende på en av ungdommene som fra før slet med et dårlig selvbilde.

5.9 Litt om kursserien og kursmaterieell

Yo-Pro-metodikken er, som vi har sett i kapittel 4, utviklet i samarbeid med aktører – nasjonalt og internasjonalt – som har bred erfaring fra arbeid med ungdom. Dette har ikke minst vist seg gjennom kursopplegget deltakerne har gjennomgått, og også gjennom måten metodikken er blitt formidlet på av kursholderne. Her er intervjuene i store trekk samstemmige.

Kursholderne er blitt omtalt som nærmest eksepsjonelle formidlere. Deltakerne har her trukket fram evnen til dialog, til å få i gang og engasjere, og kursenes og øvelsenes praktiske og konkrete preg, – noe som passer godt til kursdeltakerne som samtlige jobbet direkte med ungdommer på sine respektive klubber. Kursets praktiske tyngdepunkt, der «learning by doing» prinsippet har vært retningsgivende, betraktes som en stor styrke av kursdeltakerne.

Videre understrekes det store utbyttet de har hatt av å møte klubbledere fra et betydelig antall klubber som representerer stor variasjon i driftsprofiler, stil, størrelse, ressurstilgang og geografisk og kulturell beliggenhet.

Mange kursdeltakere rapporterte derimot at de opplevde tidsperioden mellom kurssamlingene som svært knapp, og at det ble mye stress med å skulle oppfylle kravene til øvelsene de i dette tidsrommet skulle ha utprøvd. Dette må selvsagt også ses i sammenheng med at tidsrammen for kursene – som ideelt sett var 2 år – måtte kortes ned og til dels komprimeres til 1 år. For mange ble tidspresset håndtert ved at de henvendte seg til de ungdommene de fra før av hadde best kontakt med, for å prøve ut øvelsene. Dette var ofte ungdommer som var «enkle» å ha med å gjøre, og hvor andelen med problemer var relativt liten. I en del tilfeller måtte derfor forsøkene på å prøve ut pedagogikken på mer vanskelige ungdomsgrupper, gis opp som følge av dette. Men her var det også store variasjoner klubbene i mellom. Dette må ses i sammenheng med variasjoner i klubbledernes erfaring, hver enkelts tilgjengelige tidsressurser (som også varierte klubbene i mellom), og, ikke minst, hvor krevende ungdomsmiljøet i de ulike klubbene var. Likevel er det vårt inntrykk fra siste intervjurunde som ble foretatt noen måneder etter at kursene var avsluttet, at flere klubber nå også hadde gode erfaringer med å benytte metodikken på mer krevende ungdomsgrupper, uten at konklusjonen her kan være entydig.

Det er også kommet fram en del kritiske kommentarer til kursopplegget som blant annet peker på at kursheftet mangler oppslagsord, at det er rotete organisert o.l. Et annet kritikkpunkt var dårlig informasjon om kursets progresjon, krav og delmål ved kursseriens begynnelse og fraværet av hva en kursdeltaker omtalte som «moralske resonneringsoppgaver». Alle disse punktene burde imidlertid være fullt mulig å imøtekomme med relativt enkle revideringer av kurs og kursmateriell.

5.10 Oppsummering

I dette kapitlet har vi analysert og beskrevet våre funn etter hvert som kursdeltakerne, ungdommene og andre medarbeidere fikk erfaringene med å sette metodikken ut i livet.

Vi har sett hvordan øvelsene fungerte i praksis og hvordan Yo-Pro relaterer seg til og utfyller praksisene som allerede var i bruk i de ulike klubbene. Spørsmålet vi har ønsket å belyse var bl.a. i hvilken grad og på hvilke måter Yo-Pro kan sies å styrke klubbens arbeid med å tilby positive aktiviteter, skape medvirkning, tillit, kunnskap og kompetanse på ulike ferdigheter, skape ønskede holdninger til rusmidler og å utvikle gode relasjoner til eksterne samarbeidspartnere

Yo-Pro er som en stor og systematisk «pakke» som rommer metoder for å stimulere slike sosiale prosesser der bygging av kontakt, fellesskap og tillit til både andre og en selv står sentralt. To kategorier øvelser har vist seg som særlig populære og virksomme i klubbarbeidet, nærmere bestemt øvelser for idé-skaping og øvelser for idé-realisering. Metodikken har som helhet tilført klubbene et utvidet repertoar av aktiviteter og ressurser som har hatt stor appell hos mange ungdomsgrupper og som blir sett som nyttige blant klubblederne.

Det kanskje viktigste er de sosiale og psykologiske virkningene som settes i gang og stimuleres i form av styrkede tillitsrelasjoner, styrket selvbylde, følelse av medvirkning, og utvikling av nye ferdigheter, dvs. kvalifisering. Vi advarer likevel mot å tro at et høyt aktivitetsnivå er tilstrekkelig for å styrke klubbens ønskede profil. Det samme kan sies om «kvalifisering».

Metodene har initiert prosesser som har åpnet opp for samtaler om rus og rusrelaterte problemer. Ved å bli engasjert i aktiviteter, har vi og sett eksempler på at ungdom som befant seg i rusutsatte situasjoner gradvis ble trukket inn i et miljø med unge som i utgangspunktet ikke var rusorienterte.

Av øvrige funn vil vi særlig trekke fram følgende:

- Minst syv av elleve klubber rapporterte om gode erfaringer med å involvere unge som ble sett som «ressurssvake» eller «vanskelige».
- Vi erfarte i kursenes tidlige faser et for oss påfallende fravær av fokus på temaet rus. Dette ser vi i sammenheng med at klubbens profil som rusfrie arenaer i stor grad ser ut til å tas for gitt av de klubbansatte.
- Metodikken har for en del av klubbene medvirket til en bedre samhandlingsrelasjon med eksterne samarbeidspartnere. Dette gjelder særlig skolen.

- Et overveiende flertall av kursdeltakerne understreker at de uten de økonomiske tileggsressursene de fikk tilgang på som deltakere på kurset, ville metodikken vanskelig kunne prøves ut tilstrekkelig.
- Ett av evalueringens mest slående funn, er at et betydelig antall kursdeltakere/klubbledere har sluttet. Dette må blant annet ses i sammenheng med de ofte små stillingsprosentene som kommunene/klubbene opererer med (se og BLDs rapport fra 2009).

Mer omfattende konklusjoner og vurderinger vil bli foretatt i kapittel 7.

6 Før og etter Yo-Pro – resultater fra spørreundersøkelsen

6.1. Innledning

Dette kapitlet er i stor grad basert på Geir Moshuus' samarbeid med oss. Han har skrevet deler av teksten og utført mye av både det praktiske arbeidet med selve spørreundersøkelsen³¹ og med analysen.

Vi skal her gi en oppsummering av hva som synes likt og hva som har endret seg mellom de to undersøkelsestidspunktene 2007 og 2009. I denne oppsummeringen ses klubbene samlet ved begge undersøkelsestidspunktene.

Det dreier seg om i overkant av 300 ungdommer som har svart ved hvert undersøkelsestidspunkt. Som beskrevet i kapittel 2, vet vi ikke hvor mange som ble oppfordret til å svare. Vi vil derfor understreke at slik spørreundersøkelsen er blitt gjennomført, har vi ikke kunnet regne ut en «svarprosent» i vanlig forstand. Funnene må derfor behandles med forsiktighet, og vi er forsiktige med å generalisere.

Noen av svarkategoriene har vi slått sammen i tabellene. Det gjelder for eksempel hvem ungdommene snakker ofte med når de har et problem, hva de har lært i klubben eller hva de ønsker seg i klubben. Også flere av svarkategoriene vedrørende rusbruk er slått sammen i tabellene.

Det var 322 respondenter i 2007 og 305 i 2009 i alt. Ikke alle har svart på alle spørsmålene, og derfor varierer det totale antall respondenter på hvert spørsmål betydelig i denne undersøkelsen. Generelt preges sammenligningen av at det er små forskjeller i svarfordelingen mellom de to undersøkelsestidspunktene. Målt på denne måten må vi mane til forsiktighet i vurderinger om Yo-Pro-opplegget har bevirket noen store endringer. Men vi ser kanskje noen virkninger, som vi skal drøfte i det følgende.

---

³¹ Quest-back, se kap. 2, s. 54 for nærmere redegjørelse

6.2 Hvem går på klubben?

De følgende oversiktene i tabell 1 til 4 gir litt bakgrunnsinformasjon om de som svarte på spørreskjemaet:

Tabell 1: Hvor gammel er du? (Prosent).

	2007	2009
10 år	0,0	0,7
11 år	0,0	3,7
12 år	1,0	1,0
13 år	18,2	19,9
14 år	18,5	24,7
15 år	23,9	23,6
16 år	17,2	12,8
17 år	12,7	6,4
18 år	6,1	3,4
19 år	1,3	2,0
Over 19 år	1,3	1,7
Total (N)	314	296

Tabell 1 viser at de fleste deltakerne er i alderen 13 til 16 år.

De som har svart i 2009, er yngre enn de som svarte i 2007. Tallet på deltakere over 16 år er neste halvert. I 2007 var det 67 deltakere i denne aldersgruppen, i 2009 var det 40. Aldersspredningen er større i 2009.

Denne dreiningen i alder mellom de to undersøkelsestidspunktene har stor betydning for våre tolkninger av funnene. Det har også betydning for muligheten til å vurdere endringer som eventuelt kan settes i sammenheng med intervensjonen (Yo-Pro og de bedre økonomiske betingelsene for klubbene som fulgte med prosjektet).

Det er flere gutter enn jenter som deltar, og andelen jenter har falt litt. 200 gutter var med hver gang, mens tallet på jenter var 117 i 2007 og 102 i 2009.

Tabell 2: Hvor er du født? (Antall)

	2007	2009
Norge	286	272
Norden utenfor Norge	4	1
Vest-Europa utenfor Norden	3	4
Øst-Europa, Baltikum, Russland og det tidligere Sovjetunionen	2	3
USA, Canada, Australia, New Zealand	0	2
Midt-Østen, Tyrkia, Iran, Irak, Afghanistan, Pakistan	12	8
Vietnam, Thailand, India, Bangladesh, Sri Lanka	2	3
Afrika nord for Sahara	2	1
Afrika sør for Sahara, inkludert Somalia	3	1
Sør-Amerika, Mellom-Amerika, Karibia	1	1
Andre land	1	4
Totalt (N)	316	300

Tabell 2 viser at under 10 prosent av deltakerne er født utenfor Norge. Andelen er omtrent den samme på begge tidspunkt. De som ikke er født i Norge har sitt fødested i ulike deler av verden.

Tabell 3: Hvor er dine foreldre født? (Antall)

	Mor		Far	
	2007	2009	2007	2009
Norge	244	204	253	232
Norden utenfor Norge	2	4	4	2
Vest-Europa utenfor Norden	2	4	8	8
Øst-Europa, Baltikum, Russland og det tidligere Sovjetunionen	2	6	2	8
USA, Canada, Australia, New Zealand	1	2	1	0
Midt-Østen, Tyrkia, Iran, Irak, Afghanistan, Pakistan	14	18	16	22
Vietnam, Thailand, India, Bangladesh, Sri Lanka	4	7	7	7
Afrika nord for Sahara	3	5	4	5
Afrika sør for Sahara, inkludert Somalia	3	5	6	4
Sør-Amerika, Mellom-Amerika, Karibia	6	4	6	4
Finner ikke riktig område	4	10	5	9
Totalt (N)	285	269	312	301

Tabell 3 viser at av de som svarte i 2007, hadde 44 ungdommer mor født i utlandet. I 2009 var det 65 ungdommer med mor født utenfor Norge. Andelen har steget noe. Av de som svarte i 2007 hadde 59 ungdommer far født i utlandet. I 2009 var det 69 ungdommer med far født utenfor Norge. Andelen har også her steget noe.

Det er altså ca. 15 prosent av ungdommene som har minst en forelder som ikke er født norsk. Det tyder på at det er en betydelig del av klubbens ungdommer som har en annen etnisk og språklig bakgrunn enn norsk. Dette bør også få en betydning for hvordan man tenker om klubbens posisjon i det kommunale forebyggende arbeidet.

Tabell 4: Har familien din hatt god eller dårlig råd de siste 2 årene? (Prosent)

	2007	2009
Vi har hatt god råd hele tiden	42,8	41,5
Vi har stort sett hatt god råd	30,9	39,5
Vi har verken hatt god eller dårlig råd	17,4	13,0
Vi har stort sett hatt dårlig råd	7,4	4,3
Vi har hatt dårlig råd hele tiden	1,6	1,3
Totalt (N)	311	299

Spørsmålet om familien har hatt god eller dårlig råd de siste to årene har ikke resultert i større endringer i svarfordelingen. Om det er noen tendens i materialet, dreier det seg om at det er flere av deltakerne som har et positivt syn på familiens økonomi i 2009 enn i 2007, og antallet som mener de har dårlig råd har sannsynligvis gått noe tilbake. Dette kan ha sammenheng med at det i 2009 er flere yngre klubbmedlemmer, og at disse muligens kan ha en tendens til å ha mindre oversikt over og «føling» med familiens økonomi, enn eldre aldersgrupper.

Videre viser spørreundersøkelsen at om lag halvparten av deltakerne bodde sammen med mor og far på begge tidspunktene (49 % i 2007 og 54 % i 2009). De fleste andre bor enten sammen med mor eller sammen med mor og hennes nye partner eller fordeler tiden likt mellom mor og fra. Bare et fåtall bor sammen med far. Fem ungdommer bodde i fosterhjem eller hos fosterforeldre i 2007. I 2009 var det sju.

Det er ingen større forandringer når det gjelder deltakernes botid i området (hvor de bor nå). Både i 2007 og i 2009 hadde mer enn halvparten bodd i området i mer enn 10 år. I overkant av 10 prosent hadde bodd i området mindre enn to år. Det var 60 prosent som svarte at de trivdes svært godt i området på begge tidspunkt. Tar vi med andelen som svarte «trives godt» stiger andelen til over 85 prosent på begge tidspunkt som trivdes i sitt boområde. Bare noen få svarte at de trivdes dårlig eller svært dårlig (mellom 5 og 6 %). Det betyr at det er en relativt stor andel klubbungdommer som har et stabilt bosettingsmønster

På spørsmål om deltakerne kunne tenke seg å la egne barn vokse opp der de bor, var det på begge undersøkelsestidspunkt om lag 15 prosent som ikke ønsket å gjøre det. Nærmere 70 prosent ville la dem vokse opp der de bor. Dette viser igjen til en stor grad av stabilitet, noe som kan være viktig når man tenker på klubbens rolle som forebygger og som deltaker i det å skape stabile institusjoner og relasjoner – *en stabilitetsramme* – i kommunene.

6.3 Klubbens betydning

Svarene på spørsmål om ungdommenes oppfatning av hva foreldre mener om klubben og hvordan ungdommene vurderer klubbens viktighet vises i tabell 5 og 6. Vi tenker at foreldrenes mening om klubben, sammen med ungdommenes faktiske bruk av klubben, sier noe viktig om hva klubben betyr.

Tabell 5: Hva mener foreldrene dine om klubben? (Prosent).

	2007	2009
Jeg vet ikke	30	27
De vet ikke at jeg går på klubben	2	3
De synes det er bra at jeg går på klubben	50	47
De er nøytrale	15	20
De liker ikke at jeg går på klubben	3	3
Total (N)	308	295

Tabell 5 viser at andelen foreldre som er positive til de unges deltakelse på fritidsklubben (ut fra hva ungdommene tror om foreldrenes mening) i 2009 går litt tilbake fra 2007 fra 50 til 47 prosent. Det er knapt noen endring. Ellers stiger andelen foreldre som er nøytrale fra 14 til 20 prosent. Det er en

relativt stor andel som svarer at de ikke vet hvordan foreldrene stiller seg til klubben, 30 prosent i 2007 og 27 prosent i 2009.

De fleste deltakerne begynte på fritidsklubben i 13-årsalderen. Andelen som gikk på juniorklubb før de begynte på fritidsklubben har gått ned, fra 45 til 36 prosent.

Ser vi på bruk av fritidsklubben, er gruppen som går der to til tre ganger i uken størst, og den har økt fra 2007 til 2009 fra 38 til 42 prosent. Andelen som går fra fire til fem ganger har også økt noe, fra 7 til 9 prosent. Det er altså kanskje en tendens til at klubben er blitt noe mer populær i kursperioden.

Tabell 6: Hvor viktig vil du si klubben er for deg i dag? (Prosent)

	2007	2009
Svært viktig	32	24
Viktig	29	33
Ganske viktig	21	24
Ikke viktig	12	15
Svært lite viktig	7	5
Totalt (N)	311	297

Tabell 6 viser at andelen som sier at klubben er «svært viktig» har gått tilbake, fra 32 prosent til 24 prosent. Slår vi sammen svarkategoriene viktig, ganske viktig og svært viktig er det knapt noen forskjeller. Begge gangene karakteriserer om lag 80 prosent klubben som (i ulik grad) viktig for dem.

6.4 Tillit

De følgende oversiktene fra tabell 7 til 16 gir oss innsikt i ulike deler av det vi tolker som et tillitsforhold som ungdommene har til klubben og klubblederne:

Tabell 7: Hvordan vil du karakteriserer ditt forhold til lederne? (Prosent)

	2007	2009
Svært bra	54	53
Bra	31	30
Sånn passe	11	16
Dårlig	2	0
Svært dårlig	2	1
Totalt (N)	310	298

Tabell 7 viser at det er ingen større endringer i deltakernes forhold til lederne. Litt over halvparten sier at de har et «svært bra» forhold til lederne på begge undersøkelsestidspunkt. Bare et lite fåtall synes forholdet er dårlig eller svært dårlig.

Tabell 8: Har du noen gang hatt en samtale med en leder som har vært særlig viktig og som har gitt deg mye? (Prosent)

	2007	2009
Ja	52	41
Nei	48	59
Totalt (N)	305	297

Tabell 8 viser at andelen som svarer at de har hatt «en samtale med en leder som har vært særlig viktig og som har gitt deg mye» har gått ned fra 2007 til 2009, fra 52 prosent til 41 prosent. De som svarte «ja» på spørsmålet i tabell 8, ble videre spurt om hvor ofte dette hadde skjedd.

Tabell 9: Hvor mange ganger har du hatt en samtale med en leder som har vært særlig viktig og som har gitt deg mye? (Prosent)

	2007	2009
Bare en gang	22	25
Et par ganger	55	58
Ganske ofte	15	11
Ofte	8	6
Totalt (N)	157	123

Tabell 9 viser at andelen som har hatt slike samtaler ofte eller ganske ofte har også gått ned fra 23 prosent til 17 prosent.

Svarene på disse tre siste spørsmålene må ses i sammenheng med aldersfordelingen i svargruppene på de to undersøkelsestidspunktene. For det første tar det tid for en ungdom å opparbeide et tillitsforhold til en klubbleder eller klubbmedarbeider. For det andre kan det også være slik at yngre aldersgrupper opplever at det er færre problemer å drøfte med voksne, enn i de eldre aldersgruppene. Problemer og spørsmål i forbindelse med puberteten, større krav i skolen, de første kjærlighetshistoriene, større krav fra samfunn og familie osv. melder seg først i de eldre aldersgruppene i klubben. Ulikhetene i aldersgruppene vil nok innvirke på svarfordelingen mellom

2007 og 2009 også når det gjelder for eksempel kontakt med politi og barnevern og når det gjelder rusproblematikk. Det viktigste i denne sammenhengen er at slike samtaler er uttrykk for en tillitsrelasjon.

Tabell 10: Har du noen gang fått hjelp med et personlig problem av en leder? Prosent.

	2007	2009
Ja	36	32
Nei	64	68
Totalt (N)	307	299

Tabell 10 viser at det også er litt færre som sier at de har fått hjelp med et personlig problem.

De som svarte «ja» på spørsmålet i tabell 10, ble videre spurt:

Tabell 11: Hvor mange ganger har du fått hjelp med et personlig problem av en leder? (Prosent)

	2007	2009
Bare en gang	23	36
Et par ganger	60	52
Ganske ofte	10	7
Ofte	7	4
Totalt (N)	107	94

Tabell 11 viser at hyppigheten av slik hjelp også går noe tilbake, 17 prosent av de som hadde fått hjelp, sa de fikk slik hjelp ofte eller ganske ofte i 2007. I 2009 fikk 11 prosent slik hjelp ofte eller ganske ofte. Andelen som fikk slik hjelp bare én gang gikk opp fra 23 prosent til 36 prosent. En grunn til disse forskjellene kan være at det pga. lavere aldersgjennomsnitt er færre i 2009 som er sårbare og har problemer som krever mer og oftere hjelp. Det vil si at problemene melder seg oftere eller oppleves mer bevisst og uttalt i eldre aldersgrupper.

Tabell 12: Har du noen gang hatt et personlig problem du skulle ønske du kunne fått hjelp med av en leder? (Prosent)

	2007	2009
Ja	23	23
Nei	78	77
Totalt (N)	307	297

Tabell 12 viser at andelen som har hatt et problem de skulle ønske de kunne få hjelp med, er det samme i begge undersøkelsene. Men uansett er dette et resultat fra spørreskjemaundersøkelsen som bør gi klubbledere god grunn til å lytte, spørre og gi nesten en fjerdedel av klubbbrukere bedre anledning til å kunne snakke personlig med lederne.

Tabell 13: Har en venn av deg noen gang hatt et personlig problem som du har diskutert med en leder? (Prosent)

	2007	2009
Ja	39	37
Nei	61	63
Totalt (N)	306	295

Tabell 13 viser at det er den samme andelen som har diskutert venners problemer med lederne på de to tidspunktene.

Det er stilt spørsmål om hvilke nære andre som deltakerne ville henvende seg til om sine personlige problemer. Svarkategoriene inkluderte mor, far, en god venn, en gruppe venner, leder på klubben, lærer, andre voksne og ingen.

Tabell 14: Tenk deg at du har et personlig problem og du føler deg utafør og trist. Hvem ville du snakke med og/eller søke hjelp hos? Andel i prosent som svarer «ofte» for hver enkelt svarkategori.

	2007	2009
Far	27	31
Mor	39	44
En god venn	65	62
En gruppe gode venner	22	21
Leder på klubben	14	15
En lærer	8	7
Andre voksne	11	7
Ingen	18	13

Tabell 14 viser at de fleste henvender seg først og fremst til en god venn. Det er også en stor andel som ville henvende seg til mor eller far. Ser vi videre på svarene, kommer klubblederne først av andre voksne som ungdommene henvender seg til utenfor hjemmet, før skolelærerne for eksempel. Det er ingen endring i dette mellom undersøkelsestidspunktene. Dette resultatet vurderer vi som viktig. Det viser at klubbmedarbeideres posisjon som voksne

tillitspersoner er viktig for ungdommene. Her ligger også et sentralt utgangspunkt for klubbens rolle i generell forebygging.

Tabell 15 nedenfor gjengir svarene på spørsmål om «problemer som du merker en del til blant ungdom i området du bor».

Tabell 15: Problemer som du merker en del til blant ungdom i området du bor. Andel som svarer «Ja, ganske mange skaper problemer med...» (Prosent).

	2007	2009
Vold mot andre	14	17
Tyverier	13	16
Mobbing	15	20
Bruk av hasj	14	15
Bruk av andre rusmidler	18	18
Bruk av alkohol	30	26
Rasistiske handlinger	11	11
Gjenger som plager andre	12	15
Annet	11	15

Tabell 15 viser at andelen som svarer at ganske mange gjenger plager andre, øker fra 12 til 15 prosent, vold mot andre opp fra 14 til 17 prosent, mobbing opp fra 15 til 20 prosent og tyverier opp fra 13 til 16 prosent. Vi tolker en mulig økning i antall som merker mobbing som et uttrykk for det som har vist seg i andre sektorer: Ungdoms bruk av internett i mobbe-øyemed har økt betydelig de siste årene.³² Tallene her er en mulig konsekvens av dette. Vi minner igjen om at tallene her er små. Når det gjelder rusmidler (hasj, andre rusmidler, alkohol) er det ikke større endringer fra 2007 til 2009 blant deltakerne som svarer «Ja, ganske mange skaper problemer med [dette]». Heller ikke når det gjelder rasisme er det endringer.

Det stilles også spørsmål om hvem deltakerne finner det naturlig å snakke med om problemer der de bor.

---

³² Se f.eks. <http://www.moss-avis.no/article/20090523/NYHET/51971351>

Mer mobbing på nettet - Nyheter - Innenriks - Aftenposten.no

Tabell 16: Nedenfor lister vi opp noen folk det kunne vært naturlig å snakke med om problemer i området der du bor. Har du tatt opp noen av problemene i lista over med noen av disse? Andel som svarer «Ja, jeg har snakket om problemene med..» (Prosent).

	2007	2009
Mor	56	57
Far	43	42
Søsken	43	39
Venner	67	65
Klubbledere	27	27
Politi	14	10
Lærere	18	15
Helsesøster	18	23
Barnevern	16	8
Andre	22	20

Tabell 16 viser at igjen er venner viktigst, deretter mor og far. Igjen er det slik at klubblederne kommer foran alle andre voksenpersoner utenfor hjemmet. Det er ingen forskjell mellom undersøkelsestidspunktene. Klubblederne ble altså igjen rangert foran helsesøster, lærere, politi, barnevern og andre.

Det er ikke store endringer fra 2007 til 2009. Antallet som snakker med politi og barnevern er noe mindre i 2009 enn i 2007. Dette kan igjen henge sammen med aldersfordelingen i de to årgangene. Det er sannsynlig at problemer som har med politi og barnevern melder seg i eldre ungdomsår. Svarene er også interessante og understreker mors betydning som en viktig samtalepartner for unge, i tråd med tradisjonelle kjønnsroller. Men forskjellen til far er ikke så stor. Også han kommer langt foran ungdomsledere og profesjonelle tilbud.

6.5 Aktiviteter

Deltakerne ble spurt om hvordan de stiller seg til flere påstander om klubben og aktivitetene der. Her er det en del svar som endres med tre prosentpoeng eller mer fra 2007 til 2009.

Undersøkelsen inneholder 13 spørsmål om deltakerne har lært noe om enkelte spesifiserte temaer på klubben.

Tabell 17: Har du lært noen viktig om...på klubben? Andel som svarer «Ja, jeg har lært noe om dette på klubben». (Prosent)

	2007	2009
Rasisme	36	39
Kjærlighet	44	41
Sex	35	39
Politikk	28	28
Alkohol	45	49
Hasj	35	39
Andre rusmidler	39	45
Meg selv	40	40
Mitt forhold til andre	55	57
Andre kulturer	36	38
Mobbing	47	53
Jobb	43	34
Utdanning	42	44

Tabell 17 viser at noen flere ungdommer i 2009 oppgir å ha lært noe viktig om sex, om alkohol, hasj og andre rusmidler enn i 2007. Vi tenker at dette er en sannsynlig effekt av Yo-Pro-opplegget. Kursdeltakerne har vært mer utadrettede og pedagogiske i sin virksomhet i klubbene. Det har vi mange eksempler på, direkte og indirekte, som vi har beskrevet i kapittel 5. Noen flere av ungdommene har lært noe om mobbing i 2009 enn i 2007, som også kan være en effekt av Yo-Pro-opplegget, der ungdommene har lært mer om både seg selv og andre. Uansett er det viktig at om lag halvparten av deltakerne sier de lærer noe om mobbing på klubben på begge tidspunktene.

Det største utslaget er på svaret vedrørende jobb, der andelen som svarer ja har sunket kraftig. Her er det meget sannsynlig at aldersfordelingen kommer inn. Det er mindre relevant for 12–13-åringene å lære noe om jobb enn for 16–17-åringene.

Tabell 18 (neste side) viser at det er noen flere i 2009, sammenliknet med 2007, som angir at de er blitt bedre med viktig hjelp fra klubben. Det gjelder spesielt musikk, sport, data og matlaging. Igjen kan dette kanskje tyde på at Yo-Pro-opplegget har gitt en større aktivitet generelt i klubbene. Samtidig er det kanskje også her aldersfordelingen i de to materialene som slår ut. De yngre lærer mer i begynnelsen av sin klubb-tid enn når de har gått der i noen år. Hovedfunnet i begge undersøkelsestidspunktene er at biljard og musikk er aktivitetene deltakerne har lært mest om, og skolearbeid er det de lærer minst om. Det siste er vel ikke akkurat overraskende for ungdoms-klubbenes vedkommende. Våre andre data viser at det å lære noe som er

relevant for skolen, kanskje vil bli mer aktuelt i årene som kommer, idet noen av klubbene nå samarbeider tettere med skolene både om alternativ undervisning og om oppfølging av leksearbeid (se kap. 5).

Tabell 18: Er det noen aktiviteter du føler at du er blitt bedre på med viktig hjelp fra klubben? Andel som svarer «ja» på at de er blitt bedre med viktig hjelp fra klubben. (Prosent).

	2007	2009
Musikk	53	57
Sport	28	35
Dans	45	43
Data	34	40
Foto/grafisk design	28	30
Forming	23	22
Skolearbeid/lekser	19	20
Bordtennis	37	38
Biljard	60	58
Matlaging	31	37

Tabell 19: Er det noen av disse aktivitetene som dere ikke har på klubben din – men som du skulle ønske dere kunne få i framtida? Andel som svarer «Skulle gjerne hatt» om disse aktivitetene i klubben (Prosent)

	2007	2009
Bordtennis	8	23
Biljard	13	13
Kortspill	6	10
Dataspill	13	15
Se på film	13	19
Dra på turer	23	17
Mulighet til å spille basket	23	28
Mulighet til å spille håndball	21	25
Mulighet til å spille fotball	27	30
Forming	10	19
Høre på musikk	8	11
Lage musikk/spille i band	16	17
Kurs i å spille et instrument	19	26
Kurs i sang	20	24
Rappekurs	24	30
Dansekurs (hip hop, break, street dance, annet)	19	24
DJ-kurs	21	27
Kampsport	27	34
Datakurs for film og bilde	28	29
Datakurs for lyd og musikk	29	31
Surfe på internett	17	17
Matlagingskurs	23	23

Tabell 19 viser at heller ikke her er det svært store variasjoner mellom 2007 og 2009. Men det ser ut til at de fleste ønsker seg mer av de klassiske klubbaktivitetene i 2009 sammenliknet med 2007. Mulighet til å drive sport og ikke minst ballspill ser ut til å være viktig, i likhet med forming og ulike musikk- og danseaktiviteter er noe flere ønsker seg. Dette kan også ses i sammenheng med endringer i alderssammensetningen fordi de yngre trolig er mer «sultne» på aktiviteter enn de eldre.

6.6 Rusmidler

Til sammen 13 spørsmål handlet om rusmiddelbruk. Svarene framkommer i tabell 20–28. Når det gjelder å tolke svarene, er det igjen viktig å se på endringen i aldersfordeling mellom de to tidspunktene. I følge Skretting (2000) ligger den gjennomsnittlige debutalder for alkohol rundt 15 år³³, og en forskyvning av aldersfordelingen til under denne alderen, slår ut i hvor mange som har erfaring med alkohol.

Der det er mulig har vi sammenliknet resultatene fra klubbundersøkelsen med tallene fra Ung i Oslo (2006), som alle er hentet fra Øia (2007) og Øia (2009). I Ung i Oslo er antallet respondenter totalt 11.500. Ungdommene er mellom 14 og 17 år, altså en noe annen aldersfordeling enn i våre undersøkelser. I Øyas spesielle undersøkelse om ungdommer som bruker klubb i Oslo, er utvalget redusert til kun å omfatte ungdommer i 9. og 10. klassetrinn. Undersøkelsen er gjennomført på en helt annen måte enn våre to, og graden av sammenliknbarhet må derfor vurderes kritisk og varsomt. Vi mener likevel at det kan være relevant å se om sammenlikningen kan gi oss noen flere kunnskaper og ikke minst nye spørsmål vedrørende rusbruk og klubbungdom.

---

³³ Dette er fortsatt en gyldig alder i følge SIRUS (<http://www.bt.no/forbruker/helse/-Ingen-effekt-av-rusforebygging-889937.html>)

Tabell 20: Hender det at du drikker noen form for alkohol? (Prosent)

	2007	2009	Ung i Oslo 2006	Klubb i Oslo 2006 ¹⁾
Ja	68	53	60	47,6 ²⁾
Nei	32	47	40	52,4
Totalt (N)	307	295	11 500	

¹⁾ Her var spørsmålet formulert annerledes: Har du i løpet av de siste 12 måneder drukket så mye at du har følt deg tydelig beruset?

²⁾ Svarprosenten hadde trolig vært større i Ung i Oslo, hvis man hadde stillet det samme spørsmålet som vår undersøkelse.

Tabell 20 viser at det er en stor andel av ungdommene som svarer ja på om de drikker alkohol, men kanskje med en forskjell mellom 2007 og 2009 i ønsket retning, dvs. litt færre svarer ja i 2009 på om det hender at de drikker. Vi mener at også disse forskjellene kan henge sammen med at gruppen over 16 år som besvarer skjemaet i 2009 er mindre enn i 2007. Samtidig kan det også være at Yo-Pro-opplegget faktisk har påvirket i en slik retning. Vi ser også at andelen som *ikke drikker alkohol* er høyere i deltakerklubbene i 2009 enn blant respondentene i Ung i Oslo-undersøkelsen fra 2006. Men denne andelen er noe mindre enn blant klubbbrukere i Oslo. Dette er også i tråd med Øias funn blant klubbungdommen i Ung i Oslo, slik vi har sett i kapittel 1, der klubbungdom ikke skiller seg særlig fra ikke-klubbbrukere når det gjelder andelen som drikker alkohol (Øia 2009).

Tabell 21: De som svarer ja på om de har drukket alkohol, svarer videre på spørsmålene om hyppighet. (Prosent)

Hvor ofte har du drukket alkohol? Andel som svarer	2007	2009	Ung i Oslo 2006	Klubb i Oslo 2006
1-10 ganger siste år	26	37	31	44,8 ¹⁾
1-3 ganger i måneden	38	41	16	15,8 ²⁾
En til flere ganger i uka	35	22	14	18,7 ³⁾
Totalt (N)	204	155	11500	

¹⁾ Her var kategorien: «en eller flere ganger i året»

²⁾ En eller flere ganger i måneden

³⁾ Ukentlig eller oftere

Tabell 21 viser at det kanskje er en liten og systematisk nedgang fra 2007 til 2009 i andelen som drikker relativt ofte i deltakerklubbene. Kanskje har de rusfrie tiltakene indirekte og direkte hatt en påvirkning på de ungdommene

som drakk mest? For unge som drikker oftere, er det imidlertid en del forskjeller fra Ung i Oslo (Øia 2007). Det er flere i begge våre undersøkelser som drikker hyppigere enn Øia finner i Ung i Oslo-undersøkelsen generelt og i Klubb i Oslo-undersøkelsen spesielt.

Uansett viser tallene at det er bekymringsfullt mange som drikker alkohol såpass hyppig i så ung alder. Ut fra svarene er det stort sett de eldste ungdommene som svarer ja på at de har drukket på begge undersøkelsestidspunktene. Tallene tyder på en liten nedgang i 2009 når det gjelder hyppig bruk av alkohol. Men samtidig er det ca. 15 ungdommer i hele gruppen som har svart at de drikker hver eller nesten hver dag.

Når vi sammenlikner med Øias undersøkelser, basert på tall fra Ung i Oslo 1996 og 2006, så ser vi at også han finner et ikke ubetydelig antall ungdommer som oppgir at de har drukket seg full eller ruset seg på hasj, sniffet eller brukt annen narkotika. I 2006 oppgir 31 prosent at de har drukket 1–10 ganger siste år. 16 prosent har drukket mellom 1 og 3 ganger per måned, 14 prosent én til flere ganger i uka (Øia 2007: 75).

Når vi sammenlikner vår undersøkelse med begge Ung i Oslo undersøkelsene, ser vi at det er en større gruppe blant våre ungdomsklubb-ungdommer som drikker hyppig, enn tilsvarende andel i Øias Ung i Oslo materiale, til tross for at andelen yngre i våre klubber er relativt stor. Blant dem som drikker hyppigere enn én gang i måneden, er det flere i fritidsklubbene som deltok i prosjektet på begge tidspunkter, sammenliknet med resultatene fra Ung i Oslo.

Dette må ses i sammenheng med at det er betydelig flere gutter i fritidsklubbene som deltok i vår undersøkelse enn i Øias, og gutter drikker fortsatt mer enn jenter (Øia 2007). Uansett er de som drikker hyppigst (hver eller nesten hver dag) ungdommer som sannsynligvis allerede har utviklet et misbruksmønster og som har risiko for å få alkoholrelaterte fysiske og mentale skader i tidlig voksenalder. Ut fra det kan vi si at det er en gruppe på ca. 5 prosent der det gjelder å gå øyeblikkelig, målrettet og systematisk til verks med rusbehandling. Og uansett kan dette tilsi en sterkere innsats overfor denne gruppen ungdommer enn det som hittil har vært gjort, og også at Yo-Pro-opplegget, i likhet med annet proaktivt rusarbeid, har en svært viktig oppgave i ungdomsklubbene. Viktigheten av proaktivt rusarbeid blir

understreket ved den noe røffere profilen blant klubbungdom som også Øia fant i Oslo (2009, se kapittel 1).

Går vi over til andre rusmidler enn alkohol viser tallene en liten nedgang i «prøving» på hasj og piller i deltakerklubbene. Andelen som sniffer holder seg mer konstant:

Tabell 22. Nedenfor lister vi noen rusmidler. Har du noen gang prøvd noen av dem? (Prosent)

Andel som svarer «Ja», jeg har prøvd	2007	2009
Hasj/marihuana	25	19
Piller	10	6
Sniffing (lim, lighterbensin og liknende)	12	11

Som med alkohol, kan nedgangen i andelen som har prøvd hasj og som har sniffet ses i sammenheng med at vi i 2009 har flere ungdommer i de nedre aldersgruppene i deltakerklubbene. Men nedgangen kan også, som vi også tidligere har vært inne på, være en indikasjon på at Yo-Pro og fokuset på rusmiddelbruk som inngikk i kurssamlingene, kan ha virket i en slik retning.

Sammenlikner vi med Ung i Oslo 2006, kan det se ut som at det er flere i deltakerklubbene på begge tidspunktene som både røyker hasj og som driver med sniffing. Men forskjellen her kan ligge i at spørsmålet har vært stilt ulikt i de to undersøkelsene. I vår undersøkelse var spørsmålet formulert som «har du noen gang...», mens det i Øias var formulert som «har du i løpet av de siste 12 måneder...». 19 prosent i deltakerklubbene har prøvd hasj *noen gang*, mens det er så lavt som 9 prosent blant ungdom i Oslo *i løpet av siste år*. 11 prosent i deltakerklubbene har sniffet *noen gang*, mens bare 4.1 prosent blant Osloungdommen har sniffet *i løpet av siste år*. Det er altså en høyere andel som har prøvd hasj og sniffing i klubbene som deltok. Tall for pillebruk er ikke oppgitt av Øia (2007).

I kapittel 1 har vi på grunnlag av Ung i Oslo 2006 sett at det er flere av ungdommene som går i fritidsklubb enn av de som ikke går i klubb, som aldri drikker alkohol (Øia 2009). Samtidig fant Øia at det ikke var signifikante forskjeller mellom klubbbrukere og ikke-klubbbrukere med hensyn til regelmessig bruk av alkohol (månedlig eller hyppigere), bruk av hasj og andre narkotiske stoffer. Våre tall fra deltakerklubbene når det gjelder hasj og marihuana gir derfor grunn til å spørre om Øias konklusjon om

fritidsklubbens positive og rusforebyggende virkning – slik vi så i kapittel 1 – ikke stemmer for deltakerklubbens vedkommende.

Usikkerhetene i våre sammenlikninger beror på flere ulikheter på flere nivåer i de ulike undersøkelsene: noe ulik aldersfordeling i alle fire materialene, noe ulik svarkategorisering, og også litt ulike spørsmål, f.eks. vedr. hyppighet av alkoholbruk. Forklaringene kan også bero på helt andre forskjeller, dvs. demografiske, geografiske, sosiale og kulturelle. I tillegg kommer at omstendighetene for gjennomføringen av undersøkelsene våre og Ung i Oslo var meget forskjellige. I Ung i Oslo satt alle ungdommer som elever i klasserom, og skolen og lærerne var med i organiseringen av gjennomføringen, mens våre to ble gjennomført elektronisk via datamaskiner i klubben. Allerede dette gir spesielle og ulike seleksjoner. Så kommer de ulike aldersfordelingene i tillegg som gjør sammenlikning vanskeligere. Ung i Oslo har en litt annen aldersspredning (14–17) enn Klubb i Oslo, som begrenser seg til 9. og 10. klassinger.

På spørsmål om mer regelmessig bruk av hasj, piller og sniffing blant unge i deltakerklubbene får vi følgende bilder:³⁴

Tabell 23: Hasj/marihuana. Andel av de som har brukt rusmidlet etter omfang av bruken. (Prosent)

	2007	2009
1-4 ganger siste år	52	48
5-10 ganger siste år	18	8
Omtrent en gang i måneden	6	5
Oftere enn en gang i måneden	23	39
Totalt (N)	94	84

Tabell 24: Piller. Andel av de som har brukt rusmidlet etter omfang av bruken (Prosent)

	2007	2009
1-4 ganger siste år	51	32
5-10 ganger siste år	12	9
Omtrent en gang i måneden	6	5
Oftere enn en gang i måneden	31	55
Totalt (N)	51	44

³⁴ Det er her ikke samsvar mellom antall som svarte på tabell 22 og antall som har svart på hyppighet av bruk i tabell 23, 24 og 25. Dette er ikke uvanlig i slike spørreundersøkelser og resultatene må derfor tolkes forsiktig.

Tabell 25: Sniffing. Andel av de som har brukt rusmidlet etter omfang av bruken. (Prosent)

	2007	2009
1-4 ganger siste år	44	36
5-10 ganger siste år	14	8
Omtrent en gang i måneden	9	8
Oftere enn en gang i måneden	33	49
Totalt (N)	57	53

Tabellene 23–25 viser at *blant dem som har prøvd disse stoffene*, ser det ut til at både andelen som røyker hasj, og andelen som tar piller og andelen som sniffer «oftere enn en gang i måneden», har økt i kursperioden. Selv om dette ser ut til å dreie seg om opp til så mye som en fjerdedel av de som er med, så er det flere vesentlige usikkerheter knyttet til disse svarene.

Det er ca. 15 prosent av ungdommene som i det hele tatt svarer på spørsmålet om sniffing. Sammenlikner vi med Øias funn fra Ung i Oslo i 1996 og 2006, så ser vi at også han finner et ikke ubetydelig antall ungdommer som faktisk sniffer og at flere oppgir at de sniffer i 2006 enn i 1996. «*Sniffing er et utpreget lavstatusfenomen, som i stor grad har unndratt seg offentlighetens interesse og oppmerksomhet*», skriver Øia (2007: 84).

Øia åpner for den samme tolkningen som vi, nemlig at ungdom legger noe annet i «sniffing» i dag enn på 1990-tallet. Ca. 4,5 prosent i hans materiale oppgir at de sniffer i 2006. Våre høye tall, det doble av Øias, kan eventuelt være uttrykk for at det må være et betydelig antall respondenter som har lagt noe annet i sniffing enn det som var ment, kanskje også «snusing» eller som ungdom selv, ifølge Øia, kaller det: «snøffing». Selv om det har vært alarmerende avisreportasjer om sniffing av lightergass og lignende³⁵, er det sannsynlig at disse tallene sier noe om flere stoffer enn sniffing. Dette er også Øia inne på i sin analyse (2007:73). For de yngre unge som er i faresonen for utvikling av rusmisbruk, er sniffemidler enkle og rimelige å få tak i: lim på sløyden, lightergass og lignende. Øia finner også noe annet som er viktig for vårt anliggende: «*De som har vært medlemmer av fritidsklubb oppgir at de sniffer mest. Det er også denne gruppa av unge som drikker mest. Minst drikker de som er medlem av fritidsklubb*» (Øia 2009: 17,

³⁵ Barn sniffer livsfarlig lightergass - Østfold - NRK Nyheter.

uthevet av oss). Kanskje gir dette derfor grunn til videre undersøkelser og tiltak? Igjen kan denne økningen tolkes som et utslag av at den yngre aldersgruppa er større i deltakerklubbene i 2009.

De aller fleste svarer at de ikke har prøvd tyngre narkotiske stoffer.

Tabell 26: Ecstasy, GHB, amfetamin, LSD, heroin og morfin er noen andre narkotiske stoffer. Har du prøvd noen av disse? (Prosent)

	2007	2009
Nei, aldri	89	91
Ja, en gang	7	5
Ja, noen ganger	5	4
Totalt (N)	288	275

I Ung i Osloundersøkelsen er det i 2006 derimot 3,2 prosent som oppgir at de har prøvd «annen narkotika» (altså noe annet enn hasj). For deltakerklubbene ser vi at tallene her var hele 12 prosent i 2007, mot 9 prosent i 2009 som hadde brukt slike stoffer. Igjen finner vi altså en høyere andel unge som har prøvd tyngre narkotiske stoffer i deltakerklubbene enn i Øias materiale.

Både når det gjelder bruk av hasj, sniffing (snøffing?) og tyngre narkotiske stoffer, finner vi altså en høyere andel unge brukere i deltakerklubbene, sammenliknet med tallene fra Ung i Oslo undersøkelsen 2006.

Et viktig spørsmål i denne sammenhengen er det følgende:

Tabell 27: Har du snakket om rusmidler med noen av lederne? (Prosent)

	2007	2009
Aldri	50	57
En sjelden gang	33	29
Flere ganger	17	14
Totalt (N)	298	291

Tabell 27 viser at ca. halvparten i begge årganger aldri har snakket med lederne om rusmidler. Det er en liten gruppe som på begge undersøkelsestidspunktene har snakket med lederne flere ganger om rusmidler, og flere har snakket én gang med lederne om det.

Tabell 28: Har du snakket om rusmidler med noen av vennene dine på klubben? (Prosent)

	2007	2009
Aldri	33	36
En sjelden gang	31	24
Flere ganger	37	40
Totalt (N)	298	291

6.7 Oppsummering

Rundt 300 ungdommer har svart på vårt spørreskjema i hver runde. Det er ikke de samme ungdommene som har svart begge årene. Det er flere i yngre aldersgrupper som har svart i 2009 enn i 2007, og dette har fått konsekvenser for undersøkelsens muligheter til å evaluere eventuelle virkninger av Yo-Pro og intervensjonen slik denne er beskrevet i rapporten.

Det er en tendens til at klubben er blitt noe mer populær i kursperioden. Vi kan spørre om vi her ser virkninger av Yo-Pro metodikken, eller om det snarere er snakk om en større entusiasme knyttet til et større antall yngre? Begge tolkninger er mulige.

Mange av svarene viser at det ikke er store og markerte forskjeller på de to undersøkelsestidspunktene. Det er likevel interessante data som framkommer, selv om denne delundersøkelsen ikke gir oss sikre holdepunkter for å kunne vurdere om det er Yo-Pro-opplegget som har ført til de endringene som kan registreres. Noen av svarforskjellene mellom 2007 og 2009 kan tyde på at Yo-Pro-opplegget har hatt en viss virkning i en positiv retning.

Svarene vedrørende botid i området viser til en stor grad av stabilitet, noe som kan være viktig når man tenker på klubbens rolle som forebygger og som deltaker i en «*stabilitets-ramme*» i kommunene. Klubben karakteriseres av om lag 80 prosent av ungdommene som viktig for dem.

Over halvparten svarer at de har et svært bra forhold til lederne og at de har hatt en samtale om noe som er særlig viktig flere ganger. Klubblederne kommer først av andre voksne som ungdommene, som går i ungdomsklubb, henvender seg til utenfor hjemmet, før skolelærerne, for eksempel. Det er ingen endring i dette mellom undersøkelsestidspunktene.

Dette delresultatet vurderer vi som viktig, i det det viser at klubbmedarbeideres posisjon som voksne tillitspersoner er viktig for ungdommene.

Flere ungdommer i 2009 enn i 2007, oppgir at de har «lært noe om» om sex, om alkohol, hasj og andre rusmidler i klubben. Dette kan ses i sammenheng med intervensjonen, ettersom vi har sett mange eksempler på at kursdeltakerne har vært mer utadrettete og pedagogiske i sin virksomhet i klubbene i prosjektperioden. Det er også noen flere i 2009, sammenliknet med 2007, som oppgir at de er blitt «bedre med viktig hjelp fra klubben» i bestemte aktiviteter. Det gjelder spesielt musikk, sport, data og matlaging. Igjen kan dette kanskje tyde på at Yopro-opplegget har medført større aktivitet generelt i klubbene. Det er mulig at det er aldersfordelingen i de to materialene som også her slår ut. De yngre lærer mer i begynnelsen av sin klubb-tid enn når de har gått der i noen år.

En stor andel av ungdommene svarer ja på om de drikker alkohol, med en liten nedgang fra undersøkelsen i 2007 til undersøkelsen i 2009. Vi mener at forskjellen henger sammen med at gruppen over 16 år som besvarer skjemaet i 2009 er mindre enn i 2007. Samtidig kan det også være at Yo-Pro-opplegget faktisk har bevirket en endring pga. de (indirekte) anti-rusvirksomhetene og samtalene om rus i klubben.

Øia har sammenliknet situasjonen blant ungdom i Oslo langs en rekke variabler. Ungdommene i hans materiale er hovedsaklig mellom 14 og 17 år, altså en litt annerledes aldersfordeling enn i vår undersøkelse. Likevel kan det være grunn til å forsøke å sammenlikne, særlig når det gjelder spørsmålet om rusbruk, selv om rusbruk er svært aldersavhengig.

Andelen som drikker alkohol er omtrent den samme i deltakerklubbene som blant respondentene i Ung i Oslo 2006. Dette er også i tråd med Øias funn blant klubbungdommen i Ung i Oslo, slik vi har sett i kapittel 1, der klubbungdom ikke skiller seg fra ikke-klubbrukere når det gjelder dette spørsmålet (Øia 2009).

Antallet unge som drikker hyppig er usikkert, og våre forslag til sammenlikning med andre undersøkelser er det også grunn til å vurdere med varsomhet. Uansett finner vi svar som kan tilsi en sterkere innsats overfor denne gruppen ungdommer enn det som hittil har vært gjort. Yo-Pro-opplegget, i likhet med annet proaktivt rusarbeid, har en svært viktig oppgave i ungdomsklubbene.

Går vi over til andre rusmidler enn alkohol viser tallene en liten nedgang i «prøving» på hasj og piller i deltakerklubbene. Andelen som sniffer holder seg mer konstant.

Både når det gjelder bruk av hasj, sniffing og tyngre narkotiske stoffer finner vi en høyere andel unge brukere i deltakerklubbene, sammenliknet med tallene fra Ung i Oslo undersøkelsen 2006. Tallene fra deltakerklubbene gir derfor grunn til å spørre om Øias konklusjon om fritidsklubbens positive og rusforebyggende virkning, ikke stemmer for deltakerklubbens vedkommende?

Svarene vedrørende rusmidler blant unge i deltakerklubbene viser uansett at det er bekymringsfullt mange som drikker alkohol såpass hyppig i så ung alder. For våre to spørreundersøkelser blant klubbungdom er det en nedgang fra 2007 til 2009 i antall ungdommer som svarer bekreftende på spørsmål om de bruker ulike rusmidler, noe vi setter i sammenheng med at de nå er flere yngre som benytter klubbene. Men vi må også åpne opp for at Yo-Pro relatert arbeid for ruskritiske holdninger kan ha hatt en viss virkning.

Økningen i antall yngre medlemmer, og den tilsvarende nedgangen blant eldre klubbbrukere gjør det vanskelig å undersøke mulige effekter av Yo-Pro i deltakerklubbene. Nedgangen i alder kan ses i sammenheng med at flere klubber har jobbet svært målrettet for å forbedre samarbeidet med skolen, slik vi så i kapittel 5. I dette arbeidet har flere av klubbene særlig fokusert på 7–8 trinn. Med andre ord kan nedgangen i de øvre aldersgruppene ses som utslag av et vellykket samarbeid med skolen, for nettopp å få den yngre aldersgruppa til å benytte klubben. I så fall bekrefter dette at intervensjonen – Yo-Pro inkludert – har hatt en betydning for å øke andelen yngre klubbbrukere.

7 Ungdomsklubber, Yo-Pro og rusforebygging: oppsummering og konklusjoner

I kapittel 1 stilte vi spørsmålet om hva en fritidsklubb ideelt sett skal være. I samsvar med en gjennomgang av tidligere litteratur, offentlige dokumenter og informasjon fra Ungdom & Fritid, oppsummerte vi dette med at fritidsklubben er en arena som:

- er et frivillig tilbud til ungdom i et mer eller mindre avgrenset område.
- har til målsetting å nå bredt ut; den skal nå både ungdomsgrupper i hovedstrømmen (mainstream) samtidig som den også skal appellere til unge med ulike former for problemer, og til ungdom i ulike ungdomssubkulturer.
- særlig vektlegger kvalifisering, d.v.s. prosesser der ungdom kan «vokse» ved at de tilegner seg nye ferdigheter og områder for mestring. Dette omfatter både praktiske/tekniske områder og sosiale og psykologiske innsikter og evner.
- følgelig skal både drive utvikling og formidling av kulturopplevelser og kulturaktiviteter, og forebyggende og sosialfaglig arbeid.
- har pedagogiske tradisjoner for å legge stor vekt på sosial læring både mellom ledere og medlemmer, og på sosialisering mellom jevnaldrende.
- skal legge til rette for samarbeid med eksterne ungdomsrelevante instanser, som politi, barnevern, skole, helsestasjon, uteseksjon o.l.
- skal være absolutt rusfri og som skal arbeide for rusforebyggende tiltak og holdninger blant ungdommene

Hvordan har dette så artet seg i praksis blant de 11 klubbene som har deltatt i prosjektet? Hvordan og eventuelt på hvilke måter har Yo-Pro-metodikken virket styrkende og utviklende på disse målsettingene? Har vi funnet slike idealer og tilhørende praksiser i klubbene som har deltatt? Særlig punktet om

rusforebygging har i utgangspunktet vært i fokus i prosjektet. Hvordan skal vi oppsummere og konkludere ut fra funnene?

Valg av metoder for evalueringen tok utgangspunkt i at de sosiale prosessene som foregår i en fritidsklubb, inngår i komplekse samspill med en rekke faktorer, både eksterne og klubbinterne. Dette framgår både i litteraturen om fritidsklubbpedagogikk og i nyere forskningsbaserte publikasjoner. Disse faktorene kan være beboersammensetningen i området, det ungdomskulturelle landskapet, klubbledergruppas praksis og kunnskapsnivå, relasjonene til eksterne instanser som kommune- og bydelsadministrasjon, skole, barnevern og politi, økonomiske forhold, sentrale enkelthendelser, samt mer lokale særtrekk. Dette er alle forhold som virker inn på og gir føringer til den rollen og de mulighetene fritidsklubben til enhver tid har til å påvirke og orientere ungdomsmiljøet i lokalmiljøet den inngår i.

Vi har i tråd med dette sett innføring av ny klubbmetodikk og nye ressurser – som vi her har kalt «intervensjonen» – som elementer som inngår i et slikt samspill. Bestanddelene i dette samspillet vil hele tida kunne endres underveis, og den tilførte metodikken må dermed ses som bare én blant mange faktorer som kan bevirke endringer i ulike retninger. For best mulig å kunne vurdere klubbens og metodikkens rolle i et slikt samspill, og eventuelle endringer over tid, har vi tatt i bruk en rekke metodiske tilnærminger der et bredt spekter av datakilder har inngått. Særlig feltstudiene – som ble påbegynt allerede høsten 2007 – har vært av stor betydning for å gi den nødvendige dybden i utforskningen av problemstillingene før det første spørreskjemaet ble sendt ut. De dannet også grunnlag for å justere samtlige intervjuguider underveis. Dette ble beskrevet i kapittel 2.

7.1 Før intervensjonen

I kapittel 3 skisserte vi et bilde av klubbene som deltok i prosjektet og deres praksiser og profiler slik de var *før* den nye metodikken ble innlært. Her sammenliknet vi også deltakerklubbens arbeid med andre klubber som vi kjenner fra tidligere forskning.

De 11 klubbene var preget av stor variasjon. Dette gjelder særlig steds-karakteristikker (by, land, tettsted, utkant, sentrum), lokaler, personalressurser og materielle og teknologiske ressurser. Likevel er det vårt bestemte

inntrykk at samtlige klubber forholdt seg mer eller mindre eksplisitt til idealene formulert over, og forsøkte, så godt det lot seg gjøre innenfor det brede spekteret av ulike rammebetingelser, å realiser disse idealene i praksis.

Vi fant et stort repertoar av aktiviteter som tilbys medlemmene, inkludert praksiser som var innrettet for medvirkning, utvikling av tillitsrelasjoner og for tilrettelegging for ulike former for kvalifisering. Dette er ikke overraskende ettersom et fokus på disse temaene har en lang tradisjon i de norske fritidsklubbenes historie, slik vi så i kapittel 1.

Klubbene hadde og et bredt register av praksiser som relaterte seg direkte og indirekte til rusmiddelbruk blant medlemmene. Dette viste seg først og fremst i understrekingen av klubben som rusfri sone. Selv om lederne i mange klubber fortalte at de hadde god kjennskap til rusmiddelbruk blant unge som vanket på klubben, ble det ofte sterkt understreket at ungdommene som regel hadde stor respekt for rusmiddelforbudet på klubben, og at de følgelig holdt seg unna når de drev med dette. Rusforebygging ble også henvist til når klubbene setter i verk større arrangementer på dager da man vet at ungdomsgrupperingene har tradisjon for å feste. Vi fant og eksempler på at ungdom som hadde rusproblemer brukte klubben som en viktig alternativ arena for å holde seg borte fra rusmiljøene de tidligere hadde befunnet seg i.

Undersøkelsen avdekket stor variasjon i klubbenes praksiser for samarbeid med eksterne instanser som politi, skole og barnevern (jf. Smette 2005). Av disse, var det nok skolen som var den mest vanlige samarbeidspartneren i klubbene. Noen hadde gode og innarbeidete rutiner som var utviklet over flere år. Særlig var deltakelse i SLT nettverk aktuelt for flere klubber. Likevel hadde et flertall av klubbene et erkjent behov for å forbedre samarbeidsrelasjonene med klubbeksterne instanser.

Vi sammenfattet analysene av klubbene før intervensjonen ved å henvise til at klubbene på mange måter befinner seg i spenningsfeltet mellom to ulike klubbprofiler, nemlig mellom klubber som særlig vektlegger aktiviteter og ferdigheter relatert til ymse kulturuttrykk (i estetisk og ungdomskulturell forstand) på den ene sida, og klubber som i større grad vektlegger sosialt arbeid, på den andre. Spørsmålet om hvor den enkelte klubben befinner seg i dette feltet, er en klassisk problemstilling som har fulgt norske

ungdomsklubber i lang tid. Konklusjonen blant kursdeltakerne har likevel vært at det her ikke er snakk om et enten eller, men et både og, trass i at deltakerklubbene profiler likefullt kunne la det ene aspektet være mer framtrepende enn det andre.

Samtidig er et lite påaktet trekk ved klubbene praksiser, å oppfylle en kontrollfunksjon som en slags samfunnets forlengede arm. Dette kom ikke minst tilsyne i et eksempel vi fikk referert fra en klubbleder og som utspilte seg noen år før vår undersøkelse ble igangsatt. I dette tilfelle hadde skole, politi og barnevern mistet grepet om en svært problematisk gruppe ungdommer, som likevel fikk oppholde seg på klubben for å skåne lokalsamfunnet, slik klubblederen opplevde det. På denne måten var behovet for kontroll så stort, at de øvrige ungdommenes behov for en velfungerende ungdomsklubb ble ofret av hensyn til samfunnets behov for å få disse problemungdommenes adferd under kontroll. Her var altså ungdomsklubben det eneste stedet der man tilnærmelsesvis klarte å lykkes med dette, under store belastninger for de ansatte. Vi må her selvsagt ta visse forbehold om uklarheter i framstillingen, ettersom dette er et forløp vi har fått beskrevet fra en informant i ettertid. Liknende eksempler kjennes imidlertid fra den øvrige litteraturen (Vestel og Smette 2007, BLD 2009). Det må understrekes at ingen av klubbene som deltok i prosjektet var i en situasjon som kom i nærheten av dette. Likevel var det enkelte som gjennomgikk endel svingninger, der også klare «problemfaser» var inkludert.

Vårt bilde av klubbene *før* den nye metodikken ble innlært, er med andre ord svært mangfoldig samtidig som tydelige og grunnleggende likhetstrekk finnes. Klubbene stedsuttrykk, dvs. utseende, innhold og materielle preg viser store forskjeller, noe som og gjelder brukergruppene, aktivitetene (selv om noen aktiviteter og noe utstyr er felles for alle), type medvirkning og samarbeidsrelasjoner. Likheter dreier seg, som vi har vært inne på, om oppslutningen om en felles forestilling om hva en klubb skal være.

Samtlige klubbmedarbeiderne, både prosjektdeltakerne og andre vi har intervjuet stilte seg svært positive til klubben som eget arbeidssted og som samfunnsinstitusjon. Dette er kanskje ikke overraskende ettersom ønsket om å delta i et forskningsprosjekt vel forutsetter en positiv holdning til arbeidet.

7.2 Klubbene under og etter intervensjonen

I kapittel 4 skisserte vi kort Yo-Pro-metodikken slik den framstår i kursheftet, supplert med data fra kurssamlingene, samt de økonomiske rammevilkårene som ble tilbudt for å gi kursdeltakerne og «deres» ungdommer best mulige betingelser for å kunne gjennomføre det nye de hadde lært. Oppsummert forstår vi Yo-Pro som en metode for å veilede og kvalifisere ungdom til innsikt, selvtilit, samarbeid og myndiggjøring gjennom deltakelse i ulike aktiviteter.

I vår gjennomgang av de ulike metodene konstaterer vi at Yo-Pro har en rekke, relativt eksplisitte pedagogiske mål. En benytter sterke elementer av lek, humor, fart og spenning for å føre folk sammen og bygge ned sosial usikkerhet hos deltakerne. Fantasi, kreativitet og positiv imøtekommenhet gis systematisk stort spillerom, noe som blant annet viser seg i viljen til å få fram ideer uten krav til realisme eller gjennomførbarhet i første omgang. Samtidig vektlegges evner til gjennomføring og «realitetsorientering» i en annen rekke av øvelser. Her framstår også evnen til samarbeid, empati, lytting og sosial sensitivitet som viktige egenskaper en ønsker å utvikle.

Vi registrerte imidlertid flere steder både i Yo-Pro-heftet og i den terminologien som ble brukt på kursene, klare likheter med ordbruk og formuleringer i nyere litteratur om «selvhjelp», næringslivsorienterte kurs om «kreativitet» o.l. I den grad terminologien rundt flere av øvelsene her reflekterer et sterkt fokus på «selvet», på ens egne «ressurser» og prosjektet «å skape seg selv» o.l. speiler dette en tendens som en rekke samfunnsforskere har sett som karakteristisk for den såkalte «post-», «høy-», «sein-» eller «flytende-» moderne tilstand (Giddens 1991, Bauman 2000, Krange og Øia 2005). I kursheftet kombineres disse formuleringene til tider med en viss næringslivsjargong, der ord som «suksess», «risikovillighet», «prestasjoner», «konkurranse», formuleringer som «suksessrike mennesker», uttrykk som «vinn-vinn» m.m. hyppig forekommer. Slike vinklinger har et ideologisk preg der metaforer, uttrykk og holdninger fra økonomisk markedsliberalisme bringes inn i kursenes forståelsesrammer. Uansett hvordan man selv stiller seg til en slik tendens, reflekterer dette hvordan språk og holdninger som springer ut fra større samfunnsmessige utviklingstrekk nedfeller seg i dagligtale og i tilsynelatende nøytrale rammer om ulike situasjoner, noe disse kursene kan ses som eksempler på.

Skissen av klubbens praksiser før intervensjonen, og gjennomgangen av innholdet i metodikken i kapittel 4 og 5 ga oss et grunnlag for å formulere og diskutere videre spørsmål i de neste kapitlene hvor vi så nærmere på erfaringene med denne metodikken i praksis, og på hvordan kursdeltakerne selv vurderte nyttigheten av den.

I kapittel 5 analyserte og beskrev vi våre funn etter hvert som kursdeltakerne, ungdommene og andre medarbeidere fikk erfaring med å sette metodikken ut i livet. Spørsmålet var bl.a. i hvilken grad og på hvilke måter Yo-Pro kunne sies å styrke klubbens arbeid, utfra de ideelle målsettingene vi tidligere har formulert, og prosjektets problemstillinger.

Vi har sett at en rekke aktiviteter ble generert som direkte eller indirekte følge av Yo-Pro-metodikken. Her var det spesielt to kategorier øvelser som i særlig grad fikk synlige og håndfaste resultater: øvelser for idè-skaping og øvelser for idè-realiserings. Men og i mer generell forstand kan vi si at Yo-Pro-metodikken har tilført klubbene et utvidet og i mange tilfeller fornyet repertoar av aktiviteter og ressurser i form av:

- A) Yo-Pro-øvelsene i seg selv,
- B) aktivitetene som kreves for å gjennomføre ideene som har fått finansiering, og
- C) aktivitetene som muliggjøres etter at B er gjennomført, inkludert bruken av eventuelle nye ressurser (for eksempel i form av utstyr) som prosjektet har tilført.

Mange av disse aktivitetene ser ut til å ha hatt stor appell hos betydelige ungdomsgrupper i klubbene som har deltatt. De mest synlige ressursene de har generert er materielle, i form av attraktivt utstyr, oppussing og forbedring av lokaliteter, økonomiske midler til turer o.l. Men de har også bidratt til å gi deltakerne, på et mer personlig nivå, kunnskap og øvelse i praktisk arbeid, skriving av søknader o.l. De har videre bidratt til å utvikle mer teknisk kunnskap i form av den kunnskapen som de unge har måttet lære seg, for eksempel for å kunne beherske moderne teknologi om lyd, bilde, DJ-utstyr o.l., eller skateboardet som skal brukes på den nye rampa som er skaffet tilveie gjennom Yo-Pro (FriFond) midlene

I denne sammenhengen vil vi også peke på at Yo-Pro-redskapene for ideskaping og iderealiserings også har vist seg som nyttige for å realisere forslag knyttet til de mer profilerte ungdomskulturene. Her kan øvelsene også «spilles på» for å styrke mulighetene til å få attraktive unge eksperter til å bli værende i klubblokalene, med de fordelene dette har for miljøet som helhet. Blant annet viser dette hvordan Yo-Pro-øvelsene kan inngå i en større helhet som peker utover selve metodikken.

I alle aktivitetsfasene der ungdommene deltar «virker de med» i forløpene og oppnår ideelt sett gjennom dette å gi retning til og å påvirke prosessene de deltar i. Slik styrkes de både med selvtillit, erfaringer og kunnskaper. Dette er ofte prosesser der en på et mer uformelt plan utvikler en følelse av medvirkning, noe som vi tillegger stor betydning i klubbarbeidet. I tillegg er Yo-Pro-øvelsene også blitt benyttet i prosesser der klubbens mer formaliserte organer for medvirkning – blant annet i form av klubbrådet – er blitt styrket. Dette er i tråd med metodikkens vekt på medvirkning for å utvikle selvtillit og «eierskap» til klubben.

Ungdom & Fritid mottok 44 søknader om støtte til ungdomsinitierte prosjekter. Selv om ikke alle disse ble godkjent, er det gode grunner til å anta at disse bevilgningene har vært vesentlige for å stimulere aktivitetsnivået i klubbene, og at de realiserte prosjektene har styrket medvirkning og myndiggjøring av ungdommene som har vært involvert.

De kanskje viktigste delene av prosessene nevnt ovenfor, er de sosiale og psykologiske virkningene som her settes i gang og stimuleres i form av styrkede tillitsrelasjoner, styrket selvbilde, følelse av medvirkning, og utvikling av nye ferdigheter, dvs. kvalifisering. Mange av kursdeltakerne har rapportert om at deltakelse i Yo-Pro-øvelser og relaterte aktiviteter har medført bedre kontakt og bedre tillitsforhold mellom klubbmedarbeidere og ungdommene. Disse prosessene der en på et mer uformelt og personlig plan utvikler en følelse av medvirkning og tilknytning til klubben må tillegges stor vekt i ungdomsarbeidet.

Inspirert av og tildels gjennom Yo-Pro-metodikken, ble for eksempel muligheten til å bruke teknisk utstyr (f.eks. DJ-utstyr) et medium for å få i gang prosesser for medlemmer med problematisk atferd og kanskje et dårlig selvbilde. Vi har sett flere eksempler på at unge som var inne i destruktive spor

i skolekonteksten, kunne oppleve mestring og på denne måten opparbeide både prestisje og anerkjennelse fra medelever og andre i klubbkonteksten. Ønsket om å få til et samvirke mellom arbeidet med kulturarrangementer på den ene sida, og prosesser for utvikling av selvtillit, mestring og styrkende anerkjennelse fra omgivelsene på den andre, så her ut til å ha lyktes. Slike prosesser kan også ses som en form for sosial synliggjøring, i det evner som man tidligere ikke så, visste om eller i verste fall ikke trodde denne ungdommen hadde, ble gjort synlige både for ungdommen selv og for omgivelsene.

Dette er bare ett av flere forhold som antyder noe om de mulighetene som ligger i et godt tilrettelagt samarbeid med skolen.

Disse forløpene har igjen åpnet opp mulighetene for å snakke sammen om rus og rusrelaterte problemer. Ved å bli engasjert i aktiviteter, har vi sett eksempler på at ungdom som befant seg i rusutsatte situasjoner gradvis ble trukket inn i et miljø med unge som i utgangspunktet ikke var rusorienterte. Selv om de forebyggende virkningene av deltakelse i slike prosesser/prosjekter ikke bør overvurderes, kan en slik deltakelse ses som et gunstig utgangspunkt for å kunne jobbe med holdningskapende arbeid.

En klubb som var dominert av en gruppe rusorienterte «tøffinger» – klarte blant annet via Yo-Pro-arbeidet – å dreie fritidsklubben som helhet inn i en annen retning, og hvor disse «tøffingene» selv kom etter og dermed inn i et mer ønskelig spor etter at denne endringen (hvor klubben ble mer attraktiv) hadde skjedd. Dette er begge eksempler på at metodikken kan inngå i mer overordnede forebyggende prosesser, selv om øvelsene ikke direkte omhandler rusrelaterte problemstillinger.

Som forskere opplevde vi i kursenes tidlige faser et for oss påfallende fravær av fokus på temaet rus, men setter dette i sammenheng med at klubbenes profil som rusfrie arenaer i stor grad ser ut til å tas for gitt av de klubbansatte. Dette overensstemmer med funnene i Øias undersøkelse som tolkes i retning av at klubbenes praksiser faktisk har en forebyggende effekt (Øia 2009). Fokuset på rusmidler slik det framkommer i rapporten, var på mange måter et resultat av at vi som forskere – støttet av Ungdom & Fritid – eksplisitt brakte temaet på bane på kurssamlingene. Deltakerne selv understreket at de ikke så Yo-Pro-øvelsene som rusforebyggende i seg selv, og plasserte heller metodikken i et større perspektiv, der man over tid kan bygge

opp en posisjon for å kunne jobbe rusforebyggende i en mer overordnet forstand. Blant annet dreier dette seg om å utvikle klubben og dens repertoar av aktiviteter til å bli så attraktiv at den virker som et alternativ til rusrelaterte gjøremål.

Når det gjelder hvilke ungdommer som best nås med Yo-Pro-metodikken, rapporterte deltakere fra minst syv av elleve klubber på ulike måter om gode erfaringer også med å involvere unge som ble sett som «ressurssvake» eller «vanskelig tilgjengelige». Flere kursdeltakere framhevet særlig nødvendigheten av langsiktige strategier og større tidsrammer for å kunne benytte metodikken mer direkte mot disse ungdomsgruppene.

For mange ble tidspresset i kursperioden håndtert ved at de henvendte seg til de ungdommene de fra før av hadde best kontakt med, for å prøve ut øvelsene. Dette var ofte ungdommer som var «enkle» å ha med å gjøre, og hvor andelen med problemer var relativt liten. I en del tilfeller måtte derfor forsøkene på å prøve ut pedagogikken på mer vanskelige ungdomsgrupper, gis opp.

Det ble ofte diskutert om en del av Yo-Pro-øvelsene kunne «*minne for mye om skole*» fordi de blant annet krevde en del skrivearbeid som enkelte ungdomsgrupper særlig var skeptiske til. En var og inne på vurderingen om at i det minste noen øvelser passet bedre for yngre enn for de øvre aldersgruppene: Å nå fram til en åttende klassing med konsentrasjonsvansker krever vanligvis andre metoder enn å få en skolefiendtlig attenåring interessert. Andre kursdeltakere kunne derimot framheve at Yo-Pro også rommer et stort antall øvelser som nettopp passer for de skolekritiske, ettersom øvelsene appellerer mer til kroppslighet, assosiasjoner og mer umiddelbar, praktisk og intuitiv kommunikasjon. Noen entydig konklusjon ble ikke nådd.

Vi ser det slik at Yo-Pro inneholder begge deler. Dermed understrekes nødvendigheten av sosial fingerspissfølelse hos lederne, og at anvendelsen tilpasses etter situasjon og publikum. Noen dekkende «oppskrift» for en slik tilpassning kan trolig vanskelig formuleres.

Når det gjelder spenningsfeltet mellom «det sosialfaglige» og «det kulturfaglige», må vi minne om at det kan være sterke krefter *utenfor* klubben som også gir viktige premisser, forståelsesrammer og terminologi som kan være svært så problematisk for klubbarbeidere som også vektlegger sosialarbeideraspektet ved driften av en ungdomsklubb.

Som en av våre kursdeltakere, hvis klubb var plassert under Kultur-etaten, uttrykte det:

Noe jeg synes er vanskelig når man jobber i Kulturavdelingen er spørsmålet om det kulturfaglige eller det sosialfaglige. Det har jo vært diskusjoner på Facebook blant oss som deltok på kurset om dette. Jeg har jo mest sosialfaglig bakgrunn. Men mye av det som kommer ut av det vi jobber med, både på kursene og før kursene... aktivitetene, er jo kulturfaglige. Men sånn kan vi ikke begrunne det innafor kulturavdelinga lenger. Det kan være vanskelig. Jeg blir litt oppgitt! For å få penger til ungdomsarbeidet har det jo lenge vært sånn at man måtte svartmale situasjonen med ungdom, overfokusere på problemer osv. Et kulturfokus kan selvsagt være bra for å slippe å svartmale. Og det er fint. Men jeg synes ikke vi skal glemme de andre. Det kan virke litt sånn som at en del ordninger er mest for de som allerede er ressurssterke og som hadde klart det uten den ordningen og. Jeg blir oppgitt, når de kan si at «endelig kan vi ta ordet forebygging ut av vår munn». I mine ører blir det helt feil, i hvert fall når du jobber i fritidsklubb, og du har en del ungdommer som er helt på vippepunktet til barnevernet. Så lenge jeg er her kommer jeg til å ha fokus på det sosialfaglige. Og SLT samarbeidet foregår jo veldig bra med en slik begrunnelse. Det er jo og ting som er blir sagt fra Rådhuset, for eksempel «fritidsklubb er blitt passè», og sånt... Tror nok ikke de som har uttalt seg har ment det sånn, men det er et veldig fokus på... ikke finkultur, men... av og til er det sånn at du har følelsen av at man ønsker at klubben skal være et sted der middelklasseungdommene skal vise fram til foreldrene sine når de har vært på et eller annet kurs, hvor flinke de er. Eller de har fotokurs i to måneder, så er det nye workshops. Men noen unge trenger også kontinuitet, og det kan vi gi dem i fritidsklubben. (Intervju 2008)

Med andre ord kan det være vesentlige problemer med skiftende politikere, som i iveren etter å fokusere på «ressurser» og «å tenke positivt», risikerer å kaste ut hele klubbens unike mulighet til å nå unge med problemer, i forsøket på å kvitte seg med de mer «sosialfaglige» begrunnelsene. Dette er med andre ord en viktig lekse å ta med i vurderingen av fritidsklubbenes potensialer som forebyggende arena: klubbene eksisterer ikke i et politisk vakuum. Skal en makte å føre disse sidene videre, er det svært viktig at idealet om en balanse mellom sosialt arbeid og de kultur orienterte praksisene, slås fast en gang for alle, av retningsgivende myndigheter.

Det ble etterhvert tydelig at noen av deltakerne utviklet sine erfaringer med Yo-Pro-metodikken og den tilhørende tankegangen slik at muligheten til å utvikle egne øvelser eller å gi de innlærte øvelsene nye innhold, kom til syne. Fra kursholderne ble det ofte framhevet at Yo-Pro skulle brukes mer som en tankegang og et sett av holdninger, enn som noe som krevde en slavisk gjentakelse av et sett med øvelser. Særlig understreket ble blant annet prinsippet om å lete etter ressurser hos ungdommene som deltok. For mange av deltakerne ble dette en viktig erkjennelse, selv om de la til at det var i overensstemmelse med prinsipper de også tidligere orienterte seg etter.

Mange av klubbene hadde allerede før kursene et samarbeid med lokale skoler. Dette dreier seg ofte om at klubbens lokaler benyttes som en arena for alternativ undervisning for unge som skolen kan oppleve som problematiske, eller mer generelt unge der man pedagogisk sett ser det som gunstig at eleven får nytte av å i noen grad komme bort fra sitt vante miljø. Dette må anses som svært positivt og peker i retning av de potensialene som et godt samarbeid mellom klubb og skole kan ha.

For flere av kursdeltakerne var det likevel klart at forholdet til skolene burde være bedre.

Vi har sett flere eksempler på at Yo-Pro-øvelser og den oppmerksomheten som samarbeid med eksterne instanser ble gitt under kursene, har vært tydelig medvirkende til vesentlig forbedring i samarbeidet mellom klubb og skole. Dette gjelder særlig eksempler der klubben har henvendt seg til 7–8 trinn. Dette arbeidet har nådd brede elevgrupper, der både de åpenbart skolevennlige og unge som har hatt en mer problematisk profil, ifølge skolen, har deltatt. Unge lærere (som var klubbledere i perioden) har og benyttet Yo-Pro-øvelser med stort utbytte i skoletimene. Noen lærere hevder at de – via samarbeidsprosjekter der Yo-Pro har stått sentralt – har fått øynene opp for ferdigheter hos sine «svake» elever som tidligere ikke var synlige. Dette er et funn som også vil kunne spille en svært viktig rolle for de involverte ungdommenes syn på seg selv.

Klubbledere har klaget over at enkelte lærere til tider har fastlåste oppfatninger av såkalte «problemelever», der klubblederen i stedet ser en åpning. Dette understreker igjen forskjellen mellom de to arenaene. Erfaringene fra samarbeid med skolen kan derfor oppsummeres med at

klubbene kan ha en atskillig mer styrkende funksjon for skolens arbeid som kvalifiserende institusjon enn det mange (politikere, lærere, foreldre) trolig har vært klar over, og at Yo-Pro-metodikken kan være et nyttig redskap i dette arbeidet.

Det er likevel grunn til å advare mot tilrettelegginger som medfører at skillet mellom klubb og skole står i fare for å viskes ut. Skal samarbeidet fungere, særlig for unge som har utviklet negative holdninger til skolen, må klubbens egenart i tilstrekkelig grad skjermes: klubben skal ikke være «skole», og nettopp denne forskjellen kan trolig ses som en forutsetning for at et samarbeid skolen skal kunne lykkes.

Det har ikke komme fram vesentlige endringer i samarbeidet med politi og barnevern i prosjektiden. Vi har imidlertid sett eksempler på at de kommunene som har samlokalisert barnevernet, familievernnet eller ungdomsteamet med klubben, har virket til et godt samarbeidsklima, noe som igjen vil kunne styrke ungdommenes sak i vanskelige avgjørelser. Men også her vil vi advare mot at klubben i for sterk grad blir assosiert med disse instansene; igjen vil opprettholdelsen av klubbens egenart være viktig for at et slikt samarbeid skal kunne fungere.

Også forholdet til andre relevante samarbeidspartnerne har vært varierende. Erfaringene fra de klubbene der dette samarbeidet fungerer godt, bl.a. gjennom en aktiv SLT-koordinator, viser at man gjennom et nært samarbeid har gode muligheter for å hjelpe ungdommer ut av rusproblemer. I slike prosesser kan Yo-Pro-øvelsene spille en viss rolle, langs linjene vi har anført ovenfor.

Yo-Pro-metodikken er i noen grad blitt videreformidlet til det øvrige personalet på klubbene, med vekslende hell. Enkelte kursdeltakere klagde på at særlig eldre klubbarbeidere hadde problemer med å absorbere de ønskede holdningene, noe som særlig gjaldt evnen til å tolerere «urealistiske forslag» fra ungdommene. Det ble også klaget over at den øvre ledelsen ved klubbene ikke alltid viste tilstrekkelig forståelse for arbeidet med metodikken. Det er derfor viktig å utvikle strategier for å motvirke slike forhold, dersom metodikken skal formidles i større skala.

Vi fant også eksempler der praksisstudenter ved en av klubbene fikk opplæring i en del Yo-Pro-øvelser. Flere kursdeltakere har benyttet Yo-Pro i

andre klubbeeksterne sammenhenger (skole, kulturkontor, søknader fra instanser utenfor FriFond). Enkelte kursdeltakerne som sluttet som klubb- arbeidere etter at prosjektperioden ble avsluttet rapporterte at de ønsket å ta med seg Yo-Pro-øvelser i nye jobber. Kursdeltakere har og benyttet Yo-Pro blant medarbeidere på kulturkontoret som klubben var underlagt. Dette understreker at kursdeltakerne også ser muligheter til å benytte metodikken i sammenhenger utenfor klubbarenaen.

Et av undersøkelsens mest slående funn, er at et betydelig antall kursdeltakere/klubbledere har sluttet, i hovedsak etter at kursserien ble avsluttet: dette gjelder åtte av tjueto deltakere. I likhet med de øvrige kursdeltakerne var samtlige av dem som sluttet svært engasjert i ungdomsarbeidet. Dette var også unge mennesker – hovedsakelig mellom tjuefem til et par og tredivet – som må sies å representere en betydelig ressurs for klubbene de tilhørte. Selv om flere av disse sluttet for å gå over i jobber som passet bedre for utdanningen deres, peker det overordnede bildet likevel i retning av problemene med å gjøre arbeidet som ungdomsklubbarbeider til et levebrød. Dette må ses i sammenheng med de ofte små stillingsprosentene som kommunene/klubbene opererer med, et problem som også påpekes i BLDs rapport fra 2009 (BLD 2009), og i Ungdom & Fritids egne klubbundersøkelser (Hammerø 2009, se og Appendix 1).

Blant dem som ble igjen er det også flere kursdeltakere som opplever at det er betydelig vanskeligere å drive Yo-Pro-metodikk, når de ikke lengre er to. Men dette ser også ut til å ha sammenheng med erfaring: kursdeltakere med 10–20 års ledererfaring ser ikke ut til å være like sårbare når den andre kursdeltakeren har sluttet, selv om også individuelle forskjeller her vil kunne spille inn. Dette kan peke i retning av behovet for et mer permanent forum for støtte og for å holde «gnisten» vedlike for deltakerne etter kursets slutt.

Flere rapporterer at manglende kompensasjon for tap av personalressurser, samt høyt arbeidspress som følge av vanskelige faser i ungdomsarbeidet (kritiske hendelser i ungdomsmiljøet på klubben, o.a.) etter kursets slutt, har vanskeliggjort en videreføring av arbeidet.

Kursdeltakerne understreker sterkt at uten de økonomiske tilleggssjansene de fikk tilgang på som deltakere på kurset, ville metodikken vanskelig kunne prøves tilstrekkelig ut, i det minste ikke i en læringsfase.

Kursserien vurderes generelt som svært vellykket av deltakerne, som særlig framhever kursholderens evne til formidling og til å bringe fram entusiasme og involvering blant deltakerne. Også kursets praktiske tyngdepunkt, der «learning by doing» prinsippet har vært retningsgivende, betraktes som en stor styrke av kursdeltakerne.

Kursdeltakerne understreker videre det store utbyttet de har hatt av å møte klubbledere fra et betydelig antall klubber som representerer stor variasjon i driftsprofiler, stil, størrelse, ressurstilgang og geografisk og kulturell beliggenhet.

Det er derimot kommet fram en del kritiske kommentarer til kursopplegget som blant annet peker på noen åpenbare mangler ved kursheftet, (mangel på oppslagsord, rotete organisert o.l.), dårlig informasjon om kursets progresjon, krav og delmål ved kursseriens begynnelse, stort tidspress for å gjennomføre øvelsene i praksis mellom hver samling, samt fraværet av hva en kursdeltaker omtalte som «moralske resonneringsoppgaver». Alle disse punktene burde imidlertid være fullt mulig å imøtekomme med relativt enkle revideringer av kurs og kursmateriell.

Mange kursdeltakere rapporterte at de opplevde tidsperioden mellom kurssamlingene som svært knapp, og at det ble mye stress med å skulle oppfylle kravene til øvelsene de i dette tidsrommet skulle ha utprøvd, som tidligere nevnt i denne oppsummeringen. Dette må selvsagt også ses i sammenheng med at tidsrammen for kursene – som ideelt sett var to år – måtte kortes ned og til dels komprimeres til ett år.

Kursdeltakerne understreker viktigheten av å få mer kompetanse på klubbfeltet. Forslag om en mer høgskole preget utdanning framheves også i BLD rapporten (BLD 2009). Det kan argumenteres for at muligheten til et mer systematisk utdanningsopplegg innafor en høgskolerelatert ramme, også vil kunne innebære en bedre synliggjøring av fritidsklubben som ressurs og potensiale. Dette kan være særlig viktig for å heve statusen til klubber og klubbarbeidere, ikke minst blant samarbeidspartnere som skole og barnevern. I så måte kan både kursserien og denne rapporten anses som mulige skritt i en slik retning.

7.3 Spørreundersøkelsen

Spørreundersøkelsen kan forstås som et forsøk på å få et mer systematisk bilde av klubbene før og etter intervensjonene, for dermed å kunne synliggjøre eventuelle virkninger av denne. Et hovedfunn her er at vi finner flere i de yngre aldersgruppene som benytter deltakerklubbene i 2009 enn i 2007. Dette kan i seg selv ses i sammenheng med Yo-Pro ettersom nedgangen i alder kan ses som resultat av at flere klubber har jobbet svært målrettet for å forbedre samarbeidet med skolen, slik vi så i kapittel 5. I dette arbeidet har flere av klubbene særlig fokusert på 7–8 trinn. Med andre ord kan nedgangen i de øvre aldersgruppene ses som utslag av et vellykket samarbeid med skolen, for nettopp å få den yngre aldersgruppa til å benytte klubben. I så fall bekrefter dette at intervensjonen – Yo-Pro inkludert – har hatt en betydelig virkning for å øke andelen yngre klubbbrukere, i tråd med målsettingen om å styrke klubbens evne til å virke inkluderende. Tapet av de eldre ungdommene er selvsagt et tankekor, men dette kan og skyldes et naturlig generasjonsskifte, noe som er et vanlig fenomen i alle fritidsklubber.

Samtidig gjør denne endringen i alders sammensetningen det vanskeligere å evaluere eventuelle virkninger av Yo-Pro og intervensjonen slik denne er beskrevet i rapporten. Likevel – og trass i at mange av svarene mellom de to undersøkelsestidspunktene indikerer at det ikke er store og markerte forskjeller – fant vi en del interessante endringer.

Det er en tendens til at klubben er blitt noe mer populær i kursperioden. Vi kan her spørre om vi her ser virkninger av Yo-Pro-metodikken, eller om det snarere er snakk om en større entusiasme knyttet til et større antall yngre? Begge tolkninger er mulige.

Klubblederne kommer først av andre voksne som ungdommene henvender seg til utenfor hjemmet, om de har et personlig problem. Dette delresultatet vurderer vi som viktig, totalt sett, ettersom det indikerer hvor sentral klubben er generelt for ungdommene som går i klubb, og viktigheten av klubbmedarbeideres posisjon som voksne tillitspersoner.

15 prosent av ungdommene har en forelder som ikke er norsk. Det er med andre ord en relativt betydelig andel unge i deltakerklubbene som har innvandrerbakgrunn. Svarene vedrørende botid viser til en stor grad av stabilitet, noe som kan være viktig når man tenker på klubbens rolle som

forebygger og som deltaker i en «*stabilitets-ramme*» i kommunene. Klubben karakteriseres av om lag 80 prosent av ungdommene som viktig for dem. I disse spørsmålene finner vi ingen endringer over tid.

Noen flere ungdommer i 2009 enn i 2007, oppgir at de har «lært noe om» om sex, om alkohol, hasj og andre rusmidler. Det er også noen flere i 2009, sammenliknet med 2007, som angir at de er blitt «bedre med viktig hjelp fra klubben» i bestemte aktiviteter. Igjen kan dette kanskje tyde på at Yo-Pro-opplegget kan ha gitt en noe større aktivitet generelt i klubbene. Det er på den andre siden mulig at det også her er aldersfordelingen som slår ut, og at det er et uttrykk for at de yngre har en opplevelse av å lære mer i begynnelsen av sin klubbtid enn når de har gått der i noen år.

Litt færre svarer ja i 2009 på spørsmålet om de drikker alkohol, og tilsvarende svarer flere nei på om det hender at de drikker. Trolig henger også disse forskjellene sammen med at gruppen over 16 år som besvarer skjemaet i 2009 er mindre enn i 2007. Samtidig er det også mulig at Yo-Pro-opplegget har påvirket i en slik retning.

Blant dem som drikker med hyppigheter fra «omtrent engang i måneden», til de som drikker «2–3 ganger i måneden», «en til flere ganger i uka», er det også prosentvis flere i fritidsklubbene som deltok i prosjektet på begge tidspunkter, enn den prosentvise andelen vi finner i Ung i Oslo. Dette må også ses i sammenheng med at det er betydelig flere gutter i fritidsklubbene som deltok, og gutter drikker fortsatt mer enn jenter. Funnene understreker nødvendigheten av en sterkere innsats overfor denne gruppen ungdommer enn det som hittil har vært gjort, og også at Yo-Pro-opplegget, i likhet med annet proaktivt rusarbeid, har en svært viktig oppgave i ungdomsklubbene. Samtidig viser tallene at også ungdom som ruser seg betydelig, faktisk går i klubben, med de mulighetene dette gir for forebyggende arbeid.

Andelen som drikker alkohol er omtrent det samme i deltakerklubbene som blant respondentene i Ung i Oslo 2006, noe også som er i tråd med Øias funn blant klubbungdommen i Ung i Oslo (Øia 2009).

Går vi over til andre rusmidler enn alkohol viser tallene en liten nedgang i «prøving» på hasj og piller i deltakerklubbene. Andelen som sniffer holder seg mer konstant fra 2007 til 2009.

Det er likevel bekymringsfullt å registrere at både når det gjelder bruk av hasj, sniffing og tyngre narkotiske stoffer finner vi en høyere andel unge brukere i deltakerklubbene, enn andelene Øia finner fra Ung i Oslo undersøkelsen 2006. Tallene fra deltakerklubbene gir derfor grunn til å spørre om Øias konklusjon om fritidsklubbens positive og rusforebyggende virkning, ikke stemmer for deltakerklubbens vedkommende (Øia 2009).

Det er vanskelig å vurdere hva forklaringen på dette kan være. Kanskje har deltakerklubbene av en eller annen grunn i større grad tiltrukket seg unge som røyker hasj og bruker tyngre stoffer? Vi har altså sett at det har skjedd en viss nedgang i denne bruken fra 2007 til 2009 som muligens kan settes i forbindelse med intervensjonen. Likevel er det fortsatt en høy andel, noe som er betenkelig sett på bakgrunn av resultatene fra klubbbrukere i Oslo.

På den annen side viser dette funnet at unge i risikozonen – også i forhold til rus – faktisk bruker klubbene, med de mulighetene for forebyggende intervensjoner som dette gir.

Vi vil imidlertid igjen understreke at undersøkelsen har få respondenter, at en «svarprosent» i vanlig forstand ikke kan vurderes, at en sammenligning med resultatene fra Ung i Oslo har en del problematiske sider, og at funnene derfor må behandles med stor forsiktighet.

7.4 Yo-Pro-metodikken – muligheter og begrensninger

Vi står igjen med mange viktige erfaringer, noen nye spørsmål og også med noen kritiske innvendinger etter å ha presentert mange positive og, etter vår mening, interessante resultater av kvalifiseringsprosjektet. Å innlære en ny metodikk og bli kjent med den gjennom konkrete erfaringer – slik det var lagt opp til i kursserien – tar tid. For kursdeltakerne var tiden som stod til rådighet til å lære, sette i gang og vurdere effekten av Yo-Pro-metodikken, for knapp. Dette er i samsvar med kursledelsens vurdering av at opplegget ideelt sett var tenkt strukket ut over en to års periode.

Tatt i betraktning omfanget og kompleksiteten i evalueringen, var også tiden til dels knapp for å kunne følge opp, være tilstede i klubbene og deres omgivelser, samt å utarbeide rapporten. Vi tar da i betraktning at dette

arbeidet framstår som det første omfattende forskningsprosjektet om klubbvirksomheten i Norge, og da vel og merke i Sør-Norge, ettersom det ikke er med noen klubber med beliggenhet nord for Trondheim!

Vi konkluderer med at Yo-Pro-opplegget ser ut til å egne seg godt for kvalifisering av klubbledere og klubbmedarbeidere slik det var tiltenkt.

Vender vi tilbake til prosjektets *problemstillinger* slik de ble formulert i innledningen, må vi konkludere med at intervensjonen på mange måter kan sies å ha styrket klubbens evne til å virke kvalifiserende, ved å tilføre mer aktive og strukturerende strategier for ungdomsarbeidet. Dette gjelder både «vanlige ungdommer» og unge med risikoadferd, selv om det riktignok ser ut til å være noe mindre entydig for den siste gruppa som til tider vil kunne oppleve deler av Yo-Pro-opplegget som noe skolepreget. Ettersom Yo-Pro må sies å ha tilført klubbene øvelser, systematikk og kunnskap på en rekke felter, vil dette også sannsynliggjøre at intervensjonen har styrket relasjonen til begge disse gruppene, i tråd med det andre overordnede spørsmålet formulert i problemstillingene. Det tredje spørsmålet vi stilte var om de strukturelle og finansielle faktorene ville kunne øke fritidsklubbens status som samarbeidende instans i kommunene/bydelene. Her har vi sett at samarbeidet med skolen i flere tilfeller har blitt betydelig bedre. Vi finner derimot, som nevnt, ingen endringer i relasjonen til politi og barnevern.

Vi har sett en viss *endring* i klubbens evne til sosial inklusjon når det gjelder den yngre aldergruppa. Hvordan nedgangen i andelen eldre ungdommer i 2009 skal tolkes, er ikke åpenbart. Det kan henge sammen med naturlige generasjonsskifter, eller det kan være et resultat av et høyere antall yngre, som igjen kan ses i sammenheng med intervensjonen.

Det er noe vanskeligere å konkludere med at medlemmenes holdninger og praksiser relatert til rus er blitt endret fra 2007 til 2009. Selv om resultatene fra spørreundersøkelsene viser en viss nedgang, kan dette og forstås som utslag av at det er blitt flere yngre i klubbene. Men selv om usikkerheten her er stor, har vi likevel sett at klubben faktisk – både før og etter intervensjonen – også når fram til ungdom som ruser seg, med de fordelene for forebyggende arbeid dette innebærer.

Vurdert ut fra helhetsbildet av hva som har foregått i kursperioden, ser det ut til Yo-Pro, kurssamlingene og de økonomiske tilleggsbevilgningene på

flere måter har styrket, til dels forbedret og brakt mer systematikk til klubbarbeidet. Vi forstår her ikke Yo-Pro som et brudd med tidligere praksiser i de norske fritidsklubbene, men snarere som en metodikk som utdyper og videreutvikler praksis og tankegang som allerede eksisterte i den norske klubbtradisjonen. Dette er selvsagt vanskelig å «måle». Det nærmeste vi kommer er å vurdere retningen i det samlede bildet av eksempler og utsagn som deltakerne i denne prosessen har formidlet.

Et stort og viktig spørsmål i denne sammenheng er i hvilken grad et vellykket ungdomsarbeid er *personavhengig*. Dette kan man selvsagt ikke utelukke. Likevel er det viktig å minne om at bak det man kaller «personavhengighet», rommes ulike former for kunnskap. Deler av denne kunnskapen handler om personlig kompetanse og evner til for eksempel kommunikasjon. Men man kan også innvende at for hver ny «bit» av kunnskap man makter å sirkle inn, peke på å lære videre, dess mindre vil avhengigheten av slike mer u håndgripelige fenomener kanskje bli. Eller, sagt på en annen måte, er dette en måte å få tak i hva disse faktiske evnene består i. I så måte kan kanskje lærdommene fra arbeidet med Yo-Pro-metodikken vurderes som et skritt i denne retningen.

Nedenfor har vi trukket fram en del sitater der kursdeltakerne selv kommenterer og oppsummerer sine erfaringer fra kursserien:

En deltaker (som også jobbet i barnevernet) trekker fram de konkrete og praktiske aspektene ved kursene, erfaringsutvekslingen med de andre klubbene og fokuset på de unges egne ressurser i metodikken, som særlig positive:

Ja, (dette har vært en) viktig bevisstgjøring. Jeg har fått en slags «stillingsinstruks», en mer konkret beskrivelse på hvordan man kan jobbe i klubb. Og erfaringsutvekslinga med de andre klubbene har vært veldig viktig også for meg. Det burde videreføres på en eller annen måte. I barnevernet er det en tendens til mer problemfokus. Også derfor er ressursfokus og den holdninga som ligger i det, viktig. (Intervju 2009)

En annen kursdeltaker oppsummerer manges erfaringer med Yo-Pro-metodikken og kursserien som et tiltak for å øke klubbens betydning som samarbeidspartner i kommunen:

I jobbsammenheng er det en stor fordel å være med i et prosjekt som øker vår spissede kompetanse. Mange av våre samarbeidspartnere rea-

gerer svært positivt på at vi jobber for å øke vår kompetanse i forhold til forebyggende ungdomsarbeid. At ressurspersoner utenfra får positive inntrykk av meg som prosjektleder og klubben som samarbeidspartner gjør det lettere å bygge nye broer og etablere nye plattformer for samarbeid til det beste for ungdommene på klubben. (Midtveisoppgaven)

Det neste utsagnet hevder at kursserien medførte et skjerpet fokus for de ansatte, generell bevisstgjøring og også et fokus på større involvering fra ungdommenes side:

Å være med på et kurs hvor man systematisk blir tilført en ny metodikk og dessuten får tid til å reflektere rundt metodebruk i ungdomsarbeid gjør at vi blir mer fokuserte i arbeidet på klubben. Dette mener jeg ungdommene merker gjennom et mer samkjørt personale og mer strukturerte planleggingsmøter for de ulike planleggingsgruppene. Yo-Pro-metodikken gjør oss dessuten mer bevisste på å involvere ungdommene på et tidlig tidspunkt i prosessene klubben gjennomgår.

(Midtveisoppgaven)

Videre trekkes fram metodikkens understreking av å ta unge på alvor, noe som igjen hevdes å kunne bedre relasjonen mellom de unge og voksenverdenen:

Det at ungdommen ser at deres egne ord og ideer blir faktisk nedskrevet og fulgt opp på en seriøs måte, får dem til å se at voksne ikke er som, for eksempel, læreren eller den forelderen som pålegger/forventer av ungdommen at vedkommende utfører obligatorisk skrivearbeid. Dette gir dem en mulighet til å bearbeide og å redefinere de voksnes rolle og autoritet, og kanskje snu den negative holdningen til voksne autoritetspersoner. (Midtveisoppgaven)

Vi har likevel her noen spørsmål og forslag begrunnet i våre funn:

Det første er at det er viktig å vurdere om deler av Yo-Pro-opplegget har et for klart skolepreg. Deler av opplegget kunne med hell vært brukt i skolen, som noen lærere også har begynt med, enten alene eller sammen med klubbmedarbeidere. Det gjelder både selve ideen om aktiv deltakelse og de øvelsene som hører til. For klubbene er det viktig at den nye metodikken ikke medfører en slags aktivitetsfetisjering, dvs. en praksis som gjør aktivitet til en «hellig ku». Det kan igjen bevirke at mange ungdommer som ikke så lett finner seg tilrette i aktivitetsfokuset, slutter eller lar være å begynne. For

mange, både skoleflinke og skolekritiske ungdommer, er klubben primært *et sted å være* og ikke et sted der kurs og aktiviteter er det sentrale.

Når det er sagt så innebærer dette på ingen måte en nedvurdering av Yo-Pro-metodikken og de relaterte praksisene som også har vært aktuelle *før* kursserien vi her har evaluert. Tvert i mot har vi i denne rapporten sett et betydelig antall eksempler på at arbeid med Yo-Pro har vært til vesentlig nytte i ungdomsarbeidet. Vi har også sett at et stort antall ungdommer har blitt involvert i små og store aktiviteter i denne perioden, som vi må anta de har hatt stort utbytte av. Her har nettopp prosesser som norske ungdomsklubber historisk sett har ansett som verdifulle – i form av kvalifisering, tillitsbygging, samarbeid med eksterne instanser, rusforebygging, utvikling av innsikt og samarbeidsevner, og ikke minst det å bare «ha det gøy» – systematisk blitt tilført redskaper og metoder for å kunne styrkes, utdypes og videreutvikles.

Det andre er spørsmålet om hva som skal bli *fortsettelsen* av disse erfaringene for nasjonal ungdomspolitik og retningslinjer for klubbvirksomhet generelt, både på landsbasis og for den enkelte kommune og klubb. Mange av deltakerne har underveis i prosessen reflektert over den manglende helhetlige tenkningen om klubbens posisjon og rolle i kommunene.

Derved stiller de spørsmålet om hva som skal til for å oppnå tilstrekkelig skolering av klubbledere og medarbeidere, og den nødvendige statushevingen av klubbarbeidet som vil være viktig for å fremme bedre samarbeidsrelasjoner med andre profesjoner og institusjoner (politi, skole, barnevern). I dagens samfunn er svaret som regel at det som må til er en *høgskoleutdanning*. Dette er et forslag som har kommet opp med jevne mellomrom, senest i BLDs rapport fra 2009.

En deltaker som ikke hadde ungdomsfaglig bakgrunn, formulerte det som kan være en god oppsummering til slutt:

Jeg tenker at Yo-Pro er en slags skriftliggjort metodebasert «bibel» for det klubbarbeidere har jobbet med i alle år ...med unntak..., slik som mange andre metodikker i samme sjanger. Det virker på meg som om det er vanskelig å fange essensen i klubbarbeid, ungdom og fritid – det blir ofte et sammensurium av pedagogikk, barnevern, psykologi, sosiologi, kultur og diverse metodikker som varierer veldig – kanskje har det noe med at det ikke finnes en anerkjent utdanning innen dette faget? Barne- og ungdomsarbeid er jo ofte mest fokusert på barn...?

Men hva vet jeg, jeg er utdannet fotograf. Men kanskje Yo-Pro kan være med på å klargjøre og lage en felles forståelse for hva det er vi egentlig jobber med (fra Midtveisoppgaven).

En slik uttalelse må ses som et stort kompliment til Yo-Pro-metodikken, som her oppleves som medvirkende til å klargjøre og skape forståelse for de sentrale elementene i et vellykket ungdomsarbeid. Langs disse linjene kan erfaringene som er kommet fram i denne rapporten, ses som et bidrag til kunnskap og praksis som kan danne utgangspunkt for å skape en mer helhetlig og proaktiv ungdomspolitik, også på landsbasis.

Summary

The first youth club in Norway was established in 1953. Since then, youth clubs have gone through periods where their methods and practices have been discussed and criticized. More recently both the media and some researchers have argued that youth clubs stimulate youth problems, such as drug use and petty crime. Because of this and other issues The National Organization for Youth Clubs (Ungdom & Fritid – Landsforeningen for fritidsklubber og ungdomshus) initiated a project where club workers from 11 different clubs were invited to participate in a series of courses where a new method for participatory and empowering youth work – the so called Yo-Pro-method – was taught. As an integrated part of the project, two researchers were engaged to evaluate the project.

The first aim of the research was to explore whether and to what degree the new methods and the accompanying economic support would improve the clubs' abilities to work in more qualifying and socially including ways through more active and structured strategies. Both youth at risk – with a special focus upon drug-related problems – and «normal» youth were targeted. The second aim was to explore whether and how the intervention (the courses, methods and the economic resources) could strengthen the clubs' relations to these target groups. The third was to explore whether and how the intervention could eventually improve the clubs' status as an arena for collaboration with external and youth-relevant partners such as the schools, the child welfare services and the police.

Methodologically, we have followed the 11 clubs and their participating club-workers over a period from autumn 2007 to spring 2009. Two clubs have been especially explored through shorter periods of fieldwork. Representatives from external collaborating institutions have been interviewed, as well as young people from the various clubs. We have also conducted a small survey before and after the intervention, where around 300 young people participated each time.

The participant clubs showed large variations regarding available personnel, localities, characteristics of the place (city, center, suburbs, village, countryside), material and technological resources, and so on. A large repertoire of activities and possibilities are offered to the members, including practices directed at participation, development of relations of confidence between members and staff, and different forms of qualifying activities. The clubs also have a broad range of practices that directly or indirectly related to the prevention of drug and alcohol use among their members. It is strongly taken for granted that the club shall be an arena completely free from drugs and alcohol. This is also the case when the clubs organize large arrangements on days when young people have as a tradition to party. In addition we found examples of youth who had problems with drugs, who actively used the club as an important arena to stay away from the drug-milieus which they had previously been part of.

We found large variations regarding the clubs' practices for collaboration with external instances such as the police, school and child-care institutions. Some had routines developed over many years, some collaborated very little. Nevertheless, most clubs expressed an explicit need to improve their collaborations with other services.

The analyses of the practices in the clubs before the intervention show that the clubs unfold in the tension between two different work profiles. One was represented by clubs that especially focus upon activities and abilities related to different cultural expressions (both aesthetically and in a youth-cultural sense) on the one hand, the other by clubs that to a stronger degree emphasise social work. This has been a salient issue among all the participant clubs and at the series of courses. The participants' conclusion is that this is not a question of either – or, but rather both – and, even if some clubs have preferred one aspect rather than the other.

In addition, we must also emphasize a rarely focused aspect of the youth clubs in Norway, in the shape of the fact that that they also fulfills society's need for control.

The intervention seems to have improved the clubs' abilities to qualify through adding more active and structured strategies for the work in several ways, both for club workers and for young people. This is true for both

«ordinary» youth as well as for youth at risk, even if the latter group at times experienced the methods (tools, exercises) as somehow too school-flavored. As Yo-Pro has added a range of exercises, systematics and knowledge about a wide range of fields to the clubs, the intervention is likely to have improved the relationship to both groups of youth. We have also seen several examples where the relationship to one external institution, namely the school, has improved. No systematic improvement has been seen in the clubs' relations with the police or child welfare authorities.

We have further seen a change in the clubs' ability to include younger club users, which has increased. A concomitant decrease among older users is not evident. This may be due to natural generation shifts, or to the increase among the younger, which in itself seems to be a result of the intervention.

It is not possible to conclude that the members' attitudes and practices regarding drugs and alcohol have changed from 2007 to 2009. Even if the results from the survey show some decrease in such use, this may be due to the fact that there are younger people visiting the clubs after the intervention. Even if this is uncertain, we have seen that the clubs – both before and after the intervention – in fact also appeal to and reach the youth that use drugs and alcohol. This is promising with regard to prevention.

It is important to assess whether parts of the Yo-Pro-method resembles school work too much. And for the clubs it is important that the method does not lead to a «fetishising» of activity, that is a practice where activities become the Overall Goal. This may in part have the result that many youth who do not enjoy this focus upon activities, quit or avoid joining the clubs. For many youth, both among those who are clever at school, and among youth who are more critical and oppositional on this arena, the club is primarily a place to relax and spend their spare time, and not a place where «exercises» and activities are central.

However, this should not be taken to mean a downplaying of the Yo-Pro-method or the related practices that were an important part of the clubs before the intervention as well. On the contrary, in this report we have seen a considerable number of examples showing how Yo-Pro-work has been very useful and enjoyable in the clubs' youth-work.

On the whole it seems that Yo-Pro, the courses and the economic support have strengthened and to some extent improved the systematic aspect of the work done in the clubs. We do not see the Yo-Pro-methods as radically different from the earlier practices in the Norwegian youth clubs, but rather as a method that deepens and develop already existing practices and attitudes in the Norwegian youth club tradition. This is, of course, difficult to measure. The closest we get is to judge the direction shown in the overall picture of examples and quotations that the participants in this process have communicated.

An important question is to what degree a successful youth work is dependent on the personalities of the club-workers. This possibility can not be excluded. Nevertheless, behind what we usually term «person-dependency», there are different kinds of knowledge. The more we know about such knowledge, the less the dependent on the club-workers' personality the work will be. On such a background these results and analyses from the work with the Yo-Pro-method – and also of the practices in Norwegian youth clubs before this intervention - may be seen as steps toward this goal.

Litteraturliste

- Ariès, P. (1991) *The hour of our death*. Oxford University Press: Oxford
- Basu & Lemelle (2006) Basu, D og Lemelle, Sidney L. *The vinyl ain't the final. Hip hop and the globalization of black popular culture*. Pluto Press: London
- Barne-og Likestillingsdepartementet (2009) *Ungdoms fritidsmiljø – Ungdom, demokratisk deltakelse og innflytelse*. Utredning fra ekspertgruppe nedsatt av Barne- og likestillingsdepartementet januar 2008. Barne-og likestillingsdepartementet: Oslo
- Bauman, Z. (2000) *Liquid modernity*. Polity Press: Cambridge
- Beck, C. W. 1990 *Det organiserte vanvidd. Et kritisk blikk på barns og ungdoms oppvekst i 90-åra*. Vallset: Oplandske bokforlag
- Eriksen, Th. H. (2004) *Røtter og Føtter*. Aschehoug: Oslo
- Fauske, H. og T. Øia 2003 *Oppvekst i Norge*. Abstrakt Forlag: Oslo
- Frønes, I. (1979). *Et sted å være - et sted å lære. En bok om sosial læring og forebyggende miljøarbeid*. Tiden: Oslo
- George, N. (1998). *Hip hop America*. Penguin: London
- Gelder, K og S. Thornton (eds.) (1997) *The subcultures reader*. Routledge: London
- Giddens, A. (1991). *Modernity and self-identity : self and society in the late modern age*. Polity Press: Cambridge
- Hammerø, A. M. (2009) *Fakta om klubb. Klubbundersøkelsen. Ungdom & Fritids tilstandsrapport over fritidsklubbene i Norge*. Landsforeningen for fritidsklubber og ungdomshus: Oslo
- Hammerø, A.M. (2005) *En drøfting av noen viktige rammebetingelser med betydning for fritidsklubbens rusforebyggende arbeid*. Semesteroppgave. Videreutdanning i rusforebyggende arbeid
- Hasund, I. K. (1996) *COLT conflicts: Reflections of gender and class in the oppositional turn sequences of London teenage girls*. Hovedoppgave. Universitetet i Bergen, Engelsk institutt: Bergen
- Hasund, I. K. (2003) *The discourse markers 'like' in English and 'liksom' in Norwegian teenage language. A corpus-based, cross-linguistic study*. Doktorgradsavhandling. Universitetet i Bergen: Bergen

- Hasund, I.K. & A-B. Stenström. (1997) *'Conflict talk: A comparison of the verbal disputes of adolescent females in two corpora. Corpus-based studies in English.'* Papers from the 17th International Conference on English Language Research on Computerized Corpora, red. av M. Ljung. Amsterdam: Rodopi, 119-133.
- Hasund, I.K. (2006a) *Slang*. Kunnskapsforlaget: Oslo
- Hasund, I.K. (2006b) *Ungdomsspråk*. Fagbokforlaget: Bergen
- Helland, H. og T. Øia (2000) *Forebyggende ungdomsarbeid*. Fagbokforlaget, Oslo.
- Hebdige, D.(1993) *The meaning of style*. Routledge: London
- Holen, Ø. (2005) *Hip hop hoder*. Cappelen: Oslo
- Hydle, I. (1996a) *Evaluering av Furuset ungdomssenter*. FOU-rapport 14/96, Kristiansand: Agderforskning: Kristiansand
- Hydle, I. (1996b) *Juvenile delinquency - a Norwegian perspective*. FOU-rapport 2/96, Agderforskning: Kristiansand
- Jacobsen, H. (2000). *Ungdomsarbeideren om kultur og metode i fritidsklubber*. Kommuneforlaget: Oslo
- Kitwana, B. (2002) *The hip hop generation*. Basic Books: New York
- Krange, O. og T. Øia (2005). *Den nye moderniteten : ungdom, individualisering, identitet og mening*. Cappelen akademisk: Oslo
- Mahoney, J. L. og H. Stattin (2000). Leisure activities and adolescent antisocial behavior: The role of structure and social context. *Journal of Adolescence* 23, 113-127
- Mahoney, J. L., H. Stattin og D. Magnusson (2001). Youth recreation centre participation and criminal offending: A 20-year longitudinal study of Swedish boys. *International Journal of Behavioral Development* 25, 509–520
- Miles M.B. & Huberman A.M. (1984) *Qualitative Data Analysis: A Sourcebook of New Methods*. Sage : Newbury Park, CA
- Mitchell, T. (2001) *Global Noise. Rap and hip hop outside USA*. Wesleyan University Press: Middletown
- Monyhan, M. & D. Söderlind (1998) *Lords of Chaos. The bloody rise of the satanic metal underground*. Feral House: Venice, California
- Morgan, D. L. (1997). *Focus groups as qualitative research*. 2nd ed. Sage: Publications. Thousand Oaks, Calif
- Nederveen Pieterse, J. (2004). *Globalization and culture : global mélange*. Rowman & Littlefield: Lanham.

- Pedersen, W. (2008) Deltakelse i ungdomsorganisasjoner og bruk av rusmidler. I *Tidsskrift for Ungdomsforskning* 8 (1):49-65
- Pedersen, W. og V. Vestel (2005) Tvetydige maskuliniteter, appellerende seksualitet. I *Tidsskrift for Samfunnsforskning. Nu. 1 2005. Årgang 46. S. 3-34*
- Piaget, J. (1966) Response to Brian Sutton-Smith. I Herron & Sutton-Smith (red.) *Childs Play*. Robert E. Krieger Publishing Company: Florida
- Olson, H-E. (1995) *Statens och ungdomens fritid. Kontroll eller autonomi?* Studentlitteratur: Lund
- Skard, T. (1973) *Verksted for selvtilitt*. Gyldendal norsk forlag: Oslo
- Skretting A. (2000) *Ungdom og rusmidler. Data fra SIFA's årlige spørreskjemaundersøkelse 1968–1999*. Rusmiddeldirektoratet/SIFA: Oslo
- Sletten, M. A. (2003) *Ungdomsundersøkelsen i Stavanger 2002*. NOVA Rapport nr. 4, 2003: Oslo
- Smette, I. (2005). *Løysingsfokusert samtaleteknikk (LØFT) i fritidsklubbar : rapport frå eit forprosjekt om fritidsklubbar og rusførebygging*. NOVA rapport 12/05: Oslo
- Stafseng, O. (1984). *Ungdomsarbeid om sosialpedagogiske metoder og tenkemåter*. Universitetsforlaget: Oslo
- Svenneke, D. P. og M. Havström (2007) *Fritidsledares tysta kunskap*. Fritidsledarskolorna/Folkhögskolor i samverkan og Fritidsforum
- Sutton-Smith, B. (1966) A reply to Piaget: a play theory of copy. I Herron & Sutton-Smith (red.) *Childs Play*. Robert E. Krieger Publishing Company: Florida
- Vestel, V. (1995) *Ungdomskulturer og arbeidsetikk*. UNGforsk rapport nr. 3/95: Oslo
- Vestel, V. (2004a) «A Community of Differences. Hybridization, popular culture and the making of social relations among multicultural youngsters in «Rudenga», East side Oslo». Doktorgradsavhandling. Nova rapport nr. 15/04: Oslo
- Vestel, Viggo (2007) «Populærkultur, relasjonsdannelser og sosial kompetanse, på «Rudenga», Oslo øst». I Strandbu, Åse og Øia, Tormod (red.) «Ung i Norge. Skole Fritid og ungdomskultur.» Cappelen Akademisk forlag: Oslo
- Vestel, V. (1992) *Leopardpinnen. Kreativitet, lek og sosial praksis i en norsk barnehage*. Hovedoppgave i sosialantropologi. Universitetet i Oslo: Oslo
- Vestel, V. (1996) *Rena leir – oppvekstmiljøet i Åmot. Ungdomskulturer i lokalsamfunnet før militærleiren etableres*. Ungforsk rapport 2/96: Oslo
- Vestel, V. (2004b) «Napapijri geographic», norske flagg, og «wolla-stilen»: semiotisk kreativitet blant unge menn i et flerkulturelt ungdomsmiljø på Rudenga,

- Oslo øst.» I Fuglerud (red.) *Andre bilder av «de andre». Transnasjonale liv i Norge.* Pax: Oslo
- Vestel, V. og I. Smette (2007) Fritidsklubben som forebyggende arena – har den «gått ut på dato»? *Tidsskrift for Ungdomsforskning.* Årgang 7, nr. 1–2007:77-102
- Vestel, V., A. Bakken, G. Moshuus, og T. Øia (1997) *Ungdomskultur og narkotika-bruk.* Nova temahefte nr. 1.: Oslo
- Vestel, V., G., Ødegaard og T. Øia (2003) *Veien til makta og det gode liv?* NOVA rapport nr. 8/03 : Oslo
- Ziehe, Th. and H. Stubenrauch (1983) *Ny ungdoms og usedvanlige læreprosesser.* Politisk Revy: Copenhagen
- Øia, T. (2007) *Ung i Oslo, levekår og sosiale forskjeller.* NOVA-rapport 6/07
NOVA: Oslo
- Øia, T. (2009) *Hvem bruker fritidsklubbene?* Ungdom & Fritid (tilgjengelig fra Ungdom & Fritid) : Oslo
- Øia, T. og V. Vestel (2007) *Møter i det flerkulturelle.* NOVA rapport nr. 21/07: Oslo

Appendix 1: Noen sentrale karakteristikk ved klubbene som deltok i prosjektet

Alle data pr. 2008 Klubb:	Antall ansatte på ungdom: stillingsprosent (alder i parentes)	Gjennomsn. (ca.) antall unge pr. kveld på ungdom: Max antall. på spesielle arr:	Åpningstider Ungdom: Junior: Andre:	Lokaler og beliggenhet:	Utstyr/teknologi Aktiviteter/rom Antall datamaskiner
1.	1 – 100% (39) 10 – 30% (22) 2 – 100% (45) 11 – 15% (23) 3 – 60 % (?) 12 – 10% (26) 4 – 25 % (30) 13 – 15% (20) 5 – 10 % (60) 14 – 8 % (27) 6 – 30 % (30) 15 – 8 % (22) 7 – 12 % (18) 16 – 33% (52) 8 – 10 % (21) 9 – 10 % (28)	Ca. 80 faste Max:120 Mange (ca. 75-80%) med innvandrerbakgrunn Andre: Grupper: 150 Storefri: 40 E. skoletid:50 Junior: 45	Ungdom: Ma: 16.30 – 21 Ti: 16.30 – 21 On: 16.30 – 22. To: 16.30 – 21 Fre: 16.30 – 23 Storefri:11–12 Etter skoletid: 13.30 – 18.00 Junior: 17.30 – 20.30	I et mindre, eldre kjøpesenter, drabantby, 15 min fra større by	- 4 stk biljardbord - dansesal - diskotek - spillrom - bordtennisrom - kino - playstationrom - datarom - møterom - ant. datamask: 3
2.	1 – 100 % (36) 2 – 100 % (30) 3 – 27 % (21) 4 – 16 % (25) 5 – 16 % (25) 6 – 16 % (24) 7 – 16 % (23) 8 – 16 % (27) 9 – 16 % (21) 10 – lærling <i>Medieverkst:</i> 1 – 100 % (28) 2 – 20 % (26) 3 – 20 % (24) 4 – to timer pr. uke (21)	Ca. 50 faste Max: 250 Mange med innvandrerbakgrunn <i>Medieverkst:</i> 108 ungdommer på ulike kurs. Mange (ca. 60) med innvandrerbakgrunn	Ungdom: Ma:18.30 – 21.30 Ons: 18.30 – 21.30 E. skoletid: Ma:13.30 – 16.30 Ti:13.30 – 16.00 Ons: 13.30 – 16.30 Fre: 13.30 – 16.30 Junior: Ti:18.00 – 20.30 Fre: 18.00 – 21.00 <i>Mediekurs:</i> Ma:17 – 18 Ti: 14–16 O: 17–18 To: 14–20 To: 17–20 Fre: 14–16	I et mindre senter, drabantby. 30 min fra større by	- stue m. biljard - kjøkken og kafé - lydstudio - digitalt bandrom - analogt bandrom - sal for ballspill og dans - danserom - spillrom - datarom - nettedaksjon - hobbyrom - diskotek - ant. datamask: 4 <i>Medieverkst:</i> Medierom 4 Imac 1 Macbook Fotostudio 25speilrefl.kam. 7 mindre HD kamera 2 mindre videokamera Lysutstyr.

Alle data pr. 2008 Klubb:	Antall ansatte på ungdom: stillingsprosent (alder i parentes)	Gjennomsn. (ca.) antall unge pr. kveld på ungdom: Max antall. på spesielle arr:	Åpningstider Ungdom: Junior: Andre:	Lokaler og beliggenhet:	Utstyr/teknologi Aktiviteter/rom Antall datamaskiner
3.	1–100 % (28) 2–40 % (26) 3–40 % (45) 4–40 % (28)	Ca. 40 faste Max:100 Noen få med innvandrerbakgrunn	Ungdom: Ti: 17.30-21.30 Ons: 17.30-21.30 To:17.30-21.30 2 fredager pr. mnd: åpningstider varierer utfra hva ungdomene planlegger.	Eldre trehus i et eldre boligomr.15 min fra større by	- film - playstation - bordtennis - fotballspill - bilspill - matgruppe, - cafe - gitarhero - IT - jentegruppe - organisert idrett - div. kurs (dans, sirkus, perling) - ant. datamask: 2
4.	1 – 80 % (31) 2 – 40 % (25) 3 – 40 % (29)	Ca. 20 faste Max: 50 Ingen med innvandrerbakgrunn	Ungdom: Ti: 17 – 22 To: 17 – 22 To fre. pr. mnd: 18 – 23	Gammelt trehus, landlig beliggenhet, 30 min fra større by	- biljard - bordtennis - bandrom m. studio - spillrom - datarom - film projektor og storskjerm - disko med DJ-utstyr - ant. datamask: 3
5.	1 – 100 % (29) 2 – 50 % (32) 3 – 47 % (45) 4 – siv arb 50 % (20)	Ca. 50 faste Max: 130 Noen få med innvandrerbakgrunn	Ungdom: Ma:17.30 – 20.30 Ti:17 - 20 Ons: 18-22 Tor: 18 –22	Ved et nyere butikkområde, 15 min fra større by	- bandrom - diskotek - lydstudio - biljard - ant. datamask: 10
6.	1 – 100 % (44) 2 – 50 % (25) 3 – 30 % (30)	Ca. 30–70 faste Max: 150 – 200 Ingen med innvandrerbakgrunn	Ungdom: Ti: 17 – 22, To: 17 – 22 To fre. pr. mnd: 18 – 23	Rett ved stort friområde, i utkant av stor blokkområde, ikke langt fra kjøpesenter, 15 min. fra større by	- «fysisk prosjekt» inne/ute - sandvolleyball, - basket, - fotball, - tennis, - skøyter, - alpin, - film - playstation - bordtennis - fotballspill - biljard - matgruppe - IT, - ungdomsmagasin, 3 nr. i året - ant. datamask: 14 stk

Alle data pr. 2008 Klubb:	Antall ansatte på ungdom: stillingsprosent (alder i parentes)	Gjennomsn. (ca.) antall unge pr. kveld på ungdom: Max antall. på spesielle arr:	Åpningstider Ungdom: Junior: Andre:	Lokaler og beliggenhet:	Utstyr/teknologi Aktiviteter/rom Antall datamaskiner
7.	1 – 100 % (31) 2 – 50 % (33) 3 – 25 % (55) 4 – 25 % (22) 5 – 100 % (43) (dramamedarb.) 6 – 35 % (63) 7 – 4 stk lærlinger (19-22 år), 10 timer i uken 8 – timesvikarer (25,50,23, 25 år) 6,5 t pr. uke	Ca.120 faste Max: 250, fredager Flere med innvandrerbakgrunn	Ungdom: Ma: 16 – 22 Ti: 16-22 Ons: 16-22 To: 16-22 Fre: 20-24 Lø: 12 – 17.00 Sø: 12-17.00. Kulturhus: åpent hver dag: 8.00 – 22	I bydelshus/ flerbrukshus med konf. sal, påbygg, og gammel villa med hage, 15 min fra større by	- film - playst - band - disco med DJ, - kiosk, - "tøffe jenter"-prosjekt (Fashion-show stor multi forestilling en gang i året), - dansegrupper, - modell - sang - ant. datamask: 8
8.	1 – 100 % (50) 2 – 21,3 % (24) 3 – 21,3 % (40) 4 – 21,3 % (40) 5 – 18,6 (45) 6 – 53,6 % (25) 7 – 2 lærlinger a 7,5 t pr. uke	Ca.130 – 150 faste Max: 230 Flere med innvandrerbakgrunn	Ungdom: On: 18-22 Fre:19.30 – 24.00 Søn: 17 – 21 (kun påmeldte gruppeaktiviteter)	I et lite sentrum, landlig	- playstation - bordtennis - fotballspill - bilspill - diskotek - matgruppe - café - gitarhero - singstar - rockeband - bandrom - formingstrom - gulvsjakk - digital film og musikkutstyr - ant. datamask: 1
9.	1 – 100 % (34) 2 – 25 % (26) 3 – 25 % (22)	Ca 30- 50 faste Max:150 Ingen med innvandrerbakgrunn	Ungdom: Ti: 19. 15 – 22.00 To: 19.15 – 22.00 Junior: Ti:16.30 – 19.00 To: 16.30 – 19.00	Sentralt i knutepunkt, nær kjøpesenter og togstasjon. 20 min til større by.	- bandrom - IT rom - playstation - disco m. DJ - fotballspill - biljard - bordtennis - filmprojektor - ant. datamask: 3 stasjonære, 1 laptop, 2 I mac

Alle data pr. 2008 Klubb:	Antall ansatte på ungdom: stillingsprosent (alder i parentes)	Gjennomsn. (ca.) antall unge pr. kveld på ungdom: Max antall. på spesielle arr:	Åpningstider Ungdom: Junior: Andre:	Lokaler og beliggenhet:	Utstyr/teknologi Aktiviteter/rom Antall datamaskiner
10.	1 – 100 % (45) 2 – 25 % (52) 3 – 30 % (28) 1 – 50 % (29) bare band	Ca. 50 faste Max: 180 Flere med innvandrer- bakgrunn	Ungdom: Man: kafe/åpen klubb 14.30 – 21.00 (prosjekt) Tirsd: kafe/ åpen klubb 17.30 – 21.00 (prosjekt) Onsd: 17.00 -21.30 (diskotek) Torsd: 17.00 -21.00 Fred: 17.30 – 21.30	I sentrum av mellomstor by. Deler hus med ungdoms- team og familieteam, teater og kulturskole.	- film - film - playst., - bordtennis, - matgruppe, - IT, - band, - tegnegruppe (eget atelier), - disco med DJ, - cafe - teater - klatrevegg - ant. datamask: 4
11.	1 – 100 % (30) 2 – 30 % (23) Jobber på begge klubbene	Ca. 35 – 40 faste Max: 40 Noen få med innvandrerbakgrunn.	Ungdom: Onds: 18 -22 Tors: 18-22 Delt mellom 2 klubber på to tettsteder i kommunen, den ene onsd, den andre torsd.	Deler med kultursk. Landlig	- cafe - data - disco med DJ, - bordtennis, - tegnerom - ant. datamask: 3 stk, 1 stk

Appendix 2: Referansegruppas medlemmer

ANE HAMMERØ – Daglig leder, Ungdom & Fritid (permisjon fra våren 2009)

PÅL SOLBERG – Daglig leder, Ungdom & Fritid (fra våren 2009)

LENA MÜLLER – Prosjektleder, Ungdom & Fritid

ULF LUDVIGSEN – Fritidssjef, Klepp kommune

AINO LUNDBERG – Spesialrådgiver, Bergensklinikkene (t.o.m. 2008)

ASTRI HOLM – høyskolelektor, historie, Sør Trøndelag. (t.o.m.2008)

YVONNE LARSEN – Spesialkonsulent Rusmiddelstatens kompetansesenter

TONE CHRISTENSEN – Trondheim Kommune, rådmannens fagstab